Häktning och anhållande

Betänkande av utredningen ang översyn av häktningsbestämmelserna

SOU 1977:50

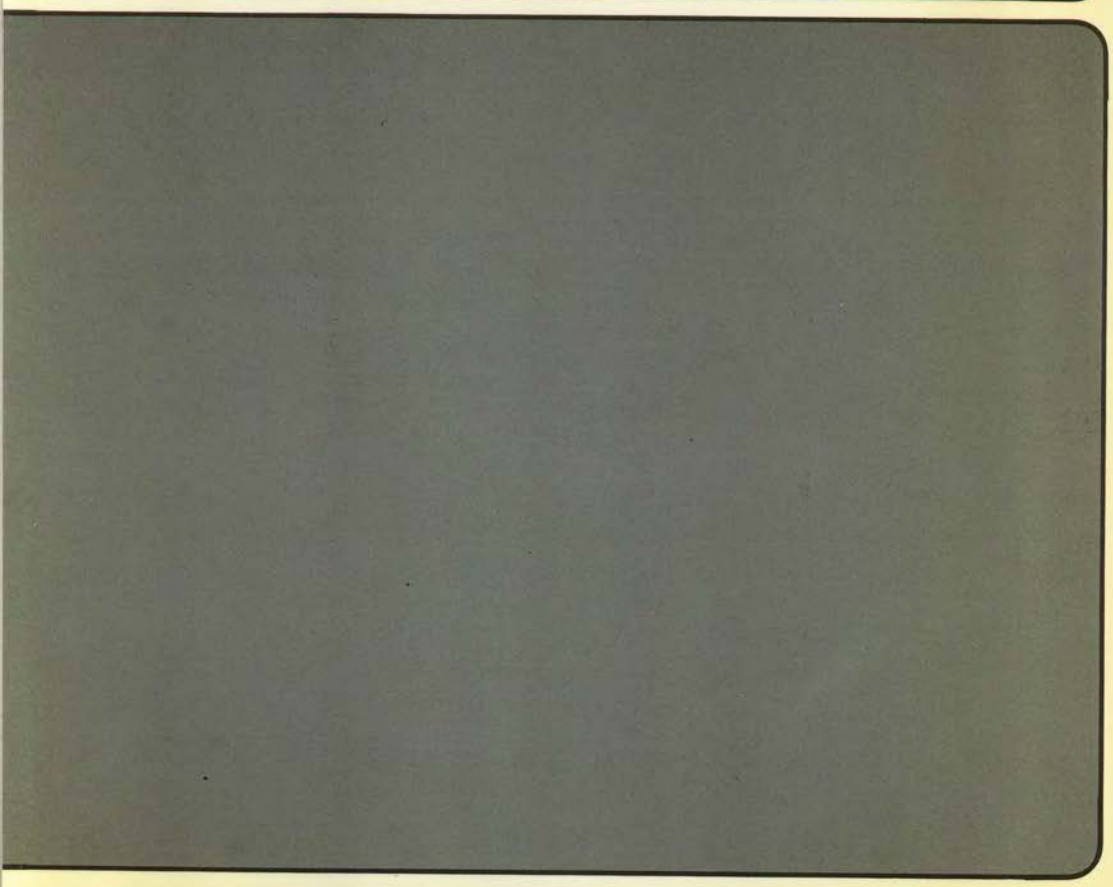

52
30

Statens offentliga utredningar
1977:50
Justitiedepartementet

Häktning och anhållande

Betänkande av Utredningen angående översyn av häktningsbestämmelserna

Stockholm 1977

Omslag Jan Boman
Jernström Offsettryck AB
ISBN 91-38-03485-9
ISSN 0375-250X
LiberTryck, Stockholm 1977

Till Statsrådet och chefen för justitiedepartementet

Den 28 juni 1974 bemyndigade Kungl Maj:t chefen för justitiedepartementet att tillkalla högst tre sakkunniga för att utföra översyn av bestämmelserna om de personella tvångsmedlen i straffprocessen. Med stöd av detta bemyndigande tillkallade departementschefen den 11 september 1974 hovrättslagmannen Sven Larsson, ordförande, ledamöterna av riksdagen förbundsordföranden Lisa Mattson och folkskolläraren Hans Petersson.

De sakkunniga har antagit namnet utredningen ang översyn av häktningsbestämmelserna.

Att som experter biträda utredningen förordnades den 11 september 1974 advokaten Peter Nobel och byråchefen Claes Zeime, den 17 december 1974 numera avdelningschefen Lars Bolin och polismästaren Bengt Erlandsson och den 8 januari 1975 byrådirektören Krister Nilsson.

Sedermera entledigades Zeime på egen begäran från uppdraget, och den 5 november 1976 förordnades i hans ställe länsåklagaren Axel Morath.

Till sekreterare åt utredningen förordnades 16.9.1974 numera hovrättsassessorn Tomas Stahre.

För att beaktas vid uppdragets fullgörande har till utredningen överlämnats riksdagens skrivelse nr 1975/76:29 den 19 november 1975 om rättens sammansättning vid häktningsförhandling.

Utredningen har med anledning av remiss avgett yttrande över PM angående ny lagstiftning om behandlingen av häktade m fl (Ds Ju 1975:8).

Sedan uppdraget slutförts får utredningen härmed överlämna sitt betänkande Häktning och anhållande. Till betänkandet har fogats särskilda yttranden av Erlandsson, Morath och Nobel.

Stockholm i juni 1977

Sven Larsson

Lisa Mattson *Hans Petersson*

/Tomas Stahre

Lars Bolin *Bengt Erlandsson* *Axel Morath*

Krister Nilsson *Peter Nobel*

Innehåll

Författningsförslag 9

1. Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken 9
2. Förslag till lag om ändring i militära rättegångslagen (1948:472) . 26
3. Förslag till lag om ändring i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål 26
4. Förslag till lag om ändring i lagen (1957:668) om utlämning för brott 27
5. Förslag till lag om ändring i lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge 29
6. Förslag till lag om ändring i lagen (1964:450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet 30
7. Förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom 31
8. Förslag till lag om ändring i lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning 32
9. Förslag till lag om ändring i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl. 33

Sammanfattning 37

Summary 45

1 *Utredningsuppdraget och arbetets bedrivande* 53
1.1 Direktiven 53
1.2 Utredningsarbetets bedrivande 58

2 *Inledning* 60

3 *Lagföringen* 62
3.1 Förundersökningen 62
3.1.1 Förundersökningsledare 62
3.1.2 Förundersökningens bedrivande 63
3.2 Det allmänna åtalet 67
3.3 Domstolsförfarandet 68

4 *De personella tvångsmedlen* 71

4.1 Historik ... 71
4.2 Statsrättsliga regler och konventioner m. m. ... 74
4.3 Häktning ... 77
4.3.1 Den allmänna häktningsförutsättningen – misstanke om brott ... 77
4.3.2 De speciella häktningsförutsättningarna ... 77
4.3.3 Särskilda regler om underåriga m. fl. ... 81
4.4 Anhållande ... 81
4.5 Gripande ... 82
4.6 Förfarandet ... 83
4.6.1 Gripande ... 83
4.6.2 Anhållande ... 85
4.6.3 Häktning ... 88
4.7 Alternativ till häktning ... 91
4.7.1 Reseförbud ... 91
4.7.2 Övervakning ... 93

5 *Behandlingen av häktade m. fl.* ... 95

6 *Likartade frihetsberövanden på andra områden* ... 98
6.1 Militära rättegångslagen ... 98
6.2 Lagen med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål ... 98
6.3 Lagen om internationellt samarbete rörande lagföring för brott ... 99
6.4 Omhändertagande enligt BrB ... 100
6.5 Nordiska verkställighetslagen ... 100
6.6 Lagen om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom ... 100
6.7 Lagen om utlämning för brott ... 101
6.8 Lagen om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge ... 101
6.9 Utlänningslagen ... 102
6.10 Lagen om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet ... 103
6.11 Vittne ... 103
6.12 Konkursgäldenär ... 104
6.13 Lagen om statlig lönegaranti vid konkurs ... 104

7 *Reformarbete på närliggande områden* ... 105
7.1 Socialutredningen ... 105
7.2 Ungdomsfängelseutredningen ... 106
7.3 Åtalsrättskommittén ... 107
7.4 1971 års utredning om behandling av psykiskt avvikande ... 108
7.5 1975 års polisutredning ... 109
7.6 Utlänningslagkommittén ... 110
7.7 Utredningen om översyn av rättegångsförfarandet vid allmän domstol ... 110

7.8 Utredningen om personalens arbetsuppgifter vid kriminalvårdens anstalter ... 111
7.9 Utredningen för översyn av lagstiftningen om förmögenhetsbrott ... 112

8 *Den allmänna debatten* ... 113

9 *Sammanfattning av statistik och enkätundersökningar angående tillämpningen av de personella tvångsmedlen* ... 118
9.1 Statistikens källor ... 118
9.2 Ingripanden med anledning av misstanke om brott ... 118
9.3 Brottslighetens art ... 120
9.4 Grunder för frihetsberövandet ... 121
9.5 Beslut i åtalsfrågan och påföljd ... 123
9.6 Personliga förhållanden ... 124
9.7 Varaktigheten av frihetsberövandet m. m. ... 125
9.8 Jämförelser mellan beslut i åtalsfrågan och andra förhållanden ... 130
9.9 Utvecklingen av antalet anhållna m. m. sedan 1965 ... 131

10 *Överväganden och förslag* ... 132
10.1 Allmänna riktlinjer ... 132
10.2 Häktning ... 146
10.2.1 Sannolika skäl ... 146
10.2.2 Brottets svårighetsgrad ... 147
10.2.3 De särskilda häktningsförutsättningarna ... 151
10.2.4 Häktning vid svåra brott ... 156
10.2.5 Häktning vid lindriga brott ... 157
10.3 Alternativ till häktning ... 158
10.3.1 Tillsyn ... 158
10.3.2 Anmälningsskyldighet ... 164
10.4 Anhållande ... 166
10.5 Hämtning och medtagande till förhör m. m. ... 169
10.6 Förfarandet ... 174
10.6.1 Hämtning till förhör ... 175
10.6.2 Medtagande till förhör ... 175
10.6.3 Kvarhållande för utredning ... 175
10.6.4 Anhållande ... 175
10.6.5 Häktning ... 177
10.6.6 Tillsyn och anmälningsskyldighet ... 186
10.6.7 Försvaret av den misstänkte ... 189
10.7 Behandlingen av häktade m. fl. ... 191
10.8 Organisations- och kostnadsfrågor ... 196

11 *Författningsregleringen* ... 204
11.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken ... 204
11.2 Förslag till lag om ändring i militära rättegångslagen ... 215

11.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser i vissa brottmål ... 215
11.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1957:668) om utlämning för brott ... 215
11.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1959:254) om utlämning för brott ... 215
11.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet ... 215
11.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom ... 216
11.8 Förslag om ändring i lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning ... 216
11.9 Förslag till lag om ändring i lagen (1976:317) om behandlingen av häktade och anhållna m. fl. ... 216

Bilagor

Bilaga 1 *Särskilt yttrande av Erlandsson och Morath* ... 219
Bilaga 2 *Särskilt yttrande av Nobel* ... 221
Bilaga 3 *Straffsatserna i brottsbalken samt straffsatser i specialstraffrätten* ... 227
Bilaga 4 *Främmande rätt* ... 239
1 Danmark ... 239
2 Norge ... 241
3 Finland ... 243
4 Förbundsrepubliken Tyskland ... 244
5 Nederländerna ... 247
6 England ... 247
7 USA ... 249
8 Frankrike ... 250
Bilaga 5 *Utredningens enkätundersökningar* ... 253

Förkortningar

BrB = brottsbalken
RB = rättegångsbalken
RÅ = riksåklagaren
RPS = rikspolisstyrelsen

Författningsförslag

1. Förslag till Lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrives i fråga om rättegångsbalken

dels att 1 kap. 3 §, 2 kap. 4 §, 23 kap. 5, 8 och 9 §§, 24 kap. 1, 3, 5, 6, 9, 12–14, 17, 18, 20, 22 och 23 §§, 27 kap. 4 §, 28 kap. 2 och 5 §§, 29 kap. 1 §, 45 kap. 14 §, 51 kap. 8 och 13 §§, 52 kap. 1 och 7 §§, 54 kap. 5 §, 55 kap. 8 § samt 56 kap. 1 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att 25 kap. skall ha nedan angivna lydelse och rubrik,

dels att 24 kap. 7 och 8 §§ skall upphöra att gälla.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
1 kap.	
3 §[1]	
Tingsrätt är i tvistemål domför med tre lagfarna domare. Flera än fyra lagfarna domare må ej sitta i rätten. I brottmål skall tingsrätt bestå av en lagfaren domare och nämnd. Kan huvudförhandling i målet beräknas kräva minst fyra veckor, må dock två lagfarna domare och nämnd sitta i rätten.	Tingsrätt är i tvistemål domför med tre lagfarna domare. Flera än fyra lagfarna domare må ej sitta i rätten. I brottmål skall tingsrätt bestå av en lagfaren domare och nämnd. Kan huvudförhandling i målet beräknas kräva minst fyra veckor, må dock två lagfarna domare och nämnd sitta i rätten. *I fråga om häktning eller åtgärd som avses i 25 kap. är tingsrätt domför med en lagfaren domare och två nämndemän.*
Tingsrätt är domför med en lagfaren domare vid måls avgörande utan huvudförhandling, vid annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället, vid sådan huvudförhandling i tvistemål, som hålles i förenklad form, vid huvudförhandling och syn å stället i mål om brott för vilket icke är stadgat svårare straff än böter.	Tingsrätt är domför med en lagfaren domare vid måls avgörande utan huvudförhandling, vid annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling *eller sådan förhandling som sägs i 24 kap. 17 § eller 25 kap. 3 §* eller syn å stället,

[1] Senaste lydelse 1975:1288.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	vid sådan huvudförhandling i tvistemål, som hålles i förenklad form, vid huvudförhandling och syn å stället i mål om brott för vilket icke är stadgat svårare straff än böter.

2 kap.

4 §[1]

Hovrätt är domför med fyra lagfarna domare. Flera än fem lagfarna domare må ej sitta i rätten.

I brottmål är hovrätten dock domför med tre lagfarna domare och två nämndemän. Flera än fyra lagfarna domare och tre nämndemän må ej sitta i rätten. Förekommer ej anledning att döma till svårare straff än böter, är hovrätten domför även med den sammansättning som sägs i första stycket. Detsamma gäller vid handläggning, som ej sker vid huvudförhandling.	I brottmål *och i besvärsmål angående häktning* är hovrätten dock domför med tre lagfarna domare och två nämndemän. Flera än fyra lagfarna domare och tre nämndemän må ej sitta i rätten. Förekommer ej anledning att döma till svårare straff än böter är hovrätten domför även med den sammansättning som sägs i första stycket. Detsamma gäller vid handläggning, som ej sker vid huvudförhandling *eller sådan förhandling som sägs i 24 kap. 20 §.*

Regeringen bestämmer, i vilken omfattning åtgärd, som avser allenast måls beredande, må vidtagas av en lagfaren domare i hovrätten eller av tjänsteman vid denna.

23 kap.

5 §

Skall enligt 21 kap. 3 § offentlig försvarare utses för den misstänkte, åligge undersökningsledaren att göra anmälan därom hos rätten.	*Begär den misstänkte att offentlig försvarare utses för honom eller är den misstänkte anhållen eller förekommer eljest anledning att offentlig försvarare utses för honom,* åligge undersökningsledaren att *utan dröjsmål* göra anmälan därom hos rätten.

8 §

På tillsägelse av polisman vare den som är tillstädes å plats, där brott förövas, skyldig att medfölja till förhör, som hålles omedelbart	*Anträffas någon som kan misstänkas för brott, varå fängelse kan följa, och är det av synnerlig vikt för utredningen att förhör hålles ome-*

[1] Senaste lydelse 1976:560.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
därefter. Vägrar han utan giltig orsak, må han av polismannen medtagas till förhöret.	*delbart eller är någon tillstädes å plats där brott förövas, är han skyldig att på tillsägelse av polisman medfölja till förhör, som hålles omedelbart därefter.* Vägrar han utan giltig orsak må han av polismannen medtagas till förhöret. *Anträffas den som begått brott, varå fängelse kan följa, å bar gärning eller flyende fot, må han gripas av envar. Envar må ock gripa den som är efterlyst för brott. Den gripne skall skyndsamt överlämnas till närmaste polisman, som må medtaga honom till förhör.*
9 §	
Ej vare någon, som icke är anhållen eller häktad, skyldig att kvarstanna för förhör längre än sex timmar. Finnes det vara synnerlig vikt, att den som kan misstänkas för brottet är tillgänglig för fortsatt *förhör*, vare han dock skyldig kvarstanna *ytterligare sex* timmar. Sedan förhöret avslutas eller tiden, då den hörde är skyldig att kvarstanna, utgått, äge han omedelbart avlägsna sig; utan synnerliga skäl må ej fordras, att han infinner sig till nytt förhör tidigare än tolv timmar därefter.	Ej vare någon, som icke är anhållen eller häktad, skyldig att kvarstanna för förhör längre än sex timmar. Finnes det vara synnerlig vikt, att den som kan misstänkas för brott är tillgänglig *under det att omedelbara utredningsåtgärder vidtages*, vare han dock skyldig kvarstanna i *högst tolv* timmar. Sedan förhöret *eller utredningen* avslutats eller tiden, då den hörde är skyldig att kvarstanna, utgått, äge han omedelbart avlägsna sig; utan synnerliga skäl må ej fordras, att han infinner sig till nytt förhör tidigare än tolv timmar därefter.
24 kap.	
1 §[1]	
Är någon på sannolika skäl misstänkt för brott, för vilket är stadgat fängelse i ett år eller däröver, må han häktas, *om med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet, skäligen kan befaras, att han avviker eller annorledes undandrager sig lagföring eller straff eller genom undanröjande av bevis eller på*	Är någon på sannolika skäl misstänkt för brott, för vilket är stadgat fängelse i ett år eller däröver, må han häktas, *om det skäligen kan befaras att han avviker eller varaktigt undanhåller sig lagföring eller straff eller undanröjer eller förvanskar bevis.* *Den som på sannolika skäl är misstänkt för brott, för vilket är*

[1] Senaste lydelse 1975:670.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
annat sätt försvårar sakens utredning, eller ock anledning förekommer att han fortsätter sin brottsliga verksamhet.	*stadgat fängelse i fyra år eller däröver, må häktas om det är påkallat för att hindra fortsatt brottslig verksamhet. Är för brottet stadgat lindrigare straff än som nu sagts men kan därå följa fängelse i ett år, må den misstänkte häktas, om det är påkallat för att hindra fortsatt brottslighet, som kan medföra fara för annans liv eller hälsa eller är av liknande farlig beskaffenhet.*
Är brottet ringare än i första stycket sägs men kan därå följa fängelse och har den misstänkte icke stadig hemvist inom riket, må han häktas, om det skäligen kan befaras, att han avviker.	
Är för brottet icke stadgat lindrigare straff än fängelse i två år, skall häktning ske, om det ej är uppenbart, att anledning därtill saknas.	

Kan det antagas att den misstänkte kommer att dömas allenast till böter, må häktning icke ske.

3 §[1]

Kan på grund av den misstänktes ungdom eller hans sjukdom häktning antagas medföra allvarligt men för honom och finnes sådan övervakning kunna ordnas, att skäl till hans häktning ej längre föreligger, må han ej häktas. Kvinna som är havande i framskridet tillstånd eller som fött så kort tid förut, att häktning kan antagas medföra allvarligt men för henne eller barnet, må ej häktas med mindre det är uppenbart, att betryggande övervakning ej kan ordnas. Vill den misstänkte ej underkasta sig övervakning, som nu nämnts, skall häktning ske.	*Häktning må ej ske om därigenom skulle uppstå missförhållande mellan, å ena sidan, olägenheten för den misstänkte och, å andra sidan, sakens beskaffenhet och den påföljd som kan antagas följa å brottet.*
	Förekomma skäl för häktning men kan syftet tillgodoses genom tillsyn eller anmälningsskyldighet, skall sistnämnda tvångsmedel användas.

Om ytterligare inskränkning i fråga om häktning av den som är under aderton år är särskilt stadgat.

Att reseförbud må träda i stället för häktning, stadgas i 25 kap.

5 §

Förekomma mot någon skäl till häktning, må han i avbidan på rättens beslut därom anhållas.

Äro ej fulla skäl till häktning, må den misstänkte dock anhållas, om det finnes vara av synnerlig vikt, att	*Beslut om anhållande meddelas av åklagaren. Sådant beslut skall innehålla uppgift å det brott misstan-*

[1] Senaste lydelse 1964:166.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
han i avbidan på ytterligare utredning tages i förvar.	*ken avser samt kort angiva grunden för anhållandet.*
Beslut om anhållande meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren.	
6 §	
Har den, vilkens anhållande beslutats, avvikit eller är han eljest ej tillstädes, då beslutet meddelas, skall, så snart beslutet verkställts, anmälan därom göras hos *anhållningsmyndigheten.*	Har den, vilkens anhållande beslutats, avvikit eller är han eljest ej tillstädes, då beslutet meddelas skall, så snart beslutet verkställts, anmälan därom göras hos *åklagaren.*
Avviker den som misstänkes för brott och förekomma skäl till hans anhållande, må han av *anhållningsmyndigheten* efterlysas.	Avviker den som misstänkes för brott och förekomma skäl till hans anhållande, må han av *åklagaren* efterlysas.
9 §	
Då någon anhålles, skall *han* erhålla besked om det brott misstanken avser. Den anhållnes *husfolk eller* närmaste anhöriga skola ock, så snart ske kan utan men för utredningen, underrättas om anhållandet. Sådan underrättelse må dock ej utan synnerliga skäl lämnas mot den anhållnes önskan.	Då någon anhålles *eller då beslut om anhållande som avses i 6 § verkställs,* skall *den anhållne* omedelbart erhålla besked om det brott misstanken avser. Den anhållnes närmaste anhöriga *eller andra närstående* skola ock, så snart det kan ske utan men för utredningen underrättas om anhållandet. Sådan underrättelse må dock ej utan synnerliga skäl lämnas mot den anhållnes önskan.
12 §	
Anhållningsmyndigheten skall, om ej den anhållne frigives, sist dagen efter den, då beslut om anhållande meddelades *eller då den anhållne enligt 8 § inställdes till förhör,* till rätten avlåta framställning om hans häktande. *Finnes för prövning av häktningsfrågan ytterligare utredning erforderlig, må med framställningen anstå, dock skall den avlåtas, så snart ske kan, och sist å femte dagen efter den, då beslut om anhållande meddelades eller den an-*	Åklagaren skall, om ej den anhållne frigives, sist dagen efter den, då beslut om anhållande meddelades *eller beslut om anhållande som avses i 6 § verkställts,* till rätten avlåta framställning om hans häktande. Göres ej framställning som nu sagts, skall den anhållne omedelbart frigivas.
	I samband med framställningen skall till rätten *samt till den anhållne och hans försvarare* överlämnas protokoll eller anteckningar över

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
hållne inställdes för förhör. Göres ej framställning, som nu sagts, skall den anhållne omedelbart frigivas.	vad dittills förekommit under förundersökningen *i den mån de äro av betydelse för frågan om häktning.* Påkallas förhör med annan än den anhållne, skall ock uppgift lämnas därom.
I samband med framställningen skall till rätten överlämnas protokoll eller anteckningar över vad dittills förekommit under förundersökningen; *med rättens medgivande må dock med överlämnandet anstå viss kortare tid.* Påkallas förhör med annan än den anhållne, skall ock uppgift lämnas därom.	

13 §

Då framställning enligt 12 § inkommit, skall rätten, så snart ske kan, och om synnerligt hinder ej möter, sist å *fjärde* dagen därefter hålla förhandling i häktningsfrågan. Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan framställning inkom, må dock, om ej rätten finner särskild förhandling böra äga rum, med förhandling anstå till huvudförhandlingen.	Då framställning enligt 12 § inkommit, skall rätten, så snart ske kan, och om synnerligt hinder ej möter, sist å *andra* dagen därefter hålla förhandling i häktningsfrågan. Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan framställningen inkom, må dock, om ej rätten finner särskild förhandling böra äga rum, med förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.

14 §

Vid förhandling i häktningsfrågan skall den som yrkat häktning så ock, om ej synnerligt hinder möter för den anhållnes inställande, denne vara tillstädes.

Den som yrkat häktning skall angiva de omständigheter, varå yrkandet grundas. Den anhållne och hans försvarare skola erhålla tillfälle att yttra sig. Utöver vad handlingarna från förundersökningen innehålla samt parterna eljest anföra, må utredning ej förebringas med mindre särskilda skäl äro därtill.	Den som yrkat häktning, skall angiva de omständigheter, varå yrkandet grundas. Den anhållne och hans försvarare skola erhålla tillfälle att yttra sig. Utöver vad handlingarna från förundersökningen innehålla samt parterna eljest anföra, må utredning *angående brottet* ej förebringas med mindre särskilda skäl äro därtill.

17 §

Fråga om häktning av den som ej är anhållen må upptagas på yrkande av *undersökningsledaren eller* åkla-	Fråga om häktning av den som ej är anhållen må upptagas på yrkande av åklagaren. Efter åtalet äge rätten

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
garen. Efter åtalet äge rätten även på yrkande av målsäganden så ock självmant upptaga fråga därom.	även på yrkande av målsäganden så ock självmant upptaga fråga därom.

Då fråga om häktning väckts, skall, så snart ske kan, förhandling äga rum inför rätten. Om sådan förhandling gälle i tillämpliga delar vad i 14–16 §§ är stadgat. Har den misstänkte kallats till förhandlingen eller förekommer anledning, att han avvikit eller eljest håller sig undan, utgöre dock hans utevaro ej hinder för förhandlingen. Uteblir målsäganden, ehuru han kallats till förhandlingen, må frågan avgöras utan hinder därav.

Har rätten beslutat häktning av någon, som ej är vid rätten tillstädes, skall, så snart beslutet verkställts, anmälan därom göras hos rätten.

18

Då rätten beslutar häktning enligt 16 § av anhållen eller enligt 17 § av någon, som är vid rätten tillstädes, eller då anmälan om häktningsbeslut verkställande inkommer, skall, om ej åtal redan väckts, rätten utsätta den tid, inom vilken åtal skall väckas. Denna må ej bestämmas längre, än som finnes oundgängligen erforderligt.

Överstiger den utsatta tiden två veckor, skall rätten, så länge den misstänkte är häktad och till dess åtal väckts, med högst två veckors mellanrum ånyo hålla förhandling som sägs i 14–16 §§, och därvid särskilt tillse, att utredningen bedrives så skyndsamt som möjligt. Finnes med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller av annan omständighet uppenbart, att förhandling inom nu angiven tid skulle vara utan betydelse, må dock rätten bestämma längre tids mellanrum.	*Finnes den utsatta tiden otillräcklig, må rätten, om framställning därom göres före tidens utgång, medgiva förlängning av tiden. Den misstänkte och hans försvarare skall beredas tillfälle att yttra sig över framställningen där så kan ske. Väckes ej åtal inom två veckor* skall rätten så länge den misstänkte är häktad och till dess åtal väckts, med högst två veckors mellanrum ånyo hålla förhandling som sägs i 14–16 §§, och därvid särskilt tillse, att utredningen bedrives så skyndsamt som möjligt. Finnes med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller av annan omständighet uppenbart att förhandling inom nu angiven tid skulle vara utan betydelse, må dock rätten bestämma längre tids mellanrum.
Finnes den utsatta tiden otillräcklig, må rätten, om framställning därom göres före tidens utgång, medgiva förlängning av tiden.	

20 §

Väckes, i mål som fullföljts till högre rätt, fråga om häktning, äge denna utan förhandling besluta däröver; är den misstänkte anhållen, skall beslut meddelas sist å fjärde dagen efter det framställning om	Väckes i mål som fullföljts till högre rätt fråga om häktning eller *föres i högre rätt särskild talan i fråga om häktning* äge *den högre rätten* utan förhandling besluta däröver; är den misstänkte anhållen *eller häk-*

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
hans häktande inkom till rätten. Finnes förhandling erforderlig, skall den hållas, så snart ske kan. Om sådan förhandling gäller vad i 14–17 §§ är stadgat.	*tad*, skall beslut meddelas sist å fjärde dagen efter det framställning om hans häktande *eller besvärsinlaga* inkom till rätten. Finnes förhandling erforderlig, skall den hållas, så snart ske kan. Om sådan förhandling gälle vad i 14–17 §§ är stadgat.
	22 §[1]
Den som är häktad skall utan dröjsmål föras till allmänt häkte. Häktad krigsman må dock i stället föras till militärhäkte.	
Finnes det vara av synnerlig vikt, att den häktade för utredning angående det brott, som föranlett häktningen, eller annat brott, för vilket han misstänkes, försvaras å annan plats än i första stycket sägs, må på yrkande av *undersökningsledaren eller* åklagaren rätten förordna att med överförande skall tills vidare anstå. Rätten, *undersökningsledaren* eller åklagaren äge ock besluta, att den häktade, sedan han överförts till häkte, skall för förhör eller annan åtgärd inställas å plats utom häktet.	Finnes det vara av synnerlig vikt, att den häktade för utredning angående det brott, som föranlett häktningen, eller annat brott, för vilket han misstänkes, förvaras å annan plats än i första stycket sägs, må på yrkande av åklagaren rätten förordna att med överförande skall tills vidare anstå. Rätten eller åklagaren äge ock besluta, att den häktade, sedan han överförts till häkte, skall för förhör eller annan åtgärd, inställas å plats utom häktet.
Om förvaring av häktad som undergår eller undergått rättspsykiatrisk undersökning gälla särskilda bestämmelser.	
	23 §
Ej må annorledes än i detta kapitel eller eljest är stadgat någon i anledning av misstanke för brott hållas i förvar, även om han samtycker därtill.	
Om skyldighet för den som misstänkes för brott att kvarstanna för *förhör* stadgas i 23 kap.	Om skyldighet för den som misstänkes för brott att kvarstanna för förhör och *utredning* stadgas i 23 kap.
	25 kap. Om tillsyn och anmälningsskyldighet
	1 §[2]
Är någon skäligen misstänkt för	*Är någon på sannolika skäl miss-*

[1] Senaste lydelse 1966:302.

[2] Senaste lydelse 1964:166.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
brott, varå fängelse kan följa och kan med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen befaras, att han avviker eller annorledes undandrager sig lagföring eller straff, men förekommer eljest ej anledning att anhålla eller häkta honom, må om det finnes tillfyllest, i stället förbud meddelas honom att utan tillstånd lämna honom anvisad vistelseort. Oberoende av brottets beskaffenhet må ock förbud som nu sagts, meddelas, om skäligen kan befaras, att den misstänkte genom att begiva sig från riket undandrager sig lagföring eller straff eller gäldande av skadestånd eller annan ersättning till målsägande, som kan antagas komma att på grund av brottet ådömas honom.	*tänkt för brott, för vilket är stadgat fängelse i ett år eller däröver, och kan det skäligen befaras att han fortsätter sin brottsliga verksamhet, må han ställas under tillsyn.* *Tillsyn skall förenas med föreskrift att vara tillgänglig eller anmäla sig på viss tid och plats eller att vistas i tillsynshem.* *I den mån det lämpligen kan ske, skall åtgärd vidtagas för att ge den som ställts under tillsyn det personliga stöd och annan hjälp som han behöver. Sådan åtgärd får dock vidtagas endast om han samtycker därtill.*
2 §	
Med reseförbud må förenas skyldighet att å vissa tider vara tillgänglig i sin bostad eller å sin arbetsplats eller att anmäla sig hos polismyndighet i orten så ock annat villkor, som finnes erforderligt för hans övervakande.	*Är någon skäligen misstänkt för brott, varå fängelse kan följa, och kan det skäligen befaras att han avviker eller annorledes undandrager sig lagföring eller straff, må han åläggas att å viss tid anmäla sig hos polismyndighet. Oberoende av brottets beskaffenhet må ock anmälningsskyldighet, som nu sagts, meddelas, om skäligen kan befaras att den misstänkte genom att begiva sig från riket undandrager sig lagföring eller straff.* *Kan det befaras att den misstänkte beger sig från riket, skall anmälningsskyldighet förenas med förbud för honom att utan tillstånd lämna riket (reseförbud) och skyldighet att lämna från sig pass eller annan sådan legitimationshandling.*
3 §	
Reseförbud meddelas av *undersökningsledaren*, åklagaren eller	*Beslut om tillsyn eller anmälningsskyldighet* meddelas av åklaga-

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
rätten.	ren eller rätten. *Har föreskrift meddelats den som ställts under tillsyn att vara tillgänglig eller anmäla sig å viss tid och plats skall jämväl tillsynsman utses.*
Fråga om *reseförbud* må av *rätten* upptagas *på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren eller* då rätten har att besluta om den misstänktes häktning eller hans kvarhållande i häkte. Efter åtalet äge rätten även på yrkande av målsäganden så ock självmant upptaga fråga därom.	Fråga om *tillsyn eller anmälningsskyldighet* må av rätten upptagas då den har att besluta om den misstänktes häktning eller hans kvarhållande i häkte. Efter åtalet äge rätten även på yrkande av målsäganden så ock självmant upptaga fråga därom.
I anledning av målsägandens anspråk på skadestånd eller annan ersättning må undersökningsledaren eller åklagaren ej meddela reseförbud eller hos rätten yrka sådant förbud med mindre anspråket anmälts hos honom; rätten äge allenast på yrkande upptaga fråga om sådana förbud.	
Väckes vid rätten fråga om *reseförbud*, skall så snart ske kan, förhandling därom äga rum inför rätten. Om sådan förhandling gälle i tillämpliga delar vad i 24 kap. 17 § är stadgat. Är fara i dröjsmål, må rätten omedelbart *meddela reseförbud* att gälla, till dess annorlunda förordnas.	Väckes vid rätten fråga om *tillsyn eller anmälningsskyldighet*, skall så snart ske kan, förhandling därom äga rum inför rätten. Om sådan förhandling gälle i tillämpliga delar vad i 24 kap. 17 § är stadgat. Är fara i dröjsmål, må rätten omedelbart *besluta om tillsyn eller anmälningsskyldighet* att gälla till dess annorlunda förordnas.
4 §	
Beslut om *reseförbud* skall innehålla uppgift å det brott misstanken avser samt angiva *den ort, där den misstänkte skall uppehålla sig och vad han i övrigt har* att iakttaga. I beslutet skall erinras om påföljden för överträdelse av *förbudet och för underlåtenhet att fullgöra därmed förenat villkor.*	Beslut om *tillsyn eller anmälningsskyldighet* skall innehålla uppgift å det brott misstanken avser samt angiva *vad den misstänkte har att iakttaga.* I beslutet skall erinras om påföljden för överträdelse av *vad som åligger honom enligt tillsynen eller anmälningsskyldigheten.*
Beslutet skall delgivas den misstänkte.	
5 §	
Har *reseförbud meddelats av annan är rätten*, äge den misstänkte begära rättens prövning av förbudet. Då begäran inkommit, skall rätten, så snart ske kan, och, om syn-	Har *tillsyn eller anmälningsskyldighet beslutats av åklagaren*, äge den misstänkte begära rättens prövning av *beslutet.* Då begäran inkommit, skall rätten, så snart ske kan,

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
nerliga hinder ej möter, sist å fjärde dagen därefter, hålla förhandling, som avses i 3 §. Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan begäran framställdes, må dock, om ej rätten finner särskild förhandling böra äga rum, med förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.	och om synnerliga hinder ej möter, sist å fjärde dagen därefter, hålla förhandling, som avses i 3 §. Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan begäran framställdes, må dock, om ej rätten finner särskild förhandling böra äga rum, med förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.
6 §	
Då rätten *meddelar reseförbud* eller fastställer sådant *förbud*, skall om ej åtal redan väckts, rätten utsätta den tid, inom vilken åtal skall väckas. Denna må ej bestämmas längre, än som finnes oundgängligen erforderligt. I annat fall skall åtal väckas inom en månad, sedan *reseförbudet* meddelades.	Då rätten *beslutar om tillsyn eller anmälningsskyldighet* eller fastställer sådant *beslut*, skall, om ej åtal redan väckts, rätten utsätta den tid, inom vilken åtal skall väckas. Denna må ej bestämmas längre, än som finnes oundgängligen erforderligt. I annat fall skall åtal väckas inom en månad, sedan *beslutet om tillsyn eller anmälningsskyldighet* meddelades.
Finnes tid, som avses i första stycket, otillräcklig, må rätten, om framställning därom göres före tidens utgång, medgiva förlängning av tiden.	
7 §	
Har ej inom tid, som avses i 6 §, åtal väckts eller till rätten inkommit framställning om förlängning av tiden eller förekomma eljest ej längre skäl för *reseförbud*, skall *det* omedelbart hävas.	Har ej inom tid, som avses i 6 §, åtal väckts, eller till rätten inkommit framställning om förlängning av tiden eller förekomma eljest ej längre skäl för *tillsyn eller anmälningsskyldighet*, skall *beslut härom* omedelbart hävas.
Om hävande av *reseförbud förordnar rätten eller, om förbudet ej meddelats eller fastställts av rätten, undersökningsledaren eller åklagaren.*	Om hävande av *beslut om tillsyn eller anmälningsskyldighet förordnar åklagaren. Har beslutet meddelats eller fastställts av rätten, förordnar denna om beslutets hävande.*
Vad i 24 kap. 21 § är stadgat om häktning äge motsvarande tillämpning beträffande *reseförbud.*	Vad i 24 kap. 21 § är stadgat om häktning äge motsvarande tillämpning beträffande *tillsyn och anmälningsskyldighet.*
8 §	
Väckes i mål som fullföljts till	Väckes i mål som fullföljts till

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
högre rätt, fråga om *reseförbud*, äge denna utan förhandling besluta därom. Finnes förhandling erforderlig, skall den hållas, så snart ske kan. Om sådan förhandling gällde i tillämpliga delar vad i 24 kap. 17 § är stadgat.	högre rätt, fråga om *tillsyn eller anmälningsskyldighet*, äge denna utan förhandling besluta däröver. Finnes förhandling erforderlig skall den hållas så snart ske kan. Om sådan förhandling gälle i tillämpliga delar vad i 24 kap. 17 § är stadgat.
	9 §
Överträdes reseförbud eller fullgöres ej därmed förenat villkor, skall den misstänkte omedelbart anhållas eller häktas, om det ej är uppenbart, att skäl därtill ej förekomma.	*Är den som ställts under tillsyn på sannolika skäl misstänkt för att efter beslutet om tillsyn ha gjort sig skyldig till brott, för vilket är stadgat fängelse i ett år eller däröver, skall han anhållas eller häktas, om ej särskilda skäl föranleda annat.* *Åsidosätter den som ställts under tillsyn i väsentlig mån vad som åligger honom enligt tillsynen, må han omedelbart anhållas eller häktas.*
	10 §
	Den som åsidosätter honom ålagd anmälningsskyldighet, skall omedelbart anhållas eller häktas, om det ej är uppenbart att skäl därtill ej förekomma. *Har anmälningsskyldighet förenats med reseförbud och överträder den misstänkte reseförbudet eller vidtager han åtgärd i syfte att lämna riket, skall han omedelbart anhållas eller häktas. I avbidan på beslut om anhållande må den misstänkte av polisman gripas. Anmälan härom skall omedelbart göras hos åklagaren.*
	27 Kap.
	4 §
Den som med laga rätt griper eller anhåller misstänkt eller verkställer häktning, husrannsakan eller kroppsvisitation må lägga beslag å föremål, som därvid påträffas.	Den som med laga rätt *medtager någon, som är misstänkt för brott, till förhör eller* griper eller anhåller misstänkt eller verkställer häktning, husrannsakan eller kroppsvisitation

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	må lägga beslag å föremål som därvid påträffas.

Föremål, som eljest påträffas, må efter beslut av undersökningsledaren eller åklagaren tagas i beslag. Är fara i dröjsmål, må även utan sådant beslut åtgärden vidtagas av polisman, dock ej i fråga om försändelse i post- eller telegrafverkets vård.

Verkställes beslag av annan än undersökningsledaren eller åklagaren och har denne ej beslutat beslaget, skall anmälan skyndsamt göras hos honom, som har att omedelbart prövas om beslaget skall bestå.

28 Kap.

2 §

För eftersökande av den som skall *gripas*, anhållas eller häktas eller anhållas eller häktas eller hämtas till inställelse vid rätten må husrannsakan företagas hos honom, så ock hos annan, om synnerlig anledning förekommer, att den sökte uppehåller sig där.	För eftersökande av den som skall *medtagas till förhör, misstänkt för brott, eller som skall* anhållas eller häktas eller hämtas till inställelse vid rätten må husrannsakan företagas hos honom, så ock hos annan, om synnerlig anledning förekommer, att den sökte uppehåller sig där.

5 §

Utan förordnande, som sägs i 4 §, må polisman företaga husrannsakan, om åtgärden har till syfte att eftersöka den som skall *gripas*, anhållas eller häktas eller hämtas till förhör eller till inställelse vid rätten eller att verkställa beslag å föremål, som å färsk gärning följts eller spårats, så ock eljest, då fara är i dröjsmål.	Utan förordnande, som sägs i 4 §, må polisman företaga husrannsakan, om åtgärden har till syfte att eftersöka den som skall *medtagas till förhör, misstänkt för brott, eller skall* anhållas eller häktas eller hämtas till inställelse vid rätten eller att verkställa beslag å föremål, som å färsk gärning följts eller spårats, så ock eljest, då fara är i dröjsmål.

29 Kap.

1 §[1]

Yppas vid överläggning till dom eller beslut skiljaktiga meningar, skall omröstning ske.

I tingsrätt skall, om nämnd har säte i rätten först ordförande och, om ytterligare en lagfaren domare sitter i rätten, sedan denne säga sin mening.

Vid omröstning i annat fall skall den yngste i rätten först yttra sig och sedan var efter annan, såsom de	Vid omröstning i annat fall skall den yngste i rätten först yttra sig och sedan var efter annan, såsom de

[1] Senaste lydelse 1975:1288 och 1976:560.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
hava säte i rätten. Har målet beretts av viss ledamot, säge han först sin mening. *I hovrätt skall dock, om nämndemän ingå i rätten, dessa sist säga sin mening.*	hava säte i rätten. Har målet beretts av viss ledamot, säge han först sin mening. *Om nämndemän ingå i rätten, skall dock dessa sist säga sin mening.*

45 Kap.

14 §

Rätten bestämme, så snart ske kan, tid för huvudförhandlingen. För behandling av rättegångsfråga eller del av saken, som må avgöras särskilt, må huvudförhandling utsättas, ehuru målet i övrigt ej är berett till huvudförhandling.

Är den tilltalade anhållen eller häktad, skall huvudförhandling hållas inom en vecka från den dag, då åtalet väcktes, om ej till följd av åtgärd, som avses i 11 eller 12 §, eller annan omständighet längre uppskov är nödvändigt. Har den tilltalade häktats efter åtalet, skall tiden räknas från dagen för hans häktande.

Är den tilltalade underkastad tillsyn eller anmälningsskyldighet, skall huvudförhandling, om hinder ej möter, hållas inom två veckor.

51 Kap.

8 §

För målets beredande skall vadeinlagan med därvid fogade handlingar delgivas vadesvaranden och föreläggande meddelas honom att inkomma med skriftligt genmäle.

Har underrätten avslagit yrkande om åtgärd, som avses i 26–28 kap., eller förordnat om hävande av sådan åtgärd, äge hovrätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess annorlunda förordnas. Har underrätten beviljat åtgärd, som nu sagts, äge hovrätten omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet av beslutet ej må äga rum. Är fråga om häktning *eller reseförbud*, må hovrätten ock utan motpartens hörande göra ändring i underrättens beslut.

Har underrätten avslagit yrkande om åtgärd, som avses i 26–28 kap., eller förordnat om hävande av sådan åtgärd, äge hovrätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla till dess annorlunda förordnas. Har underrätten beviljat åtgärd, som nu sagts, äge hovrätten omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet av beslutet ej må äga rum. Är fråga om häktning, *tillsyn eller anmälningsskyldighet*, må hovrätten ock, *om särskilda skäl äro därtill*, utan motpartens hörande göra ändring i underrättens beslut.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
13 §	
Så snart målets beredande avslutats, bestämme hovrätten tid för huvudförhandlingen. För behandling av rättegångsfråga eller del av saken, som må avgöras särskilt, må huvudförhandling utsättas, ehuru målet i övrigt ej är berett till huvudförhandling.	
Är den tilltalade häktad, skall huvudförhandling hållas inom *fyra* veckor efter utgången av den i 2 § angivna tiden, om ej till följd av åtgärd, som avses i 11 §, eller annan omständighet längre uppskov är nödvändigt. Har den tilltalade häktats efter utgången av den i 2 § angivna tiden, skall tiden räknas från dagen för hans häktande.	Är den tilltalade häktad, skall huvudförhandling hållas inom *två* veckor efter utgången av den i 2 § angivna tiden, om ej till följd av åtgärd, som avses i 11 §, eller annan omständighet längre uppskov är nödvändigt. Har den tilltalade häktats efter utgången av den i 2 § angivna tiden, skall tiden räknas från dagen för hans häktande.
52 Kap.	
1 §	
Vill någon anföra besvär mot underrätts beslut, skall han inom två veckor från den dag, då beslutet meddelades, till underrätten inkomma med besvärsinlaga; har beslut under rättegången meddelats annorledes än vid sammanträde för förhandling, skall dock besvärstiden räknas från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet. Klagan över beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte eller i fråga, som avses i 49 kap. 6 §, vare ej inskränkt till viss tid.	Vill någon anföra besvär mot underrätts beslut, skall han inom två veckor från den dag, då beslutet meddelades, till underrätten inkomma med besvärsinlaga; har beslut under rättegången meddelats annorledes än vid sammanträde för förhandling, skall dock besvärstiden räknas från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet. Klagan över beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte eller i fråga, som avses i *25 kap. eller* 49 kap. 6 §, vare ej inskränkt till viss tid.
Om skyldighet att anmäla missnöje med beslut, som avses i 49 kap. 3 § eller 4 § första stycket 1, 2, 3 eller 7, stadgas i nämnda kapitel.	
7 §	
Finnes motparten böra höras över besvären, skall besvärsinlagan med därvid fogade handlingar delgivas motparten och föreläggande meddelas honom att inkomma med skriftlig förklaring.	
Ej må, med mindre tillfälle lämnats motparten att förklara sig, ändring göras i underrättens beslut, såvitt angår hans rätt.	
Har underrätten i tvistmål avslagit yrkande om kvarstad, skingringsförbund eller annan handräck-	Har underrätten i tvistemål avslagit yrkande om kvarstad, skingringsförbud eller annan handräck-

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
ning eller förordnat om hävande av sådan åtgärd eller i brottmål avslagit yrkande om åtgärd, som avses i 26–28 kap., eller förordnat om hävande av sådan åtgärd, äge hovrätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess annorlunda förordnas. Har underrätten beviljat åtgärd, som nu sagts eller förordnat, att beslut må verkställas utan hinder av att det icke äger laga kraft, äge hovrätten omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet ej må äga rum. Är fråga om häktning eller *reseförbud*, må hovrätten ock utan motpartens hörande göra ändring i underrättens beslut.	ning eller förordnat om hävande av sådan åtgärd eller i brottmål avslagit yrkande om åtgärd, som avses i 26–28 kap., eller förordnat om hävande av sådan åtgärd, äge hovrätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess annorlunda förordnas. Har underrätten beviljat åtgärd, som nu sagts eller förordnat, att beslut må verkställas utan hinder av att det icke äger laga kraft, äge hovrätten omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet ej må äga rum. Är fråga om häktning, *tillsyn eller anmälningsskyldighet*, må hovrätten ock, *om särskilda skäl äro därtill*, utan motpartens hörande göra ändring i underrättens beslut.

54 Kap.

5 §

Då hovrätt ogillat yrkande om häktning eller *reseförbud* eller frigivit häktad eller hävt *reseförbud*, må talan mot beslutet ej föras annorledes än i samband med talan mot hovrättens dom eller slutliga beslut.	Då hovrätt ogillat yrkande om häktning, *tillsyn eller anmälningsskyldighet*, eller frigivit häktad eller hävt beslut om *tillsyn eller anmälningsskyldighet*, må talan mot beslutet ej föras annorledes än i samband med talan mot hovrättens dom eller slutliga beslut.

55 Kap.

8 §

För målets beredande skall revisionsinlagen med därvid fogade handlingar delgivas revisionssvaranden och föreläggande meddelas honom att inkomma med skriftligt genmäle.

Har hovrätten i tvistemål avslagit yrkande om kvarstad, skingringsförbud eller annan handräckning eller förordnat om hävande av sådan åtgärd eller i brottmål avslagit yrkande om åtgärd, som avses i 26–28 kap., eller förordnat om hävande av åtgärd, som där sägs, äge högsta domstolen omedelbart bevilja åtgär-	Har hovrätten i tvistemål avslagit yrkande om kvarstad, skingringsförbud eller annan handräckning eller förordnat om hävande av sådan åtgärd eller i brottmål avslagit yrkande om åtgärd, som avses i 26–28 kap., eller förordnat om hävande av åtgärd, som där sägs, äge högsta domstolen omedelbart bevilja åtgär-

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
den att gälla, till dess annorlunda förordnas. Har hovrätten beviljat åtgärd, som nu sagts, eller förordnat, att dom må verkställas utan hinder av att den icke äger laga kraft, eller fastställt underrätts beslut därom, äge högsta domstolen ock omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet ej må äga rum. Är fråga om häktning eller *reseförbud*, må högsta domstolen utan motpartens hörande göra ändring i hovrättens beslut.	den att gälla, till dess annorlunda förordnas. Har hovrätten beviljat åtgärd, som nu sagts, eller förordnat, att dom må verkställas utan hinder av att den icke äger laga kraft, eller fastställt underrätts beslut därom, äge högsta domstolen ock omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet ej må äga rum. Är fråga om häktning, *tillsyn eller anmälningsskyldighet*, må högsta domstolen, *om särskilda skäl äro därtill*, utan motpartens hörande göra ändring i hovrättens beslut.
56 Kap.	
1 §	
Vill någon anföra besvär mot hovrätts beslut, skall han inom fyra veckor från den dag, då beslutet meddelades, till hovrätten inkomma med besvärsinlaga; har beslut under rättegången meddelats annorledes än vid sammanträde för förhandling, skall dock besvärstiden räknas från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet. Klagan över beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte vare ej inskränkt till viss tid.	Vill någon anföra besvär mot hovrätts beslut, skall han inom fyra veckor från den dag, då beslutet meddelades, till hovrätten inkomma med besvärsinlaga; har beslut under rättegången meddelats annorledes än vid sammanträde för förhandling, skall dock besvärstiden räknas från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet. Klagan över beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte *eller i fråga, som avses i 25 kap.* vare ej inskränkt till viss tid.

Om skyldighet att anmäla missnöje mot hovrätts beslut i fråga, som avses i 49 kap. 3 § eller 4 § första stycket, 1, 2, 3 eller 7, stadgas i 54 kap. 3 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979. Har någon dessförinnan gripits eller anhållits skall i fråga om åtgärden och dess fortsatta bestånd äldre lag gälla. Har någon häktats eller underkastats reseförbud före nya lagens ikraftträdande skall i fråga om åtgärden och dess fortsatta bestånd äldre lag tillämpas intill dess målet efter nämnda tidpunkt första gången förekommer vid rätten.

2. Förslag till
Lag om ändring i militära rättegångslagen (1948:472).

Härigenom föreskrives att 29 § militära rättegångslagen skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
29 §	
Förekommer *mot krigsman skäl till anhållande*, må befattningshavare som äger bestraffningsrätt över honom förordna *att han skall gripas*. I sådant fall skall vad i *24 kap. 7 § tredje stycket och 8 §* rättegångsbalken stadgas äga motsvarande tillämpning.	Förekommer *skäl att inställa krigsman till förhör som misstänkt för brott*, må befattningshavare som äger bestraffningsrätt över honom förordna om *hans inställande*. I sådant fall skall vad i *23 kap. 9 §* rättegångsbalken stadgas äga motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979. Har någon dessförinnan gripits med stöd av äldre bestämmelse skall i fråga om åtgärden och dess fortsatta bestånd äldre lag tillämpas.

3. Förslag till
Lag om ändring i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål.

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser i vissa brottmål att 2 § skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
2 §	
På begäran av *anhållningsmyndigheten* äger justitiekanslern medgiva förlängning av den tid, inom vilken enligt 24 kap. 12 § rättegångsbalken häktningsframställning senast skall avlåtas, med högst tio dagar. Begäran därom skall med angivande av skälen göras inom den i nämnda lagrum föreskrivna tiden. Har anstånd medgivits och finnes	*Äro ej fulla skäl till häktning, må den misstänkte anhållas, om det finnes vara av synnerlig vikt, att han i avbidan på ytterligare utredning tages i förvar.* *Finnes för prövning av häktningsfrågan ytterligare utredning erforderlig, må med häktningsframställning enligt 24 kap. 12 § rättegångsbalken anstå. Dock skall den*

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
fortsatt utredning oundgängligen erforderlig, må justitiekanslern på begäran, som göres före anståndstidens utgång, meddela ytterligare förlängning med högst femton dagar.	*avlåtas, så snart ske kan, och sist å femte dagen efter den då beslut om anhållande, som avses i 24 kap. 6 § rättegångsbalken verkställts.*
Göres ej häktningsframställning inom tid som för varje fall är föreskriven eller, därest begäran om förlängning ej bifallits, senast dagen efter den då *anhållningsmyndigheten* mottog meddelande därom, skall den anhållne omedelbart frigivas.	På begäran av *åklagaren* äger justitiekanslern medgiva förlängning av den tid, inom vilken enligt *andra stycket* häktningsframställning senast skall avlåtas, med högst tio dagar. Begäran därom skall med angivande av skälen göras inom den i nämnda lagrum föreskrivna tiden. Har anstånd medgivits och finnes fortsatt utredning oundgängligen erforderlig, må justitiekanslern på begäran, som göres före anståndstidens utgång, meddela ytterligare förlängning med högst femton dagar.
	Göres ej häktningsframställning inom tid som för varje fall är föreskriven eller, därest begäran om förlängning ej bifallits senast dagen efter den då *åklagaren* mottog meddelande därom, skall den anhållne omedelbart frigivas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979.

4. Förslag till Lag om ändring i lagen (1957:668) om utlämning för brott

Härigenom föreskrives att 23 § lagen (1957:668) om utlämning för brott skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
23 §[1]	
Den som i främmande stat är misstänkt, tilltalad eller dömd för brott, vilket enligt denna lag kan för-	Den som i främmande stat är misstänkt, tilltalad eller dömd för brott, vilket enligt denna lag kan för-

[1] Senaste lydelse 1975:292.

Nuvarande lydelse

anleda utlämning, må på begäran av behörig myndighet i den främmande staten eller med anledning av där utfärdad efterlysning omedelbart anhållas eller *åläggas reseförbud* av åklagare enligt vad som i allmänhet gäller om brottmål. Beslag må ock i sådant fall äga rum.

Beslut om användning av tvångsmedel skall utan uppskov anmälas hos rätten, som skyndsamt efter förhandling enligt vad om brottmål är stadgat prövar åtgärden samt, om anhållande eller *reseförbud* skall bestå, genast underrättar chefen för justitiedepartementet därom. Finner denne, att hinder mot utlämning föreligger eller att utlämning eljest bör ske, har han att utverka regeringens förordnande om upphävande av åtgärden. I annat fall skall den främmande staten genom utrikesdepartementets försorg underrättas om åtgärden. Därvid skall angivas viss av chefen för justitiedepartementet bestämd tid inom vilken framställning om utlämning skall göras. Denna tid får icke vara längre än fyrtio dagar från den dag personen anhölls eller *reseförbud meddelades* enligt första stycket. När framställning om utlämning inkommer, skall utrikesdepartementet genast underrätta den myndighet som först meddelat beslut om åtgärden. Sådan underrättelse skall jämväl lämnas, därest framställning om utlämning ej kommer inom utsatt tid.

Mot rättens beslut må talan ej föras. Den som anhållits eller underkastats *reseförbud* äger dock för prövning, om åtgärden skall bestå, påfordra ny förhandling inom tre veckor från det beslut senast meddelats.

Föreslagen lydelse

anleda utlämning, må på begäran av behörig myndighet i den främmande staten eller med anledning av där utfärdad efterlysning omedelbart anhållas eller *underkastas anmälningsskyldighet* av åklagare enligt vad som i allmänhet gäller om brottmål. Beslag må ock i sådant fall äga rum.

Beslut om användning av tvångsmedel skall utan uppskov anmälas hos rätten, som skyndsamt efter förhandling enligt vad om brottmål är stadgat prövar åtgärden samt, om anhållande eller *anmälningsskyldighet* skall bestå, genast underrättar chefen för justitiedepartementet därom. Finner denne, att hinder mot utlämning föreligger eller att utlämning eljest ej bör ske, har han att utverka regeringens förordnande om upphävande av åtgärden. I annat fall skall den främmande staten genom utrikesdepartementets försorg underrättas om åtgärden. Därvid skall angivas viss av chefen för justitiedepartementet bestämd tid, inom vilken framställning om utlämning skall göras. Denna tid får icke vara längre än fyrtio dagar från den dag personen anhölls eller *anmälningsskyldighet beslutades* enligt första stycket. När framställning om utlämning inkommer skall utrikesdepartementet genast underrätta den myndighet som först meddelat beslut om åtgärden. Sådan underrättelse skall jämväl lämnas, därest framställning om utlämning ej inkommer inom utsatt tid.

Mot rättens beslut må talan ej föras. Den som anhållits eller underkastats *anmälningsskyldighet* äger dock för prövning, om åtgärden skall bestå, påfordra ny förhandling inom tre veckor från det beslut senast meddelats.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Har framställning om utlämning av den som är anhållen eller underkastad *reseförbud* ej gjorts inom den enligt andra stycket bestämda tiden, skall den anhållne frigivas eller meddelat *reseförbud* hävas. Detsamma gäller när framställning avslås enligt 15 §. Om anhållen i annat fall ej frigives, skall framställning om hans häktande avlåtas till rätten sist å åttonde dagen efter den, då riksåklagaren fick del av utlämningsframställningen.	Har framställning om utlämning av den som är anhållen eller underkastad *anmälningsskyldighet* ej gjorts inom den enligt andra stycket bestämda tiden, skall den anhållne frigivas eller *beslut om anmälningsskyldighet* hävas. Detsamma gäller när framställning avslås enligt 15 §. Om anhållen i annat fall ej frigives, skall framställning om hans häktande avlåtas till rätten sist å åttonde dagen efter den, då riksåklagaren fick del av utlämningsframställningen.

Göres ej framställning, som nu sagts, skall den anhållne omedelbart frigivas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979. I fråga om reseförbud som beslutats före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

5. Förslag till Lag om ändring i lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge

Härigenom föreskrives att 17 § lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
17 §[1]	
Den som är misstänkt, tilltalad eller dömd för brott, vilket enligt denna lag kan föranleda utlämning, må såframt för gärningen eller gärning av motsvarande beskaffenhet enligt svensk lag är stadgat fängelse, på begäran av polis- eller åklagarmyndighet i den främmande staten eller med anledning av där utfärdad efterlysning omedelbart anhållas eller åläggas *reseförbud* av åklagare enligt vad som i allmänhet gäller om brottmål. Beslag må ock i sådant fall äga rum.	Den som är misstänkt, tilltalad eller dömd för brott, vilket enligt denna lag kan föranleda utlämning, må såframt för gärningen eller gärning av motsvarande beskaffenhet enligt svensk lag är stadgat fängelse, på begäran av polis- eller åklagarmyndighet i den främmande staten eller med anledning av där utfärdad efterlysning omedelbart anhållas eller åläggas *anmälningsskyldighet* av åklagare enligt vad som i allmänhet gäller om brottmål. Beslag må ock i sådant fall äga rum.

[1] Senaste lydelse 1975:294.

Beslut om användning av tvångsmedel enligt denna paragraf skall på begäran av den som beslutet avser prövas av rätten, som i ärendet skyndsamt skall hålla förhandling enligt vad om brottmål är stadgat. Mot rättens beslut må talan ej föras.

Polis- eller åklagarmyndighet i den främmande staten skall ofördröjligen underrättas, då beslut fattats om användning av tvångsmedel enligt denna paragraf. Har icke framställning om utlämning mottagits inom två veckor från det underrättelsen avsändes, skall beslutet omedelbart hävas. Om anhållen i annat fall ej frigives, skall framställning om hans häktande avlåtas till rätten sist å femte dagen från den dag anhållningsmyndigheten fick del av utlämningsframställningen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979. I fråga om reseförbud som beslutats före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

6. Förslag till Lag om ändring i lagen (1964:450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1964:450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet att 6 § första stycket andra meningen skall upphöra att gälla.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
6 §[1]	
Är någon, som fyllt tjugo år, skäligen misstänkt att föra ett sådant asocialt liv som avses 1 §, må han anhållas. *Polisman äger ej med stöd av denna lag utan beslut av anhållningsmyndighet gripa den mot vilken skäl till anhållande förekomma.*	Är någon, som fyllt tjugo år, skäligen misstänkt att föra ett sådant asocialt liv som avses 1 §, må han anhållas.

Föreligga sannolika skäl att någon må intagas i arbetsanstalt och kan det skäligen befaras att han avviker eller eljest håller sig undan eller försvårar utredningen, må han häktas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979.

[1] Senaste lydelse 1969:165.

7. Förslag till
Lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

Härigenom föreskrives att 17 § lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

17 §

Har främmande stat som tillträtt brottmålsdomskonventionen till utrikesdepartementet meddelat, att den ämnar göra framställning om verkställighet av påföljd, eller har sådan framställning gjorts, kan riksåklagaren anhålla den dömde, om enligt svensk lag kan följa fängelse i ett år eller däröver på brott motsvarande den gärning påföljden avser och det skäligen kan befaras, att den dömde skall avvika eller, då fråga är om utevarodom, att han undanröjer bevis. På ansökan av riksåklagaren kan rätten under motsvarande förutsättningar besluta om häktning av den dömde eller *meddela honom reseförbud. Sådant förbud får meddelas*, även om det svåraste straff som enligt svensk lag kan följa på motsvarande brott är lindrigare än fängelse i ett år. Oberoende av brottets beskaffenhet får den dömde anhållas, häktas eller *meddelas reseförbud*, om han saknar hemvist i Sverige och det skäligen kan befaras att han genom att bege sig från landet undandrar sig påföljd.

I fråga om anhållande, häktning och *reseförbud* enligt denna paragraf äger i övrigt 24 kap. 3–24 § och 25 kap. *2–9 §§* rättegångsbalken motsvarande tillämpning. Den som anhållits eller häktats skall dock friges senast när den sammanlagda tid han i den främmande staten och här i landet varit berövad friheten med anledning av det eller de brott framställningen om verkställighet avser

Föreslagen lydelse

17 §

Har främmande stat som tillträtt brottmålsdomskonventionen till utrikesdepartementet meddelat att den ämnar göra framställning om verkställighet av påföljd, eller har sådan framställning gjorts, kan riksåklagaren anhålla den dömde, om enligt svensk lag kan följa fängelse i ett år eller däröver på brott motsvarande den gärning påföljden avser och det skäligen kan befaras, att den dömde skall avvika eller, då fråga är om utevarodom, att han undanröjer bevis. På ansökan av riksåklagaren kan rätten besluta om häktning av den dömde eller *om anmälningsskyldighet. Sådan skyldighet får beslutas*, även om det svåraste straff som enligt svensk lag kan följa på motsvarande brott är lindrigare än fängelse i ett år. Oberoende av brottets beskaffenhet får den dömde anhållas, häktas eller *underkastas anmälningsskyldighet*, om han saknar hemvist i Sverige och det skäligen kan befaras att han genom att bege sig från landet undandrar sig påföljd.

I fråga om anhållande, häktning och *anmälningsskyldighet* enligt denna paragraf äger i övrigt 24 kap. 3–24 § och 25 kap. *2–8 och 10 §§* rättegångsbalken motsvarande tillämpning. Den som anhållits eller häktats skall dock friges senast när den sammanlagda tid han i den främmande staten och här i landet varit berövad friheten med anledning av det eller de brott framställ-

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
uppgår till tid som i den utländska domen bestämts för frihetsberövande påföljd för brottet eller brotten. I fall då den dömde anhållits eller häktas innan framställning om verkställighet gjorts, skall den dömde friges inom aderton dagar från dagen för frihetsberövandet, om icke framställning om verkställighet gjorts före utgången av denna tid.	ningen om verkställighet avser uppgår till tid som i den utländska domen bestämts för frihetsberövande påföljd för brottet eller brotten. I fall då den dömde anhållits eller häktats innan framställning om verkställighet gjorts, skall den dömde friges inom aderton dagar från dagen för frihetsberövandet, om icke framställning om verkställighet gjorts före utgången av denna tid.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979. I fråga om reseförbud som beslutats före ikraftträdandet gäller äldre bestämmelser.

8. Förslag till Lag om ändring i lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning

Härigenom föreskrives att 1 § lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	1 §
Den som har varit häktad på grund av misstanke om brott eller som till följd av sådan misstanke under mer än 24 timmar i sträck har varit anhållen, underkastad *reseförbud*, intagen på rättspsykiatrisk klinik, tagen i förvarsarrest eller tagen i förvar genom beslut av befälhavare på fartyg eller luftfartyg eller av beskickning eller konsulat har rätt till ersättning av staten om	Den som har varit häktad på grund av misstanke om brott eller som till följd av sådan misstanke under mer än 24 timmar i sträck har varit anhållen, *underkastad tillsyn eller anmälningsskyldighet*, intagen på rättspsykiatrisk klinik, tagen i förvarsarrest eller tagen i förvar genom beslut av befälhavare på fartyg eller luftfartyg eller beskickning eller konsulat har rätt till ersättning av staten om

1. frikännande dom meddelas för gärningen,
2. åtalet avvisas eller avskrives,
3. förundersökning avslutas utan att åtal väckes eller, såvitt gäller förvarsarrest, beslutet härom upphäves utan att målet hänskjutes till rättegång eller disciplinstraff ålägges, eller
4. beslutet om frihetsinskränkning genom avslag på häktningsframställning eller efter överprövning, fullföljd av talan eller anlitande av särskilt

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
rättsmedel upphäves eller ersättes av beslut om mindre ingripande åtgärd eller undanröjes utan förordnande om ny handläggning.	
Den som varit häktad eller undermer än 24 timmar i sträck har varit anhållen som misstänkt för brott som avses i 24 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken har jämväl rätt till ersättning, om gärningen i domen hänföres under sådant lagrum att häktning icke kunnat ske annat än enligt *1 § andra stycket eller* 2 § samma kapitel och det icke har förelegat sådan förutsättningar för häktning som anges där. *För rätt till ersättning på grund av anhållande fordras dessutom att det ej heller har förelegat omständighet som anges i 24 kap. 5 § andra stycket rättegångsbalken.*	Den som har varit häktad eller under mer än 24 timmar i sträck har varit anhållen som misstänkt för brott som avses i 24 kap. 1 § första *eller andra* stycket rättegångsbalken har jämväl rätt till ersättning, om gärningen i domen hänföres under sådant lagrum att häktning icke kunnat ske annat än enligt 2 § samma kapitel och det icke har förelegat sådana förutsättningar för häktning som anges där.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979. Äldre bestämmelser gäller i fråga om frihetsinskränkning som har skett före ikraftträdandet och som icke har upphört dessförinnan.

9. Förslag till Lag om ändring i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.

Härigenom föreskrives i fråga om lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl.

dels att 4, 16 och 17 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas fyra nya paragrafer, 16 a–d §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	4 §
Vid behandlingen av häktad skall hänsyn tagas till hans hälsotillstånd. Häktad som företer tecken till sjukdom eller begär att läkare skall tillkallas, skall så snart det kan ske undersökas av läkare, om ej sådan undersökning uppenbarligen är obehövlig.	
Läkares anvisning rörande vården av häktad som är sjuk skall iakt-	Läkares anvisning rörande vården av häktad som är sjuk skall iakt-

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
tagas. Behöver den häktade sjukhusvård, skall sådan beredas honom så snart det kan ske.	tagas. Behöver den häktade sjukhusvård, skall sådan beredas honom så snart det kan ske. *Kan befaras att transport medför skada för den intagnes hälsa, skall läkares medgivande till transporten inhämtas.*
16 §	
Beträffande den som är häktad på grund av misstanke om brott ankommer det på *undersökningsledaren eller* åklagaren att 1. avgöra om eller i vad mån hinder för medgivande enligt 3 § första stycket första meningen eller 9–13 §§ eller för tillämpning av 3 § första stycket andra meningen möter på grund av åtgärden kan medföra fara för att bevis undanröjes eller *utredning om brott eljest försvåras,*	Beträffande den som är häktad på grund av misstanke om brott ankommer det på åklagaren att 1. avgöra om eller i vad mån hinder för medgivande enligt 3 § första stycket första meningen eller 9–13 §§ eller för tillämpning av 3 § första stycket andra meningen möter på den grund att åtgärden kan medföra fara för att bevis undanröjes eller *förvanskas,*
2. avgöra fråga om inskränkningar enligt 6 § tredje stycket.	
Innebär avgörande enligt första stycket hinder för medgivande eller eljest inskränkning i häktads rätt, skall avgörandet omprövas så ofta anledning därtill uppkommer.	
	16 a §
	Har åklagaren meddelat beslut enligt 16 § får den häktade begära prövning av beslutet hos den domstol, som handlägger det mål, vari häktningen beslutats. Är målet ej längre anhängigt vid domstol skall begäran prövas av den domstol som senast dömt i målet.
	Då begäran som avses i första stycket inkommit skall rätten, om ej särskilda skäl föranleder annat, bereda åklagaren tilfälle att yttra sig. Rätten skall därefter så snart ske kan pröva begäran. Om det är erforderligt för utredningen skall förhandling hållas. Om förfarandet i övrigt gäller i tillämpliga delar vad

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	som är stadgat för fall som avses i 25 kap. 5 § rättegångsbalken.
	16 b §
	Beslut enligt denna lag meddelas om ej annat följer av 4 § andra stycket eller 16 §, av kriminalvårdsstyrelsen.
	16 c §
	Talan mot kriminalvårdsstyrelsen beslut i särskilt fall enligt denna lag föres hos kammarrätt genom besvär. Mot annat styrelsens beslut enligt lagen föres talan hos regeringen genom besvär.
	16 d §
	Regeringen kan förordna om överflyttning till tjänsteman inom kriminalvården, polismyndighet eller rättspsykiatrisk klinik av kriminalvårdsstyrelsens befogenheter enligt denna lag.
	17 §
Vad som sägs i denna lag om häktad har motsvarande tillämpning på 1. den som har anhållits *eller gripits på grund av misstanke om brott,* 2. den som intagits i häkte eller polisarrest för förpassning till kriminalvårdsanstalt och 3. den som har tillfälligt placerats i häkte med stöd av 43 § första stycket tredje meningen lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt.	Vad sägs i denna lag om häktad har motsvarande tillämpning på 1. den som har anhållits 2. den som intagits i häkte eller polisarrest för förpassning till kriminalvårdsanstalt och
	Begäran enligt 16 § beträffande den som anhållits på grund av misstanke om brott skall ske vid den domstol, hos vilken häktningsframställning i anledning av brottet må göras.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1979.

Sammanfattning

Häktning får f n enligt huvudregeln tillgripas om någon är på sannolika skäl misstänkt för brott, för vilket är stadgat fängelse i ett år eller däröver, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen kan befaras att han avviker eller annorledes undandrar sig lagföring eller straff (flyktfara) eller genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning (kollusionsfara) eller också anledning förekommer att han fortsätter sin brottsliga verksamhet (recidivfara).

Antalet häktade kan för 1975 beräknas till cirka 6 600. Enligt en enkätundersökning hos landets åklagare som vi låtit utföra framgår i övrigt följande. Av de häktade åtalades 98 procent. I en procent av de fall där åtal väckts har samtliga åtalspunkter som grundat häktningen ogillats. Påföljden har för 64 procent av de häktade blivit fängelse, ungdomsfängelse eller internering, för 9 procent skyddstillsyn med anstaltsbehandling, för 4 procent sluten psykiatrisk vård, för 19 procent skyddstillsyn eller villkorlig dom, för 1 procent vård enligt barnavårdslagen eller lagen om nykterhetsvård och för 2 procent böter. Brotten har för 61 procent av de häktade utgjorts av förmögenhetsbrott, därav 39 procent grova brott, för 13 procent narkotikabrott och för 14 procent våldsbrott. Beträffande de särskilda häktningsgrunderna visar undersökningen att den vanligaste häktningsgrunden är recidivfara, som förekommer som ensam grund vid 32 procent av fallen och i kombination med flykt- och kollusionsfara i ytterligare 45 procent av besluten om häktning, d v s totalt 77 procent. Flykt- och kollusionsfara är ovanliga som ensamma häktningsgrunder. Frekvensen uppgår i båda fallen till 3 procent. Kombinationen flykt- och kollusionsfara förekom också i 3 procent av besluten, flykt- och recidivfara i 14 procent, kollusionsfara och recidivfara i 16 procent och samtliga tre grunder i 15 procent av besluten om häktning.

Den som är misstänkt för brott är i princip berättigad att behandlas som oskyldig till dess fällande dom meddelats. Möjligheten att dessförinnan ingripa med häktning måste, med hänsyn framförallt till det djupa ingrepp i den personliga integriteten som åtgärden innebär, vara begränsad till sådana situationer där ett frihetsberövande är påkallat av mycket starka allmänna intressen, nämligen kravet på effektivitet i lagföringen och samhällsskydd

under lagföringen.

När det gäller frågan om beskaffenheten av den brottslighet som skall kunna föranleda häktning föreslår vi olika krav beroende på vilken av de särskilda häktningsgrunderna som är aktuell. Detta motiveras av de olika intressen dessa grunder skall tillgodose. Flykt- och kollusionsfara som häktningsgrunder syftar till att säkra effektiviteten i lagföringen medan recidivfaran är motiverad främst från samhällsskyddets synpunkt. När sistnämnda grund tillämpas har häktningen väsentligen samma funktion som straffet. Vid häktning spelar intresset att genom frihetsberövande hindra brottslingen från att begå nya brott en mycket stor roll. Vid påföljdsvalet beaktas sådana specialpreventiva synpunkter däremot som regel endast vid grövre kriminalitet. I den mån frihetsberövande påföljder väljs vid mindre allvarlig kriminalitet är detta som regel motiverat av allmänpreventiva hänsyn. Enligt vår mening är det ofrånkomligt att i viss utsträckning godta att häktning får ske vid risk för fortsatt brottslighet. Vi anser emellertid att häktning på denna grund f n sker i alltför stor omfattning och bör begränsas till de fall där det från samhällsskyddets synpunkt är oundgängligen nödvändigt att ingripa med frihetsberövande. Liksom vid straffmätning och påföljdsval är det under lagföringen från rent specialpreventiva synpunkter motiverat att tillgripa frihetsberövande i sådana fall där det föreligger risk för fortsatt allvarlig brottslighet. Vi föreslår därför att häktning på grund av risk för fortsatt brottslighet skall kunna ske endast om brottsmisstanken avser brott, för vilket är stadgat fängelse i fyra år eller däröver. Vissa brott med lägre straff i straffskalan är dock av sådan beskaffenhet att möjlighet till häktning på grund av recidivrisk inte kan undvaras. Det är här fråga om brott som riktar sig mot annans liv eller hälsa eller är av liknande farlig art, exempelvis olaga hot, misshandel och narkotikabrott. Vid sådan brottslighet skall häktning kunna ske vid recidivrisk utan hinder av den angivna fyraårsregeln.

Vid risk för flykt och kollusion bör frihetsberövande tvångsmedel tolereras i större utsträckning än när det gäller risk för fortsatt brottslighet. Det är i sådana fall fråga om åtgärder från den misstänktes sida i syfte att sabotera lagföringen. Vid dessa häktningsgrunder föreslår vi ingen ändring av nuvarande regler i fråga om brottslighetens svårhetsgrad. För att häktning skall få ske bör emellertid krävas att risken för flykt respektive undanröjande av bevisning är påtaglig med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet.

I gällande rätt finns en särskild reglering av häktningsmöjligheterna när för brottet inte är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år. Vid sådana brott skall häktning ske, om det ej är uppenbart, att anledning därtill saknas. Vi anser att starka principiella betänkligheter kan anföras mot att tillåta mindre restriktiva häktningsförutsättningar vid allvarliga brott. Risken för fortsatt brottslighet kan inte sägas vara generellt sett större vid sådana brott. Den omständigheten att risken för flykt och kollusion är större vid allvarliga brott än annars kan lika väl beaktas utan att någon presumtionsregel

uppställs. En motivering för särregler vid allvarlig brottslighet torde vara hänsynen till allmänpreventionen. Häktning vid grova brott av allmänpreventiva skäl står emellertid i strid med den allmänt vedertagna principen att häktning inte får innebära förtida straffverkställighet. Vi föreslår att särregleringen av häktningsmöjligheterna vid mycket allvarliga brott avskaffas.

En bidragande orsak till nuvarande häktningfrekvens är att domstolarna och åklagarna saknar effektiva och realistiska alternativ till häktning. Det enda alternativet till häktning som enligt nuvarande ordning står till buds vid recidivrisk är övervakning, som emellertid knappast alls förekommer i tillämpningen. Även om häktning på grund av recidivrisk skall undvikas när brottsligheten inte är av allvarlig art bör mindre ingripande åtgärder vara möjliga när återfall i brott på goda grunder kan förutses. Vi förordar därför att de processuella tvångsmedlen kompletteras med alternativ till häktning som inte innebär frihetsberövande men som innefattar långtgående kontroll i form av tillsyn. Tillsynen skall syfta till att förhindra fortsatt brottslighet. För att tillsynen skall komma till användning fordras att den ger möjligheter till effektiv kontroll av den misstänkte. Vi föreslår att tillsyn skall kunna användas vid recidivrisk om på brottet kan följa fängelse i ett år eller däröver. Tillsyn skall i princip innebära en skyldighet för den misstänkte att vara tillgänglig på viss tid och plats. För de mest svårkontrollerade fallen föreslår vi att särskilda tillsynshem inrättas. För att ombesörja kontrollen skall särskilda tillsynsmän utses. Ansvaret för tillsynen skall ankomma på kriminalvården. Tillsynsmännen skall vara tjänstemän anställda inom olika grenar av kriminalvården. Om den misstänkte eftersätter sina skyldigheter enligt tillsynen eller om han fortsätter sin brottsliga verksamhet skall häktning kunna tillgripas, även om häktningsgrund inte föreligger i övrigt. I likhet med vad som gäller för häktade skall den som står under tillsyn erbjudas socialt och kurativt stöd. En tillsyn utformad efter dessa riktlinjer bör enligt vår mening kunna verksamt bidra till att avhålla den misstänkte från att begå nya brott.

Vid flyktfara kan f n beslutas om reseförbud i stället för häktning. Reseförbudet innebär ett förbud att utan tillstånd lämna anvisad vistelseort. I samband med reseförbud brukar regelmässigt föreskrivas anmälningsskyldighet hos polismyndighet. Det är inte ovanligt att den misstänkte får lämna ifrån sig pass eller liknande legitimationshandlingar i samband med reseförbud. En motsvarighet till det nuvarande reseförbudet bör enligt vår mening finnas även i fortsättningen som ett alternativ till häktning p g a flyktfara. Förbud att lämna anvisad vistelseort har i flertalet fall inte någon självständig betydelse. I de fall då den misstänkte saknar praktiska möjligheter att resa från hemorten framstår ett sådant förbud som opåkallat. Vi föreslår därför att det nuvarande reseförbudet vid flyktfara ersätts med en anmälningsskyldighet hos polisen i normalfallet. Föreligger risk att den misstänkte skall bege sig utomlands, skall

anmälningsskyldigheten dock vara kombinerad med ett uttryckligt reseförbud och en skyldighet att lämna ifrån sig pass och liknande legitimationshandlingar. Överträdelse av anmälningsskyldigheten skall kunna föranleda häktning även om häktningsskäl inte föreligger i övrigt.

För att klargöra att häktning skall tillämpas med restriktivitet föreslår vi att i lagen införs uttryckliga bestämmelser av innebörd att häktning inte får ske om därigenom skulle uppstå missförhållande mellan å ena sidan olägenheten för den misstänkte och å andra sidan brottets beskaffenhet och den påföljd som kan antagas följa på brottet. Detta innebär bl a att om påföljden kan förväntas stanna vid kriminalvård i frihet eller ett mycket kortvarigt frihetsstraff, häktning som regel inte bör ske. Med de alternativ till häktning i form av tillsyn och anmälningsskyldighet som vi förordar bör en intresseavvägning göras också i valet mellan olika tvångsmedel. Därför föreslås även att, om förutsättningar för häktning föreligger, men syftet kan tillgodoses med tillsyn eller anmälningsskyldighet, sådan åtgärd skall användas i stället. Förslaget innebär alltså att en proportionalitetsprincip blir lagfäst.

Häktning kan f n ske vid brott för vilket är stadgat fängelse understigande ett år om den misstänkte inte har stadigt hemvist inom riket och det skäligen kan befaras att han avviker. Enligt vår mening bör proportionalitetsprincipen leda till att brottslighet av så ringa beskaffenhet normalt inte bör kunna föranleda häktning då inte samtidigt fara för flykt utom landet är aktuell. Vi föreslår därför att denna häktningsmöjlighet avskaffas. Föreligger i ett enskilt fall av ifrågavarande typ likväl flyktfara kan detta mötas genom beslut om anmälningsskyldighet.

Häktning beslutas av rätten. I avbidan på häktning får den misstänkte anhållas, om häktningsskäl föreligger. Även om det inte finns fulla skäl till häktning kan den misstänkte anhållas, om det är av synnerlig vikt att han i avbidan på ytterligare utredning tas i förvar. Beslut om anhållande meddelas av åklagaren. Antalet anhållna uppgick 1975 till knappt 27 000 under det att häktningsframställningar endast gjordes i omkring 8 300 fall eller 31 procent. Enligt enkätundersökningen hos åklagarna har åtal väckts beträffande 62 procent av samtliga anhållna medan åtalsunderlåtelse meddelats beträffande 13 procent och brott ej kunnat styrkas beträffande 16 procent av de anhållna. Påföljden för dem som anhölls och sedan frigavs utan att ha blivit häktade är i betydligt mindre utsträckning än vid häktning av frihetsberövande natur. Andelen fall av anhållande utan fulla häktningsskäl uppgår till 9 procent av samtliga anhållna.

Av det anförda framgår att en alltför låg grad av misstanke godtas vid anhållande. Detta leder till ett stort antal korttidsanhållanden. Många av dessa borde enligt vår mening kunna undvikas. Vi föreslår att nuvarande möjlighet att anhålla utan att fulla häktningsskäl föreligger utgår, och att samma förutsättningar således skall gälla för anhållande och häktning. De ändringar vi förordat beträffande förutsättningarna för häktning blir alltså tillämpliga också vid anhållande. De alternativ till häktning som vi

föreslagit, tillsyn och anmälningsskyldighet, blir också med denna lösning alternativ till anhållande. Dessa åtgärder bör därför kunna beslutas av åklagaren med rätt för den misstänkte att underställa frågan rättens prövning.

Även när det gäller förfarandet hos domstolar och andra myndigheter föreslår vi ändringar i gällande regler.

Beslutar åklagaren om anhållande skall han enligt nuvarande regler senast dagen efter anhållandet eller, om ytterligare utredning behövs för prövning av häktningsfrågan, senast på femte dagen efter anhållandet, avlåta häktningsframställning till rätten. Om inte sådan framställning görs inom den angivna tiden skall den anhållne omedelbart friges. Häktningsförhandling skall hållas, som regel senast fjärde dagen efter det att häktningsframställningen inkommit.

En fråga som tilldragit sig uppmärksamhet i den allmänna debatten är anhållandetidens längd. Det har anförts att nuvarande bestämmelser medger alltför långa anhållandetider. Nuvarande frister är även enligt vår mening alltför långa. Vårt förslag att fulla häktningsskäl skall föreligga redan vid anhållandet medför att åklagaren senast dagen efter anhållandet bör kunna avlåta häktningsframställning till domstolen. Vårt förslag är utformat i enlighet härmed. Även fristen för domstolen att hålla häktningsförhandling föreslås förkortad så att sådan skall utsättas att hållas senast andra dagen efter den då häktningsframställning inkom till rätten.

I en riksdagsskrivelse som överlämnats till oss har tagits upp frågan om lekmannamedverkan i frågor om häktning. Vi har funnit att starka skäl talar för sådan medverkan och föreslår att nämnd skall medverka när tingsrätt eller hovrätt vid förhandling behandlar fråga om häktning. I tingsrätt föreslås nämndmedverkan även vid förhandling angående tillsyn eller anmälningsskyldighet. Vi föreslår att tingsrätt vid prövning av dessa frågor skall bestå av en lagfaren domare och två nämndemän med individuell rösträtt.

När det gäller förfarandet vid tillsyn och anmälningsskyldighet föreslår vi regler som anknyter till vad som f n gäller vid reseförbud.

I avbidan på beslut om anhållande har polisman f n rätt att gripa den misstänkte. För gripande gäller samma förutsättningar som för anhållande. Gripande skall skyndsamt anmälas till åklagaren som har att efter förhör omedelbart besluta om den gripne skall anhållas eller friges. Gripande har praktiskt sett ett nära samband med hämtning och medtagande till förhör. Underlåter den som kallats till förhör utan giltig orsak att inställa sig kan han hämtas till förhöret. Avser undersökningen brott varå kan följa fängelse och kan det skäligen befaras att den som skall höras inte skulle hörsamma kallelsen eller i anledning av kallelse försvåra utredningen genom att undanröja bevis eller på annat sätt, får han hämtas till förhör utan föregående kallelse. Hämtning till förhör beslutas av undersökningsledaren. Den som är tillstädes på plats där brott förövas är skyldig att på tillsägelse av polisman följa med till förhör. Vägrar han utan giltig orsak, får

han av polismannen medtagas till förhöret. Den som inte är anhållen eller häktad är inte skyldig att stanna kvar för förhör längre än sex timmar. Finnes det vara av synnerlig vikt att den som kan misstänkas för brottet är tillgänglig för fortsatt förhör, är han dock skyldig att kvarstanna ytterligare sex timmar.

Gripandet, som är avsett att tillämpas av den enskilde polismannen, innefattar komplicerade bedömningar i fråga om brottsrubricering, misstankegrad och förekomst av de särskilda häktningsgrunderna. Härtill kommer att bedömningarna ofta måste göras snabbt och under svåra yttre förhållanden. Tillämpningen har också i stor utsträckning kommit att avlägsna sig från lagens förutsättningar. Ofta hålls sålunda förhör med den gripne innan anmälan om gripandet görs hos åklagaren. Anhållningsförhöret har också på sina håll kompletterats med andra förundersökningsåtgärder, såsom målsägande- eller vittnesförhör, innan anmälan till åklagaren äger rum. I stor utsträckning leder denna ordning till att den gripne friges utan att anmälan till åklagaren sker. Denna praxis har varit särskilt utvecklad i storstäderna. Kravet på skyndsam anmälan till åklagare när en misstänkt har gripits har vidare tolkats så att, om gripandet sker nattetid, kan anmälan om gripande anstå till påföljande morgon om ett anhållande kan påräknas.

Enligt en undersökning som vi gjort uppgick 1975 antalet personer som förs till polisen misstänkta för brott till cirka 70 000. Av dessa var 48 procent gripna, 16 procent hämtade till förhör och 37 procent medtagna till förhör. Av de gripna blev 59 procent anhållna och 41 procent frigivna. Av dem som hämtats och medtagits till förhör blev 33 procent resp 2 procent anhållna. Frihetsberövandet har för dem som inte blivit anhållna dock som regel varit kortvarigt och endast i undantagsfall varat längre än 12 timmar. Undersökningen visar att gripande i tillämpningen inte används på det sätt som lagstiftaren avsett. Särskilt anmärkningsvärt är att över 40 procent av de gripna blir frigivna trots att gripandet förutsätter anhållandeskäl.

Vi föreslår att det nuvarande gripandet avskaffas och ersätts av hämtning och medtagande till förhör. Dessa åtgärder kan i stor utsträckning användas av polisen på eget ansvar men innebär inte ett frihetsberövande av samma art som ett gripande. I samband härmed föreslår vi en viss utvidgning av tillämpningsområdet för medtagande till förhör och skyldigheten att stanna kvar för förhör. Den som kan misstänkas för brottet får enligt förslaget medtagas till förhör även om han anträffas på annan plats än brottsplatsen, om det är av synnerlig vikt att förhör hålles omedelbart. Den som hämtats eller medtagits till förhör är skyldig att stanna kvar upp till tolv timmar om det är av synnerlig vikt att han är tillgänglig under fortsatt utredning. De angivna tvångsåtgärderna innefattar inte ett frihetsberövande i egentlig mening utan endast en skyldighet att stå till polisens förfogande. Under tiden bör utredningen i ett inledande skede kunna göras mer omfattande än som sker f n i samband med gripande. Härigenom erhålls ett bättre underlag för åklagarens beslut i fråga om anhållande.

En viktig rättssäkerhetsgaranti vid frihetsberövande tvångsmedel utgör tillgången till offentlig försvarare. Den som är anhållen eller häktad har en ovillkorlig rätt till biträde av offentlig försvarare, om han begär det. Med nuvarande ordning brukar offentlig försvarare tillträda sitt uppdrag först i samband med häktningsförhandlingen. Enligt vår mening bör den offentlige försvararen inträda tidigare. Vi föreslår att rutinerna i samband med anhållande utformas så att den offentlige försvararen utses så snart som möjligt efter anhållandet.

I fråga om behandlingen av häktade och anhållna gäller ny lagstiftning sedan 1.1.1977. De ändringar i denna lagstiftning som vi föreslår gäller förfarandet. Beslut som rör behandlingen av den som är häktad misstänkt för brott kan f n meddelas dels av åklagaren eller undersökningsledaren dels av föreståndaren för förvaringslokalen. Åklagaren kan besluta om inskränkning i den häktades och anhållnes rätt till gemenskap och kontakt med omvärlden om fara föreligger att bevis undanröjes eller utredningen eljest försvåras. Mot åklagarens avgöranden finns ingen besvärsrätt. Vi föreslår att den häktade eller anhållne ges rätt att underställa åklagarens beslut allmän domstols prövning.

Om förslaget genomförs, kommer det att få relativt stora verkningar i fråga om antalet häktade och anhållna. Vi beräknar att antalet häktade kommer att minska med omkring 1 500 per år och antalet anhållna med cirka 15 000 per år.

Reformen föreslås träda i kraft 1.7.1979.

Summary

The current main provisions concerning the use of remand in custody are as follows. A person may be remanded in custody providing he is reasonably suspected of committing an offence punishable by imprisonment for at least one year and where, having regard to his circumstances or other circumstances, there is reason to think that he will abscond or in some other way avoid trial or punishment (risk of flight), or that by tampering with evidence or in some way will hinder investigation of the offence (risk for collusion), or that there is reason to suppose that he will commit further offences (risk of continued criminality).

The number of persons remanded in custody during 1975 is estimated at about 6,600. The Committee on Remand in Custody sent a questionnaire to all prosecutors from which the following picture emerges. 98% of those remanded in custody are subsequently prosecuted. In 1% of the cases where a prosecution has been undertaken those remanded in custody were found not quilty by the court. In 64% of cases following remand in custody the sanctions used have been imprisonment, youth imprisonment or internment, in 9% probation with institutional treatment, in 4% closed psychiatric treatment, in 19% probation or conditional discharge, in 1% handing over for treatment under the Child Welfare Act or the Act on Alcoholism and in 2% fines. Of those remanded in custody, 61% have been found quilty of property offences (of these 39% were quilty of the grosser forms of the offences), 13% of narcotics offences and 14% violent offences. The Committee's questionnaire enquiry showed that the most common reason for remanding in custody was the risk of continued criminality. This was the sole ground for a decision to remand in 32% of cases and was combined with the danger of flight and collusion in a further 45% cases involving a decision on remand in custody, i.e. 77% in all. Risk of flight or collusion appear only rarely as the sole ground for remand — in each case 3%. The combination of danger for flight and collusion appeared also only in 3% of the decisions made, Danger for collusion and continued criminality were the grounds in 14% of cases, risk of flight and of continued criminality in 16% and all three reasons in 15%

Persons accused of committing crime have in principle the right to be treated as innocent until a final judgement has been delivered. The

possibility before that of remanding in custody must, having regard to the serious interference with personal integrity implied by the measure, be limited to such situations where this form of deprivation of liberty can be justified by reference to the strength of the public interest involved, namely the effectiveness of criminal procedure and the protection of society during those proceedings.

So far as the nature of the offence is concerned in cases where remand is requested, the Committee proposes certain requirements which would depend upon which of the special reasons for remanding in custody is (are) cited. The reason for the proposal is that the special reasons must satisfy different interests. The risk of flight or of collusion as grounds for remanding in custody seek to safeguard the effectiveness of criminal procedure whilst remand because of the danger of continued criminality is justified primarily by the need to protect society. When the latter form of remand in custody is enforced it has essentially the same function as punishment. By remanding in custody the interest in preventing the commission of further offences through the deprivation of liberty plays a large part. When choosing the sanction however such an emphasis on special prevention is customary only with the grosser forms of criminality. When sanctions involving deprivation of liberty are chosen with respect to lesser forms of criminality, they are usually justified by considerations of general deterrence. The Committee is of the opinion that to some extent remand in custody is unavoidable when there is risk for continued criminality. Nevertheless the Committee considers that remand for this reason presently occurs far too often and holds that such remands should be limited to those cases where it is absolutely necessary to intervene with deprivation of liberty from the point of view of protecting society. Just as with the choice of sanction and the severity of the sanction, there is justification during the criminal process for the use of deprivation of liberty on special preventive grounds where there is risk for continued serious criminality. The Committee therefore recommends that remand in custody because of the risk for continued criminality should only occur where the alleged offence is punishable by imprisonment for four years or more. Certain offences with lower punishment levels are however of such a nature that the possibility of using remand in custody because of the risk for continued criminality cannot be avoided. The offences in question are those which pose a threat to another person's life or health or are similarly dangerous, for example, unlawful threat, assault and narcotics crimes. In such cases remand in custody should be possible despite the proposed rule of four years or more.

Where there is risk of flight or collusion, remand in custody can be accepted to a greater extent than where there is risk for continued criminality. In such cases it is question of measures taken by the accused to sabotage the criminal process. So far as these grounds for remand are concerned the Committee proposes no changes in the existing provisions on the nature of the offence. Nevertheless it should be a requirement for granting a remand in custody that the risk for flight or for tampering with evidence is evident having regard to the circumstances in the particular case.

In current legislation the possibility of remand in custody for offence not punishable by less than two years imprisonment is the subject of special regulation. With such offences remand in custody shall be ordered unless it is obvious that no reason for it exists. The Committee considers that strong objections of principle can be raised against a provision which permits less restrictive presumptions for remand in custody in the case of serious offences. The risk of continued criminality cannot be said in general to be greater for such offences. That the risk for flight or collusion is greater with serious offences than with lesser ones can well be given due consideration without setting forth any rule about presumption. One justification for the special rule on serious criminality probably was the consideration of general prevention. However, to remand in custody for reasons of general prevention where serious crime is concerned conflicts with the principle that remand in custody shall not imply a prior implementation of a sanction. The Committee accordingly proposes that the special rule on remand in custody in cases of very serious offences be abolished.

A contributing factor to the frequency with which remand in custody is currently used is the fact that the courts and the prosecutors lack effective, realistic alternatives. The only alternative to remand in custody available under present circumstances where there is risk for continued criminality, is supervision of the suspected person. This measure however scarcely ever is used in practice. If remand in custody where there is risk of continued criminality is to be avoided when the offences are not of serious nature, then other measures must be made available. The Committee accordingly recommends that the present coercive measures available be supplemented by alternative measures which do not imply deprivation of liberty but which do ensure far-reaching control in the form of intensive supervision. The purpose of such a supervision must be to hinder continued criminality. It is necessary in order to ensure that intensive supervision comes to be used, that the measure provides for effective control of the suspected person. The Committee recommends that intensive supervision can be ordered where there is risk of continued criminality if the alleged offence is punishable by one years imprisonment or more. Intensive supervision implies a duty for the suspected person to be present at a specified time and place. For the more difficult cases from a control point of view, it is proposed that special supervision hostels be set up. A special supervisor shall be appointed to administer the necessary control. The responsibility for carrying out the measure shall be with the prison and probation administration. Supervisors shall be established officers drawn from the various branches of that administration. Should the suspected person fail to fulfil his obligations under supervision or commit further offences, remand in custody shall ensue even if otherwise no special grounds for remand exist. In the same way as applies for remanded persons, those under intensive supervision shall be offered social help and support. Such a form of intensive supervision would, in the Committee's view, do much to prevent the suspected person from committing further offences.

So far as risk of flight is concerned it is currently possible to order a

ban on travelling as an alternative to remand in custody. This means a prohibition against leaving a specified place without permission. It is customary for such a ban on travelling to be combined with registration at a police station. It is not unusual to require also the handing over of a passport or similar document of identity. A measure corresponding to the ban on travel should, in the Committee's opinion, continue to be available as an alternative to remand in custody where there is risk of flight. The prohibition against leaving a specified places has however in the majority of cases no special value in itself. Where the suspected person has no practical possibility of travelling away from this home area such a ban is unnecessary. The Committee recommends therefore that the present ban on travel be superseded in ordinary cases by a requirement to register at a police station. Where there is presumed to be a risk for flight abroad the requirement to register shall be combined with an express ban on travel and the handing over of a passport or similar document of identity. Breach of the registration requirement would be followed by remand in custody.

In order to make it quite clear that remand in custody is to be used restrictively the Committee proposes that express provisions be inserted into the law to state that remand in custody shall not be ordered if through such a remand there would occur a lack of balance between the inconveniences suffered by the suspected person and, on the other hand, the nature of the alleged offence or the sanction likely to be used on conviction for that offence. The effect of this would be that remand in custody would not normally be possible where the likely sanction is some form of probation or a sanction involving a very short deprivation of liberty. Because of the alternatives to remand in custody now proposed i.e. intensive supervision and registration, a weighing of interest should also be undertaken in the choice of the coercive measures to be used. For this reason the Committee recommends that even if the necessary presumptions for remand in custody are fulfilled but that its purpose could be achieved by intensive supervision or registration, these measures should be used instead. The proposal means that a principle of proportionality is written into the law.

Remand in custody can be ordered at present for offences punishable by less than one years imprisonment if the suspected person has no fixed abode in Sweden or there are good grounds for supposing he will abscond. In the Committee's view the principle of proportionality implies that criminality of such lesser gravity should not normally lead to remand in custody unless there be a real risk for flight abroad. Accordingly it is proposed that the present provision be abolished. Individual cases falling within the present category where there is risk for flight can be dealt with by ordering registration.

Remand in custody is decided on by a court. Pending remand in custody the suspected person may be placed under arrest if there are grounds for remanding in custody. Even though there may not be full grounds for remand in custody a suspected person can be placed under arrest if that appears to be especially necessary pending further inquiries. The decision to place under arrest is made by a prosecutor.

The number of placings under arrest in 1975 was nearly 27,000 but remand in custody proceedings followed in only about 8,300 cases, i.e. 31%. The enquiry which was undertaken among prosecutors showed that prosecution had been undertaken in 62% of cases of arrest. Waiving of prosecution had occurred in 13% of cases, no proof of the alleged offences had been recorded in 16%. The sanctions used for those arrested involved deprivation of liberty to a markedly lesser extent than was so with remand in custody. The proportion of arrests where there were not full grounds for remand in custody was 9%.

From the foregoing it would appear that a far too low a level of suspicion is accepted in cases of placing under arrest. The result is a large number of short term placings under arrest. Too often these have not been justified. The Committee therefore recommends that the possibility of placing under arrest even though full grounds for remand in custody are not present should be abolished. Exactly the same presumptions should apply with arrest as for remand in custody. The changes which have been urged in the presumptions for remand in custody would thus also apply to arrest. The alternatives to remand in custody which have been proposed, i.e. intensive supervision and registration, would in this way also become alternatives to arrest. These measures should therefore be susceptible of a decision by a prosecutor with the suspected person having the right to have the matter tested in a court.

The Committee also makes recommendations concerning amendments to current procedure in the courts and other instances.

Under present provisions a prosecutor who decides to place a person under arrest shall at latest the day after the arrest, or where further investigations are necessary for testing the question of remand in custody, at latest on the fifth day after the arrest, present a request on remand in custody to the court. If no such request is made within the permitted times the arrested person shall be immediately released. The general rule is that court shall begin its proceedings on the request for remand in custody at latest on the fourth day after the request has come in to the court.

A question which has been given much attention in public discussion is that of the length of time under arrest. It has been urged that present provisions permit periods of arrest which are far too long. The Committee also holds that these periods are far too lengthy. The Committee's recommendation that full grounds for remand in custody must be present even at the arrest stage means that a prosecutor at latest the day after the arrest should be able to present a request on remand in custody to the court. The Committee's proposed amendment to current procedure is in accordance with this. A further recommendation is that the period for the court to begin its consideration of a request for remand in custody should be reduced to that these proceedings begin at latest on the second day after the request for remand in custody has come in to the court.

The question of lay representation when deciding on remand in custody was taken up in a parliamentary communication passed to the Committee for consideration. The Committee found strong reasons in

favour of this and proposes that lay assessors should take part when a district or appeal court is dealing with a remand in custody case. For district courts it is proposed that the courts' lay assessors should also take part in the decision to order supervision or registration. The Committee recommends that when a district court is dealing with these matters a professional judge and two lay assessors, each with one vote, shall be competent.

So far as the procedure for supervision and registration is concerned, the Committee's proposals are linked to the provisions currently applying to the ban on travel.

Pending a decision to place and hold a person under arrest, a policeman presently has the right to seize a suspected person*. The same conditions must obtain both for seizures and for arrests.

Any seizure shall be promptly reported to a prosecutor who, after an inquiry, shall immediately decide if the seized person is to be placed under arrest or released. Practically speaking, seizure has much in common with the notion of fetching or bringing a suspected person to an inquiry. Anyone summoned to a hearing who fails to appear without a valid reason can be fetched and brought to the inquiry. Where the investigation concerns an offence punishable by imprisonment and there are reasonable grounds for thinking that a suspected person will not obey a summons to appear or by reason of being summoned will interfere with the investigation by tampering with evidence or in some other way render the investigation more difficult, he may be brought to the inquiry without a summons to appear being issued. The person in charge of the investigation decides on the question of fetching to the inquiry. Anyone present at the scene of a crime is duty-bound at the request of a policeman to accompany him to an inquiry. Should a person refuse without valid reason, he may be seized and taken by the police to the inquiry. Anyone who is neither arrested nor remanded in custody is not required to remain longer than six hours for the purposes of the inquiry. If it be of exceptional importance that a person suspected of crime is available for further inquiry, he can be required to be present for a further six hours.

Seizure, envisaged as a measure to be carried out by individual police officers, implies complex assessments of the category of crime committed, the degree of suspicion obtaining and the presence of the special grounds for remand in custody. Furthermore, such assessments must often be made quickly and under difficult circumstances. A gap has come to exist between the actual execution of seizure and the law's requirements. Quite often the suspected person is questioned in inquiry before the prosecutor has been notified. The inquiry concerning placing under arrest has also on occasion been supplemented by other investigative measures, such as hearing a complainant or witness, before the

* Translator's note: Two separate Swedish words distinguish between the carrying out of an arrest by a policeman and the placing and holding under arrest ordered by a prosecutor. In order to distinguish between these two forms of arrest in English, the word "seize" has been used for the former.

prosecutor has been notified. To a great extent this results in the release of the seized person before notification has been made to the prosecutor. This practice has been especially marked in the larger towns. In addition the requirement that seizure of a suspected person shall be promptly notified to the prosecutor has been interpreted to mean that where a seizure occurs during the night, notification can wait till the following morning.

From a study undertaken by the Committee it appeared that during 1975 some 70,000 persons suspected of crime were taken to the police stations. Of these 48% were seized, 16% were fetched for inquiry and 37% taken from the scene of crime to inquiry. Of those seized, 59% were placed under arrest and 41% released. Of those fetched or taken from the scene of crime to inquiry, 33% and 2% respectively were placed under arrest.

Deprivation of liberty for those not placed under arrest has as a rule been for a short period and only exceptionally for longer than 12 hours. The study made supports the view that seizure as it is carried out in practice is not in accordance with the legislator's intentions. Especially noteworthy is the fact that over 40% of those seized are released although seizure presupposes reasons for placing under arrest.

The Committee proposes that the present seizure be abolished and replaced by fetching suspected persons to an inquiry or requiring them to accompany a policeman to an inquiry. These measures can to a great extent be carried out by the police on their own responsibility but they do not imply a deprivation of liberty of the same nature as with seizure. Certain changes are also recommended on the obligation to stay for inquiry. A person suspected of crime can under the recommendation be required to stay up to 12 hours if it is exceptionally important that he be available for continued inquiry. These coercive measures do not of course imply a deprivation of liberty in the real meaning of that phrase but only a duty to be available to the police. In that time it should be possible for the investigation, at an initial stage, to be made more comprehensive than is the case at present with seizure. In this way a better basis is prepared for the prosecutor's decision on placing under arrest.

An important legal right when coercive measures deprivative of liberty are used is access to a public defence advocate. Those who are placed under arrest or remanded in custody have an unconditional right to request the services of a public defending advocate. Under present circumstances a defence advocate usually first begins to undertake his duties at the time of the court's consideration of a request for remand in custody. The Committee holds that a defence advocate should be at work at an earlier stage. Accordingly the Committee recommends that the routine procedures in connexion with placing under arrest should be so constructed that a public defence advocate shall be nominated as soon as possible after the placing under arrest.

The treatment of remanded and arrested persons has been the subject of new legislation since 1.1.1977. The changes in that legislation which the Committee recommends are of procedural nature. Decisions concerning the treatment of a person suspected of crime and remanded

in custody are the responsibility partly of the prosecutor or the person in charge of the inquiry, and partly of the governor of the remand prison. The prosecutor decides on limitation in the remanded or arrested person's right to association and contact with the outer world if there is risk for tampering with evidence or hindering the investigation in some other way. No right of appeal exists against the prosecutor's decision. The Committee proposes that remanded or arrested persons be given the right to have the prosecutor's decision tested by an ordinary court.

If the recommendations made are accepted they will have considerable effect on the number of persons remanded in custody or placed under arrest. The Committee estimates a reduction in the former of about 1,500 per annum and about 15,000 per annum for the latter.

It is proposed that the reform enters into force with effect from 1.7.1979.

1 Utredningsuppdraget och arbetets bedrivande

1.1 Direktiven

Utredningsuppdraget innefattas i yttrande till statsrådsprotokollet den 28 juni 1974 av dåvarande chefen för justitiedepartementet, statsrådet Geijer, som anförde bl a följande.

För att säkerställa straffrättskipningen står vissa tvångsmedel till myndigheternas förfogande. Man brukar skilja mellan personella tvångsmedel, dvs. främst anhållande och häktning och reella tvångsmedel, t.ex. kvarstad och beslag. Av tvångsmedlen är anhållande och häktning de som är mest ingripande för den enskilde. Användningen av dessa tvångsmedel har därför sedan länge varit omgärdad av åtskilliga restriktioner. Det gäller såväl de allmänna förutsättningarna för anhållande och häktning som själva förfarandet i samband med att sådan åtgärd beslutas. Även frihetsberövandets utformning har fått en ingående reglering.

Nuvarande regler om anhållande och häktning bygger i allt väsentligt på den ordning som utbildats före RB:s tillkomst (jfr SOU 1938:44 s. 32). Den revision av reglerna som företogs genom 1942 års processreform innebar bl.a. att reglerna bragtes i bättre överensstämmelse med de grundläggande principer för rättegången på vilka RB bygger. Beträffande häktningsgrunderna eftersträvades vidare att göra bestämmelserna härom mer smidiga, så att större möjligheter öppnades att ta hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall (SOU 1938:44 s. 297). Inte i något fall gjordes häktning helt obligatorisk. Vid sidan av tidigare förekommande häktningsgrunder upptogs som ett nytt skäl för häktning risk för fortsatt brottslighet (recidivfara). I motiven framhölls att häktning i detta fall visserligen inte hade karaktären av egentligt straffprocessuellt tvångsmedel men att starka praktiska skäl talade för att på detta sätt skydd bereddes den som hotades av brottsliga handlingar från den misstänktes sida (SOU 1938:44 s. 298).

Nyligen har vissa grundläggande statistiska förhållanden rörande tillämpningen av reglerna om anhållande och häktning kartlagts genom en undersökning föranstaltad av riksåklagaren (RÅ). Av undersökningen framgår bl.a. följande. Omkring 25 000 personer anhålls årligen. Endast en tredjedel eller omkring 9 000 personer begärs häktade. Av häktningsframställningarna leder mera än tre fjärdedelar till häktning. Anhållnings- och häktningstiderna framstår inte som anmärkningsvärt långa. De lagstadgade maximifristerna utnyttjas sällan. Längre häktningstider förekommer huvudsakligen i fall då förordnande om rättspsykiatrisk undersökning har meddelats. Förmögenhetsbrott är orsak till häktning i majoriteten av alla fall. När häktning har förekommit följer i regel frihetsberövande påföljd. Kriminalvård i frihet blir dock påföljden i mer än en femtedel av samtliga fall. I ungefär två procent blir samtliga åtalspunkter som grundat häktningen ogillade.

Hittillsvarande erfarenheter från tilllämpningen av reglerna om de personella

tvångsmedlen ger enligt min mening inte belägg för att det skulle föreligga behov av en total revision av dessa regler. Däremot anser jag starka skäl tala för att man genom partiella reformer bör kunna uppnå en ordning som i skilda hänseenden är mer tillfredsställande än den nuvarande. Enligt min mening är tiden därför nu mogen att göra en översyn av reglerna om de personella tvångsmedeln i straffprocessen. Jag förordar att särskilda sakkunniga tillkallas för att göra denna översyn.

Det är uppenbart att anhållande och häktning också i fortsättningen bör stå de rättsvårdande organen till buds i den brottsbekämpande verksamheten. Effektiviteten i straffrättskipningen beror i väsentlig mån av att verksamma tvångsmedel står till förfogande för att säkerställa utredningen med anledning av brott och för att lagföringen av misstänkta skall kunna fullföljas.

Jämsides med intresset av effektiv brottsbekämpning gör sig emellertid också andra synpunkter gällande. Ett viktigt led i reformarbetet på det kriminalpolitiska området är att minska användningen av frihetsberövande påföljder och att ersätta dessa med kriminalvård i frihet (se prop. 1973:1 bil. 4, JuU 1973:15, rskr 1973:152). Ett annat led i reformeringen av kriminalvården är att anstaltstiden – när anstaltsbehandling blir aktuell – redan från början skall inriktas på åtgärder som förbereder den intagne för tillvaron utanför anstalten, allt i den utsträckning det kan ske utan att kravet på samhällsskydd eftersätts (prop. 1974:20, JuU 1974:2, rskr 1974:99). Den nyligen antagna lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt syftar i enlighet härmed bl.a. till en ökad integrering mellan kriminalvård i anstalt och frivård.

Det är uppenbarligen av stor vikt att tillämpningen av de straffprocessuella tvångsmedlen så långt möjligt bringas i samklang med de riktlinjer som har dragits upp för det kriminalpolitiska reformarbetet. Även det förhållandet att ett temporärt frihetsberövande innebär ett djupt ingrepp i den enskildes levnadsförhållanden pekar på det angelägna i att man söker begränsa användningen av dessa tvångsmedel så långt det är möjligt. Om formerna för de straffprocessuella frihetsberövandena i betydande mån avviker från de principer som skall vara vägledande för kriminalvården, kan det vidare befaras att sådana åtgärder minskar utsikterna till rehabilitering av dem som ådöms påföljd för brott. Också från integritetsskyddssynpunkt är det av betydelse att tvångsmedlen i straffprocessen ges en utformning som harmonierar med samhällets reaktioner i övrigt mot dem som lagförs för brott.

De sakkunniga bör i första hand ta ställning till i vilken omfattning det föreliggande statistiska materialet angående användningen av de personella tvångsmedlen bör kompletteras för att kunna läggas till grund för en reform. I åtskilliga hänseenden synes det material som har lagts fram i RÅ:s undersökning ge tillräcklig ledning för bedömningen av reformbehovet. Materialet torde dock behöva fullständigas. Jag vill särskilt peka på att RÅ:s undersökning inte innehåller några uppgifter om i vilken omfattning de olika anhållnings- och häktningsgrunderna har kommit till användning. RÅ:s material har också den begränsningen att det i huvudsak inte utsäger något om den anhållnes eller häktades personliga förhållanden.

Det är självklart att en så ingripande åtgärd som häktning endast skall få vidtas om det föreligger en betydande säkerhet i fråga om den misstänktes skuld. Det tillgängliga statistiska materialet över frikännande domar beträffande häktade tyder inte på att praxis skulle sätta kravet på bevisning i detta hänseende anmärkningsvärt lågt. Om häktningen skall kunna fylla sin bevissäkrande funktion torde bevisningskravet enligt min mening i allt fall inte kunna höjas på något mera markant sätt.

Vad gäller de typer av brott som föranleder anhållande och häktning utvisar RÅ:s undersökning att sådant frihetsberövande mestadels används vid förmögenhetsbrott (68 %). Mot bakgrund av den inställning som numera präglar samhällets syn på ingripande mot förmögenhetsbrott av mindre allvarlig natur finns det anledning för de sakkunniga att närmare undersöka orsakerna till dominansen av förmögen-

hetsbrotten.

Den nu berörda frågan har visst samband med vilka påföljder som ådöms dem som varit anhållna eller häktade. Också på denna punkt kan viss ledning hämtas ur RÅ:s undersökning. Den relativt stora andelen fall där annan påföljd än fängelse, internering eller ungdomsfängelse ådömts ger anledning att ställa frågan, om inte möjligheten att använda häktning bör begränsas när endast villkorlig dom eller skyddstillsyn kan förväntas. De sakkunniga bör ägna särskild uppmärksamhet åt denna fråga. Härvid blir bl.a. möjligheterna att omhänderta den misstänkte på annat sätt än genom häktning av intresse. Till detta problem skall jag återkomma i det följande.

En fråga som givetvis träder i förgrunden vid en översyn av bestämmelserna om de personella tvångsmedlen är utformningen av häktningsgrunderna. Det finns som nyss nämnts ingen officiell statistik om vilka häktningsskäl domstolarna i allmänhet lägger till grund för häktningsbeslut. Recidivrisken torde emellertid spela den mest betydande rollen härvidlag. Som jag tidigare berört har det avsedda tillämpningsområdet för denna bestämmelse varit förhållandevis begränsat. Det kan ifrågasättas om inte praxis har gått vida längre än lagstiftaren har menat.

Vid omprövningen av häktningsgrunderna bör de sakkunniga till en början uppmärksamma frågan om vilken utredning som skall krävas för att recidivfara skall anses föreligga. I gällande rätt uppställs endast kravet att anledning förekommer att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet. Enligt min uppfattning bör kravet på utredning om återfallsrisken ställas högre. De sakkunniga bör överväga om tillämpningen av recidivgrunden kan begränsas till sådana fall där det föreligger en påvisbar fara för fortsatt brottslighet av allvarlig art. En tänkbar möjlighet är att begränsa regelns tillämpningsområde till vissa särskilt angivna allvarliga brott eller brottskategorier.

Tillämpningen av häktningsgrunden flyktfara, vilken torde vara den näst vanligaste grunden, har kritiserats främst av det skälet att den som saknar fast bostad eller fast anställning häktas i alltför stor omfattning. Den omständigheten att någon saknar fast bostad eller fast anställning kan givetvis öka myndigheternas arbete med att delge kallelser o.d. och att inställa den misstänkte till förhör eller förhandling. En så ingripande åtgärd som häktning är dock knappast motiverad i andra fall än när det finns en påtaglig risk för att den misstänkte mer varaktigt kommer att undandra sig lagföring eller påföljd. De sakkunniga bör pröva vilka omständigheter som skall få ha avgörande betydelse vid bedömningen av om reell flyktfara föreligger.

Det kriminalpolitiska reformarbetet är inriktat på en ökad användning av vård i frihet. Det bör övervägas om inte motsvarigheter till sådan vård till en del kan ersätta de hittills tillämpade straffprocessuella frihetsberövandena vid recidivrisk och flyktfara. Som nämnts tidigare anvisar RB övervakning som alternativ till häktning när det gäller ungdomar, sjuka, havande kvinnor och kvinnor med små barn. Möjligen kan genom en utvidgning av denna typ av ingripande uppnås en minskning av de rena frihetsberövandena utan att straffprocessen förlorar alltför mycket i effektivitet. De sakkunniga bör också överväga om inte åtskilliga häktningar som nu sker på grund av flyktfara skulle kunna undvikas och ersättas av åtgärder inom ramen för ett utvidgat reseförbudsinstitut.

Som jag har antytt i det föregående finns det utöver det nu sagda ett påtagligt behov av att åstadkomma andra former för provisoriskt frihetsberövande i straffprocessen än de som nu står till buds. Jag syftar bl.a. på situationer då endast villkorlig dom eller skyddstillsyn kan förväntas. En annan kategori är de fall då visserligen risk för återfall i brottslighet föreligger men skäl för en så ingripande åtgärd som häktning ändå inte kan anses föreligga. En viktig uppgift för de sakkunniga bör vara att närmare undersöka hur alternativa former av frihetsberövande kan åstadkommas. Jag vill erinra om att denna fråga har uppmärksammats i den internationella debatten. Inom Europarådet pågår ett arbete som syftar till att utveckla sådana alternativa

lösningar. Bl.a. har förts fram tanken på att inrätta ett slags härbärgen för kortvarigt omhändertagande under viss del av dygnet av personer som annars skulle ha blivit häktade. De sakkunniga bör ha stor frihet att pröva olika vägar för att tillgodose önskemålet om nya former för straffprocessuella frihetsberövanden.

En närbesläktad fråga är om den misstänkte skall kunna tas om hand av väsentligen individualpreventiva skäl när återfallsrisk föreligger, t.ex. för att hindra honom från att begå nya brott. Denna fråga har ett nära samband med de frågor som omfattas av socialutredningens (S 1969:29) uppdrag. De sakkunniga bör samråda med denna utredning.

Frågan om de straffprocessuella frihetsberövandenas utformning har också en annan sida. När det föreligger en påtaglig flyktfara, t.ex. om någon genom skattebrott undandragit det allmänna betydande belopp och man har anledning befara att medlen placerats utomlands, kan det finnas skäl att effektivisera tvångsmedlen. I en del fall torde visserligen reseförbud utgöra ett tillräckligt remedium, eftersom denna tvångsåtgärd kan förenas med villkor att vederbörande skall lämna ifrån sig sitt pass. Erfarenheten har emellertid visat att det i vissa fall har varit möjligt att kringgå passbestämmelserna. De sakkunniga bör i samråd med utredningen (Fi 1973:01) om säkerhetsåtgärder m.m. i skatteprocessen överväga hur samhället i fall av förevarande typ skall kunna säkerställa att den misstänkte inte avviker från riket.

De sakkunniga bör även pröva om tillämpningen av kollusionsfaregrunden ger anledning till revision av reglerna i denna del.

Vad jag nu anfört har närmast gällt häktningsförutsättningarna. Med RB:s konstruktion av grunderna för anhållande kommer en revision av häktningsförutsättningarna automatiskt att påverka anhållandefrekvensen. Härutöver bör emellertid framhållas att anhållande f.n. kan ske också med tillämpning av den speciella regeln i 24 kap. 5 § andra stycket RB. Denna regel, vilken ger möjlighet till anhållande om det är av synnerlig vikt att den misstänkte tas i förvar i avbidan på ytterligare utredning, kan antas ha ganska omfattande tillämpning. De sakkunnigas översyn bör ta sikte också på anhållningsinstitutet i dess helhet. Ett anhållande kan ofta utgöra ett mycket allvarligt ingrepp från den enskildes synpunkt och det är givetvis angeläget att begränsa sådana ingrepp så långt som möjligt. En mycket stor andel av de personer som f.n. anhålls blir åter försatta på fri fot förhållandevis kort tid efter ingripandet. Detta tyder på att det finns skäl för en mer restriktiv utformning av anhållningsreglerna.

De sakkunniga bör överväga i vad mån häktningsreglerna bör vara fakultativa i den meningen att utrymme finns för en diskretionär avvägning mellan olika intressen. Det torde visserligen vara ofrånkomligt att domstolen måste ges möjlighet att trots förekomsten av vissa legala förutsättningar i undantagsfall underlåta häktning när individualpreventiva skäl talar emot sådan åtgärd. Å andra sidan finns uppenbarligen vissa risker förknippade med att göra reglerna om frihetsberövande fakultativa i alltför stor utsträckning. Hänsyn till den misstänktes integritet, frihet och rättssäkerhet talar generellt för att regler av denna typ bör vara utformade på ett sätt som klargör att de skall tillämpas restriktivt. De sakkunniga bör överväga om nu åsyftade risker kan minskas genom att häktningsrekvisiten utformas mer restriktivt, t.ex. genom uppräkning av de brott eller brottstyper som skall kunna föranleda häktning i normala fall.

Det är givetvis ett mycket angeläget önskemål att den tid som frihetsberövandet varar inte är längre än som är oundgängligen nödvändigt. Den största delen av häktningstiden torde normalt hänföra sig till utredningsstadiet. De sakkunniga bör överväga om några fördelar kan uppnås genom att en större del av de tillgängliga utredningsresurserna koncentreras till häktningsfallen. De bör också överväga om tidsfristerna för vidtagande av skilda åtgärder hos domstolen kan kortas ned för normala fall.

Särskilda problem är förenade med de långa väntetiderna inom det

rättspsykiatriska undersökningsväsendet. Dessa anser jag inte vara av beskaffenhet att böra utredas gemensamt med övriga frågor rörande de straffprocessuella tvångsmedlen utan problemen bör lämpligen övervägas i annat sammanhang.

För att domstolsprövningen vid häktning skall kunna tjäna sitt syfte är det viktigt att domstolen och den misstänkte i så god tid som möjligt och i tillräcklig omfattning får del av utredningsmaterialet. De praktiska problem som hänger samman med att snabbt tillställa domstolen och den misstänkte erforderligt material bör utredas närmare. Det bör också övervägas om man inte bör vidga möjligheterna att förebringa bevisning vid häktningsförhandling i fall då den misstänkte förnekar att han har begått brottet. Även i övrigt kan det vid en närmare granskning av praxis beträffande anhållande och häktning visa sig finnas behov av att se över förfarandereglerna.

Det anförda har i huvudsak tagit sikte på anhållande och häktning. De skäl som motiverar en reformering av dessa institut kan också ge anledning till att granska reglerna om gripande. I sammanhanget bör även erinras om att RB:s bestämmelser om förundersökning ger möjlighet för undersökningsledaren att kvarhålla förhörspersoner visst antal timmar (23 kap. 9 §). De sakkunniga bör vara oförhindrade att föreslå de ändringar i dessa regler som deras förslag i övrigt påkallar.

Med hänsyn till RB:s konstruktion bör en utredning rörande de tvångsmedel som nu berörts ske med beaktande av hur reglerna härom förhåller sig till övriga bestämmelser om tvångsmedel i RB och till RB anslutande författningar. Jag vill i detta sammanhang erinra om att sakkunniga tidigare har tillkallats för att utreda frågan om anonymitetsskydd vid beslag och husrannsakan i syfte att stärka anonymitetsskyddet för uppgiftslämnare till pressen (Ju 1974:01). En särskild utredning har i uppdrag att se över bestämmelserna om telefonavlyssning vid förundersökning (Ju 1974:08). Även utredningen (Fi 1973:01) om säkerhetsåtgärder m.m. i skatteprocessen kan ha anledning att gå in på reglerna om de straffprocessuella tvångsmedlen. Samråd bör därför ske med nämnda särskilda utredningar.

De frågor om reformering av de straffprocessuella tvångsmedlen som jag nu har berört kan aktualisera vissa organisatoriska spörsmål inom rättsväsendet. De sakkunniga bör vara oförhindrade att också lägga fram förslag i sådana hänseenden.

Frågan om en reform när det gäller behandlingen av anhållna och häktade har nyligen behandlats av riksdagen i samband med att ställning tagits till prop. 1974:20 med förslag till ny lagstiftning om kriminalvård i anstalt m.m. Med anledning av vissa motioner (1974:1605 och 1974:1606) med begäran om ny häkteslagstiftning anmärkte justitieutskottet bl.a. att spörsmålet om RB:s reglering av tvångsmedlen på sitt sätt är artskilt från den sedan länge påträngande och mer begränsade problematiken om hur man lagstiftningsvägen skall kunna åstadkomma förbättringar för dem som är häktade, anhållna eller gripna. Utskottet förordade för sin del att de i motionerna berörda frågorna snarast skulle tas upp till övervägande i syfte att ny häkteslagstiftning skulle kunna föreläggas riksdagen inom kort. Utskottet hemställde att detta skulle ges Kungl. Maj:t till känna (JuU 1974:2 s. 57). Riksdagen biföll utskottets hemställan (rskr 1974:99).

Bestämmelser om behandlingen av den som utsätts för straffprocessuellt frihetsberövande finns som jag förut nämnt i lagen (1958:213) om behandlingen av häktade och anhållna m.fl. samt dessutom i kungörelsen (1958:214) angående tillämpningen av samma lag. Frågan om vissa omedelbara ändringar i dessa bestämmelser övervägs f.n. inom justitiedepartementet. En departementspromemoria i ämnet beräknas kunna bli framlagd senare under året.

Emellertid bör beaktas att frågan hur man bör anordna förvaringen och behandlingen av dem som är föremål för häktning m.m. och därmed sammanhängande frågor om tillgängliga resurser kan påverkas av en ändrad utformning av bestämmelserna i RB om häktning m.m. Det bör därför vara en väsentlig uppgift för de sakkunniga att under hänsynstagande härtill överväga behandlingens

utformning. I det sammanhanget bör de sakkunniga också överväga huruvida frågor om behandlingens utformning i större utsträckning skall kunna överprövas i domstol.

1.2 Utredningsarbetets bedrivande

Den första etappen av utredningsarbetet ägnades åt en kartläggning av gällande regler om personella tvångsmedel och deras tillämpning i praxis. Som en viktig del i detta arbete ingick att utforma ett frågeformulär avsett att ligga till grund för en större enkätundersökning hos landets åklagare angående samtliga anhållanden under en bestämd tidsperiod. Frågeformuläret utformades efter samråd med bl a företrädare för åklagarmyndigheterna i Solna och Jönköping.

Under utredningsarbetets gång har vi haft överläggningar med företrädare för polis, åklagare och domstolar, bl a vid besök i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping och Jönköping. Utredningens ordförande och/eller sekreterare har därutöver i skilda sammanhang sammanträffat med olika praktiker och därvid redogjort för våra uppgifter och vårt arbete.

Jämsides med enkätundersökningen till åklagarna, som kom att avse samtliga personer som anhölls under september, oktober och november 1975 har vi efter samråd med rikspolisstyrelsen genomfört en undersökning av antalet personer som under samma tid av polisen berövats friheten i anledning av misstanke om brott.

Vi har besökt häkten och andra institutioner av intresse i sammanhanget. Sålunda har vi studerat häktet Kronoberg i Stockholm samt allmänna häktena i Göteborg, Malmö, Norrköping och Jönköping och därvid haft tillfälle till diskussion med företrädare för häktespersonalen samt i häktena intagna. Vi har även besökt ungdomsvårdsskolorna Fagared, Göteborg, och Råby, Lund, pojkhemmet Nereby, Göteborg samt kriminalvårdsanstalten Stångby, Lund. Utredningen har också deltagit i en av kriminalvårdsstyrelsen anordnad häkteskonferens i Linköping.

Vi har hållit överläggningar med socialutredningen, utredningen om säkerhetsåtgärder m m i skatteprocessen, ungdomsfängelseutredningen samt utlänningslagskommittén.

Vi har även företagit en resa för att studera tillämpningen av regler om personella tvångsmedel i vissa främmande länder. Vi besökte sommaren 1976 England och Nederländerna. Vid besöket i England ägnades särskilt intresse åt de s k bail hostels som inrättats för att tjäna som ett alternativ till häktning. Överläggningar hölls med företrädare för polis, domstol och kriminalvård. Ordföranden och sekreteraren hade likaledes sommaren 1976 i Stockholm överläggningar med ordföranden och sekreteraren i en norsk kommitté med motsvarande uppgifter.

Under utredningsarbetet har från olika håll tagits upp en del frågor som berör uppdraget. I skrifter upprättade av olika enskilda personer, vilka justitiedepartementet överlämnat till oss, har behandlats frågor om

tillämpningen av regler om häktning. Från riksdagens ombudsmän har för kännedom överlämnats beslut angående besöksmöjligheter på häkten, kvarhållande av brev från häktad m m.

2 Inledning

Syftet med brottmålsprocessens regler är att rättsliga sanktioner skall följa på brott. Vid lagföringen skall det avgöras om en misstänkt är ansvarig för visst brott och på vilket sätt samhället skall reagera mot honom. Straffprocessen förutsätter alltså misstanke om att ett brott har blivit begånget. Talan om ansvar kan föras av åklagare eller undantagsvis av den mot vilket brottet blivit begånget dvs målsäganden. Allmän åklagare är skyldig att föra talan om ansvar för alla brott som hör under allmänt åtal. Dit hör numera så gott som alla brott. Enligt vissa regler är allmän åklagare behörig att underlåta att åtala, trots att ett brott eller en förseelse har ägt rum.

Förfarandet i ett brottmål där åklagaren för talan är i princip uppdelat i två skeden. Det första är förundersökningen dvs den utredning om brott som göres av polis och åklagare. Syftet med förundersökningen är att utreda vem som kan misstänkas för brottet, om det finns tillräckliga skäl till åtal samt bereda målet så, att bevisningen kan förebringas i ett sammanhang när målet skall avgöras. Om förundersökningen inte nedläggs beslutar åklagaren om åtal skall ske. Innebär detta beslut att åtal skall väckas, inträder som det andra skedet lagföringen vid allmän underrätt. Den misstänkte får anlita juridiskt biträde – försvarare för att bevaka sina intressen. Kan han inte själv tillvarata sin rätt och har han inte heller anlitat privat försvarare, skall offentlig försvarare förordnas av domstolen. Om den tilltalade fälls till ansvar bestämmer domstolen den påföljd som skall följa på brottet. Mot underrättens dom kan den dömde inom viss tid föra talan hos hovrätt. I vissa fall kan även hovrättsdomen efter överklagande tas upp till prövning i högsta domstolen. Sedan tiden för överklagande utgått eller den dömde förklarat sig nöjd har domen vunnit laga kraft. Det ankommer då allt efter omständigheterna på olika myndigheter att verkställa domen. Böter indrivs av kronofogdemyndighet. Vid påföljderna fängelse, skyddstillsyn, ungdomsfängelse och internering har kriminalvårdsverket att ombesörja verkställigheten. Har påföljden blivit överlämnande till någon form av särskild vård kan detta innebära att den dömde överlämnas till bl a barnavårdande eller nykterhetsvårdande organ eller till sjukhus för psykiatrisk vård.

För att straffrättsskipningen skall kunna genomföras har vissa

tvångsmedel ställts till de rättsvårdande myndigheternas förfogande. Tvångsmedel som riktas mot den misstänktes person är gripande, anhållande och häktning, vilka samtliga innebär frihetsberövande under viss tid. Mindre ingripande personella tvångsmedel är reseförbud och övervakning. I övrigt förekommer tvångsmedel som inte på samma sätt är riktade mot den misstänktes person, såsom kvarstad och beslag. Tvångsmedlen medför ökade garantier för en effektiv lagföring och verkställighet, men innebär också allvarliga ingrepp i medborgerliga fri- och rättigheter. Det föreligger således en konflikt mellan samhällets krav på att brott beivras och den enskildes rätt till skydd för sin personliga frihet och integritet och för sin egendom, en rätt som det också åligger samhället att skydda.

De processuella tvångsmedlen har olika funktioner. För det första tjänar tvångsmedlen som säkerhetsåtgärder för att säkerställa förfarandet fram till dom och för att domen sedan kan verkställas. Tvångsmedlen har för det andra en bevissäkrande funktion genom att de kan användas för att bevara redan framkomna bevis och uppdaga nya.

Tvångsmedel som innefattar frihetsberövande kan också användas för att hindra att den misstänkte begår nya brott. Det låter sig då sägas, att åtgärden har ett mer kriminalpolitiskt än straffprocessuellt syfte.

Tvångsmedel kommer främst till användning under förundersökningen. Detta beror på att de ofta förfelar sin uppgift om de inte tillgrips omedelbart. Beslut om tvångsmedel kan emellertid meddelas såväl under förundersökningen som när åtal väckts. Rätten att besluta om tvångsmedel har fördelats mellan domstol, åklagar- och polismyndighet.

3 Lagföringen

3.1 Förundersökningen

Ett allmänt åtal skall i regel föregås av förundersökning. Dess syfte är i första hand att utgöra den materiella grundvalen för åklagarens beslut i åtalsfrågan. Under förundersökningen skall det således utredas om brott har begåtts, vem som skäligen kan misstänkas för brottet samt om tillräckliga skäl föreligger för åtal mot den misstänkte. Förundersökningen har också till uppgift att förbereda målet till den kommande huvudförhandlingen. Målet skall därvid utredas så, att bevisningen kan tas upp i ett sammanhang vid huvudförhandlingen i målet. Som ovan nämnts åvilar ansvaret för förundersökningen polis och åklagare. Den misstänkte har rätt att få del av förundersökningen för att kunna förbereda sitt försvar.

Förundersökning skall inledas, så snart anledning förekommer att brott som hör under allmänt åtal, förövats. Förundersökning föranleds som regel av att målsägande angivit någon för brott, av att någon annan anmält brottet för polisen eller av att polisen under sitt arbete upptäckt något brottsligt handlande.

3.1.1 *Förundersökningsledare*

Förundersökningen skall ledas av polismyndighet eller åklagare. Oavsett vem som har ledningen av förundersökningen, utgörs den underordnade personalen som regel av kriminalpolismän som organisatoriskt hör under polismyndigheten.

I praktiken utför polispersonalen ofta förundersökningar relativt självständigt. Först när förundersökningen är slutförd redovisas den till undersökningsledaren. Finner denne att förundersökningen är ofullständig får han ge order om komplettering. I mera komplicerade fall har däremot utredningsmannen fortlöpande kontakt med förundersökningsledaren.

I regel inleds förundersökningen av polismyndigheten. Om saken inte är av enkel beskaffenhet, skall åklagaren överta ledningen, så snart någon kan skäligen misstänkas för brottet. Till ledning för bedömande av frågan när ett mål skall anses vara av enkel beskaffenhet har RÅ och RPS i samråd utarbetat anvisningar. För Stockholm, Göteborg och Malmö gäller särskilda anvisningar som skiljer sig från vad som gäller landet i övrigt. Under

rubriken brott av enkel beskaffenhet faller det stora flertalet brott. Som sådana brott anses som regel bl a ringa fall av misshandel, ofredande, stöld, snatteri, tillgrepp av fortskaffningsmedel, häleri och häleriförseelse i vissa fall, bedrägligt beteende, skadegörelse utom genom brand samt brott mot trafikbrottslagen. För Stockholm, Göteborg och Malmö gäller att ytterligare ett antal brott anses vara av enkel beskaffenhet. De viktigaste av dessa är hemfridsbrott, grov stöld och våld eller hot mot tjänsteman. Särskilda skäl kan motivera att åklagaren övertar ledningen även i ett enklare mål. Om förundersökningen leds av annan än åklagaren, åligger det undersökningsledaren att hålla åklagaren underrättad om förundersökningens gång i den mån brottets beskaffenhet eller omständigheterna i övrigt påkallar det.

Med polismyndighet avses förutom polisstyrelse även länspolischef. På det lokala planet utövar polismästaren polisstyrelsens befogenhet att vara förundersökningsledare. Polismästarens befogenhet kan i sin tur delegeras inte bara till personal i hög befälsställning utan även till lägre polispersonal. Den som innehar eller uppehåller tjänst i högre grad än polis- eller kriminalkommissarie får åläggas fullgöra vad som ankommer på polischef utom såvitt avser bl a frihetsberövande. Under beredskaps- och jourtjänst får dock bl a sådant beslut, om det ej tål uppskov, meddelas. Den som innehar eller uppehåller tjänst som polis- eller kriminalinspektör och tjänstgör som chef för avdelning, sektion, rotel eller arbetsgrupp, som vakthavande befäl eller på polisstyrelses kansli kan åläggas att i polischefs ställe leda förundersökningar i brottmål, om saken är av enklare beskaffenhet. Med vissa angivna undantag får han dock icke ingripa med tvångsmedel enligt rättegångsbalken. I undantagsfall, främst då fara är i dröjsmål, äger dock polisman i lägre tjänsteställning använda sig av tvångsmedel. Åtgärden skall i sådana fall regelmässigt prövas av polisman i högre grad eller av åklagare.

3.1.2 *Förundersökningens bedrivande*

Lagregleringen av polisens och åklagarens befogenheter under förundersökningen kännetecknas liksom regleringen av tvångsmedlen, av en motsättning mellan allmänna och enskilda intressen. Mot utredningsintresset står hänsynen till den enskildes integritet och trygghet. Reglerna om förundersökningens bedrivande karaktäriseras av en strävan att intrånget i den enskildes integritet inte skall vara större än utredningsintresset oundgängligen kräver. Allmänt gäller att utredningen bör utföras på det sättet, att inte någon onödigt utsätts för misstanke eller drabbas av kostnad eller olägenhet.

Vidare skall förundersökningen bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger. Detta är av vikt inte bara för att bevisningen skall säkras och påföljden följa snarast möjligt efter brottet utan även av hänsyn till den misstänkte, särskilt när denne berövats friheten. Finns inte längre anledning att fullfölja förundersökningen skall den nedläggas. Förundersökningen skall vara objektiv. Detta uttrycks i lagtexten så att vid

förundersökningen skall inte bara de omständigheter, som talar emot den misstänkte, utan även de som är gynnsamma för honom beaktas och bevis, som är till hans förmån, tillvaratas.

Förundersökningen är i princip hemlig vilket motiveras inte bara av hänsyn till undersökningens effektivitet utan även till dem som blir misstänkta, men befinns oskyldiga. För att säkerställa dessa intressen har också föreskrivits att förhörsledaren kan ålägga dem som närvarit vid ett förhör tystnadsplikt.

Det är en allmän medborgerlig skyldighet att stå till förfogande för förhör under en förundersökning. Förhör får under förundersökningen hållas med envar – oavsett om han är misstänkt eller vittne – som antas kunna lämna upplysning av betydelse för utredningen. Förhör skall, såvida inte därigenom förundersökningens behöriga gång motverkas eller polisens eller åklagarens arbete avsevärt försvåras, hållas på tid och plats, som antas medföra minsta olägenhet för den som skall höras. Förhör skall också i övrigt anordnas så, att onödig tidsspillan för den hörde undvikes. Den som skall höras bör, där så kan ske och det ej finnes olämpligt med hänsyn till utredningen, i god tid kallas till förhöret.

Förhör under förundersökningen kan hållas av undersökningsledaren eller honom underställd personal men överlämnas i stor utsträckning till polismän.

Förhören är inte offentliga. Om möjligt skall emellertid ett trovärdigt vittne vara närvarande vid förhör. Härtill anlitas i allmänhet polisman i den mån vittne överhuvudtaget är tillgängligt. Närvaron av vittne motiveras i förarbetena av rättssäkerhetsintresset och behovet att kunna styrka vad som förekommit vid förhöret. På begäran av den hörde kan förhöret hållas utan särskilt förhörsvittne.

Vid förhör äger även andra personer vara närvarande om det kan ske utan men för utredningen. Hålls förhör med någon på den misstänktes begäran får han och hans försvarare närvara.

Vilseledande eller hårda metoder vid förhör är uttryckligen förbjudna. Man får inte i syfte att framtvinga bekännelse eller uttalande i viss riktning använda medvetet oriktiga uppgifter, löften eller förespeglingar om särskilda förmåner, hot, tvång, uttröttning eller andra otillbörliga åtgärder. Det är t ex inte tillåtet att vid förhör med den misstänkte felaktigt uppge, att någon medbrottsling avlagt bekännelse, att man hittat föremål som avslöjar honom eller dylikt.

Vid regleringen av förundersökningsförfarandet har stor vikt lagts vid att den misstänkte redan under förundersökningen skall ha möjlighet till ett effektivt försvar. Sålunda skall så snart skälig misstanke om brott riktats mot någon, den misstänkte erhålla underrättelse om misstanken när han själv förhörs. Underrättelsen bör innehålla en rubricering av brottet samt en så detaljerad beskrivning av detta som möjligt. Samtidigt med denna underrättelse skall han underrättas om att han är berättigad att anlita försvarare samt att under vissa förutsättningar rätten kan förordna

försvarare – offentlig försvarare – för honom. Skall offentlig försvarare utses för den misstänkte, åligger det undersökningsledaren att göra anmälan därom hos rätten.

I första hand ankommer det på den misstänkte att själv utse försvarare. Den som av den misstänkte utses till försvarare måste ha erforderliga kvalifikationer för uppdraget. I fall då den misstänkte inte själv utsett försvarare eller av honom utsedd försvarare avvisas ankommer det på domstol att tillse att han, om det är erforderligt, får offentlig försvarare. Offentlig försvarare skall därför förordnas, om det på grund av sakens beskaffenhet eller eljest den misstänktes rätt finnes inte kunna tillvaratas utan biträde. I fråga om misstänkt, som är anhållen eller häktad skall försvarare förordnas om han begär det. Som offentlig försvarare skall som regel förordnas advokat. Annan försvarare än offentlig förekommer numera mycket sällan. Försvararen intar under förundersökningen och målets behandling vid rätten ställning som biträde åt den misstänkte och har som sådan skyldighet att främja hans intressen. Han skall med nit och omsorg tillvarata den misstänktes rätt och i detta syfte verka för sakens riktiga belysning. Han skall vara den misstänktes rådgivare och vidta åtgärder, som är erforderliga för att bevaka dennes rätt, samt åberopa omständigheter och bevis, som talar till den misstänktes fördel. För att åtgärder för den misstänktes försvar skall kunna vidtas utan uppskov skall försvararen så snart ske kan genom överläggning med den misstänkte förbereda försvaret. Försvararen får under förundersökningen liksom för övrigt också under målets behandling vid rätten och, om målet fullföljes, vid högre rätt, göra framställning eller vidta åtgärd, som erfordras för tillvaratagande av den misstänktes rätt. Han skall vara självständigt verksam för den misstänktes försvar och behöver sålunda inte begära åklagarens tillstånd innan han exempelvis tar kontakt med eventuella vittnen. Försvarare för den som är anhållen eller häktad får inte förvägras att sammanträffa med den misstänkte. Han har rätt att i enrum meddela sig med den anhållne eller häktade. När det gäller annan än offentlig försvarare gäller detta dock endast om undersökningsledaren eller åklagaren medger det eller om rätten finner att det kan ske utan men för utredningen eller för ordningen eller säkerheten på förvaringsplatsen.

Den som är skäligen misstänkt och hans försvarare får ta del av utredningen allteftersom den fortskrider. En förutsättning är dock att åklagaren finner det kunna ske utan men för utredningen. När utredningen slutförts skall den misstänkte och försvararen få tillfälle att ta del av vad som förekommit vid förundersökningen och ange den utredning de anser önskvärd och i övrigt anföra vad de anser nödvändigt. Innan så skett får åtal inte beslutas. Den misstänkte och hans försvarare bör få så god tid som möjligt på sig att framställa sina önskemål och invändningar.

Vid förhör, som polisen håller, får försvararen närvara, såvida detta kan ske utan men för utredningen. När det gäller förhör som hålls på begäran av den misstänkte eller försvararen har den sistnämnde en ovillkorlig rätt att

vara närvarande. Det torde ytterst sällan bli anledning att vägra försvarare att vara närvarande. I praktiken är det emellertid inte så vanligt, att en försvarare är närvarande vid förhör.

Om den misstänkte begär att förhör skall hållas med någon eller att annan utredning skall göras skall den begäran följas, om det kan antas, att åtgärden kan ha betydelse för undersökningen. Avslås framställningen, skall skälen för detta anges. Har undersökningsledaren ej bifallit sådan begäran eller menar den misstänkte att det föreligger annan brist i utredningen, får han göra anmälan om detta hos rätten. Då anmälan inkommit till rätten, skall den, så snart ske kan ta upp anmälan till prövning. När det finns skäl därtill får rätten hålla förhör med den misstänkte eller annan eller vidta den åtgärd i övrigt, som finnes påkallad. I praktiken torde denna möjlighet sällan utnyttjas.

Undersökningsledaren kan inte använda tvångsmedel mot någon för att han lämnar oriktiga uppgifter eller vägrar yttra sig. Däremot kan man i sådana fall begära vittnesförhör inför domstol. Sådant förhör kan dock inte hållas med den som skäligen kan misstänkas för brottet. Vidare krävs att den som skall höras är vittnespliktig. De tvångsmedel som föreskrivs för vittnen i allmänhet är tillämpliga beträffande honom. Sådana förhör torde inte så ofta förekomma i praktiken.

Undersökningsledaren har rätt att inhämta yttrande av sakkunnig. Även rätten kan under förundersökningen utse sakkunnig samt förordna att skriftligt bevis skall företes eller föremål tillhandahållas för besiktning. Som exempel på myndigheter som utfärdar sakkunnigyttranden kan nämnas Statens kriminaltekniska laboratorium och Statens rättskemiska laboratorium.

Är det risk för att bevis, som skall åberopas vid huvudförhandlingen, dessförinnan går förlorat eller endast med svårighet kan företes då, får rätten på yrkande av den misstänkte eller undersökningsledaren genast uppta beviset.

Såsom ovan sagts är var och en som antas kunna lämna upplysning av betydelse för utredningen skyldig att ställa sig till förfogande för förhör under en förundersökning. Plikten att inställa sig till förhör är sanktionerad genom hämtning eller medtagande.

För hämtning av den som kallats till förhör krävs att han utan giltig orsak underlåtit att inställa sig, samt att väglängden mellan den plats, som utsatts för förhöret, och den, där han har sin bostad eller vid kallelsens mottagande uppehöll sig, inte överstiger 50 kilometer. För att hämtning utan föregående kallelse skall få ske måste ytterligare förutsättningar vara uppfyllda. Sålunda måste frihetsstraff kunna följa på det brott förundersökningen avser och vidare skall det skäligen befaras, att den som skall höras inte skulle hörsamma kallelse eller i anledning av kallelse skulle genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvåra utredningen. Hämtning kan beslutas av undersökningsledaren eller vid fara i dröjsmål av förhörsledaren.

Varje person, som är närvarande på en plats, där brott förövas är skyldig att på anmodan medfölja polisman till förhör. Vägrar han utan giltig orsak att följa med, får polismannen ta med honom till förhöret. Därvid får det våld användas, som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt. Det krävs inte att brottet skall vara av viss svårhetsgrad. Förhöret skall hållas omedelbart efter medtagandet.

Den som inte är anhållen eller häktad är inte skyldig att kvarstanna för förhör längre än sex timmar. Om det är av synnerlig vikt att den som är misstänkt för brottet är tillgänglig för fortsatt förhör är han dock skyldig kvarstanna ytterligare sex timmar. Den hörde är inte skyldig infinna sig till nytt förhör tidigare än tolv timmar härefter med mindre synnerliga skäl föreligger.

3.2 Det allmänna åtalet

Åtal skall väckas så snart gärningen är straffbar och bevisningen är tillräckligt stark för att en fällande dom skall kunna förväntas. I vissa fall får emellertid enligt särskilda bestämmelser åtal underlåtas. Åklagare kan underlåta att åtala brott om det kan antagas, att i händelse av lagföring annan påföljd än böter inte skulle komma att ådömas och den misstänktes lagföring ej finnes påkallad ur allmän synpunkt eller om brottet förövats innan den misstänkte dömts för annat av honom förövat brott eller tillfullo undergått straff eller annan påföljd för sådant brott och det är uppenbart, att brottet i jämförelse med det andra brottet är med hänsyn till påföljden utan nämnvärd betydelse. Vidare får åtal underlåtas, om det i annat fall av särskilda skäl är uppenbart, att påföljd ej erfordras för att avhålla den misstänkte från vidare brottslighet och att det med hänsyn till omständigheterna ej heller eljest är påkallat, att åtal väckes. Beslut att ej åtala kan också meddelas om brottet uppenbarligen begåtts under inflytande av sådan själslig abnormitet, som avses i BrB 33:2.

Beträffande vissa brott gäller att åtal får väckas endast då detta är påkallat ur allmän synpunkt. Sådan lämplighetsprövning av åtalsfrågan förekommer i huvudsak vid lindrigare brott. Vidare har i vissa fall föreskrivits att allmänt åtal endast får väckas efter angivelse.

Vid brottslighet av den som är 15-18 år är vård enligt barnavårdslagen (1960:97) den normala åtgärden. En domstolsprövning fyller i regel ingen uppgift, om barnavårdsnämnden eller liknande organ ordnar med erforderlig vård. Därtill kommer att en lagföring särskilt vid åldrar närmast över straffbarhetsåldern – 15 år – kan vara inhuman och ogynnsamt påverka gärningsmannen. Dessa förhållanden motiverar att åtal får underlåtas gentemot den som är under 18 år, under förutsättning att denne utan lagföring blir föremål för åtgärd som är lämplig för hans tillrättaförande. De åtgärder som kan komma i fråga är främst vård enligt barnavårdslagen såsom övervakning, placering i ungdomsvårdsskola eller eljest omhändertagande för samhällsvård. Åtal kan emellertid underlåtas även om

något formellt beslut om ingripande enligt barnavårdslagen inte meddelas. Även hjälp- och stödåtgärder som den unge rent faktiskt blivit föremål för genom barnavårdsnämnds eller enskilds försorg kan möjliggöra åtalsunderlåtelse. I fråga om ungdomar i denna åldersgrupp gäller vidare att åtal kan underlåtas även då brottet uppenbarligen skett av okynne eller förhastande. I detta fall förutsättes inte att gärningsmannen blir föremål för några uppfostringsåtgärder. Allmänt gäller beträffande denna kategori att åtal skall väckas om det finnes påkallat ur allmän synpunkt.

En förutsättning för beslut att underlåta åtal är att brottet är klarlagt.

Behörigheten att besluta om åtalsunderlåtelse är i vissa fall förbehållen högre åklagare.

En prövning av åtalets lämplighet är vidare föreskriven i nykterhetsvårdslagen och barnavårdslagen när det misstänks att den som intagits i ungdomsvårdsskola respektive allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare begått brott före utskrivningen. För vissa av dessa fall gäller begränsningar med hänsyn till brottets svårhetsgrad.

Åklagares beslut i åtalsfrågan kan bli föremål för överprövning av högre åklagare. Ej sällan anförs således klagomål över lägre åklagares åtalsbeslut. Antingen gör den klagande gällande att åtal inte väckts fastän tillräckliga skäl föreligger, eller att åtal väckts utan sådana skäl. Klagomålen prövas i allmänhet i första hand av statsåklagarna, dvs i Stockholm, Göteborg och Malmö av överåklagarna samt i landet i övrigt av länsåklagarna. Om den klagande inte är nöjd med överåklagarens – länsåklagarens beslut, kan han i sista hand vända sig till RÅ.

3.3 Domstolsförfarandet

För rättegångsförfarandet gäller vissa grundläggande principer, nämligen muntlighet, koncentration och omedelbarhet. Muntlighetsprincipen innebär att målet avgörs efter en muntlig förhandling. Omedelbarheten innebär att det material som framlägges inför domstolen, skall utgöra den enda och omedelbara grundvalen för domstolens prövning och avgörande. En förutsättning för att omedelbarhetsprincipen skall kunna genomföras är att förfarandet starkt koncentreras så att domstolen får möjlighet till överblick av materialet. Huvudförhandlingen skall därför såvitt möjligt fortgå i ett sammanhang till dess att målet är färdigt för avgörande.

Fråga om ansvar för brott får i regel tas upp av rätten först efter åtal. I princip fordras att åtal anhängiggörs genom stämning. I regel ankommer det på parterna att sörja för bevisningen. Rätten äger dock, om det finnes erforderligt, självmant föranstalta om bevisning.

I sin stämningsansökan skall åklagaren uppge grunden för åtalet, dvs den brottsliga gärning, som den misstänkte påstås ha begått. Även den bevisning åklagaren vill åberopa vid huvudförhandlingen skall anges. Stämningsansökan åtföljs av förundersökningsprotokoll. Sedan åklagarens stämningsansökan inkommit till rätten, skall stämning utfärdas utan

dröjsmål. Därvid delges den tilltalade stämningsansökan och föreläggs att inkomma med uppgift på den bevisning han eventuellt vill åberopa. Kallelse till huvudförhandling utfärdas vid detta tillfälle eller senare. Den tilltalades närvaro vid huvudförhandlingen är obligatorisk utom när det framstår som klart att påföljden kommer att stanna vid böter. Liksom under förundersökningen får den tilltalade anlita biträde av försvarare.

Domstolens ställningstagande i påföljdsfrågan grundas väsentligen på skriftligt material som måste införskaffas innan målet avgöres. En del handlingar såsom utdrag ur kriminalregistret, biläggs förundersökningsprotokollet av åklagaren. Vid valet av olika påföljder kan rätten ha behov av mer ingående utredning om den tilltalades person. Rätten kan då förordna om bl a personundersökning, inhämtande av läkarintyg samt yttranden från olika myndigheter.

Personundersökning skall om det prövas erforderligt äga rum i brottmål för vinnande av utredning rörande den misstänktes personliga förhållanden samt angående de åtgärder som må anses lämpliga för att främja hans anpassning i samhället och öka hans möjligheter till personlig utveckling. Personundersökning eller därmed likvärdig utredning är obligatorisk innan någon ådöms fängelse i sex månader eller däröver, villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsfängelse eller internering eller överlämnas till särskild vård. Personundersökningen utförs av tjänsteman inom skyddskonsulentorganisationen eller av personundersökare som skyddskonsulenten utser. Eftersom undersökningen är av relativt ingripande natur får inte rätten förordna därom med mindre den misstänkte erkänt gärningen eller eljest sannolika skäl föreligger att han begått den. Personundersökning kan ske redan innan åtal väcks. Personundersökaren har att skaffa upplysningar om den misstänktes person och levnadsförhållanden och framställa förslag om vilken påföljd som är lämpligast ur individualpreventiv synpunkt. Det insamlade materialet skall jämte detta förslag redovisas i en skriftlig berättelse, som skall tillställas rätten.

Visar personundersökningen att den misstänkte är i behov av personligt stöd eller annan hjälp kan skyddskonsulenten förordna förtroendeman för honom om han samtycker till det. Personundersökaren skall utan dröjsmål underrätta skyddskonsulenten om behovet av förtroendeman. Till sådan skall förordnas den som genom stöd och råd kan förväntas befordra vad som är till gagn för den misstänkte. Är skyddstillsyn ifrågasatt, bör i första hand den som föreslås som övervakare förordnas till förtroendeman. Förtroendeman skall entledigas så snart den misstänkte begär det. Uppdrag som förtroendeman upphör som regel när förundersökningen inte leder till åtal eller när dom meddelats i målet mot den misstänkte.

Rätten kan, när skäl är därtill förordna läkare att avge läkarintyg angående misstänkt. Sådan summarisk läkarundersökning avser den misstänktes konstitution och hälsotillstånd överhuvudtaget. Den är emellertid särskilt inriktad på den psykiska sidan. Undersökningen har stor

betydelse genom att ge rätten vägledning i frågan om rättspsykiatrisk undersökning behövs.

En rättspsykiatrisk undersökning ingriper i ännu högre grad än en personundersökning i den misstänktes integritet. Ett förordnande härom förutsätter att den misstänkte erkänt gärningen eller att övertygande bevisning förebragts att han begått den. Ytterligare en förutsättning är att undersökningen kan antas få betydelse för valet av brottspåföljd eller på annat sätt för utgången i målet.

I underrätt skall alltid huvudförhandling äga rum i brottmål. Härvid framställer åklagaren sitt påstående om brott och den tilltalade får ange om han erkänner eller förnekar gärningen. Därefter lämnar åklagaren sakframställningen, en redogörelse för det händelseförlopp vari den påstådda brottsliga gärningen utgör en del. Härefter hålles förhör med målsäganden och den tilltalade. Efter förhören följer den övriga bevisupptagningen. Sedan ansvarsfrågan behandlats föredras uppgifter om den tilltalades personliga förhållanden. Förhandlingen avslutas med parternas slutanföranden, de s k pläderingarna.

Rättsmedlet mot underrätts dom är vad. Liksom anhängiggörande av rättegång vid underrätt kräver skriftlig form (stämningsansökan), kräver anhängiggörande vid hovrätt skriftlig form (vadeinlaga). Den som vädjar i hovrätten kallas vadekärande och hans motpart vadesvarande.

Sedan målet kommit in till hovrätten förbereds det för avgörande. Finns det inga brister i vadeinlagan föreläggs vadesvaranden att komma in med genmäle inom viss tid. I genmälet skall vadesvaranden yttra sig över vad vadekäranden anfört samt ange vad han själv önskar åberopa. Härmed är som regel skriftväxlingen avslutad. När förberedelsen avslutats, utsätts målet till huvudförhandling, om sådan skall hållas. Brottmål kan i hovrätt avgöras utan huvudförhandling om prövningen inte avser själva saken, om åklagaren för talan endast till förmån för tilltalad eller talan som förs av denne biträds av motparten samt i fall då det inte i hovrätten bli frågan om ådömande av annan påföljd än böter eller vite.

Huvudförhandling i hovrätt skiljer sig inte på något avgörande sätt från huvudförhandling i underrätt. Muntlig bevisning förebringas även ofta genom underrättens protokoll i stället för att upptas på nytt. I hovrätt gäller att domstolen inte med anledning av tilltalads talan eller av åklagarens talan till förmån för den tilltalade kan döma till brottspåföljd som är att anse som svårare än den, vartill underrätten dömt. I övrigt är hovrätten obunden av vad part yrkat angående påföljden.

Talan mot hovrätts dom förs genom ansökan om revision. För att talan skall tas upp till prövning i högsta domstolen krävs prövningstillstånd. Sådan tillstånd meddelas som regel endast om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att talan prövas av högsta domstolen.

Förfarandet i högsta domstolen skiljer sig, bortsett från reglerna om prövningstillstånd, inte på något avgörande sätt från förfarandet i hovrätt.

4 De personella tvångsmedlen

4.1 Historik

Redan på landskapslagarnas tid fanns regler som gjorde det möjligt, att beröva en misstänkt friheten innan han blivit dömd. Någon uppdelning av frihetsberövandena i olika institut, såsom gripande, anhållande och häktning, fanns inte. Ursprungligen förekom end ast en rätt för målsäganden att göra ingrepp i förbrytarens frihet, men detta fick endast ske om denne påträffades på bar gärning. Denna rätt hade sitt upphov i målsägandens hämndrätt. Det var ett enskilt frihetsberövande, som först så småningom utvecklades till ett omhändertagande av myndighet, till vilken målsäganden eller annan som gripit brottslingen hade att överlämna honom. Ganska tidigt uppkom en skillnad mellan bofast och kringströvande personer, när det gällde möjligheten att beröva dem friheten i samband med brottsmisstankar.

Så småningom försvagades kravet på att brottslingen skulle tas på färsk gärning för att kunna gripas. Enligt rättsregler, som kom att gälla under 1600-talet kunde och skulle den som begått grov missgärning gripas av envar, om han togs på bar gärning eller brottet eljest var uppenbart. Den gripne skulle genast överlämnas till domaren eller 'Executoren' dvs kungens befallningshavande. Om den misstänkte ej påträffades på bar gärning eller brottet eljest inte var uppenbart kunde målsäganden vända sig till nämnda myndigheter, som företog en prövning av häktningsfrågan och utfärdade en sorts häktningsorder, om det fanns viss bevisning mot den misstänkte. Vid sådana mindre grova brott, som kunde sonas med böter kunde den misstänkte ställa borgen och på så sätt undgå häktning. Om han var bofast och ägde fast egendom behövdes inte borgen för att undgå häktning. Genom införandet av 1734 års lag lagfästes den utveckling som skett under 1600-talet.

Reglerna om häktning och gripande förändrades inte nämnvärt förrän 1864 i samband med strafflagsreformen. De byggde främst på lagkommittens förslag av 1839. Möjligheten att häkta berodde enligt 1864 års regler på brottets svårhetsgrad. Som en allmän förutsättning för att någon skulle häktas infördes att han skulle vara på sannolika skäl misstänkt för brott. Så snart denna förutsättning förelåg skulle häktning alltid ske om

på brottet kunde följa lägst straffarbete i två år. Vid lindrigare brott, men där dock straffarbete kunde följa, kunde häktning också ske. Den som hade stadigt hemvist eller yrke skulle dock häktas endast om det skäligen kunde befaras att han skulle avvika eller att han skulle undanröja bevis eller egendom och därmed hindra sakens utredning. För brott, varå ej kunde följa straffarbete men dock fängelse, kunde den misstänkte häktas, om mot honom förekom skälig anledning att han avvek; hade han stadigt hemvist fick häktning dock ej ske. För brott på vilka endast böter kunde följa fick som huvudregel häktning ej ske. Om den misstänkte undandrog sig att uppge namn och hemort eller lämnade otillförlitliga uppgifter därom kunde han dock häktas oavsett brottets beskaffenhet. Det var främst administrativa myndigheter som utövade häktningsrätten. Domstol ägde visserligen förordna om häktning i samband med handläggning av brottmål, men i praktiken var det åklagare som beslutade om häktning av misstänkta personer. För samtliga brott utom bötesbrotten gällde att gripande kunde ske av envar, om den misstänkte togs på bar gärning eller flyende fot. Vidare gällde att envar alltid kunde gripa om förutsättningar för häktning förelåg. Någon skillnad gjordes ej mellan polismans och enskilds rätt att gripa misstänkt. Borgen förekom ej längre som ersättning för häktning.

En av de viktigaste punkterna i rättsutvecklingen efter 1864 är uppkomsten och utvecklingen av institutet anhållande.

I 1864 års strafflag fanns det inte något processuellt frihetsberövande som kunde pågå medan utredning om häktningsgrunder ägde rum. I praxis började dock utbildas ett förfarande med anhållande som förberedelse till häktning. Särskilt i de större städerna började häktningsmyndigheten förklara misstänkta personer anhållna, varefter beslut i häktningsfrågan fick anstå. Anledningen till det uppkomna förfarandet var att man ville bereda sig tillfälle att skaffa grundligare utredning såväl för det definitiva häktningsbeslutet som för handläggningen vid domstol. Denna utveckling beaktades även i olika lagförslag. I Nya Lagberedningens förslag av 1884 föreslogs att den som misstänktes för brott, som var belagt med straffarbete, skulle kunna hållas kvar i tolv timmar för förhör. Om någon gripits utan förordnande av häktningsmyndighet skulle förhör hållas med honom inom 24 timmar varefter förordnande om hans häktande eller frigivande skulle ske. Förslaget ledde inte till lagstiftning.

I ett lagförslag 1920 ville man legalisera det i praxis uppkomna anhållandet genom bestämmelser om kvarhållande, ett provisoriskt berövande av friheten till skillnad från det mera definitiva, häktning. Polis- eller åklagarmyndighet, som verkställde utredning angående brott av viss grövre art, skulle efter förhör med misstänkt kunna förklara denne kvarhållen, om det för utredningens gång var erforderligt att han fanns tillgänglig för ytterligare förhör eller hölls avstängd från andra. Utan den misstänktes eller en särskild häktningsdomares medgivande skulle inte tiden för kvarhållande kunna utsträckas utöver 72 timmar. Häktningsdomarens prövning skulle även kunna påkallas av den misstänkte, så

snart kvarhållandet utsträcktes utöver 24 timmar. Inte heller 1920 års förslag blev lag.

Avsevärd tid kunde förflyta innan en häktad person ställdes inför rätta så att lagligheten av en häktningsåtgärd kunde prövas.

I en förordning från 1810, som gällde fram till 1922 stadgades att domare på landet borde hålla rannsakning med häktade personer inom tre veckor efter det han erhållit underrättelse om häktningen. Någon domstolsprövning av verkställd häktning skedde alltså inte före handläggningen av själva målet vid domstolen. 1922 ändrades tidsgränsen till 14 dagar för häradsrätt och åtta dagar för rådhusrätt. Anmälan om häktningen skulle ofördröjligen ske hos ordföranden vid den domstol som hade att företa rannsakningen. Genom dessa regler om skyndsamhet sökte man vinna garantier mot obehörig häktning.

Anhållande, som förberedelse till häktning, kom att bli allt vanligare. Processkommissionen upptog i sitt förslag 1926 anhållande som ett eget institut vid sidan av häktning. Anhållande skulle enligt förslaget beslutas av åklagar- eller polismyndighet, medan behörigheten att häkta skulle tillkomma rätten. Anhållande skulle för det första kunna ske i avvaktan på rättens beslut i häktningsfrågan, då häktningsskäl fanns mot den misstänkte. Anhållande skulle även få ske då fulla häktningsskäl saknades, om det var av synnerlig vikt, att den misstänkte togs i förvar i avvaktan på ytterligare utredning i häktningsfrågan. Enligt kommissionens förslag skulle ett anhållande få bestå i tre till fyra dagar.

1933 infördes lagregler om ett provisoriskt frihetsberövande i avbidan på häktning, vilket benämndes kvarhållande. Detta var första gången som ett anhållandeinstitut reglerades i lag. Reglerna innebar att en misstänkt kunde kvarhållas 24 timmar innan häktningsmyndigheten behövde ta ställning till häktningsfrågan. Om det vid denna tidpunkt ej förelåg fulla skäl till häktning, men det fanns vara av synnerlig vikt att den misstänkte i avvaktan på ytterligare utredning hölls i förvar, fick häktningsmyndigheten förordna om den misstänktes kvarhållande. Sådant kvarhållande fick ej pågå längre än fyra dygn. Det ålåg häktningsmyndigheten att besluta i häktningsfrågan så snart som möjligt.

Bortsett från anhållandeinstitutet kvarstod 1864 års regler om de processuella frihetsberövandena i stort sett oförändrade till 1948 då nu gällande regler infördes med den nya rätttegångsbalken. Till grund för de nya reglerna låg processlagberedningens betänkande som huvudsakligen i oförändrat skick upptog processkommissionens förslag. De viktigaste nyheterna i förhållande till 1864 års regler var, att domstol blev enda häktningsmyndighet, att fara för fortsatt brottslighet infördes som häktningsgrund, att skillnad gjordes mellan polismans och enskilds rätt att gripa misstänkt samt att reseförbud kunde utgöra ersättning för häktning.

4.2 Statsrättsliga regler och konventioner m m

Sveriges grundlagar innehöll tidigare bara i mycket begränsad omfattning regler som berörde enskildas fri- och rättigheter. Rättighetsförklaringar i andra staters författningar motsvarades i 1809 års regeringsform av dess 16 § vars innehåll dock var oklart och omtvistat. I 1974 års regeringsform i dess lydelse efter 1.1.1977 har däremot tagits upp vissa regler som mer utförligt behandlar förhållandet mellan det allmänna och enskilda.

Kapitel 2 i den nya regeringsformen innehåller regler som ger ett grundlagsskydd för enskilda gentemot det allmänna för vissa grundläggande fri- och rättigheter. Där ges bl a regler till skydd mot dödsstraff, kroppsstraff och andra kroppsliga ingrepp. Den enskilde är därjämte skyddad mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång samt mot undersökning av brev m m. Vidare är varje medborgare enligt en uttrycklig bestämmelse i 2 kap 8 § gentemot det allmänna skyddad mot frihetsberövande. Han är enligt samma bestämmelse även i övrigt tillförsäkrad frihet att förflytta sig inom riket och att lämna detta. De fri- och rättigheter som avses i 8 § får, under vissa förutsättningar, begränsas genom lag eller i vissa fall genom annan författning. Regeringsformen ger vidare i ett avseende regler rörande det ingrepp som processuella tvångsmedel utgör för enskilda medborgare. I 2 kap 9 § föreskrivs nämligen att om annan myndighet än domstol berövat någon medborgare friheten med anledning av brott eller misstanke om brott, skall denne kunna få saken prövad av domstol utan oskäligt dröjsmål.

På det internationella området har de personella tvångsmedlen uppmärksammats i olika konventioner. 10.12.1948 antogs Förenta Nationernas allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna som har karaktär av en programförklaring. Den grundlägger inga rättsliga förpliktelser för staterna. Dess principer syftar i stället till att utöva ett moraliskt inflytande på medlemsstaternas regeringar och den allmänna opinionen. På grundval av förklaringen utarbetades Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Denna konvention, som antogs 4.11.1950 avsågs få endast regional räckvidd. FN antog vidare 16.12.1966 en världsomspännande konvention om medborgerliga och politiska rättigheter.

Vid sidan om nämnda konvention har inom FN antagits regler rörande behandlingen av fångar nämligen de s k Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners. Dessa består av 94 artiklar som antogs vid FN:s första kongress angående förhindrande av brott och behandlingen av brottslingar 1955. Medlemsstaternas regeringar har därefter uppmanats att i största möjliga mån beakta artiklarna vid den inomstatliga regleringen och i praxis. Standard Minimum Rules är inte folkrättsligt bindande för staterna utan innefattar främst en moralisk förpliktelse. I reglerna uttalas att avsteg kan göras från dem under förutsättning att de överensstämmer med de grundprinciper på vilka reglerna vilar. Ett särskilt avsnitt av reglerna rör

behandlingen av fångar som misstänks för brott och som ännu inte dömts. Där uttalas att icke dömda personer skall antas vara oskyldiga och behandlas som sådana. Det betonas att icke dömda personer skall hållas åtskilda från dömda och ungdomar från vuxna samt att de om möjligt skall placeras i ensamcell. Icke dömda skall enligt reglerna inte ha arbetsplikt men få tillfälle till arbete. Vidare ges bl a bestämmelser om rätt att få förplägnad utifrån, bära egna kläder, få läkarhjälp, rätt till försvarare och möjlighet att förbereda sitt försvar m m. Från svensk sida har uttalats att de principer som Standard Minimum Rules vilar på sedan länge varit vägledande inom svensk kriminalvård (Prop 1971:125 s 32).

Sverige har ratificerat ovannämnda konventioner, av vilka FN-konventionen 1966 ännu inte trätt i kraft. Detta innebär i och för sig inte att konventionernas bestämmelser direkt har införlivats med den svenska rättsordningen. De grundsatser som fastslås i dessa kommer emellertid till uttryck i den svenska lagstiftningen.

Bland ifrågavarande konventioner intar europarådskonventionen en särställning. Den innefattar ett kontrollsystem som är mer effektivt än det som andra konventioner inom detta ämnesområde föreskriver. Det innebär bl a rätt för en enskild person, som anser att en av samhället vidtagen åtgärd inkräktar på hans rättigheter enligt konventionen, att påkalla utredning i saken hos den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna som är ett organ för utredning och förlikning. En fråga om åsidosättande av konventionens bestämmelser kan vidare under vissa förutsättningar av kommissionen eller av den berörda staten hänskjutas till den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna. I den mån en lag i en ansluten stat befinns strida mot konventionen är staten skyldig att ändra lagen. Inom ramen för kontrollsystemet har under årens lopp en mycket omfattande praxis rörande bl a tillämpning av personella tvångsmedel vuxit fram (jfr SOU 1974:88).

Stödet för kommissionens rättstillämpning i vad avser frågor som angår rätten till personlig frihet och säkerhet återfinns i europarådskonventionens artikel 5:

'1. Envar har rätt till frihet och personlig säkerhet. Ingen må berövas sin frihet utom i följande fall och i den ordning som lagen föreskriver: a) då någon lagligen är berövad sin frihet efter fällande dom av vederbörlig domstol; b) då någon lagligen är arresterad eller eljest berövad sin frihet antingen med anledning av att han under låtit att uppfylla domstols lagligen givna föreläggande eller i syfte att uppnå fullgörande av någon i lag föreskriven skyldighet; c) då någon lagligen är arresterad eller eljest berövad sin frihet för att ställas inför vederbörlig rättslig myndighet såsom skäligen misstänkt för att ha förövat brott, eller då det skäligen anses nödvändigt att förhindra honom att begå ett brott eller att undkomma efter att ha gjort detta; d) då en underårig genom lagligt beslut är berövad sin frihet för att undergå skyddsuppfostran eller för att inställas inför vederbörlig rättslig myndighet; e) då någon lagligen är berövad sin frihet till

förhindrande av spridning av smittosam sjukdom eller emedan han är sinnessjuk, alkoholist, hemfallen åt missbruk av droger eller lösdrivare; f) då någon lagligen är arresterad eller eljest berövad sin frihet till förhindrande av att han obehörigen inkommer i landet eller som ett led i förfarande för hans utvisning eller utlämnande. 2. Envar som arresteras skall snarast möjligt och på ett språk som han förstår underrättas om skälen för åtgärden och om varje anklagelse mot honom. 3. Envar som är arresterad eller berövad sin frihet i enlighet med vad under 1.c) sagts skall ofördröjligen ställas inför domare eller annan ämbetsman, som enligt lag beklätts med domsmakt, och skall vara berättigad till rättegång inom skälig tid eller frigivning i avvaktan på rättegång. För frigivning må krävas borgen för att vederbörande inställer sig till rättegången. 4. Envar som berövas sin frihet genom arrestering eller eljest skall äga rätt att inför domstol påfordra att lagligheten av frihetsberövandet snabbt prövas samt hans frigivning beslutas om åtgärden icke är laglig. 5. Envar som utsatts för arrestering eller annat frihetsberövande i strid med bestämmelserna i denna artikel skall äga rätt till skadestånd'.

Europarådskonventionen ger i viss mån normer även för behandlingen av fångar. Kommissionens praxis upptar många fall där fångar klagat över de inskränkningar i rätt till privat- och familjeliv som varit resultatet av frihetsberövandet. Kommissionens uttalanden har därvid stötts på artikel 8:

'1. Envar har rätt till skydd för sitt privat- och familje liv, sitt hem och sin korrespondens. 2. Offentlig myndighet må icke störa åtnjutandet av denna rättighet med undantag för vad som är stadgat i lag och i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till landets yttre säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välstånd, förebyggandet av oordning eller brott, skyddandet av hälsa eller moral eller av andra personers fri- och rättigheter.'

FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter innehåller många bestämmelser som i det väsentliga överensstämmer med motsvarande i europarådskonventionen. Artikel 5 motsvaras därvid i stort av FN-konventionens artikel 9. FN-konventionen innehåller vidare i artikel 10 regler om behandlingen av personer, som berövats friheten:

'1. Envar som berövats sin frihet skall behandlas humant och med aktning för människans inneboende värde. 2. a) Åtalade personer skall, utom under utomordentliga förhållanden, hållas åtskilda från dömda personer och skall ges särskild behandling som är avpassad efter deras egenskap av icke dömda personer. b) Åtalade unga personer skall hållas åtskilda från vuxna, och deras fall skall avgöras så skyndsamt som möjligt. 3. Det väsentliga syftet med behandlingen av fångar skall vara deras bättring och sociala rehabilitering. Ungdomsbrottslingar skall hållas åtskilda från vuxna och ges en efter deras ålder och rättsliga ställning avpassad behandling.'

Artikel 10 motsvarar i väsentliga delar vad Standard Minimum Rules föreskriver rörande behandling av icke dömda personer.

För att trygga efterlevnaden av konventionen har tillskapats ett FN-

organ, kommitten för de mänskliga rättigheterna. I vissa fall kan en förlikningskommission tillsättas. Förfarandet inför dessa organ som innefattar möjligheter till avgörande av mellanstatliga tvister har gjorts fakultativt. Till skillnad från förfarandet enligt den europeiska konventionen resulterar ett förfarande inför FN:s kommitté för de mänskliga rättigheterna eller en av denna tillsatt förlikningskommission endast i rekommendationer.

Till komplettering av europarådskonventionen har Europarådets ministerkommitté 9.4.1965 antagit en resolution, (65) 11, angående häktning (Remand in custody). Där rekommenderas medlemsstaternas regeringar att vid häktning iaktta följande principer. Häktning bör aldrig vara obligatorisk utan bör betraktas som en undantagsåtgärd. Häktning bör beslutas eller bör få fortgå bara när det är absolut nödvändigt. Inte i något fall får häktning användas som en straffpåföljd. I varje häktningsbeslut bör så noggrant som möjligt anges vad misstanken avser och skälen till häktningen. Beslutet bör genast delges med den häktade. Garantier bör finnas för att häktning inte utsträcks längre än vad som är absolut nödvändigt. I detta syfte bör särskilt beaktas begränsning av häktningstiden fastslagen i lag eller av judiciell myndighet, omprövning ex officio med regelbundna intervaller, rätt att överklaga hos judiciell myndighet samt rätt till juridiskt biträde. Den häktade bör underrättas om sina rättigheter och under vilka villkor de får utövas. Resolutionen anger slutligen vissa åtgärder som kan användas i stället för häktning nämligen övervakning i hemmet, förbud mot att lämna en speciell ort eller speciellt område utan tillstånd av domare, skyldighet att regelbundet inställa sig inför särskilda myndigheter, tagande i förvar av pass eller andra identifikationshandlingar, ställande av säkerhet samt förpassning av unga lagöverträdare till särskild institution.

4.3 Häktning

4.3.1 Den allmänna häktningsförutsättningen – misstanke om brott

En grundförutsättning för häktning är att en person är på sannolika skäl misstänkt för brott av viss svårhetsgrad (RB 24:1 st 1). För häktning fordras inte lika hög grad av misstanke som för väckande av åtal. För att åtal skall få väckas krävs att det finns 'tillräckliga skäl' för att den misstänkte skall bli fälld. Frågan vad som är att anse som sannolika skäl för misstanke måste bedömas efter omständigheterna i varje särskilt fall. Med begreppet torde avses att de föreliggande omständigheterna måste vara sådana, att sannolikheten för att den misstänkte begått brottet överväger. Enbart existensen av skäl som leder misstanken mot viss person är inte tillräcklig anledning att häkta honom.

4.3.2 De speciella häktningsförutsättningarna

Utöver misstanke om brott fordras vissa speciella häktnings-förutsättningar nämligen flyktfara, kollusionsfara och recidivfara

(24:1 st 1).

Som flyktfara anges, att det skäligen kan befaras att den misstänkte avviker eller annorledes undandrar sig lagföring eller straff. Avvikande innebär, att den misstänkte i avsikt att undkomma förflyttar sig från sin boningsort eller den ort, där han vanligen uppehåller sig, så att hans inställande omöjliggörs eller försvåras. Under begreppet 'annorledes undandrar sig lagföring eller straff' faller åtgärder varigenom den misstänkte utan att lämna sin uppehållsort undandrar sig lagföring eller straff t e x genom att han håller sig dold.

Med kollusion menas, att den misstänkte avlägsnar spår efter brottet eller förstör eller undangömmer skriftlig bevisning eller föremål, som åtkommits genom brottet eller eljest har betydelse för utredningen, eller att han till men för utredningen påverkar delaktig, vittne eller annan, som kan lämna upplysning i saken eller på något annat sätt otillbörligt påverkar eller förvanskar bevis. Kollusionsfara föreligger enligt lagen om det skäligen kan befaras att den misstänkte genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning. Det är här fråga om något slag av illojal handling, som har till syfte att lägga hinder i vägen för att en materiellt riktig dom skall kunna uppnås. Kontakt med vittnen eller annan, som kan lämna upplysning i saken är inte kollusion om den misstänkte inte försöker påverka dem. Den misstänkte skall nämligen ha möjligheter att förbereda sitt försvar. Häktning på grund av kollusionsfara har enbart en bevissäkrande funktion därigenom att den skall förhindra påverkan från den misstänktes sida på redan insamlat eller befintligt ännu inte framkommet bevismaterial. Häktning får däremot inte användas för att skaffa fram underlag för rättegången i form av bevismaterial i allmänhet eller i form av erkännande från den misstänkte.

För att kollusionsfara skall kunna antas fordras att den misstänkte har faktisk möjlighet att hindra eller försvåra utredningen. Föreligger tillräcklig bevisning för en fällande dom, vilken bevisning inte kan förstöras eller försämras av den misstänkte föreligger ingen kollusionsfara. Har den misstänkte erkänt innebär detta vanligen också att någon kollusionsfara inte längre föreligger. Har förundersökningen avslutats med beslut om åtal kan kollusionsfaran ha fallit bort (jfr NJA 1952 s 518). I vissa fall torde dock kollusionsfara kunna finnas intill dess laga kraft vunnen dom föreligger i målet.

Recidivfara föreligger enligt lagen om anledning förekommer, att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet. I förarbetena motiveras denna häktningsgrund med att 'starka praktiska skäl tala för att på detta sätt skydd beredes den som hotas av brottsliga handlingar från den misstänktes sidà.

Recidivfara som häktningsgrund infördes i nya rättegångsbalken efter utländska förebilder. Häktning på denna grund har inte karaktären av egentligt straffprocessuellt tvångsmedel. I stället fyller institutet funktionen av en temporär kriminalpolitisk åtgärd.

Lagtexten innehåller ingen beskrivning av den brottslighet som skall befaras om inte häktning sker. Tillämpningen av återfallsrisk som häktningsgrund begränsas endast genom straffskalan för det redan misstänkta brottet.

Risken för de olika speciella häktningsförutsättningarna anges på olika sätt vid flykt- och kollusionsfall samt vid recidivfara. Vid häktning på grund av flykt- eller kollusionsfara krävs att flykt eller kollusion skäligen kan befaras. Vid recidivfara är motsvarande uttryck anledning förekommer. Av förarbetena framgår ej om någon saklig skillnad är åsyftad. Det har förekommit delade meningar i frågan om anledning förekommer betecknar en lägre bevisstyrka än skäligen kan befaras.

De omständigheter som skall beaktas vid bedömningen huruvida de speciella häktningsförutsättningarna föreligger är 'brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållanden och andra omständigheter'.

Med brottets beskaffenhet avses dess svårhetsgrad i det enskilda fallet. Visserligen anknyter häktningsgrunderna till strafflatituderna för brotten men hänsyn skall ändå tas till det straff som kan förväntas vid bedömandet av risken för flykt, kollusion eller fortsatt brottslighet. Ju svårare brottet är desto större anses riskerna vara för flykt eller kollusion. Uttrycket den misstänktes förhållande synes avse hur den misstänkte förhållit eller förhåller sig, till exempel om han vidtagit åtgärder, som tyder på att flykt förberedes. Även hans levnadsförhållanden skall beaktas. Det kan exempelvis vara av betydelse om han har stadigt hemvist eller ej. Även hans tidigare vandel, familje- och försörjningsförhållanden och sociala bindningar över huvud taget har betydelse. Uttrycket annan omständighet innebär att samtliga omständigheter som har betydelse för häktningsfrågan skall beaktas.

Omständigheter som särskilt beaktas vid bedömning om flyktfara är aktuell, torde vara arten och omfattningen av den påföljd som kan drabba den misstänkte, bostads- och anställningsförhållanden samt familje- och försörjningsförhållanden.

Även vid bedömningen av om kollusionsfara föreligger beaktas det väntade straffet. Omständigheter som tyder på risk att den misstänkte förvanskar bevis genom att sätta sig i förbindelse med vittnen eller genom att förstöra skriftliga bevis beaktas också. Förekomsten av kollusionsfara är starkt beroende av vilket stadium förundersökningen befinner sig i. Denna fara avtar som regel allteftersom förundersökningen fortskrider och bevisningen säkras. Hänsyn tas exempelvis till att tillgripet gods, som kan ha betydelse som bevismaterial, ej återskaffats. Även i avbidan på att husrannsakan hinner vidtagas kan frihetsberövande ske med kollusionsfara som grund.

Avgörandet om recidivfara innefattar en prognos över den misstänktes framtida beteende om han får vara på fri fot. Den grundas på vad som är känt om hans tidigare verksamhet. Främst beaktas brottsliga gärningar. Vidare beaktas om misstanken gäller en serie brott eller brott begångna

direkt efter en dom eller avtjänat straff. Vid vissa typer av brott kan risken för fortsatt brottslighet vara större. Den misstänktes förmåga att försörja sig är också av betydelse i sammanhanget liksom hans sociala miljö.

De speciella häktningsförutsättningarna skall tillämpas restriktivt. Häktning får inte tillgripas för att nå syften som saknar anknytning till flykt-, kollusions- eller recidivfaran även om en häktning på andra sätt kan ha nyttiga verkningar, exempelvis underlätta och förkorta förundersökningen och förhandlingen inför rätta eller förmå en nekande gärningsman att erkänna.

Vid sidan om häktning på grund av misstanke om brott varå fängelse i minst ett år är stadgat finns ett antal fall där de speciella häktningsförutsättningarna är något annorlunda än i huvudfallet.

Enligt 24:1 st 3 RB skall häktning ske om för brottet icke är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år och om det ej är uppenbart, att anledning till häktning saknas. Som exempel på brott där lagrummet är tillämpligt kan nämnas mord, dråp, mordbrand, våldtäkt och grovt rån. Bestämmelsen vilar på presumtionen att det vid så pass allvarliga brott alltid finns flykt- eller kollusionsfara. Denna presumtion går emellertid att motbevisa. För att häktning skall kunna underlåtas fordras att det är uppenbart att anledning därtill saknas.

Skulle straffmaximum för det misstänkta brottet inte uppnå fängelse ett år är häktningsmöjligheterna mer begränsade. Enligt RB 24:1 st 2 må den misstänkte häktas om brottet är ringare än i första stycket sägs men fängelse kan följa och den misstänkte inte har stadigt hemvist inom riket och det skäligen kan befaras, att han avviker. Bestämmelsen har motiverats av ett behov av att kunna använda häktning vid vissa mindre förbrytelser, särskilt fridsbrott och misshandel, begångna av personer utan fast hemvist.

Häktningsmöjligheten är som tidigare framhållits formellt anknuten till strafflatituderna för brotten. Som tidigare framhållits utesluter detta inte att hänsyn skall tas till det straff som kan väntas bli utdömt i det enskilda fallet. Enligt RB 24:1 st 4 må häktning icke ske om det kan antagas, att den misstänkte kommer att dömas allenast till böter.

Häktning kan i viss utsträckning ske oberoende av brottets beskaffenhet dvs också i fall där endast böter är stadgat för brottet. Bestämmelsen härom finns i RB 24:2. Enligt dessa regler kan den som på sannolika skäl misstänkes för brott , oberoende av brottets beskaffenhet, häktas om han är okänd och undandrar sig att uppge namn och hemvist eller anledning förekommer, att hans uppgift därom är osann, eller om han saknar hemvist inom riket och det skäligen kan befaras, att han genom att bege sig från riket undandrar sig lagföring eller straff.

I det första fallet krävs alltså att den misstänkte är okänd. Att häktning får ske i sådant fall torde grundas på ett antagande om att den misstänkte söker undandra sig lagföring eller straff. Det är alltså här fråga om en presumtion om flyktfara som inte kan motbevisas. När det gäller misstanken att identitetsuppgiften är osann ställer lagtexten genom uttrycket anledning

förekommer ett lågt beviskrav. Det andra fallet avser häktning av den som saknar hemvist inom riket för att förhindra att han avviker från riket. Enligt förarbetena är häktningsmöjligheten av särskild betydelse beträffande sjömän och andra som gör sig skyldiga till olovlig varuinförsel och dylika brott, samt i fråga om brott vid framförande av motorfordon. Där påpekas också möjligheten av att den misstänkte deponerar eller ställer säkerhet för det belopp, som kan antagas komma att ådömas honom i böter. Härigenom undanröjs faran för att han skall undandra sig straffets verkställande, och häktning på denna grund bör därför då inte äga rum. Skyldighet för den misstänkte att vid brott av det slag som nu är i fråga att vara personligen närvarande vid huvudförhandlingen föreligger inte om saken ändå kan utredas nöjaktigt.

4.3.3 Särskilda regler om underåriga m fl

När det gäller vissa personkategorier finns vissa inskränkningar i möjligheterna att tillgripa häktning.

För att misstänkt som inte fyllt 18 år skall få häktas krävs enligt 7 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare att synnerliga skäl föreligger därtill. Häktning av ungdomar under 18 år får sålunda endast ske i undantagsfall. I stället för häktning kan vid behov omhändertagande ske i annan ordning. Av väsentlig betydelse för bestämmelsernas tolkning i praxis är ett uttalande av RÅ i cirkulär (C 36) till åklagarna. Efter att ha erinrat om att häktning i allmänhet inte bör tillgripas om den unge placerats på ungdomsvårdsskola anför RÅ: Enligt min uppfattning bör häktning tillgripas i huvudsak endast när det av utredningsskäl är nödvändigt att hålla den misstänkte avskild från andra personer eller när samhällsskyddets intresse inte kan tillgodoses på annat sätt. Vid ungdomsvårdskolornas mottagningsavdelningar kan den omhändertagne inte hållas helt isolerad och möjligheterna att förhindra rymning är inte heller lika goda som vid de allmänna häktena. Har den unge genom sin brottslighet ådagalagt stor farlighet bör därför häktning övervägas. Överhuvudtaget synes häktning kunna komma i fråga i fall där det framstår som uppenbart att den unge kommer att dömas till ungdomsfängelse eller annan frihetsberövande påföljd.

När det gäller ungdom samt sjuka stadgas i RB 24:3 att häktning inte får ske om åtgärden kan antagas medföra allvarligt men och sådan övervakning kan ordnas, att skäl till häktning inte längre föreligger. I samma lagrum ges en bestämmelse om att kvinna under tiden närmast före och efter förlossning inte får häktas om häktning kan antas medföra allvarligt men för henne eller barnet och det inte är uppenbart att betryggande övervakning inte kan ordnas.

4.4 Anhållande

Anhållande är ett provisoriskt frihetsberövande som motiveras av att det måste finnas en form för frihetsberövande innan häktningsbeslut kan

utverkas hos rätten. Syftet med anhållande är att säkerställa verkställigheten av ett kommande häktningsbeslut.

I princip skall det finnas häktningsskäl för att anhållande skall få ske. Enligt 24:5 st 2 kan emellertid anhållande ske även om fulla häktningsskäl saknas, om det finnes vara av synnerlig vikt, att den misstänkte i avbidan på ytterligare utredning tages i förvar. I detta fall är anhållningsmöjligheten alltså inte knuten till häktningsmöjligheten men anhållandet kan ändå här anses som ett provisorium till häktning, eftersom avsikten är att anhållandet skall användas för att åstadkomma den för häktning erforderliga bevisstyrkan.

Det har uttalats delade meningar om innebörden av denna bestämmelse. Enighet råder emellertid om att det i dessa fall inte krävs lika hög grad av misstanke som vid häktning samt att den ytterligare utredning som omnämns avser utredning i häktningsfrågan.

4.5 Gripande

Begreppet gripande förekommer *dels* som beteckning på verkställigheten av beslut i den misstänktes frånvaro att anhålla eller häkta honom, *dels* som ett självständigt tvångsmedel avsett att vara provisoriskt i förhållande till anhållande.

Om det förekommer skäl till anhållande mot någon men beslut därom inte utan fara kan avvaktas, må polisman enligt 24:7 st 1 RB även utan sådant beslut gripa honom. Träffas den som begått brott, varå fängelse kan följa, på bar gärning eller flyende fot, må han enligt 24:7 st 2 RB gripas av envar. Envar må ock gripa den som är efterlyst för brott. Den gripne skall skyndsamt överlämnas till närmaste polisman.

Som tvångsmedel är gripande provisoriskt i förhållande till anhållande i samma mening som anhållande är provisoriskt i förhållande till häktning. Till skillnad från anhållande och häktning, som kan beslutas även i den misstänktes frånvaro, innebär beslut om gripande inte att den misstänkte anses som gripen förrän åtgärden vidtagits. Gripande kan innebära att exempelvis en polisman på en brottsplats faktiskt tar fast en misstänkt och förpassar denne till polisstation för förhör eller att en person, som redan finns på polisstationen, t ex efter frivillig inställelse till förhör, förklaras gripen av förhörsledaren i avvaktan på att kontakt kan nås med åklagare. I detta fall innebär gripandet att den misstänkte kvarhålls.

I rättstillämpningen har det visat sig att gränsdragningen mellan å ena sidan gripande och å andra sidan hämtning och medtagande till förhör inte sällan varit oklar. JO har vid ett tillfälle funnit sig föranlåten uttala att en polisman, som berövar en person hans frihet, måste ha fullt klart för sig, vilken art av frihetsberövande, som vid varje tidpunkt föreligger samt att förhållandena härutinnan mången gång icke har varit tillfredsställande.

Gripande enligt 24:7 st 1 förutsätter att skäl för anhållande föreligger. När det gäller enskilds befogenhet att gripa har förutsättningar ställts upp som är

lättare att konstatera än förekomsten av skäl för anhållande. Sålunda får envar gripa den som anträffas på bar gärning eller flyende fot.

4.6 Förfarandet

4.6.1 Gripande

När någon skall gripas som misstänkt för brott får erforderligt våld användas. Frågan i vad mån den gripne redan vid gripandet skall upplysas om anledningen till gripandet är inte reglerad i rättegångsbalken. JO har dock uttalat, att det bör anses som en tjänsteplikt för polisman att vid gripande underrätta den gripne om anledningen till åtgärden.

Har enskild person gripit någon skall denne skyndsamt överlämnas till närmaste polisman. I och med att detta sker har polismannen övertagit ansvaret för gripandet, och reglerna om förfarandet då den misstänkte gripits av polisman blir därmed tillämpliga.

Det förekommer ofta att en person som omhändertagits för fylleri eller av annan anledning än misstanke om brott, som kan leda till anhållande, blir kvarhållen därför att misstanke senare uppstår om sådant brott. Omhändertagandet har då övergått i ett gripande för brottet. Som tidpunkt för gripandet skall då anses tiden, då hans kvarhållande beslutades, och inte tiden för det ursprungliga omhändertagandet.

I skilda lokala tjänsteföreskrifter för polisen förekommer bestämmelser om att det åligger polisbefäl att omedelbart pröva huruvida frihetsberövandet skall bestå då för brott gripen person förs in på polisstation. Gripandet blir i dessa fall inte definitivt förrän polisman i befälsställning prövat åtgärden.

Sedan den misstänkte gripits skall anmälan därom skyndsamt göras hos anhållningsmyndigheten (24:7 st 3 RB). Detta gäller såväl då den misstänkte gripits för verkställande av ett beslut om anhållande som då gripandet skett såsom provisoriskt anhållande.

Har någon anhållits i sin frånvaro skall anmälan ske så snart anhållningsbeslutet verkställts. I andra fall skall anmälan som nämnts göras skyndsamt.

I RÅ:s cirkulär C41 har angivits vissa riktlinjer för prövning av frågor om anhållande nattetid. Cirkuläret föranleddes av ett uttalande av JO att regeln om skyndsam anmälan av gripande inte gjorde undantag för gripanden nattetid. JO ansåg dock, att skyndsamhetskravet borde tolkas med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. När det med visshet kan sägas att anhållningsbeslut kommer att meddelas, kan anmälan till åklagaren uppskjutas till tjänstgöringstidens början på morgonen. Exempel på sådana fall är att en person under natten gripits på bar gärning för ett allvarligt brott – i första hand sådant varå fängelse i minst två år är stadgat – eller om han erkänt sådant brott eller om stark bevisning föreligger mot en gripen, som enligt vad polisen känner till tidigare dömts ett flertal gånger. Ytterligare exempel är att den gripne var svårt berusad, att någon gripits som anhållen

i sin frånvaro eller enligt 66 § utlänningslagen.

RÅ ansåg i likhet med JO att en jourhavande åklagare normalt inte skall behöva motta anmälningar om gripanden som ägt rum sent på natten. RÅ angav som sin ståndpunkt att sådana gripanden inte behövde anmälas efter klockan 02.00, såvida omständigheterna inte är sådana, att det framstår som ofrånkomligt att genast inhämta besked av åklagaren i anhållningsfrågan. Genom lokala tjänsteföreskrifter inom olika polisdistrikt har skyldigheten att göra anmälan nattetid i praktiken ytterligare begränsats.

Den som anhållits eller gripits skall, så snart ske kan, för förhör inställas inför anhållningsmyndigheten eller för polisman, åt vilken uppdragits att hålla förhöret (24:8 RB). Förhöret har till ändamål att utröna om förutsättningar för anhållande föreligger.

Förhöret blir av olika natur allteftersom gripandet innebär verkställighet av ett tidigare beslut om anhållande i den misstänktes frånvaro eller det är frågan om en misstänkt som gripits utan föregående anhållande. I det förra fallet har anhållningsmyndigheten redan funnit förutsättningarna för anhållande vara uppfyllda, och ändamålet med förhöret blir då endast att konstatera, att den gripne är identisk med den som anhållits. I det senare fallet, då något beslut om anhållande inte föregått gripandet, måste genom förhöret utrönas inte bara identiteten hos den gripne utan också om det finns förutsättningar att anhålla honom. I detta fall blir förhöret mera ingående och omfattar såväl den brottsliga gärningen som de speciella häktningsförutsättningarna.

Förhöret skall i princip hållas av den åklagare som är förundersökningsledare. Denne kan emellertid uppdra åt polisman att hålla förhöret. Av lagrummets formulering framgår, att ett sådant bemyndigande inte kan ges generellt utan måste meddelas för varje särskilt fall.

Praxis har när det gäller gripande, särskilt i storstäderna, kommit att avlägsna sig från lagens föreskrifter om förfarandet vid anhållningsförhör. I praktiken torde det mycket sällan förekomma att åklagare själv håller förhör. I exempelvis Stockholm har det sedan lång tid varit vanligt att en polisman före anmälan om gripande håller förhör med den misstänkte, utan att dessförinnan ha fått i uppdrag av åklagare att hålla förhöret. Polismannen gör sedan i samband med anmälan om gripandet en föredragning för åklagaren. Denne beslutar därefter i frågan om anhållande på grundval av föredragningen. Enligt en tjänsteföreskrift från 1972 för Stockholms polisdistrikt kan anmälan till jourhavande åklagare om gripande ske genom telefonsamtal. Därvid bör det eftersträvas att flera fall samlas till ett samtal samt att i avvaktan på samtal med åklagaren den gripne lämpligen höres i sådan mån att underlag om möjligt finns för beslut i anhållningsfrågan. Detta förfarande synes ha föranletts av att man ansett det opraktiskt att en polisman först anmäler ett gripande för åklagaren och därvid regelmässigt endast får besked om att förhör skall hållas varefter en förnyad kontakt för redovisning av förhöret blir nödvändig. JO har tidigare kritiserat att ett formligt förhör underlåts och framhållit, att den tillämpade

ordningen endast kunde försvaras av organisatoriska förhållanden vid polis- och åklagarmyndigheterna. I fall då en person gripits på annan ort och polisman där hållit förhör med honom kunde förhör underlåtas i undantagsfall eftersom den misstänkte vanligen skulle transporteras till den ort där förundersökningen skulle äga rum och anhållningsförhör och anhållningsbeslut kunde anstå tills den misstänkte anlänt. Ordningen borde i övrigt enligt JO rätteligen vara den att den misstänkte efter polismannens föredragning av hans sak inställdes inför åklagaren som genom frågor hade att förvissa sig om att föredragningen var riktig och att skäl till anhållande förelåg.

Den kritik JO uttalat torde ha bidragit till att praxis i landet i övrigt inte följt de större städernas exempel. På mindre orter torde som regel förhör efter anmälan beordras i det enskilda fallet. Vid gripanden som sker på natten förekommer dock att ett av polisen tidigare hållet förhör godtas av åklagaren som anhållningsförhör.

I ett uttalande nyligen (1975 s 134) anför JO att det åligger anhållningsmyndigheten att se till att den genom förhör med den gripne har tillräckligt beslutsunderlag för avgörandet om anhållande eller frigivande. Sett ur denna synvinkel är det i och för sig likgiltigt huruvida förhöret hållits före eller efter anmälan om gripandet, förutsatt att inte åklagarens beslut försenas. Däremot är det av betydelse att det är åklagaren, som bestämmer om beslutsunderlagets omfattning och således, ifall tidigare förhör inte räcker, själv håller förhör med den gripne eller meddelar uppdrag åt polisman att hålla förhöret. Finner åklagaren att ytterligare förhör ej erfordras och alltså beslutar utan sådant, kan detta ej anses innebära ett åsidosättande av reglerna i rättegångsbalken.

I vissa fall sker som regel – bortsett från nattetid – anmälan om gripandet i praktiken genast eftersom omedelbart förhör med den gripne inte kan hållas. Det är främst fråga om misstänkta som är berusade, narkotikapåverkade eller för vilka tolk behövs och inte genast kan anskaffas. Om gripande sker på annan ort förekommer att förhöret får anstå tills den misstänkte transporterats till den ort där anhållningsmyndigheten finns.

Den misstänkte skall så snart ske kan inställas för förhör. Skulle mer än tolv timmar förflyta mellan gripandet och inställelsen för förhöret, skall anledningen till dröjsmålet antecknas i en särskild liggare – anhållningsliggaren – som förs hos anhållningsmyndigheten. Vanliga orsaker till att tiden överskrids är att den misstänkte varit berusad eller att han transporterats från annan ort.

4.6.2 Anhållande

Anhållningsmyndighet är förundersökningsledaren eller åklagarmyndigheten i den ort, där brottet förövats eller där åtal för brottet eljest kan väckas. I mål som inte är av enkel beskaffenhet övertas förundersökningen av åklagaren så snart någon skäligen kan misstänkas för

brott. Är saken av enkel beskaffenhet skall åklagaren likväl överta ledningen av förundersökningen om fråga uppkommer om användning av tvångsmedel (RÅ:s cirkulär A 23). Detta har till följd att i praktiken åklagaren fungerar som anhållningsmyndighet. Gripes den misstänkte på annan ort än där brottet begicks kan åklagaren där inte anhålla den misstänkte utan har att överlämna ärendet till behörig anhållningsmyndighet. Är åklagare på flera orter behöriga, avgörs frågan om vem som skall handha åklagaruppgifterna efter samråd dem emellan.

Anhållande kan inte ske för brott som endast får åtalas av målsägande. Vid sådant brott finns nämligen ingen förundersökningsledare eller åklagare och därmed ingen som äger rätt att besluta om anhållande. Vid brott som förutsätter angivelse för att åtal skall få äga rum kan förundersökning inledas även utan angivelse, om denna inte utan fara kan avvaktas. I ett sådant fall får även anhållande ske, men om en angivelse inte inkommer skall den anhållne friges.

Såsom framhållits ovan kan ett gripande antingen utgöra ett verkställande av ett anhållningsbeslut eller också ett självständigt straffprocessuellt tvångsmedel. Beslut om anhållande kan alltså ske när den misstänkte inte är närvarande. Det åligger åklagaren att tillse att ett anhållningsbeslut blir verkställt. Detta kan ske genom order till polisman eller begäran hos annan polismyndighet att den misstänkte skall gripas. Om person misstänkt för brott avvikit och skäl föreligger att han anhålles kan anhållningsmyndigheten efterlysa honom. Med efterlysning avses varje åtgärd, som syftar till att bringa till mera allmän kännedom att den misstänkte eftersöks. Efterlysning av den mot vilken anhållningsskäl föreligger sker som regel i publikationen Polisunderrättelser som utges av rikspolisstyrelsen.

Efter anhållningsförhöret skall åklagaren omedelbart besluta om den gripne skall anhållas eller friges. I och med att ett anhållningsbeslut blir effektivt, blir en rad regler tillämpliga. Då någon anhålles skall han erhålla besked om det brott misstanken avser och om sin rätt att anlita försvarare. Underrättelsen skall ges i anslutning till anhållningsbeslutet och får ej anstå tills den anhållne nästa gång förhörs. Även den anhållnes husfolk eller närmaste anhöriga skall underrättas om anhållandet, så snart det kan ske utan men för utredningen. Sådan underrättelse får dock inte lämnas mot den anhållnes önskan, om inte synnerliga skäl föreligger därtill (24:9 RB).

Åklagaren är inte skyldig att motivera sitt anhållningsbeslut. Brottet skall dock anges.

Skulle efter ett anhållningsbeslut skälen till anhållandet falla bort skall den anhållne omedelbart friges (24:10 RB). Beslut härom fattas av anhållningsmyndigheten, som har denna behörighet tills den anhållne blir häktad.

Den tid under vilken en misstänkt person får sitta anhållen utan att framställning om häktning görs är begränsad. Om den anhållne inte frigivits, skall häktningsframställning avlåtas senast dagen efter anhållningsbeslutet.

För den som anhållits i sin frånvaro räknas fristen från anhållningsförhöret. Det finns emellertid möjlighet att uppskjuta häktningsframställning, om ytterligare utredning är erforderlig för prövning av häktningsfrågan. I så fall skall dock framställning göras så snart ske kan och sist på femte dagen efter anhållningsbeslutet eller anhållningsförhöret för den som anhållits i sin frånvaro. Sker inte framställningen inom föreskriven tid skall den misstänkte genast försättas på fri fot (24:12 RB).

I förarbetena uttalas att det är av vikt att häktningsfrågan utan dröjsmål kommer under rättens prövning. Å andra sidan bör beaktas behovet av ett visst rådrum för fullständigande av utredningen rörande de omständigheter som är av betydelse för häktningsfrågan. Därigenom vinns, att rätten får en tillförlitligare grund för sin prövning. Härtill kommer, att en närmare utredning kan ge vid handen, att skäl till häktning inte finns och att den misstänkte kan friges.

Fristen för åklagarens beslut i häktningsfrågan får inte utnyttjas för annat än utredning av betydelse för prövning av denna fråga. Detta innebär att fristen inte är till för att närmare utredning om brottet skall kunna ske. Så snart sannolika skäl för misstanken att den anhållne begått brottet föreligger och dessutom någon av de speciella häktningsförutsättningarna finns, skall häktningsframställning göras och detta även om utsikt finns till att häktningsskälet inom kort kommer att falla bort och häktning inte blir aktuell. Hela anståndstiden bör tas i anspråk endast när detta är oundgängligen nödvändigt. JO har i ett ärende behandlat frågan i vad mån åklagaren får dröja med avlåtande av häktningsframställning i avvaktan på att möjligheten att anordna övervakning utreds. Fråga var där bl a om placering på ungdomsvårdsskola. JO har därvid uttalat att det inte är givet att behov av ytterligare utredning rörande övervakningsmöjligheterna utan vidare skall utgöra grund för anstånd med avlåtande av häktningsframställning. När det anges att ytterligare utredning kan vara erforderlig, åsyftas därmed uppenbarligen sådan utredning som anhållningsmyndigheten själv har att ombesörja. I vissa fall kan det åligga åklagaren att själv söka ordna övervakningens anordnande t ex i enskilt hem. I dylikt fall torde laga skäl till visst anstånd föreligga. I de fall då utredningen, såsom vid intagning på ungdomsvårdsskola, ankommer på andra myndigheter kan utredning, som sålunda sker, inte för anhållningsmyndigheten utgöra grund att dröja med frigivning eller häktningsframställning.

Fristen räknas i kalenderdygn. Vidare är den s k söndagsregeln tillämplig vilket innebär att åtgärd som skulle ha företagits på en lördag, söndag, allmän helgdag eller vissa helgdagsaftnar, får vidtagas nästföljande söckendag.

Häktningsframställning innehåller uppgifter om den brottslighet misstanken avser samt vilken eller vilka särskilda häktningsgrunder som åberopas. I samband med häktningsframställningen skall till rätten överlämnas protokoll eller anteckning över vad som dittills förekommit

under förundersökningen. Om protokoll inte finns tillgängliga då framställningen görs kan åklagaren av rätten medges visst kort anstånd med ingivandet. Påkallas förhör med annan än den anhållne, skall uppgift lämnas om detta. När häktningsframställning görs skall utdrag ur kriminalregistret inhämtas.

4.6.3 Häktning

När häktningsframställning inkommit, skall rätten hålla häktningsförhandling. Denna kan hållas endera som särskild häktningsförhandling eller vid huvudförhandling (24:13 RB). Häktningsyrkande kan framställas av åklagaren såväl före som efter det att åtal väckts. Häktning kan efter det åtal väckts beslutas efter framställning av målsägande eller av rätten självmant (24:17 1 st RB).

Vid särskild förhandling i häktningsfråga är tingsrätt domför med en lagfaren domare.

I normalfallet när den misstänkte är anhållen och åklagaren gjort häktningsframställning skall häktningsförhandling hållas så snart ske kan och sist på fjärde dagen efter det framställning om häktning inkommit till rätten. Denna regel får frångås endast om synnerliga hinder föreligger. Att åklagaren behöver komplettera sin utredning får ej medföra att förhandlingen framflyttas. Inte heller får den misstänktes behov av att anskaffa ytterligare utredning föranleda anstånd, men han kan för detta ändamål få uppskov med påbörjad förhandling. JO har i ett ärende uttalat att det i fall där fråga om intagning i ungdomsvårdsskola inte hunnit bli färdigbehandlad kan ifrågakomma, att dröja med utsättande av häktningsförhandling. Därvid finns anledning att beakta den misstänktes inställning till de allmänna häktningsgrunder åklagaren åberopat. I fall där det kan ifrågakomma att försätta den misstänkte på fri fot bör häktningsförhandling hållas ofördröjligen. Är situationen inte sådan ansåg JO det godtagbart att häktningsförhandlingen i ungdomsmål framflyttades därvid dock borde eftersträvas att förhandlingen inte hålles senare än på fjärde dagen efter häktningsframställningen.

Utsättes huvudförhandling i målet att hållas inom en vecka från det häktningsframställningen inkom erfordras ingen särskild häktningsförhandling. Behandlingen av häktningsfrågan kan då anstå till huvudförhandlingen. Även när fristen för häktningsförhandling beräknas gäller söndagsregeln.

När det gäller häktningsförhandling beträffande person på fri fot är ingen bestämd tidsfrist stadgad utan förhandlingen skall äga rum så snart ske kan.

Vid häktningsförhandling skall i princip åklagaren samt den anhållne vara närvarande (24:14 1 st RB). Den senares personliga närvaro är inte nödvändig, om det föreligger synnerligt hinder därför. Försvarare skall som regel alltid närvara vid förhandlingen. Dennes utevaro utgör dock ej hinder för att hålla förhandlingen. Är den misstänkte på fri fot, utgör hans utevaro inget hinder för häktningsförhandlingen, om han erhållit kallelse eller, om

detta inte skett, det kan antagas, att han avvikit eller eljest håller sig undan. Till häktningsförhandling kan om så erfordras målsäganden kallas; hans utevaro utgör dock inte hinder för förhandling (24:17 2 st RB).

Häktningsförhandling är i princip offentlig, men den kan hållas inom stängda dörrar om den misstänkte begär det eller rätten finner att offentligheten skulle vara till men för utredningen.

Häktningsförhandlingen är begränsad till att avse endast det som är erforderligt för häktningsfrågans bedömande dvs om det finns sannolika skäl till brottsmisstanke och om de speciella häktningsförutsättningarna föreligger. Förhandlingen skall däremot inte innefatta någon fullständig utredning om brottet. Den utredning som får förebringas är i regel endast vad som förekommit vid förundersökningen samt vad parterna därutöver önskar anföra. Om särskilda skäl är därtill, får utredning förebringas på annat sätt, exempelvis genom vittnesförhör (24:14 2 st RB).

Möjligheten att när särskilda skäl föreligger förebringa ytterligare utredning är enligt motiven av särskild vikt för den misstänkte; han kan först på ett sent stadium ha erhållit kännedom om det material åklagaren ämnar åberopa och därför ej ha varit i stånd att tidigare än vid förhandlingen förebringa utredning.

Förhandlingen inleds med att åklagaren kortfattat anger de omständigheter som grundar häktningsyrkandet varefter den misstänkte eller hans försvarare skall få tillfälle att yttra sig. Förhandlingen skall såvitt möjligt fortgå utan avbrott till dess frågan kan avgöras. Uppskov får äga rum endast om synnerliga skäl föreligger och ej längre än fyra dagar, såvida inte den misstänkte begär längre uppskov. Uppskjuts förhandlingen skall anhållandet fortfara, om rätten inte bestämmer annat (24:15 RB). Möjligheten till uppskov med förhandlingen får enligt förarbetena exempelvis utnyttjas om det föreligger synnerliga skäl för part att få bemöta utredning som inte tidigare varit känd. JO har uttalat att kortare uppskov kan beslutas vid häktningsförhandling beträffande ungdom i avvaktan på besked rörande fråga om intagning i ungdomsvårdsskola.

När förhandlingen avslutats, skall rätten omedelbart meddela beslut i häktningsfrågan. Bifalls häktningsyrkandet skall beslutet innehålla uppgift om det brott misstanken avser samt kort angiva grunden för häktningen, dvs vilken speciell häktningsförutsättning, exempelvis flyktfara, som befunnits föreligga. Avslås häktningsframställningen, skall rätten förordna, att den anhållne omedelbart friges (24:16 RB). Även vid avslag på häktningsframställningen skall beslutet enligt ett JO-uttalande, motiveras.

Beslut om häktning i den misstänktes närvaro går i omedelbar verkställighet. Om den misstänkte däremot inte är närvarande vid beslutets meddelande, skall rätten överlämna det till vederbörande polismyndighet för verkställighet. Så snart beslutet verkställts, skall myndigheten anmäla detta till rätten (24:17 3 st RB).

I syfte att hålla häktningstiderna korta skall redan vid särskild förhandling då någon häktas bestämmas tid för målets fortsatta handläggning. Sålunda

skall rätten då den beslutat om häktning även bestämma den tid inom vilken åtal skall väckas om det ej redan skett (24:18 RB). Åtal skall anses väckt, då stämningsansökan inkommit till rätten. Avser häktningsbeslutet någon, som ej är närvarande, skall sådan frist utsättas, först då anmälan om att häktningsbeslutet verkställts inkommer till rätten. Tiden får inte överstiga vad som är oundgängligen erforderligt. Någon i lagen angiven frist för åtals väckande finns inte angiven. Rätten har i stället att i varje särskilt fall och efter samråd med åklagaren samt den misstänkte och hans försvarare pröva, hur lång tid som kan behövas för förundersökningens slutförande. Tiden får inte överstiga vad som är oundgängligen erforderligt. Enligt uttalanden i motiven torde tiden i regel kunna begränsas till en eller annan vecka. Överstiger den utsatta tiden två veckor skall rätten som regel var fjortonde dag hålla ny förhandling i häktningsfrågan så länge den misstänkte är häktad och till dess åtal väckts. Rätten skall därvid särskilt tillse att utredningen bedrivs så skyndsamt som möjligt. Denna fjortondagarsregel torde i praxis ha medfört att fjorton dagar är normaltid för åtals väckande. Kan åklagaren ej väcka åtal inom fjorton dagar kan emellertid rätten vid häktningsbeslutet bestämma längre tids mellanrum mellan förhandlingarna, om det är uppenbart att förhandling inom angiven tid skulle vara utan betydelse. Skäl härtill kan exempelvis vara att rättspsykiatrisk undersökning pågår. Skulle den för åtals väckande utsatta tiden vara otillräcklig, kan rätten, om åklagaren gör framställning därom före tidens utgång, bevilja förlängning. Om det finnes erforderligt bör rätten för prövning av framställningen hålla förhandling.

Har åtal ej väckts eller framställning om förlängning av tiden ej inkommit till rätten inom föreskriven tid skall rätten genast förordna om den häktades frigivning. Detsamma gäller om det eljest ej längre förekommer skäl för häktning (24:19 RB). Åklagaren torde vara skyldig att till rätten ofördröjligen anmäla om han ej ämnar väcka åtal eller om andra omständigheter, som innefattar skäl till frigivande, framkommit.

Sedan åtal väckts hålls ingen ny häktningsförhandling. Däremot skall huvudförhandling som regel hållas inom en vecka från den dag, då åtalet väcktes. Anstånd kan emellertid medges om ytterligare åtgärder för målets beredande är nödvändiga såsom exempelvis fullständigande av förundersökningen samt inhämtande av rättspsykiatrisk undersökning. Ansvaret för att målet företas till huvudförhandling inom vederbörlig tid åvilar rätten.

I samband med att målet avgörs har rätten att pröva om ett meddelat häktningsbeslut skall bestå. För att därvid förordnande om kvarblivande i häkte eller om att den tilltalade skall häktas skall kunna meddelas fordras att den misstänkte fälls till ansvar (24:21 RB). Vid fällande dom skall rätten pröva om förutsättningar finns för häktning enligt någon av de grunder som anges i RB 24 kap. I motiven uttalas att kollusionsfara som regel ej föreligger sedan dom meddelats. I processlagberedningens förslag och i propositionen till rättegångsbalken föreslogs en möjlighet att, även i fall då

den misstänkte inte dömdes för brottet, förordna att häktad skulle kvarbli i häkte tills domen vinner laga kraft, om med hänsyn till åtalets fullföljande synnerliga skäl föreligger, att han förblir häktad till dess frågan därom prövats av högre rätt. Vid riksdagsbehandlingen avvisades att en sådan möjlighet infördes i lagen. Därvid anfördes att åklagaren principiellt måste vara lagligen oförhindrad att i samband med fullföljd till högre rätt anhålla den frikände och begära honom häktad. Förutsättningar för att en dylik åtgärd skall vara berättigad måste emellertid uppenbarligen vara att det även efter den friande domen kunde anses föreligga sannolika skäl för den tilltalades fällande samt att flyktfara eller kollusionsfara är för handen. Dessa förutsättningar torde endast i undantagsfall vara uppfyllda i fall när den tilltalade frikänts.

I detta sammanhang kan anmärkas det fallet att domstol beslutat avslå en häktningsframställning och förordnat att den anhållne skall försättas på fri fot men misstanke mot honom enligt åklagarens mening alltjämt kvarstår. Åklagaren får då inte med åsidosättande av den prövning domstolen gjort ånyo anhålla den misstänkte för brott som avsetts med häktningsframställningen. Detta gäller även om åklagaren genom besvär skulle föra häktningsfrågan till högre instans. Samma princip torde gälla om domstol med bifall till åtalet dömer den som varit häktad i målet till frihetsstraff men finner att häktningsskäl inte längre föreligger och därför förordnar om hans frigivande. Åklagaren får alltså inte heller i detta fall skrida till anhållande utan att nya omständigheter kan åberopas till stöd härför.

Talan mot häktningsbeslut meddelat i första instans får föras oavsett om beslutet meddelats särskilt eller i samband med dom. Därvid är allmänna regler om fullföljdsförfarandet tillämpliga. Fråga om häktning kan också väckas i högre rätt när talan förts mot den lägre rättens dom. Mål som avser häktningsbeslut meddelade under rättegången handläggs i högre rätt som besvärsmål. Förfarandet är därvid som regel skriftligt. Häktningsförhandling i högre rätt är mycket sällsynt. Har häktningsfråga väckts i den högre rätten kan denna besluta utan förhandling. Sådan skall dock hållas om det är erforderligt (24:26 RB).

4.7 Alternativ till häktning

En allmän princip bakom rättegångsbalkens bestämmelser om personella tvångsmedel är att i möjligaste mån tvångsmedel som innebär att den misstänkte berövas friheten undvikes. Mer ingripande tvångsmedel anses inte böra tillgripas om syftet kan vinnas genom mildare medel. De i svensk rätt förekommande alternativen till häktning är reseförbud och övervakning.

4.7.1 Reseförbud

Reseförbud innebär förbud för den misstänkte att utan tillstånd lämna honom anvisad vistelseort. Reseförbudet kan kombineras med särskilda

föreskrifter såsom att den misstänkte skall vara tillgänglig i sin bostad eller på sin arbetsplats vissa tider, att han med vissa intervaller skall anmäla sig hos polismyndighet på orten eller att han skall lämna ifrån sig pass eller liknande identitetshandlingar (25:2 RB).

Reseförbud kan tillgripas i stället för häktning, då någon är skäligen misstänkt för brott, varå fängelse kan följa och det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen kan befaras att han avviker eller annorledes undandrar sig lagföring eller straff (24:1 RB). Enligt ett uttalande i motiven bör flyktfaran vara så reducerad, att ett frihetsberövande framstår såsom onödigt och reseförbud därför finnes vara tillräckligt för att förekomma ett avvikande eller därmed jämställda åtgärder från den misstänktes sida. Reseförbud kan inte användas vid kollusionsfara eller fara för fortsatt brottslighet.

Som framgår av det föregående kan reseförbud användas i vissa fall av flyktfara då anhållande och häktning inte kan ifrågakomma på grund av att det brister i någon häktningsförutsättning. För reseförbud fordras således inte sannolika skäl för brottsmisstanke utan det räcker med att någon är skäligen misstänkt. Vidare behöver brottet inte vara sådant att fängelse i minst ett år kan följa utan det är tillräckligt att fängelse kan följa på brottet. Oberoende av brottets beskaffenhet kan reseförbud meddelas om det skäligen kan befaras att den misstänkte genom att bege sig från riket undandrar sig lagföring eller straff. Detta fall av reseförbud går längre än motsvarande häktningsfall, som avser den som saknar stadigt hemvist i riket. Reseförbud kan också tillgripas, då det skäligen kan befaras att den misstänkte genom att bege sig från riket undandrar sig betalning av skadestånd eller annan ersättning till målsägande, som kan antas komma att utdömas på grund av brottet.

Reseförbud beslutas av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten (25:3 RB). Har reseförbud meddelats av annan än rätten, kan den misstänkte begära rättens prövning av förbudet (25:5 RB). Innan åtal väckts får rätten meddela reseförbud endast på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren eller då rätten har att besluta om den misstänktes häktning eller hans kvarhållande i häkte. Sedan åtal väckts kan fråga om reseförbud tas upp på yrkande även av målsäganden eller av domstolen självmant. När fråga om reseförbud väckts hos rätten skall förhandling äga rum så snart ske kan. Är fara i dröjsmål, får rätten meddela interimistiskt reseförbud. Då rätten meddelar reseförbud eller fastställer sådant förbud, skall, om åtal inte redan väckts, rätten utsätta tid inom vilken åtal skall väckas. Har förbudet meddelats av undersökningsledaren eller åklagaren och blir det inte föremål för rättens prövning, skall åtal väckas inom en månad sedan förbudet meddelades. Om tiden för åtals väckande finnes otillräcklig kan den efter framställning därom förlängas av rätten (25:6 RB). Har åtal inte väckts inom föreskriven tid eller begärs inte förlängning av fristen före dess utgång, eller förekommer inte längre skäl för reseförbud, skall förbudet genast hävas. När rätten beslutar dom i målet skall den pröva om medde-

lat reseförbud skall bestå (25:7 RB). Överträds förbud eller fullgörs inte därmed förknippat villkor skall den misstänkte omedelbart anhållas eller häktas, om det ej är uppenbart, att skäl därtill saknas (25:9 RB). Den som överträder reseförbud kan sålunda häktas trots att förutsättningar därför i övrigt ej föreligger.

4.7.2 Övervakning

Övervakning innebär, att det frihetsberövande som häktning utgör, ersätts med en av den misstänkte medgiven uppsikt över honom. Övervakning kan användas beträffande sjuka samt beträffande kvinnor under tiden närmast före och efter förlossning, om häktning kan antagas medföra allvarligt men för den misstänkte eller barnet. En annan kategori, där övervakning är avsedd att användas i stället för häktning är ungdomar (24:3 RB). I förarbetena anfördes härom bl a: Kan syftena med häktning i fråga om minderårig tillgodoses genom övervakning i stället för genom häktning, förefaller det med hänsyn till häktningens erkänt ogynnsamma verkningar beträffande minderårig vara att föredra att den minderårige ställs under övervakning i stället för att häktas.

Övervakning kan anordnas i olika former, t ex i den misstänktes hem eller annat enskilt hem, intagning på lämplig anstalt samt särskild övervakning på anstalt, där den misstänkte redan är intagen. Övervakning i ungdomsvårdsskola eller i inackorderingshem, som står under socialstyrelsens tillsyn, får inte ordnas utan särskilt medgivande av socialstyrelsen. Har övervakning beslutats, får den misstänkte åläggas skyldighet att på vissa tider vara tillgänglig i sin bostad eller på sin arbetsplats samt annat villkor, som är erforderligt för hans övervakande.

Finns det anledning anta att häktning inte får ske, om övervakning ordnas, åligger det undersökningsledaren, att så snart det kan ske söka ordna erforderlig övervakning. Plats på ungdomsvårdsskola anvisas av socialstyrelsen medan barnavårdsnämnd ombesörjer intagning på inrättning, som står under dess överinseende. Även välfärdsinrättningar i enskild regi samt – om förutsättningar i övrigt föreligger – sjukhus kan komma i fråga.

Häktning skall ske om den misstänkte inte vill underkasta sig övervakningen. Därigenom är förordnandet om övervakning och dennas utformning helt beroende av hans samtycke. Detta torde innebära att inget tvång får användas för att göra övervakningen effektiv.

Den strävan efter restriktivitet beträffande häktning av ungdomar – i synnerhet i åldern 15-17 år – som kommit till uttryck i lagstiftningen tillgodoses i praktiken genom ingripanden av barnavårdsmyndigheterna. De åtgärder som främst kommer i fråga är omhändertagande för utredning eller samhällsvård med en placering där betryggande övervakning kan anordnas. Den som omhändertagits för utredning eller för samhällsvård kan placeras på ungdomsvårdsskola. Föreligger beträffande någon som är under 18 år skäl till häktning torde åklagaren – såvida inte brottet är så grovt att

frihetsstraff under alla omständigheter bör ådömas – hos barnavårdsnämnd eller, beträffande redan intagen, ungdomsvårdsskolans rektor höra efter om den unge kommer att placeras på mottagningsavdelning eller annan sluten avdelning. En sådan placering torde som regel innebära en betryggande övervakning. Anordnas övervakning av den som är anhållen, skall anhållandet hävas. Även om det ankommer på skolmyndigheterna att fatta beslut om behandlingen av den intagne är det ytterst de judiciella myndigheterna som har att avgöra om övervakning är betryggande eller inte. Möjligheter till ingripande med de åtgärder som nu berörts föreligger även – om än i något mer begränsad omfattning – beträffande dem som fyllt 18 men inte 20 år.

5 Behandlingen av häktade m. fl.

Kriminalvårdsstyrelsen är chefsmyndighet för bl a regioncheferna och de allmänna häktena. Till regionchefens ansvarsområde hör också de polisarrester som är anordnade i anslutning till allmänna häkten. Tillsynen över övriga polisarrester utövas av rikspolisstyrelsen. Antalet allmänna häkten uppgår till 22 stycken. Härjämte finns platser för häktade avdelade på vissa lokalanstalter, t ex i Luleå och Nyköping.

Genom lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m fl, som trätt i kraft 1.1.1977, har införts bestämmelser med syfte att på olika sätt underlätta de häktades situation. Den nya häkteslagens bestämmelser är i viss utsträckning utformade efter förebild av motsvarande regler i lagen om kriminalvård i anstalt.

Häkteslagen är tillämplig oavsett var den häktade förvaras. Föreståndaren för förvaringslokalen avgör som regel behandlingsfrågor som uppkommer. Utom på allmänt häkte eller kriminalvårdsanstalt kan häktad förvaras i polisarrest. Vissa häktade förvaras i anledning av förordnande om rättspsykiatrisk undersökning på rättspsykiatrisk klinik för vilken socialstyrelsen är huvudman. Den beslutanderätt som för häktenas del tillkommer häktesföreståndare skall vid förvaring i polisarrest eller rättspsykiatrisk klinik i stället utövas av polismyndigheten resp. klinikchefen. Beslutanderätten för föreståndaren för förvaringslokalen kan begränsas av anvisningar som läkare kan ge samt av beslut som åklagare kan meddela. Vidare kan generella föreskrifter om bl a häktads rätt att inneha personliga tillhörigheter och om inskränkningar att motta paket m m meddelas av regionchef inom kriminalvården beträffande allmänt häkte eller häktesavdelning vid kriminalvårdsanstalt, av polismyndigheten beträffande polisarrest samt av socialstyrelsen beträffande rättspsykiatrisk klinik.

Den som är häktad får enligt häkteslagen ej underkastas mera omfattande inskränkningar i sin frihet än som påkallas av ändamålet med häktningen samt ordning och säkerhet.

I häkteslagen har införts en grundläggande regel rörande behandlingen av de häktade samt om socialt, kurativt stöd och annat bistånd åt dem i personliga och praktiska angelägenheter. Häktad skall behandlas så att skadliga följder av frihetsberövandet motverkas. I den mån det lämpligen

kan ske, skall åtgärder vidtagas för att ge häktad det personliga stöd och annan hjälp som han behöver. Sådana åtgärder får dock vidtagas endast med den häktades samtycke. De för den häktades behandling närmast ansvariga åligger att påkalla de sociala organens uppmärksamhet på den häktades behov av hjälp i socialt och kurativt hänseende.

Häktad skall avvisiteras och föremål som han inte får inneha skall omhändertas.

Häktad skall i princip vistas i ensamrum. Mot bakgrund av att isolering i häkte ofta upplevs som påfrestande finns bestämmelser som ger möjlighet för häktad som så vill att i skälig utsträckning vistas tillsammans med andra intagna. Vill häktad vistas tillsammans med en eller flera andra häktade, skall han beredas tillfälle till det i skälig utsträckning, om lokalförhållandena medger det. Mer än en häktad får också förvaras i samma rum, om det är synnerligen påkallat av utrymmesskäl eller annan särskild anledning såsom av vårdskäl. Sådan gemensam förvaring får dock inte ske om det innebär fara från säkerhetssynpunkt eller, i fråga om den som är häktad på grund av misstanke om brott, fara för att bevis undanröjs eller utredning om brott eljest försvåras. I övrigt får förvaring av mer än en person i varje rum ej ske. Förvaringen skall ske på sådant sätt att förbindelse mellan häktade som kan antas påverka varandra i mål eller ärende såvitt möjligt förhindras. Även i övrigt skall häktad, särskilt om han är under 21 år, förvaras så att han ej utsättes för olämpligt inflytande av annan häktad. Gemensamhetsvistelse skall kunna ske inomhus i särskilda dagrum eller genom samsittning i dubbelcell samt utomhus i motionsgårdar e d. Den nya häkteslagen har föranlett att en viss ombyggnad inletts av häktena för att behovet av gemensamhetslokaler skall kunna tillgodoses.

Vid behandlingen av häktad skall hänsyn tas till hans hälsotillstånd. Företer han tecken till sjukdom eller begär han att läkare skall tillkallas, skall han så snart det kan ske undersökas av läkare, om inte sådan undersökning uppenbarligen är obehövlig. Läkares anvisning rörande vården av häktad som är sjuk skall iakttas. Vid behov skall häktad beredas sjukhusvård så snart det kan ske.

Den som är häktad är inte underkastad arbetsplikt. Såvitt möjligt bör de för behandlingen ansvariga dock erbjuda de häktade som så önskar arbete eller annan jämförlig sysselsättning under häktningstiden.

I mån av resurser har häktad rätt att få tillgång till tidningar, böcker, radio, television och annan förströelse antingen det sker genom häktes försorg eller på den häktades eget initiativ.

I fråga om den som är häktad på grund av misstanke om brott får inskränkningar helt eller delvis göras i hans rätt att ha tillgång till tidskrifter, tidningar, radio och television, om det är påkallat för att undvika att bevis undanröjes eller utredning om brott eljest försvåras.

Under vissa förutsättningar får häktad inneha pengar, värdesaker, legitimationshandlingar och annat.

Brev från häktad till svensk myndighet eller till hans offentlige försvarare

skall vidarebefordras utan föregående granskning. Därutöver har häktad rätt till brevväxling om det kan ske utan fara från säkerhetssynpunkt och i fråga om brottsmisstänkt utan kollusionsfara. Vägras häktad att avsända eller mottaga brev utan föregående granskning av dess innehåll, skall brevet kvarhållas. Särskilda regler finns om paket av olika slag. Sådana försändelser skall kunna förbjudas även i fall då de kan äventyra ordningen eller på annat sätt medföra olägenhet. I administrativ ordning skall s k generella gåvopaketsförbud kunna meddelas i syfte att förhindra att otillåtna varor såsom narkotika och vapen förs in i häktet.

Häktad får motta besök i den utsträckning det lämpligen kan ske. Begränsningar i denna rätt får ske av hänsyn till fara för säkerheten eller, beträffande brottsmisstänkt, fara för kollusion. Av samma skäl skall bevakning av besöken och kroppsvisitation av besökande kunna äga rum.

Telefonsamtal får äga rum huvudsakligen enligt reglerna om besök.

Häktad får under viss förutsättning i undantagsfall lämna förvaringslokalen under kortare tid.

Den nya häkteslagen innehåller en genomförd ansvarsfördelning mellan häktesföreståndaren och åklagaren när det gäller beslut i vissa frågor. Åklagaren har endast att avgöra om viss åtgärd skall tillåtas av utredningsskäl. Med denna begränsning är det i princip häktesföreståndaren som i övrigt skall besluta. Häktesföreståndaren skall främst beakta säkerhetsaspekterna. Han bör dock hållas underrättad genom åklagaren om de förhållanden från säkerhetssynpunkt som är av betydelse för bedömningen av frågor om behandlingen. Åklagarens prövning gäller gemensamhetsvistelse, brevväxling, mottagande eller avsändande av annan försändelse, besök, telefonsamtal, vistelse utanför förvaringslokalen, samsittning i vissa fall samt tillgång till tidskrifter, tidningar, radio och television. Bedömningen i övrigt skall göras av häktesföreståndaren. Åklagarens prövning skall enligt uttalande i förarbetena ske i sådana former att den häktade åsamkas minsta möjliga olägenhet. Varje onödig tidsutdräkt måste undvikas. Redan från frihetsberövandets början bör åklagaren ange om det över huvud taget skall göras någon inskränkning i den omhändertagnes rätt på grund av kollusionsfara. I de fall då den häktade vägras medgivande till viss åtgärd eller får vidkännas inskränkningar i sin rätt skall åklagaren vara skyldig att ompröva avgörandet så ofta det uppkommer anledning till det. I förarbetena framhålls att om domstolen i sitt häktningsbeslut inte funnit kollusionsfara föreligga, åklagaren vid sin prövning av tillståndsfrågor i princip har att utgå härifrån. En ändrad bedömning kan emellertid vara motiverad om det under brottsutredningens gång uppstår sådana förändringar i utredningsläget som inte kunnat beaktas i det aktuella domstolsbeslutet. Häkteslagen och dess tillämpningsförfattning saknar uttryckliga bestämmelser om överprövning av beslut i frågor enligt häkteslagen.

Bestämmelserna om häktad har motsvarande tillämpning i fråga om den som anhållits eller gripits, misstänkt för brott.

6 Likartade frihetsberövanden på andra områden

6.1 Militära rättegångslagen (1948:472)

Beträffande den som enligt särskilda bestämmelser i BrB är att anse som krigsman finns i militära rättegångslagen regler om tvångsmedel.

Om det förekommer skäl att anhålla en krigsman, är bestraffningsberättigad befattningshavare dvs viss angiven militär chef berättigad att förordna om gripande. Anmälan görs därefter skyndsamt till anhållningsmyndigheten, som beslutar om anhållande eller frigivning. Förman kan vidare i vissa fall förordna att underlydande skall tas i förvarsarrest. Har förmannen inte själv bestraffningsrätt, skall han omedelbart, om möjligt inom 24 timmar, underrätta närmaste bestraffningsberättigade om åtgärden, varefter denne beslutar om vidare åtgärder. I normalfallet består förvarsarrest upp till fyra dagar. Inom denna tid skall målet hänskjutas till åklagare eller avgöras. Den som tagits i förvarsarrest behandlas i princip som en anhållen.

6.2 Lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål

1952 års tvångsmedelslag innehåller bestämmelser dels om personella tvångsmedel dels om beslag och telefonavlyssning. Lagen är utformad som tilläggs- och undantagsbestämmelser till RB. Lagen ersätter viss lagstiftning om tvångsmedel vid brott mot rikets säkerhet från tiden för andra världskriget. Tvångsmedelslagen förutsätter för sin tillämpning att misstanke föreligger om vissa särskilt uppräknade brott. Dessa är bl a mordbrand, grov mordbrand, allmänfarlig ödeläggelse, kapning av luftfartyg och luftfartssabotage om brottet innefattar sabotage, sabotage och grovt sabotage, uppror, väpnat hot mot laglig ordning, olovlig kårverksamhet, högförräderi, spioneri och olovlig underrättelseverksamhet. Lagen avser att ge vidgade möjligheter för polis- och åklagarmyndigheterna att utnyttja tvångsmedel vid förundersökning av nu angivna brott. När det gäller de personella tvångsmedlen har avsteg från rättegångsbalkens bestämmelser gjorts i fråga om anhållningstidens längd. Såsom anförts ovan skall enligt RB:s regler (24:12) häktningsframställning

avlåtas senast dagen efter anhållandet men tiden kan förlängas till fem dagar, om för prövning av häktningsfrågan ytterligare utredning finnes erforderlig. Sådan ytterligare utredning kan bli aktuell när anhållandet grundats på undantagsregeln i 24 kap 5 § andra stycket RB, vilken medger anhållande utan fulla häktningsskäl. Med stöd av tvångsmedelslagen kan JK förlänga tiden för avlåtande av häktningsframställning enligt RB 24:12 med högst tio dagar. Har anstånd medgivits och finnes fortsatt utredning oundgängligen erforderlig kan ytterligare förlängning ske med högst 15 dagar. I förarbetena till lagen framhölls att möjligheten till förlängning av anhållandetiden var påkallad av den ofta komplicerade och svårutredda beskaffenheten av ifrågavarande brott. Vid riksdagsbehandlingen utvecklades denna synpunkt enligt följande. En kortare anhållningstid skulle i en del särskilt svåra och invecklade fall inte räcka till för utredning av häktningsfrågan. Även om dessa fall skulle bli få till antalet, kunde de icke desto mindre vara i hög grad farliga för rikets säkerhet. Visserligen har väl även vid sådana brott före anhållandet hopsamlats material, som utgör grund för att skäligen misstänka den anhållne för brott, även om arten av det brott misstanken gäller icke alltid genast låter sig bestämmas. Arbetet med att förebringa sannolika skäl för brottsmisstanken kan erbjuda stora svårigheter; fråga kan bli att för frambringande av bevis företa husrannsakan och beslag hos ett flertal personer. Arbetet med att sortera och bearbeta det åtkomna materialet kan bli tidsödande. Det kan också bli fråga om att höra ett stort antal personer, ofta med tillhjälp av tolk, för att därefter kunna sammanställa resultatet av utredningen. Kan på grund av tidsnöd tillräckliga skäl för häktning inte förebringas, kan det bli nödvändigt att avstå från att anhålla eller, sedan anhållande skett, frigiva för rikets säkerhet måhända mycket farliga personer.

Lagstiftningen fick ursprungligen en begränsad giltighetstid. Avsikten var att en återgång till den för normala förhållanden avsedda regleringen i RB skulle ske om en väsentlig avspänning i det utrikespolitiska läget skulle inträda. Lagen har emellertid genom särskilda lagar erhållit fortsatt giltighet och gäller enligt lag 1976:956 till utgången av år 1977.

6.3 Lagen (1976:19) om internationellt samarbete rörande lagföring för brott

Lagen är föranledd av en inom Europarådet utarbetad konvention om överförande av lagföring i brottmål som Sverige tillträtt med vissa förbehåll.

Lagen innebär att Sverige hos annan stat, kan göra framställning om att lagföring för brott mot svensk lag skall överföras hit. Det är också möjligt för annan stat, att i Sverige begära lagföring för brott enligt dess lag. Misstänkt, beträffande vilken annan stat meddelat sin avsikt att göra framställning om överföring av lagföring till Sverige, får under vissa förutsättningar anhållas eller häktas här i landet. En förutsättning är att

häktning för brottet får ske enligt svensk lag och det skäligen kan befaras att den misstänkte avviker eller undanröjer bevis. Har nyssnämnd framställning åtföljd av föreskrivna handlingar mottagits från annan stat får här i landet användas alla de tvångsmedel vilka hade kunnat användas enligt svensk lag i fråga om brottet. Tiden för frihetsberövandet är tidsbegränsad på olika sätt och får inte i något fall överskrida 40 dagar.

6.4 Omhändertagande enligt BrB

Beträffande den som dömts till skyddstillsyn eller är villkorligt frigiven eller under vård utom anstalt efter dom på ungdomsfängelse eller internering kan i vissa fall förordnas om omhändertagande i avbidan på vidare åtgärder. Sådant omhändertagande är tidsbegränsat till en vecka men kan om synnerliga skäl föreligger genom nytt beslut förlängas en vecka. Några särskilda föreskrifter i fråga om sättet för omhändertagandet finns inte. Som regel verkställs åtgärden genom polisens försorg. Den omhändertagne placeras då vanligen i polisarrest eller häkte.

6.5 Nordiska verkställighetslagen (1963:193)

Enligt lagen kan vissa frihetsstraff, som i Danmark, Finland, Island eller Norge ådömts den som är svensk medborgare eller har hemvist i Sverige eller - i vissa fall – uppehåller sig här verkställas här i riket. Före verkställigheten omvandlas straffet till fängelse på lika lång tid. Har någon i de angivna nordiska länderna dömts villkorligt med förordnande om övervakning, kan övervakning ordnas här i riket. Den dömde behandlas sedan i stort sett som den som har ådömts skyddstillsyn. Han kan sålunda bl a bli föremål för omhändertagande. Om någon i de nordiska länderna friges villkorligt från avtjänandet av vissa frihetsstraff kan övervakning ske här i riket. Härvid tillämpas i stort sett samma regler som beträffande den som villkorligt frigivits här i landet. Även här finns alltså möjligheter till bl a omhändertagande.

6.6 Lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

Enligt denna lag kan i vissa fall även en utomnordisk brottmålsdom efter framställning därom verkställas här i riket. Överflyttningen av verkställighet kan avse bl a frihetsberövande påföljd. Verkställighet av utländsk brottmålsdom skall i princip föregås av ett domstolsförfarande. I anslutning därtill – i vissa fall t o m redan innan framställning om verkställighet gjorts – kan det bli fråga om anhållande, häktning och reseförbud. Om anhållande beslutar riksåklagaren, medan övriga åtgärder beslutas av rätten. Domstolen skall bestämma ny påföljd med tillämpning av de svenska påföljdsreglerna. Verkställigheten i Sverige skall ske enligt svenska verkställighetsregler.

6.7 Lagen (1957:668) om utlämning för brott

En person som utomlands är misstänkt, tilltalad eller dömd för en där straffbelagd gärning kan på särskild begäran utlämnas dit under vissa förutsättningar. Innan detta sker, görs dock här i riket en särskild utredning enligt reglerna om förundersökning i brottmål. I samband med denna utredning kan den misstänkte bli föremål för tvångsmedel på samma sätt som vid brottmål i allmänhet (anhållande, häktning, reseförbud etc). Åtgärden gäller tills vidare intill dess högsta domstolen prövat utlämningsärendet eller regeringen avgjort detsamma.

Syftet med den nämnda utredningen är att klarlägga om förutsättningarna för ett utlämningsbeslut är för handen. Om den som begärs utlämnad redan dömts för gärningen i den främmande staten, kan utlämning inte beviljas med mindre domen stöds av utredningen och den inte heller eljest föranleder allvarlig erinran. Har dom angående gärningen inte meddelats i den främmande staten, skall framställningen om utlämning i stället grundas på ett beslut om häktning, meddelat av behörig myndighet i den främmande staten. För att framställningen i detta fall skall kunna bifallas, krävs dock sannolika skäl för att personen i fråga begått gärningen. Genom överenskommelse med främmande stat kan bestämmas att i förhållande till den staten fällande dom eller sådant beslut om häktning som meddelats av domstol eller domare skall godtas, om det inte i det särskilda fallet framgår att domslutet eller häktningsbeslutet är uppenbart oriktigt. Sådana överenskommelser – utlämningsavtal – har träffats med ett flertal stater.

I utlämningsärende skall högsta domstolen pröva om förutsättningarna för utlämning föreligger. Finnes så inte vara fallet får utlämning i regel ej ske, och beslut om tvångsmedel upphör att gälla.

Beslut om utlämning meddelas av regeringen. I avbidan på verkställighet kan regeringen förordna att den som skall utlämnas skall tas i förvar eller ställas under uppsikt.

Den som i en främmande stat är efterlyst för brott som enligt lag kan föranleda utlämning kan i avvaktan på begäran om utlämning omedelbart anhållas eller åläggas reseförbud av åklagarmyndighet. Beslut härom skall anmälas hos rätten som prövar åtgärden enligt vad som gäller om brottmål. Får anhållande eller reseförbud bestå, skall chefen för justitiedepartementet underrättas. Denne kan utverka regeringens förordnande om upphävande av åtgärden. Annars anges för den främmande staten viss tid för begäran om utlämning.

6.8 Lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge

Lagen innehåller regler av huvudsakligen samma slag som de i den allmänna utlämningslagen. En framställning om utlämning skall sålunda följas av en av svensk åklagarmyndighet verkställd utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål. För att främja denna

utredning och säkerställa utlämning kan åklagaren i vissa fall använda och hos rätten påkalla användandet av vanliga tvångsmedel i brottmål. Åtgärden gäller tills vidare intill dess ärendet avgjorts eller högsta domstolen funnit hinder möta mot utlämning.

Har den som avses med framställningen samtyckt till utlämning äger åklagaren, utom i vissa undantagsfall, meddela beslut om utlämning. Om han ej meddelar sådant beslut, överlämnas handlingarna till justitiedepartementet, varefter regeringen beslutar över framställningen. På begäran av den som begäres utlämnad prövar högsta domstolen om utlämning lagligen kan beviljas. Finner högsta domstolen hinder föreligga, får framställningen inte bifallas. Beviljas utlämning kan förordnas att den som skall utlämnas i avbidan på verkställighet tas i förvar eller ställs under uppsikt.

I avbidan på begäran om utlämning kan en efterlyst person i vissa fall anhållas eller åläggas reseförbud. Åtgärderna vidtas av polis eller åklagarmyndighet enligt allmänna brottmålsregler och kan dras under domstols prövning på begäran av den som blivit föremål för dem. Beslutet skall omedelbart hävas om framställning om utlämning ej mottagits inom viss tid.

6.9 Utlänningslagen (1954:193)

Utlänning kan på närmare angivna grunder bli föremål för avvisning, förpassning, förvisning eller utvisning. I samband med tillämpningen av bestämmelserna härom kan det ibland bli aktuellt att ta utlänningen i förvar eller ställa honom under uppsikt. Beslut om avvisning meddelas normalt av polismyndigheten, men i vissa fall skall ärendet underställas statens invandrarverk. Förpassning beslutas av invandrarverket. Förvisning beslutas av domstol i samband med dom i brottmål. Utvisning beslutas av länsrätten. Regeringen beslutar dock om avvisning eller utvisning av person beträffande vilken fara föreligger att han medverkar i terroristhandlingar. Verkställighet av beslut om avvisning sker genom polismyndighets försorg. Verkställighet av övriga åtgärder ankommer på länsstyrelse. Ärendet skall dock i vissa fall underställas invandrarverket. I anslutning till nu berörda åtgärder kan utlänning tagas i förvar eller ställas under uppsikt Föreskrifterna härom i utlämningslagen har genom en lagändring 1975 utformats efter förebild av reglerna i RB om anhållande och häktning. Föreligger sannolika skäl för avvisning, förpassning eller utvisning eller uppkommer fråga om verkställighet av sådan åtgärd eller av förvisning och kan det med hänsyn till utlänningens personliga förhållanden eller av övriga omständigheter skäligen befaras att han kommer att hålla sig undan eller här bedriva brottslig verksamhet eller är hans identitet oklar, äger den myndighet som handlägger ärendet förordna att han skall tagas i förvar. Om det befinnes tillräckligt, kan myndigheten i stället ålägga honom att på vissa tider anmäla sig hos polismyndighet i orten eller föreskriva annat villkor

som erfordras för att hålla honom under uppsikt. Fullgör utlänning inte vad som sålunda ålagts honom, kan han tagas i förvar.

Är fara i dröjsmål får åtgärden vidtagas av polismyndighet, även om ärendet handläggs av annan myndighet. I ärende om avvisning eller utvisning av terrorist som handläggs av regeringen får polismyndigheten också i annat fall ta utlänningen i förvar eller ställa honom under uppsikt. Anmälan om åtgärden skall skyndsamt göras hos den myndighet som handlägger ärendet, och det åligger denna myndighet att omedelbart pröva om åtgärden skall bestå.

Utlänning får inte kvarhållas längre än två veckor eller, när beslut meddelats om avvisning, förpassning, förvisning eller utvisning, två månader från det han togs i förvar, om inte synnerliga skäl föreligger därtill. Innan beslut härom meddelas skall hållas förhör eller, om förvaltningsdomstol handlägger ärendet muntlig förhandling. Beslut om kvarhållande i förvar gäller för varje gång inte längre tid än två veckor eller, när beslut meddelats om avvisning, förpassning, förvisning eller utvisning, två månader från beslutets dag.

6.10 Lagen om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet

Enligt denna lag kan domstol under vissa förutsättningar förordna om intagning i arbetsanstalt. I anslutning härtill har även öppnats möjlighet till vissa andra, mera kortvariga frihetsberövanden av tillfällig natur.

Domstols dom rörande intagning föregås av ett förfarande, som i stort sett följer mönstret från grövre brottmål. Förundersökning äger rum och i anslutning därtill kan anhållande ske om vederbörande är skäligen misstänkt att föra ett asocialt liv. Gripande kan dock inte ske utan föregående beslut av anhållningsmyndighet. Föreligger sannolika skäl för att vederbörande får intas i arbetsanstalt och kan det skäligen befaras att han avviker, eljest håller sig undan eller försvårar utredningen, kan häktning äga rum. Rättens dom på intagning kan verkställas utan hinder av att den inte äger laga kraft.

6.11 Vittne

Det är en allmän medborgerlig skyldighet att vittna i rättegångsmål. Den som kallats att vittna är skyldig att inställa sig till huvudförhandlingen, att avlägga ed och att avge vittnesmål. Dessa skyldigheter är på olika sätt sanktionerade med tvångsmedel. Inställelsen sanktioneras av bestämmelser om böter eller omedelbar hämtning genom polismyndighetens försorg. Medför ett vittnes utevaro att målet måste uppskjutas kan vitesföreläggande eller förordnande om hämtning meddelas till den uppskjutna huvudförhandlingen. Vägrar vittnet att avlägga ed och avge vittnesmål skall rätten förelägga vittnet att fullgöra sin skyldighet vid vite och om vittnet inte låter sig rätta därav, vid äventyr

av häkte. Ingen får dock med stöd av denna bestämmelse hållas i häkte under längre tid än tre månader och aldrig längre, än tills dess rätten skilt målet ifrån sig. Vittne, som insatts i häkte, skall senast var fjortonde dag inställas för rätten.

6.12 Konkursgäldenär

Den som försatts i konkurs är genom olika bestämmelser i konkurslagen ålagd vissa skyldigheter. Innan han avlagt boupptecknings ed är han underkastad förbud att bege sig från bosättningsorten. Även senare under konkursen är hans rörelsefrihet i viss mån beskuren. Förvaltaren i konkursen får dock dispensera från reseförbudet. Gäldenären är vidare skyldig att uppge boet, i vissa fall lämna uppgift om vistelseort m m, vara närvarande vid borgenärssammanträde och där lämna begärda upplysningar samt att avlägga boupptecknings ed. Undandrar sig gäldenär att fullgöra sina skyldigheter eller överträder han reseförbud kan han efter omständigheterna efter förordnande av konkursdomaren hämtas eller genom häkte tillhållas att fullgöra sina skyldigheter. Även annan än konkursgäldenär är i vissa fall skyldig att avlägga ed i konkurs. Denna skyldighet är sanktionerad av hämtning, vite eller häkte. Den som insatts i häkte, skall senast var fjortonde dag inställas för konkursdomaren. Har någon jämlikt samma bestämmelse för tredska insatts i häkte, skall konkursdomaren, då anledning till hans kvarhållande ej längre är för handen, genast förordna om hans lösgivande.

6.13 Lagen (1970:741) om statlig lönegaranti vid konkurs

Enligt lönegarantilagen åligger arbetsgivare/gäldenär att, när konkurs handläggs enligt 185 § konkurslagen, på anfordran lämna uppgift om arbetstagares anställnings-, avlönings- och pensionsförhållanden. Undandrar sig arbetsgivaren att fullgöra detta, kan han efter omständigheterna hämtas eller häktas. Beslut om hämtning eller häktning meddelas av konkursdomaren efter framställning från kronofogdemyndigheten.

7 Reformarbete på närliggande områden

7.1 Socialutredningen (S 1969:29)

I socialutredningens uppdrag ingår att göra en översyn av de tre sociala vårdlagarna nykterhetsvårdslagen, barnavårdslagen och socialhjälpslagen. De två förstnämnda lagarna innehåller bestämmelser om bl a tvångsåtgärder.

Socialutredningen har i sitt principbetänkande (SOU 1974:39 jämte sammanfattning därav, SOU 1974:40), Socialvården, Mål och medel, föreslagit riktlinjer för en ny socialvårdslag vari skulle ingå regler om sociala vårdinsatser utan den enskildes samtycke. Utredningen har rörande sin principiella inställning till användning av dylika vårdinsatser gjort åtskillnad mellan ungdomar och vuxna (över 18 år).

Socialutredningen ställer som övergripande mål för socialvården upp tre delmål nämligen demokrati, jämlikhet och solidaritet samt trygghet. Enligt socialutredningen måste samhällets vård- och behandlingsinsatser för såväl vuxna som yngre präglas av en erbjudande attityd samt av respekt för den enskildes integritet. Den enskilde skall i princip ha rätt att själv bestämma över sin person och därför äga frihet att bedöma om han vill utnyttja den av samhället erbjudna hjälpen. Samhället kan emellertid inte utan att ingripa åse hur den enskilde på grund av missbruk av beroendeframkallande medel, psykisk sjukdom, utvecklingshämning eller annat förhållande som begränsar hans möjligheter att bedöma följderna, begår handlingar som kan få förödande konsekvenser. Socialutredningen föreslår för socialvårdens del att ett omhändertagande av vuxna missbrukare visserligen skall få ske mot deras vilja men att omhändertagandet måste begränsas till att gälla hänsyn enbart till honom själv, medan skyddet av annan är ett samhällsintresse som måste tillgodoses i andra former. Enligt nykterhetsvårdslagen föreligger möjlighet att ingripa mot alkoholmissbrukare som vållar samhällsolägenhet genom att utgöra en fara för andras säkerhet eller allvarligt kränker andras rättigheter. Att i en ny socialvårdslagstiftning bibehålla rekvisit som primärt syftar till att skydda annan persons liv och hälsa finner socialutredningen inte motiverat. Skyddet för annan person kan inte få vara primärt bestämmande för socialvårdens rätt att vidta åtgärd. Socialutredningen har formulerat

förutsättningarna enligt en kommande socialvårdslag för omhändertagande av vuxna missbrukare enligt följande. Har till följd av missbruk av beroendeframkallande medel uppkommit ett tvingande vårdbehov och är missbrukaren ur stånd att själv bedöma sitt behov av vård bör samhället äga vidta åtgärd även utan hans samtycke, om utebliven vård kan medföra allvarlig fara för hans liv eller hälsa eller eljest leda till allvarliga sociala skadeverkningar för honom själv.

När det gäller ungdomar understryker socialutredningen att åtgärder bör vidtas på det förebyggande planet och att vissa tvångsåtgärder bör ersättas av frivilliga samarbetsformer. Övervakningsinstitutet bör ersättas av en frivillig kontaktman. Varning och föreskrift avskaffas. Situationer som innebär allvarlig fara eller skada för den underårige skall i regel kunna undvikas eller avvecklas under frivilliga former. I särskilda situationer som har en klart destruktiv karaktär såsom omfattande missbruk av beroendeframkallande medel eller allvarlig kriminalitet bör ett kortvarigt frihetsberövande komma ifråga. En av förutsättningarna för att en ungdom i undantagsfall skall kunna omhändertagas är alltså beteende till social skada för annan (t ex kriminalitet). Utredningens förslag innebär en i förhållande till gällande rätt väsentlig begränsning i samhällets möjligheter att vidta vårdåtgärd mot den enskildes vilja.

Socialutredningen föreslår vidare ändringar i frågan om ingripandenas varaktighet. Utredningen föreslår sålunda att omhändertagande beträffande barn och ungdom normalt inte bör omfatta längre tid än en månad, dock högst tre månader.

Vidare bör enligt socialutredningen tillämpningsområdet för omhändertagande beträffande ungdom begränsas till dem som ännu inte fyllt 18 år. Avgränsningen sker i anslutning till sänkningen av myndighetsåldern. Gruppen unga i åldern 18 och 19 år faller utanför, dock att omhändertagande som beslutats strax innan den unge fyllt 18 år skall kunna bestå fastställd tid.

7.2 Ungdomsfängelseutredningen (Ju 1974:16)

I direktiven till ungdomsfängelseutredningen har uttalats att påföljden ungdomsfängelse bör avskaffas. Utredningen har till uppgift att utreda därmed sammanhängande frågor och att belysa de konsekvenser i olika avseenden som uppstår genom ett avskaffande av ungdomsfängelse. Därvid bör övervägas vilka andra påföljder enligt BrB som bör komma ifråga för de ungdomar som nu döms till ungdomsfängelse. Målet bör vara att en reform på detta område inte leder till ökade frihetsberövanden utan en ytterligare förskjutning av tyngdpunkten till andra kriminalvårdande områden. Därför bör undersökas i vilken mån ungdomsfängelse kan ersättas med skyddstillsyn, eventuellt i förening med anstaltsbehandling. I många fall torde dock fängelsestraff inte kunna undvikas. Särskild restriktivitet bör dock eftersträvas beträffande ungdomar som inte fyllt 21

år. Vid de fall av mycket grova brott där ungdomsfängelse nu utdöms, bör övervägas att införa regler som medför att ungdomsfängelse inte ersätts av så långvariga fängelsestraff att förödande konsekvenser uppstår för den unges fortsatta utveckling och möjligheter till anpassning. Bestämmelserna om straffminskning i BrB 33:4 bör därvid uppmärksammas.

7.3 Åtalsrättskommittén

Åtalsrättskommittén föreslår i sitt betänkande Färre brottmål (SOU 1976:47) ökade möjligheter att underlåta åtal och begränsa förundersökning. I betänkandet diskuteras spörsmål av kriminalpolitisk art. Man konstaterar att om direktivens önskemål om ökat antal åtalsunderlåtelser skall kunna uppnås, det i viss mån krävs ett nytänkande. Man måste mer än som skett hittills, göra avkall på principen att brott måste följas av brottspåföljd. Man måste acceptera, att sanktionssystemet får ännu vidare ramar så att bl a resocialiseringsåtgärder utan straffrättslig karaktär i främsta rummet på det socialrättsliga området mer än nu kan komma till användning som samhällsreaktion i stället för brottspåföljd. Kommittén framhåller dock att en friare åtalsprövning inte bör ses som eller användas som instrument för att förskjuta den kriminalpolitiskt viktiga gränsen mellan frihetsberövande påföljder och åtgärder av frivårdskaraktär. Den större handlingsfrihet som direktiven åsyftar att ge åklagarna vid bedömningen av åtalsfrågor bör – när det gäller brott i nivåerna över bötesbrottsligheten – utövas så, att väsentligen samma resultat uppnås som om lagföring hade ägt rum. För att en åtalsbegränsning skall kunna komma till stånd på den grunden att resocialiseringsåtgärd vidtas, bör det avgörande vara att det inte i det särskilda fallet av individual- eller allmänpreventiva skäl är nödvändigt att det inträder något sådant mer ingripande moment som utmärker en straffrättslig påföljd. En ny ordning för åklagarens prövningsrätt, huruvida åtal skall väckas måste inrymma begränsningar i olika hänseenden. Sådan brottslighet, som enligt domstolarnas rättstillämpning på grund av brottets grovhet brukar leda till frihetsberövande påföljd, kan ej lämnas utan åtal. Ej heller kan åtal avvaras vid sådan brottslighet, som visserligen är mindre grov men som på grund av sin art och frekvens anses av allmänpreventiva skäl regelmässigt skola leda till frihetsberövande påföljd oavsett om gärningsmannens personliga förhållanden talar för annan reaktion. Vidare bör åtal ej utebli, när en lagföring förutses leda till frihetsberövande påföljd, därför att sådana personliga förhållanden ej föreligger att kriminalvård i frihet eller villkorlig dom framstår som en trolig påföljd. Vissa gemensamma rekvisit för grundbestämmelserna om åtalsunderlåtelse föreslås. Sålunda avses viktigt allmän och enskilt intresse utgöra hinder för åtalsunderlåtelse. Som viktigt allmänt intresse anses bl a att frihetsberövande påföljd kan påräknas i händelse av lagföring, att hänsyn till allmän laglydnad gör påföljd erforderlig, att lagföring erfordras för att behövlig vård- eller stödåtgärd

skall komma till stånd och att den misstänktes tillrättaförande främjas genom påföljd. Med viktigt enskilt intresse åsyftas i första hand målsägandens ekonomiska intresse att få dom på honom tillkommande skadestånd. I grundbestämmelsen om åtalsunderlåtelse behandlas under fem särskilda punkter de olika fall där åtalsunderlåtelse i ökad utsträckning skall vara möjlig. Den första punkten gäller bötesbrottslighet. Enligt den andra punkten skall åtalsunderlåtelse kunna ske i ökad utsträckning i vissa situationer av sammanfallande brott eller återfall. Den tredje punkten avser s k resocialiseringsfall, dvs fall där lagöverträdaren blir föremål för åtgärd av vård-, stöd- eller hjälpkaraktär – oavsett om det sker tvångsvis eller frivilligt – och åtgärden bedöms vara ägnad att främja hans anpassning i samhället. I dessa fall skall åklagaren ha möjlighet att förklara åtalsfrågan vilande i avvaktan på utfallet av åtgärden. Återkallelse av beslut om åtalsunderlåtelse skall kunna ske inom en tvåårsperiod efter beslutet. Enligt den fjärde punkten skall åtalsunderlåtelse kunna meddelas som ersättning för förutsedd villkorlig dom. Den femte punkten avser sådana fall, där vissa samhällsingripanden eller vissa åtgärder av annat slag kan medföra att åtal kan avvaras, exempelvis fall där utlänning som begått brott blir föremål för avvisning, förvisning eller utvisning ur riket. – Kommittén föreslår även vissa regler om förundersökningsbegränsningar. Dessa avser framförallt ringare brottslighet.

7.4 1971 års utredning om behandling av psykiskt avvikande

Kommittén har enligt sina direktiv haft i uppdrag att göra en allsidig översyn av påföljderna för psykiskt avvikande lagöverträdare och att i samband därmed söka komma till rätta med bristerna i det rättspsykiatriska undersökningsväsendet. I sitt betänkande Psykiskt störda lagöverträdare, SOU 1977:23, lägger kommittén fram förslag i dessa hänseenden. Kommittén föreslår upphävande av det nuvarande absoluta förbudet mot att döma den som begått brott under inflytande av sinnessjukdom eller därmed jämställd störning till fängelse eller andra frihetsberövande påföljder inom kriminalvården. I stället föreslår kommittén en regel av innehåll, att den som begått brott och därvid led av sådan psykisk störning att sluten psykiatrisk vård kunde beredas honom med stöd av lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård, ej må dömas till frihetsberövande påföljd inom kriminalvården, om inte sådan påföljd framstår som lämpligare än annan påföljd.

En av indikationerna för överlämnande till sluten psykiatrisk vård är att någon på grund av psykisk störning är farlig för annans egendom eller annat av lagstiftningen skyddat intresse än annans personliga säkerhet. Denna indikation är endast tillämplig vid domstols förordnande om sluten psykiatrisk vård. Den gör det formellt möjligt att på psykiatriskt sjukhus under obestämd tid kvarhålla en domstolsöverlämnad patient endast av det skälet att han på grund av psykisk störning kan befaras komma att begå nya

egendomsbrott. Denna indikation bör enligt kommitténs mening ej bibehållas. Vad kommittén föreslår beträffande valet av påföljd för psykiskt avvikande lagöverträdare innebär, att åtskilliga personlighetsstörda och många missbrukare av beroendeframkallande medel, som med nuvarande praxis överlämnas till sluten psykiatrisk vård, kommer att dömas till fängelse eller annan frihetsberövande påföljd inom kriminalvården. Kommittén betonar emellertid starkt att den som dömts till påföljd inom kriminalvården vid behov skall få samma tillgång till sjuk- och hälsovård som övriga medborgare. Genom att ett stort antal av ifrågavarande lagöverträdare kommer att dömas till påföljd inom kriminalvården kan enligt kommitténs uppfattning de rättspsykiatriska undersökningarna i övervägande antalet fall göras väsentligt mindre omfattande än för närvarande. Härigenom kan väntetiderna för undersökningarna väsentligt nedbringas. I fall som inte är komplicerade bör undersökningen kunna genomföras på två veckor. Med denna utgångspunkt behöver man inte liksom för närvarande såsom förutsättning för ett förordnande om rättspsykiatrisk undersökning uppställa krav på att den misstänkte erkänt gärningen eller övertygande bevisning förebragts att han begått den. Det bör räcka att det finns sannolika skäl för att han begått gärningen. Domstolen kan då ta ställning till fråga om undersökning redan i samband med häktningsförhandling, om sådan förekommer. För häktade torde, menar kommittén, tvåveckorstiden endast sällan behöva överskridas. Rätten skall emellertid kunna medge uppskov med ytterligare en vecka utöver tvåveckorstiden. Förlängning av undersökningstiden utöver tre veckor skall, om åtal väckts och den misstänkte är häktad endast få ske under förutsättning att han erkänt gärningen eller övertygande bevisning förebragts att han begått den.

7.5 1975 års polisutredning (Ju 1975:08)

Uppdraget för denna utredning, som tillkallades hösten 1975 innefattar en översyn av polisens uppgifter, utbildning och organisation. När det gäller den del av polisens verksamhet som ankommer främst på ordningspolisen bör de sakkunniga överväga utformningen av polisens brottsförebyggande åtgärder och dess kontakter i detta syfte med andra berörda myndigheter och organisationer. Det bör undersökas vilka möjligheter det finns att omfördela ordningspolisens resurser. Beträffande kriminalpolisen bör effekterna av de åtgärder som vidtagits för att stimulera intresset för s k yttre tjänst värderas. På sina håll anses dessa åtgärder ha fått till resultat att rekryteringen till kriminalavdelningarna försvårats. De sakkunniga bör därför, om deras undersökningar bekräftar att rekryteringssvårigheter uppstått, undersöka olika vägar att trygga nämnda rekrytering. Vid sina överväganden bör utredningen överväga möjligheterna att effektivisera kampen mot den allra grövsta brottsligheten. Vidare skall åstadkommas att polisutbildningen bringas i samklang med den utveckling som äger rum i samhället

i övrigt. Frågan huruvida den lokala polisorganisationen är ändamålsenlig skall studeras. En förstärkning av förtroendemannainflytandet bör övervägas. Möjligheterna att decentralisera uppgifter, som nu ligger på rikspolisstyrelsen, bör prövas. I Göteborg finns ett system med avlönade förhörsvittnen, s k medborgarvittnen. De tjänstgör vid förhör under förundersökning i brottmål, är närvarande vid husrannsakan och vid införandet av omhändertagna eller gripna personer. Behovet av medborgarvittnen och möjligheterna att införa ett liknande system i andra polisdistrikt skall övervägas. Det skall inte ankomma på de sakkunniga att föreslå ökningar eller minskningar av de totala resurserna inom polisväsendet. Deras uppdrag i denna del bör endast vara att pröva om polisverksamheten är rätt avvägd inom ramen för nuvarande resurser.

7.6 Utlänningslagkommittén (A 1975:04)

I oktober 1975 beslutades om tillkallande av sakkunniga för översyn av utlänningslagstiftningen. Översynen skall avse bl a åtgärder för att åstadkomma snabbare handläggning i förpassningsärenden, ändring av utlänningsnämndens ställning och funktion samt besvärsinstanserna. Vidare skall översynen omfatta förvisningsinstitutet i hela dess vidd. Även institutet utvisning skall ses över i syfte att åstadkomma en mer restriktiv tillämpning. Också frågan om användande av tvångsmedel i samband med verkställighet av förvisningsbeslut bör prövas. I direktiven framhålls särskilt att det i gällande rätt föreligger osäkerhet beträffande möjligheten att att hålla utlänning häktad till dess förvisning har verkställts. Utredningsuppdraget omfattar även översyn av organisationen samt beslutsfunktioner i alla de frågor som rör verkställighet enligt utlänningslagen. Utredningsarbetet bör leda fram till förslag om en helt ny utlänningslag.

7.7 Utredningen (Ju 1977:06) om översyn av rättegångsförfarandet vid allmän domstol

I februari 1977 beslöt regeringen att tillkalla en kommitté med uppdrag att göra en översyn av rättegångsförfarandet vid allmän domstol. Dessförinnan hade inom justitiedepartementet undersökts behovet och inriktningen av en översyn av rättegångsförfarandet. Resultatet av undersökningen har redovisats i promemorian (Ds Ju 1976:8) Översyn av rättegångsförfarandet vid allmän domstol. Promemorian innehåller när det gäller rättegången i brottmål synpunkter på möjligheterna till ökad flexibilitet i straffprocessen. Genom olika åtgärder har rättsskipningsuppgifter i rationaliseringssyfte flyttats från domstolarna till andra rättsvårdande myndigheter eller har avkriminalisering skett. Domstolarna får härigenom mer inrikta sitt arbete på kvalificerade brottmål. I de fall domstolarna likväl handlägger mindre brott kan vissa lättnader i formerna i förhållande till den ordinära

brottsmålsprocessen komma ifråga. En förenkling skulle kunna uppnås, om vissa mål där den tilltalade erkänt och där endast böter är aktuellt, kunde avgöras utan huvudförhandling. Även där annan påföljd än villkorlig dom inte kan komma ifråga kan kravet på huvudförhandling vara onödigt formalistiskt. Även behovet av kraftig materiell processledning bör beaktas liksom en mer smidig handläggningsordning när det gäller huvudförhandlingarnas gång.

På bevisrättens område ifrågasätts i promemorian om inte förbudet mot att åberopa skriftliga vittnesberättelser bör nyanseras. Berättelser som tillkommit i samband med förundersökning eller eljest under medverkan av offentlig funktionär bör i vissa fall i ökad utsträckning få åberopas.

I direktiven framhålls att promemorian bör tas till utgångspunkt för hur rättegångsförfarandet bör utformas för framtiden. När det gäller brottmålsprocessen bör enligt direktiven övervägandena i första hand inriktas på mål där annan påföljd än böter inte kommer i fråga. Kommittén bör vara oförhindrad att pröva även andra frågor, däribland problemet med att så många utsatta huvudförhandlingar måste ställas in till följd av parts eller vittnes utevaro från förhandlingen.

7.8 Utredningen (Ju 1973:20) om personalens arbetsuppgifter vid kriminalvårdens anstalter

I direktiven till denna utredning framhålls att det inom kriminalpolitiken pågår ett successivt reformarbete för att skapa verksamhetsformer som i största möjliga utsträckning bidrar till lagöverträdarnas rehabilitering. Många av de som är intagna på kriminalvårdens anstalter behöver rehabiliterande insatser av social, psykologisk och pedagogisk natur. De är ofta socialt isolerade samt saknar anknytning till ett normalt bostads-, arbets-, hem- och fritidsliv. För att motverka isoleringen har man ökat kontakten med yttervärlden på olika sätt. Anstaltsorganisationen har tillförts specialutbildad personal såsom psykologer, yrkeslärare och socialarbetare. De instruktioner som f n reglerar anstaltspersonalens arbete är inte anpassad till de öppnare arbetsformer som utvecklingen medfört. Gällande instruktioner är i stället avsedda för arbetsformer som tillämpades när anstalterna var isolerade från samhället och personalen främst var inriktad på kontroll och bevakningsuppgifter. Om inte tillsynspersonal, arbetsledare, assistenter och styresmän deltar i den rehabiliterande verksamheten finns risk för att spänningar och irritation uppstår på anstalterna. Utredningen bör därför göra en översyn av anstaltspersonalens arbetsuppgifter och gällande personalinstruktioner. När det gäller tillsynspersonalen bör övervägas huruvida denna personalgrupp kan utnyttjas på ett allsidigare sätt och ges möjlighet att utföra sina arbetsuppgifter på ett sätt som är ägnat att främja en positiv kontakt med de intagna. Det bör övervägas i vad mån kurativa uppgifter som nu sköts av assistenter är av sådan natur att de borde kunna skötas av tillsyns- eller

arbetsledarpersonal. Styresmännens möjligheter att delta i behandlingsarbetet bör utökas. Den beslutade kriminalvårdsreformen innebär att frivårdspersonal i ökad omfattning kommer att delta i arbetet vid lokalanstalter och häkten. I utredningsarbetet bör beaktas i vilken utsträckning frivårdstjänstemännens insatser kan medföra en förändring av anstaltspersonalens arbete.

7.9 Utredningen (Ju 1976:04) för översyn av lagstiftningen om förmögenhetsbrott

I mars 1976 tillsattes en utredning för översyn av lagstiftningen om förmögenhetsbrott. I direktiven framhöll dåvarande departementschefen bl a följande. Bestämmelserna om förmögenhetsbrott fick sitt nuvarande innehåll i huvudsak genom 1942 års partiella reform av 1864 års strafflag. Den byggde på ett förslag som utarbetats under 1930-talet och utgick från delvis andra förutsättningar, behov och villkor än de som råder i dag. Samhällslivets omdaning har medfört förändringar också beträffande arten och omfattningen av skilda förmögenhetsbrott. Även om utvecklingen medfört vissa förändringar i den allmänna synen på förmögenhetsbrotten kan man inte räkna med någon radikalt ny inställning till det kriminaliserade området när det gäller stöld och andra förmögenhetsbrott. Däremot har en markant förändring skett i synen på lagöverträdarna i riktning mot ökad förståelse. Vid en översyn av lagstiftningen bör straffvärdet hos dessa brott jämföras med det som gäller andra brottskategorier t ex skatte- och valutabrott, trafikbrott, brott mot bestämmelser om arbetsskydd m m. Även brott av traditionell natur, t ex misshandel och andra brott mot person, förtjänar därvid uppmärksamhet. Vid sådana jämförelser står det klart att förmögenhetsbrotten i lagstiftning och rättstillämpning generellt tillmätts alltför högt straffvärde. Utredningen bör inriktas på att anpassa lagstiftningen på detta område till det moderna samhällets värderingar med en sänkning av straffnivån för förmögenhetsbrotten. Utrymmet för vad som skall hänföras till grova och kvalificerade brott skall minskas, längre fängelsestraff såsom fängelse i två år och däröver skall endast undantagsvis användas. En allmän förskjutning nedåt av straffvärdegränserna för förmögenhetsbrotten aktualiserar vissa straffprocessuella frågor genom att vissa institut, exempelvis tvångsmedel anknyter till straffsatserna. Dessa frågor utreds f n på skilda håll. De sakkunniga bör överväga om en straffrättsreform behöver medföra ytterligare ändringar i straffprocessuellt hänseende.

I början av 1977 erhöll utredningen tilläggsdirektiv. Där framhölls att det förelåg ett behov av en samlad översyn av förmögenhetsbrotten men att eftersom riksdagen inte är ense om riktlinjerna för en sådan reform kommittén inte bör vara bunden av de lösningar som angetts i de ursprungliga direktiven. Kommittén bör därför mer allsidigt och förutsättningslöst pröva de straffbarhetsgrunder och straffvärdegränser som bör gälla för förmögenhetsbrotten.

8 Den allmänna debatten

Under senare år har frågor rörande straffprocessuella tvångsmedel uppmärksammats alltmer i den allmänna debatten.

Docenten Leif Bylund har publicerat en artikel i Tidskrift för Sveriges advokatsamfund 1975 s 219 benämnd 'Skäl för anhållande och häktning? – En studie i rättsosäkerhet'. Bylund framhåller inledningsvis att det anses vara en självklar utgångspunkt för lagstiftaren att reglerna om de straffprocessuella tvångsmedlen bör vara präglade av legalitetsprincipen och alltså obligatoriska och tvingande. Med en konsekvent tillämpning av denna princip bör förutsättningarna för häktning vara noggrant och strikt reglerade och inte vagt och ofullständigt angivna. Detta är viktigt eftersom användningen av tvångsmedlen inkräktar på den enskildes integritet och frihet. Bylund övergår därefter till att granska om rättsäkerhetsintresset är tillgodosett i reglerna om anhållande. Han betonar att det är angeläget att motverka att utredningsintressena under anhållningstiden tar överhanden. Detta kan bl a ske genom att fristerna före häktningsförhandling görs så korta som möjligt. En annan metod är att utforma anhållningsreglerna så att utrymmet för fritt skön blir så litet som möjligt. Bylund menar att lagstiftaren här gått motsatt väg eftersom åklagaren – till nackdel för rättssäkerheten – getts möjlighet att anhålla utan att fulla häktningsskäl föreligger. Innebörden av denna anhållanderegel har heller inte förtydligats i motiven till RB. Bylund menar att det finns anledning att av rättssäkerhetsskäl precisera innehållet i anhållningsförutsättningarna. Anknytningen till häktningsförutsättningarna kan bibehållas. Det är realistiskt att utgå från att bevisläget vid anhållandet i allmänhet är sämre och mindre bearbetat än vid häktningstillfället. Anhållandets karaktär av provisorium till häktning bör därför accepteras. Villkoren för anhållande kan placeras på en nivå strax under häktningsförutsättningarna. När det gäller häktningsförutsättningarna kan enligt Bylund kravet på sannolika skäl visserligen inte närmare preciseras. Man kan likväl, menar Bylund, med fog fråga sig om kravet på sannolika skäl uppfylls i praxis då den misstänkte förnekat, att han gjort sig skyldig till det aktuella brottet. Han konstaterar att endast ett fåtal av de häktade frikänns men framhåller att häktningen kan ha varit diskutabel när det gäller bedömningen av häktningsgrunderna. När det gäller flyktfara och recidivfara tillmäts i praxis

omständigheter som avsaknad av fast bostad, fast anställning samt tidigare straff ett onaturligt stort bevisvärde. Åtskillnad bör göras mellan dels fall som föranleder administrativt krångel till följd av att det föreligger svårigheter att nå personer med kallelse o d dels fall där ett kortvarigt avvikande kan befaras. Reseförbud med anmälningsplikt kunde vara tillräcklig åtgärd för att komma till rätta med lindrigare former av undanhållande. De starkaste invändningarna mot både lagstiftning och praxis har Bylund när det gäller häktningsgrunden recidivfara. Han anser att denna grund bör tolkas försiktigt för att man skall kunna åstadkomma en begränsning av häktningens kriminalpolitiska funktion till de misstänktas förmån. Häktning på grund av recidivfara bör genom lagändring begränsas till vissa typer av särskilt uppräknade farliga brott.

I artikeln konstateras att enligt RÅ:s statistik 20 procent av dem som sitter häktade fram till huvudförhandlingen ådöms skyddstillsyn eller villkorlig dom. Eftersom häktningen kan antas försvåra återanpassningen för den som senare får frivård, bör enligt Bylund häktning såvitt möjligt helt uteslutas beträffande denna kategori. Därför föreslås att häktning endast bör få ske om det görs sannolikt, att den misstänkte kommer att ådömas en frihetsberövande påföljd.

Bylund diskuterar slutligen frågan om själva förfarandet vid häktning ger den misstänkte möjlighet till ett effektivt försvar och om domstolen har möjlighet till självständig prövning av häktningsyrkandet. Han pekar därvid på de svårigheter som uppkommer för försvararen till följd av att häktningspromemoria på vissa håll som regel kommer domstolen tillhanda först vid häktningsförhandlingen. Härigenom skulle åklagaren få ett övertag gentemot försvararen. Bylund ifrågasätter om rätten har möjlighet att i förnekade mål med någon rimlig grad av säkerhet bedöma om sannolika skäl för den misstänktes skuld föreligger endast efter att ha tagit del av det ofta bristfälliga material som presenteras av åklagaren. Säkerheten blir inte större av att rättens prövning av materialet under förhandlingen och vid överläggningen framstår som relativt rudimentär. Det vore inte, menar Bylund, lyckat om prövningen från rättens sida baseras på något slag kollegialt förtroende för åklagarens omdöme och yrkesheder. Bylund anser att åtgärder bör vidtas som ökar rättens känsla av ansvar för att häktningsfrågan prövas mer allsidigt och ingående och som förbättrar försvararens position. Ett steg för att uppväga försvarets underläge vore att utöka möjligheterna att förebringa bevisning vid häktningsförhandlingen. Större möjligheter att förebringa bevisning skulle också gälla beträffande häktningsgrunderna. Vidare bör tillses att förhörsprotokoll inges till rätten före häktningsförhandlingen.

Möjligheterna att på den misstänktes begäran medge uppskov med häktningsförhandlingen bör öka i fall då åklagarens utredning är relativt bristfällig och kommer sent. I det sammanhanget pekar Bylund på att tanken bakom den nuvarande regleringen, att åklagaren kan vänta till senast femte dagen med att inge häktningsframställningen till rätten, var, att rätten

skulle få en bättre och tillförlitligare grund för sin prövning. Givetvis är denna reglering också ägnad att göra det möjligt för den misstänkte att effektivt förbereda sitt försvar till häktningsförhandlingen. Slutligen bör möjligheterna att hålla förhandling i hovrätten ökas.

Till debatten rörande tvångsmedel har advokaten Henning Sjöström lämnat flera bidrag. I artiklar i Svenska Dagbladet 14.12.1973 och 3.1.1977 samt i Dagens Nyheter 18.2 och 26.3.1976 har han anfört bl a följande. Häktning och anhållande utgör synnerligen ingående ingrepp i den misstänktes rättsställning. Han rycks bort från sin familj; kan inte sköta sitt arbete utan blir inspärrad och utsätts därigenom för en fruktansvärd psykisk press. Han får avsevärt svårare att försvara sig. Trots att det är uppenbart att dessa tvångsmedel måste användas med största återhållsamhet, iakttas inte detta i svensk rättstillämpning. Antalet häktningar torde kunna nedbringas till mindre än hälften av vad nu är fallet och häktningstidens längd kan säkerligen minskas avsevärt utan att någon beaktansvärd fara för rättsväsendets effektivitet uppstår. Av de hundratusentals brott mot brottsbalken som begås upptäcks troligen maximalt 20 procent. Det är därför i stort sett ur effektivitetssynpunkt tämligen egalt, huruvida man tillämpar häktningsbestämmelserna mer eller mindre restriktivt. Även anhållanden företas i onödigt stor omfattning och anhållningstiderna är ofta omotiverat långa. Kravet på sannolikhet för brottsmisstanke borde vid häktning sättas avsevärt högre än vad som nu är fallet. Alltför ofta godtar domstolen, som har små möjligheter att kontrollera åklagaren, dennes blotta påstående att sannolika skäl föreligger. Flyktfara är den vanligaste häktningsgrunden. Givetvis finns fall där flyktfara verkligen föreligger men dessa fall är fåtaliga. En misstänkt i dagens Sverige kan inte hålla sig undan någon längre tid vare sig här eller i övriga Norden. Han fråntas sitt pass i samband med det anhållande som föregår häktningen. Det stora flertalet som är misstänkta för brott saknar också möjlighet att försörja sig utomlands. De har även sådan anknytning till Sverige på grund av bostads-, familje- och arbetsförhållanden att flykt ej är aktuell. Användningen av rekvisitet flyktfara skall då den misstänkte har hemvist i riket kunna begränsas till fall då han försökt avvika aller gjort förberedelse därtill. - Som häktningsskäl anges förhållandevis ofta att risk föreligger för bevisförvanskning genom att den misstänkte sätter sig i förbindelse med vittnen eller genom att förstöra skriftliga bevis. I praktiken torde emellertid bevisförvanskning sällan ske. Den misstänkte vet att han kommer i en sämre situation om han försöker detta och blir upptäckt. Det torde vara mycket sällsynt att misstänkta förmår vittnen att begå mened. Genom beslag kan polisen säkra skriftlig bevisning. - Fallen då det kan befaras att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet är mycket få. Grunden godtas omotiverat ofta av domstolarna. – Det förhållandet att en anhållen kan få sitta i fängsligt förvar upp till nio dagar utan domstolsprövning är inte godtagbart ur rättsäkerhetssynpunkt. Liksom fallet är i åtskilliga andra länder bör en domstolskontroll sättas in långt tidigare än nu är fallet. Inte

någon person bör få omhändertas utöver 24 timmar utan domstolsprövning. Det är motiverat att inrätta jourtjänst för domare och advokater för att möjliggöra detta. – Åklagaren äger beträffande den som är anhållen eller häktad ensam bestämma om den misstänkte får ha radio och läsa tidningar. Det förekommer ofta att åklagaren vägrar en häktad detta. En domstolsprövning av åklagarens beslut bör vara obligatorisk. I denna del har åklagarna inte fyllt måttet.

Länsåklagaren Lennart Lindelöw har i en artikel i Svenska Dagbladet 15.3.1976 tagit upp frågor rörande tillämpningen av personella tvångsmedel. Han framhåller att det vanligaste skälet för anhållande är utredningsskäl. Däremot är recidivrisken det vanliga skälet för häktning. De som häktas på denna grund torde dessvärre i huvudsak bestå av socialt utslagna individer i vilkas beteendemönster kriminaliteten bara framstår som en av flera djupgående störningar i samhällsanpassningen. Häktena får tjäna som upptagningshem för människor som samhällets vårdinstitutioner lämnat därhän. Rättsväsendets funktionärer får på grund av samhällsbrister inom andra vårdsektorer klä skott för åtgärder som kanske kan te sig alltför drastiska.

Rådmannen Anders Fröhling har genom bl a en artikel i Svenska Dabladet 27.2.1976 bemött Sjöström. Fröhling menar att Sjöström tar alltför lätt på möjligheterna att hålla sig undan inom riket eller i de övriga nordiska länderna. Det är inte okänt, att medborgare i andra nordiska länder begår brott i Sverige. Att genomföra en rättegång här när den misstänkte begivit sig till ett annat nordiskt land är ofta omöjligt. Många svenskar har också så instabila personliga förhållanden, att det för dem ligger nära till hands att försvinna och ligga lågt en tid. När det gäller kollusionsfaran förekommer det inte sällan att en misstänkt försöker få personer att ta tillbaka anmälningar och mildra utsagor som är till nackdel för den misstänkte. Särskilt vanligt är detta med personer, som har känslobindningar till den misstänkte. Detta kan gå så mycket lättare, som det ofta är fråga om en målsägande. Det säkert vanligaste häktningsskälet är recidivfara. Denna tillämpas ofta för att avbryta en pågående seriebrottslighet. Bland tänkbara reformer kan nämnas att anhållningstiden före häktningsförhandlingen kanske kan vara kortare och häktningsförhandlingen följa snabbare.

Pockettidningen R nr 5/1975 ägnades åt frågor om anhållande och häktning. I tidningen lämnas olika redogörelser för tilllämpningen av personella tvångsmedel. Sålunda anförs att det vid gripande är vanligt att den gripne inte omedelbart får veta varför han grips. Han tillåts inte att omgående meddela sig med hemmet, arbetsgivaren, skolan etc. Tiden för anhållande kan vara ända upp till nio dygn mot maximalt 24 timmar i de flesta jämförbara västerländska stater. Åklagarsidan ges alla möjligheter att snabbt säkerställa nödvändiga bevis, medan den misstänkte effektivt fråntas alla sådana möjligheter. Försvararen utses för sent. Beträffande häktning sägs att den fungerar som en klasslag, dvs fattiga och hemlösa är överrepresenterade bland de häktade. Rika och andra med god social

prognos misstänkta för avancerade skattebrott, kapitalflykt eller andra ekonomiska brott häktas ytterst sällan. De tre vanligaste häktningsskälen missbrukas flitigt av åklagarna. Det är exempelvis inte i första hand utslagna och hemlösa personer som har störst möjligheter att fly utomlands och sen klara sitt uppehälle där.

9 Sammanfattning av statistik och enkätundersökningar angående tillämpningen av de personella tvångsmedlen

9.1 Statistikens källor

För att komplettera det statistiska underlaget om anhållande och häktning har utredningen genomfört 2 enkäter, en till samtliga åklagarmyndigheter, en till samtliga polismyndigheter.

Enkäten till åklagarmyndigheterna var upplagd så att ett frågeformulär skulle besvaras för varje anhållande under en tremånadersperiod från september till november 1975. Frågeformulären redovisades till utredningen allteftersom ärendena avgjordes genom dom i första instans eller genom beslut av åklagare. Enkäten avbröts efter 6–9 månader den 31 maj 1976. Härvid insändes även de omkring 12 % av samtliga ärenden som vid denna tidpunkt ännu inte var avgjorda. Dessa ingår i redovisningen av enkätens resultat. Ett visst bortfall uppstod främst beroende på formulär som aldrig redovisades till utredningen. Bortfallet uppgick till omkring 14 %, men det var lägre, i storleksordningen 6 %, för anhållna som begärdes häktade. Totalt sett bedöms undersökningens tillförlitlighet vara god, bl. a. med hjälp av de jämförelser som kunnat göras med tidigare kartläggningar.

Enkäten till polismyndigheterna avsåg huvudsakligen en ren antalsräkning av samtliga som gripits och hämtats eller medtagits till förhör i anledning av misstanke om brott. Därjämte redovisades vissa uppgifter om varaktigheten av frihetsberövandet för de misstänkta som inte blev anhållna. Denna enkät genomfördes under samma period som enkäten till åklagarmyndigheterna, september till november 1975.

För båda enkäterna har resultatet i urvalet räknats upp med ledning av det totala antalet anhållna 1975. De siffror som presenteras i sammanfattningen avser genomgående uppräknade antal.

9.2 Ingripanden med anledning av misstanke om brott

Antalet gripna, hämtade eller medtagna till förhör misstänkta för brott uppgick 1975 enligt enkäten till polismyndigheterna till ca 70 000. Härav var knappt hälften eller 48 % gripna, 16 % hämtade och 37 % medtagna till förhör. Totalt anhölls ungefär en tredjedel av dem som förts till polisen misstänkta för brott.

Tabell 1 Personer som förts till polisen misstänkta för brott

	Totalt	Härav anhållna	Andel anhållna i %
Gripna	33 400	19 900	59
Hämtade till förhör	10 900	3 600	33
Medtagna till förhör	25 700	600	2
Summa	70 000	24 100	34
Verkställighet av beslut om anhållande som fattats i den misstänktes frånvaro		2 600[a]	
Totalt		26 700	

[a] Det totala antalet anhållna i sin frånvaro för vilka beslutet verkställdes 1975 beräknas enligt åklagarenkäten till 4 300. Dessa fall skulle inte redovisas i polisenkäten. Det relativt höga antalet anhållna i sin närvaro enligt polisenkäten förklaras sannolikt till stor del av att personer som gripits för aktuell brottslighet dessförinnan redan var anhållna i sin frånvaro.

Av de 26 700 anhållna frigavs två tredjedelar eller ca 18 350 och en tredjedel eller 8 350 begärdes häktade. I tabell 2 och 3 redovisas beslut angående frihetsberövandet sedan den misstänkte begärts häktad.

Av samtliga vidhållna häktningsframställningar ogillades 14 %, 13 % av dem som behandlades vid särskild häktningsförhandling och 29 % av dem som behandlades vid gemensam häktnings- och huvudförhandling. Antalet häktade uppgick till omkring 6 590, varav huvuddelen eller 6 250 häktades vid särskild häktningsförhandling. Det totala antalet häktade motsvarar ungefär 25 % av samtliga anhållna.

Tabell 2 Beslut efter häktningsframställning till dess att huvudförhandling inletts

	Antal		Antal	Procent
Totalt antal häktningsframställningar 1975	8 350	Härav återkallades	650	8
Återstår, vidhållna häktningsframställningar	7 700	Härav gemensam häktnings- och huvudförhandling	480	6
Återstår, häktningsframställningar som behandlats vid särskild häktningsförhandling	7 220	Härav ogillades	970	13
Återstår, häktade vid särskild häktningsförhandling	6 250	Härav hävdes häktningen innan huvudförhandling inletts för	510	7
Återstår, häktade tills huvudförhandling inletts	5 740			

Tabell 3 Beslut angående frihetsberövandet sedan huvudförhandling inletts

	Häktade vid särskild häktningsförhandling i %		Gemensam häktnings- och huvudförhandling i %	
	Antal	%	Antal	%
Häktningen hävd innan domen meddelats	190	3	0	1
Frigivna enligt domen	1 510	26	140	29
Kvar i häkte enligt domen	3 970	69	340	70
Summa	5 670	98	480	100
Fortfarande frihetsberövade då enkäten avbröts	70	1		
Totalt	5 740	99	480	100

Totalt omkring 700 av de anhållna undergick rättspsykiatrisk undersökning före dom. Flertalet eller 500 av dessa var häktade.

Antalet reseförbud var enligt utredningens enkät ca 400. Härav fattades ca 180 beslut av åklagare och resterande 220 av rätten, varav drygt hälften vid första häktningsförhandlingen.

9.3 Brottslighetens art

I tabell 4 sammanfattas uppgifterna om brotten som föranledde anhållandet, dels för samtliga anhållna, dels för dem som härav sedermera blev häktade.

Tabell 4 Brottslighetens art vid anhållandet

	Samtliga anhållna		Härav anhållna som senare blev häktade	
	Antal	%	Antal	%
Våldsbrott	3 600	13	900	14
Förmögenhetsbrott	18 300	69	4 100	61
Narkotikabrott	2 500	9	900	13
Förmögenhetsbrott i kombination med vålds- och eller narkotikabrott	800	3	300	5
Annat brott	1 500	6	500	7
Summa	26 700	100	6 700	100

Av samtliga anhållna för förmögenhetsbrott misstänktes drygt hälften, 9 900, för grova brott[1]. Det stora flertalet av dessa var misstänkta för grov stöld eller grovt häleri, 8 700.

Av de ca 8 400 anhållna som misstänktes för enkla förmögenhetsbrott avsåg knappt 5 000 enkel stöld eller häleri och 2 500 tillgrepp av fortskaffningsmedel[2].

Av samtliga anhållna för våldsbrott var det endast en fjärdedel, ca 900, som var misstänkta för grova brott[3]. Härav avsåg i sin tur ungefär hälften grov misshandel och de övriga mord eller dråp, respektive våldtäkt eller våldförande.

Av de ca 2 700 som vid anhållandet var misstänkta för enkla våldsbrott avsåg 50 % olaga hot och 40 % misshandel eller våld mot tjänsteman.

Som tidigare framgått blev en fjärdedel av de anhållna häktade. Andelen häktade varierade mellan olika brott, från 47 % för dem som misstänktes för rån och 43 % för dem som misstänktes för grov misshandel till 20 % för dem som misstänktes för enkel stöld och 14 % för dem som vid anhållandet misstänktes för tillgrepp av fortskaffningsmedel. Totalt sett var andelen häktade lägre för dem som anhölls misstänkta för förmögenhetsbrott enbart än för dem som misstänktes för annat brott än förmögenhetsbrott, 23 jämfört med 31 %.

Detta medför att andelen av de anhållna som var misstänkta för förmögenhetsbrott var lägre om man ser till dem som häktades jämfört med genomsnittet för samtliga anhållna, 61 jämfört med 69 %.

I stort sett erhålles samma bild av brottslighetens art med utgångspunkt från brotten vid domen/beslutet om åtalsunderlåtelse som med utgångspunkt från brotten vid anhållandet. Sålunda var andelen förmögenhetsbrott densamma vid båda tillfällena, både sett till samtliga anhållna och sett enbart till dem som häktades. Däremot var i båda fallen andelen av förmögenhetsbrotten som betecknades som grova något lägre enligt domen än vid anhållandet.

9.4 Grunder för frihetsberövandet

Vid anhållningsbeslutet var kollusionsfara den oftast förekommande grunden. Kollusionsfara åberopades i 60 % av anhållningsbesluten och var i 27 % av fallen den enda angivna grunden. RB 24:5 st. 2, "ej fulla skäl", angavs som grund för 9 % av anhållandena. De angivna grunderna för anhållandet varierade emellertid betydligt mellan dem som frigavs och dem som senare begärdes häktade.

[1] Av förmögenhetsbrotten har följande definierats som grova: rån, grov stöld, grovt häleri, grovt bedrägeri och grov förskingring. Genom lagändring som trätt i kraft den 1 april 1976 har kvalifikationsgrunderna för grov stöld ändrats. Sålunda är inte längre enligt lagtexten inbrott en omständighet som gör en stöld till grovt brott. Är gärningen av särskilt hänsynslös art kan detta däremot efter lagändringen göra att stöld bedöms som grovt brott. Samtidigt förändrades även rekvisiten för rån.

[2] Häri ingår även tillgrepp som rubricerats som grova.

[3] Av våldsbrotten har följande definierats som grova: mord, dråp, våldtäkt, våldförande och grov misshandel.

Tabell 5 Grunder för anhållandet, häktningsframställningen och för häktningsbeslutet i %

	Anhållandet	Häktn. framst.	Häktn. beslutet[c]
RB 24:1 st. 1			
Endast 1 grund			
Flyktfara	2	3	3
Kollusionsfara	27	6	3
Recidivfara	14	25	32
2 grunder			
Flykt- och kollusionsfara	5	3	3
Flykt- och recidivfara	7	14	14
Kollusions- och recidivfara	18	18	16
Samtliga 3 grunder			
Flykt-, kollusions- och recidivfara	10	19	15
Summa RB 24:1 st. 1	83	88	86
Övriga grunder[a]			
RB 24:1 st. 2			
"icke stadigt hemvist"	4	8	9
RB 24:1 st. 3			
"fängelse minst 2 år"	2	3	4
RB 24:2			
"okänd identitet"	2	1	1
RB 24:5 st. 2			
"ej fulla skäl"	9		
Summa övriga grunder	17	12	14
Totalt	100	100	100
Uppräknat antal	26 700	8 350	6 250
Sammanlagd förekomst av respektive grund[b]			
Flyktfara	24	38	36
Kollusionsfara	60	46	37
Recidivfara	50	76	76

[a] Här redovisas även de fall där t. ex. 24:1 st. 3 redovisats i kombination med 24:1 st. 1.
[b] Utom fall där även andra grunder åberopats än 24:1 st. 1.
[c] Avser beslut vid särskild häktningsförhandling.

	Förekomst i % av resp. grund i förhållande till		
	Samtliga anhållna	Dem som frigavs	Dem som begärdes häktade
Kollusionsfara som ensam grund	27	37	8
"Ej fulla skäl"	9	12	2
Summa	36	49	10

Vid häktningsbeslutet hade förekomsten av kollusionsfara som ensam grund sjunkit till 3 %. Den sammanlagda förekomsten av kollusionsfara vid häktningsbesluten var 37 %.

Flyktfara förekom som grund för anhållningsbeslutet i totalt 18 % av de fall då den anhållne frigavs och i 37 % av de fall den anhållne begärdes häktad. Den relativa förekomsten av flyktfara var i det närmaste densamma, omkring 37 %, vid häktningsframställningarna som vid häktningsbesluten. Såsom ensam grund förekom flyktfara enbart i 2 % av anhållningsbesluten – härvidlag rådde ingen skillnad mellan dem som frigavs och dem som senare begärdes häktade – och i 3 % av häktningsbesluten.

Recidivfara förekom som grund för anhållningsbeslutet i totalt 38 % av de fall den anhållne frigavs och i 72 % av de fall den anhållne begärdes häktad. Vid häktningsframställningen – och häktningsbeslutet – var den totala förekomsten av recidivfara ytterligare något högre eller, i båda fallen, 76 %. I de fall häktningsbesluten motiverades med mer än en grund förekom recidivfara ungefär lika ofta, dvs. i 14–16 % av besluten, i förening med flyktfara eller kollusionsfara enbart som i förening med såväl flykt- som kollusionsfara.

Förekomsten av recidivfara som ensam grund steg för varje beslut enligt nedan:

Grund för anhållandet		14 %
härav frigivna	11 %	
häktningsframställning avlåten	19 %	
Grund för häktningsframställningen		25 %
Grund för häktningsbeslutet		32 %

9.5 Beslut i åtalsfrågan och påföljd

Beslut i åtalsfrågan är sammanfattat i tabell 6.

Av de häktade blev så gott som samtliga åtalade, men av dem som inte häktades åtalades hälften eller 51 %.[1] Omkring 3 600 av de anhållna fick åtalsunderlåtelse. Härav var det färre än 100 som häktades. Med stöd av 1964 års lag med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (15–18-

Tabell 6 Beslut i åtalsfrågan

	Samtliga anhållna		Härav	
	Uppräknat antal	%	Häktade i %	Ej häktade i %
Åtal	16 700	62	97	51
Åtalsunderlåtelse	3 600	13	1	18
Avskrivet, brott ej styrkt	4 200	16	0	21
Avskrivet på annan grund	1 000	4	0	5
Beslut i åtalsfrågan ej fattat då enkäten avbröts	1 200	5	1	6
Summa	26 700	100	99 (6 730)	101 (8 350)

[1] Åtalet blev nedlagt i totalt omkring ett nittiotal fall, huvudsakligen avseende misstänkta som inte häktades.

åringar) kan ungdomar få åtalsunderlåtelse även för relativt allvarliga brott. Omkring 5 200 av fallen blev avskrivna, dvs. de ledde varken till åtal eller åtalsunderlåtelse. Av de fall som blivit avskrivna var det mindre än 100 som avsåg misstänkta som häktats.

I de fall åtal väckts hade då enkäten avbröts dom ännu inte meddelats för ca 12 % eller 1 900 anhållna. Härav var enbart omkring 140 häktade. Nedan redovisas förekommande påföljder.

Tabell 7 Påföljd m. m.

	Häktade i %	Ej häktade i %
Fängelse, ungdomsfängelse eller internering	64	27
Skyddstillsyn med behandling i anstalt	9	5
Sluten psykiatrisk vård	4	1
Skyddstillsyn eller villkorlig dom	19	50
Vård enligt barnavårdslagen eller lagen om nykterhetsvård	1	4
Böter	2	11
Samtliga punkter som grundat frihetsberövandet ogillade	1	2
Summa	100	100
Totalt antal åtalade	6 600	10 600
Härav dömda	6 400	8 300

Av de häktade dömdes sålunda 77 % till påföljder som innebar frihetsberövande. 2 % dömdes till böter och – vilket motsvarar mindre än 100 av de häktade – i 1 % av fallen ogillades samtliga åtalspunkter som grundat frihetsberövandet, 15 % dömdes till skyddstillsyn och 5 % dömdes till övriga påföljder, huvudsakligen villkorlig dom.

Av de ej häktade dömdes en tredjedel, 33 %, till påföljder som innebar frihetsberövande, 38 % till skyddstillsyn[1], 12 % till villkorlig dom[1], 11 % till böter och 4 % dömdes till annan påföljd, huvudsakligen vård enligt barnavårdslagen. För knappt 200 eller 2 % av de anhållna som inte blev häktade ogillades samtliga åtalspunkter som grundat frihetsberövandet.

9.6 Personliga förhållanden

Omkring 2 300 eller 9 % av samtliga anhållna var kvinnor. Av dessa blev 21 % häktade jämfört med 26 % av männen.

Tabell 8 Andelen ungdomar av de häktade

Ungefärlig ålder	Andel av de anhållna %	Andel häktade i % av de anhållna i resp. åldersgrupp
15–18	18	7
19–20	14	23
21	68	31
Totalt	100	25

[1] Inklusive kombinationer med böter och förvisning.

Av samtliga anhållna var nära en femtedel, 19 %, utländska medborgare. Ungefär hälften av de totalt ca 4 900 utlänningarna uppgavs vara svensktalande.

Av de ej svensktalande utlänningarna blev ca 50 % häktade jämfört med 31 % av de svensktalande utlänningarna och 25 % av svenskarna.

Tabell 9 Anställnings- och bostadsförhållanden

	Anhållna		Andel häktade i % av de anhållna
	Antal	%	
Pågående utbildning eller omskolning	1 900	7	14
Fast arbete och fast bostad	6 700	25	16
Tillfälligt arbete. Flertalet (omkring 80 %) av dessa hade fast bostad	2 500	9	24
Saknar arbete men har fast bostad	8 600	32	32
Saknar både arbete och bostad	2 100	8	55
Övriga, intagna på anstalt eller vårdinrättning eller anställningsförhållandena ej kända	4 900	18	19
Totalt	26 700	100	25

Av samtliga anhållna uppgavs 37 % vara missbrukare. Härav var mer än hälften narkotikamissbrukare. Av missbrukarna blev – utom det fåtal av de anhållna som sniffade – 35 % häktade, vilket kan jämföras med 20 % av de anhållna utan känt missbruk. Andelen missbrukare i de olika grupperna i tabell 9 varierade från 25 % för de misstänkta med fast arbete och bostad och för dem som undergick utbildning eller omskolning till 57 % av de misstänkta som saknade såväl fast arbete som fast bostad. Av missbrukarna blev en större andel häktade jämfört med de anhållna med motsvarande anställnings- och bostadsförhållanden utan känt missbruk. 6 700 av de anhållna hade exempelvis fast arbete och bostad. Av de omkring 1 700 härav som uppgavs vara missbrukare blev 24 % häktade jämfört med 14 % av de anhållna med fast arbete och bostad utan känt missbruk.

9.7 Varaktigheten av frihetsberövandet m. m.

I diagram 1 redovisas hur lång tid som förflyter från det att en person förts till polisen på grund av misstanke om brott till beslut om anhållande eller frigivande. Det totala antalet som förts till polisen i anledning av misstanke om brott var 72 600[1].

Efter sex timmar var omkring 41 200 frigivna och 20 000 anhållna. Av de frigivna hade omkring 1 000 dessförinnan varit anhållna. För återstående 10 400 misstänkta, motsvarande 14 % av samtliga som förts till polisen i anledning av misstanke om brott, hade sålunda efter 6 timmar inte fattats något beslut i anhållningsfrågan.

Efter 12 timmar var omkring 47 700 frigivna och 22 600 anhållna. Av de frigivna hade 2 600 dessförinnan varit anhållna. Av de återstående 2 300 personerna, motsvarande 3 % av samtliga som förts till polisen i anledning av misstanke om brott, blev senare 800 frigivna, lika många eller 800 blev anhållna medan 700 redan var anhållna i sin frånvaro.

[1] I denna summa ingår även fall av verkställighet av anhållningsbeslut i den misstänktes frånvaro. Som tidpunkt för anhållandet räknas härvid istället tidpunkt för s. k. 24:8 förhör.

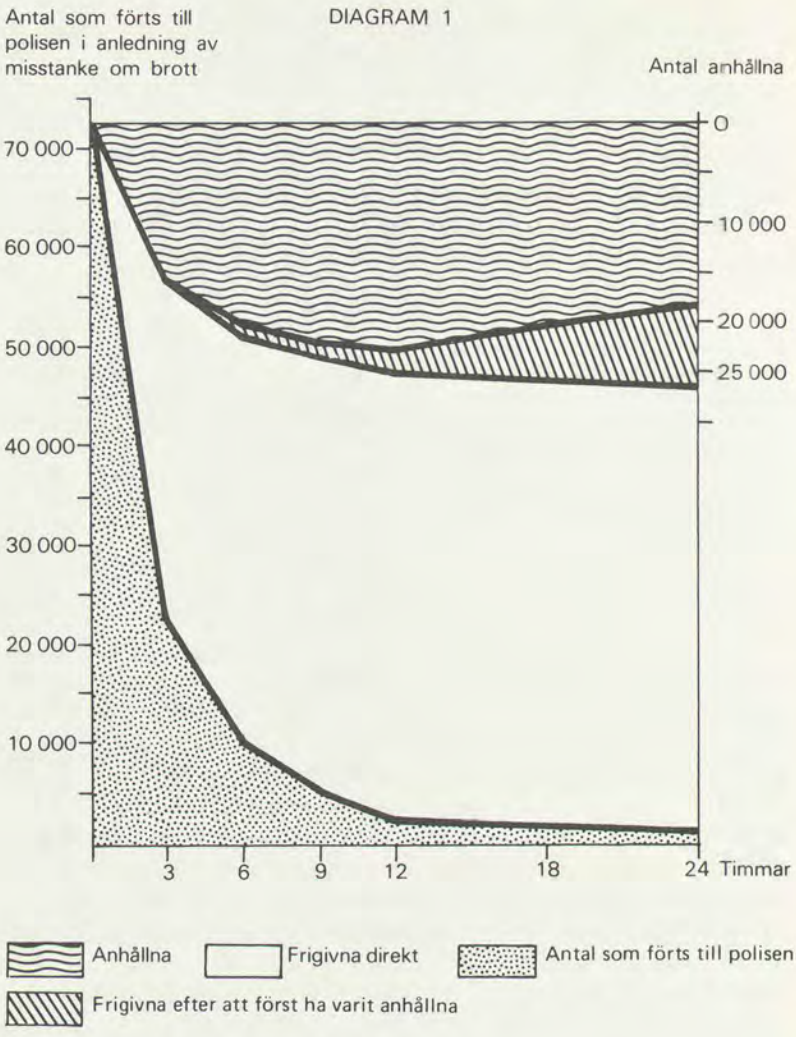

Diagram 1 Tid från att en person förts till polisen i anledning av misstanke om brott till frigivande eller anhållande.

Anm.: Av de 400 personer som redovisas som gripna etc. ännu 24 timmar efter de förts till polisen var omkring 300 anhållna i sin frånvaro. Personer som är anhållna i sin frånvaro och som grips på annan ort transporteras normalt till den åklagarmyndighet vid vilken anhållningsbeslutet fattats för s. k. 24:8 förhör.

Dagen efter anhållandet hade åklagaren fattat beslut om frigivning eller häktningsframställning för 59 % av samtliga anhållna. Anhållningstiden, dvs. tiden från anhållandet till åklagarens beslut i häktningsfrågan, var kortare för dem som frigavs än för dem som begärdes häktade. Dagen efter anhållandet hade sålunda 66 % av dem som inte begärdes häktade frigivits medan häktningsframställning avlåtits för 42 % av samtliga som begärdes häktade.

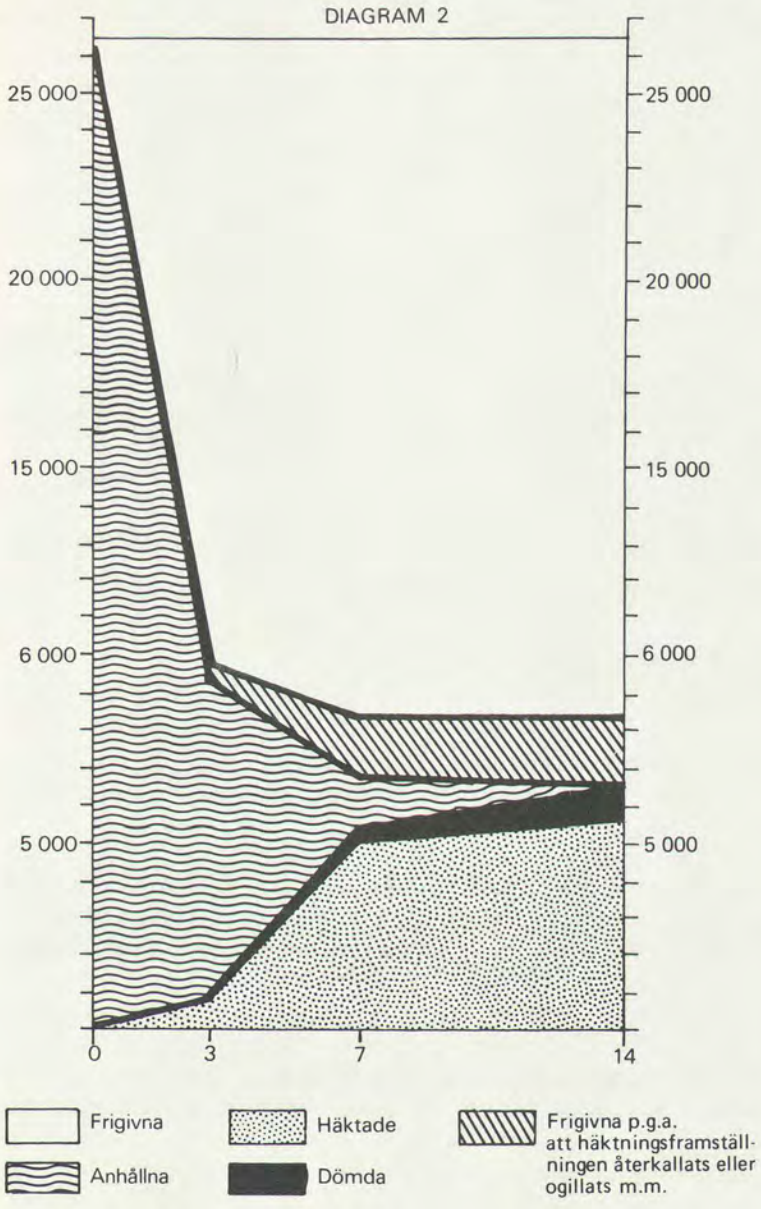

Diagram 2 Anhållna. Tid till frigivande, häktning eller dom inom 14 dagar efter anhållandet.

I diagram 2 redovisas tiden till frigivande eller häktning samt antalet dömda inom 14 dagar efter anhållandet.

3 dagar efter anhållandet hade totalt 17 300 eller 65 % frigivits. Ett par hundra av dessa hade dessförinnan begärts häktade men häktningsframställningen hade endera återkallats eller ogillats. 3 dagar efter anhållandet har vidare 600 häktats. Av de omkring 8 800 som ännu efter 3 da-

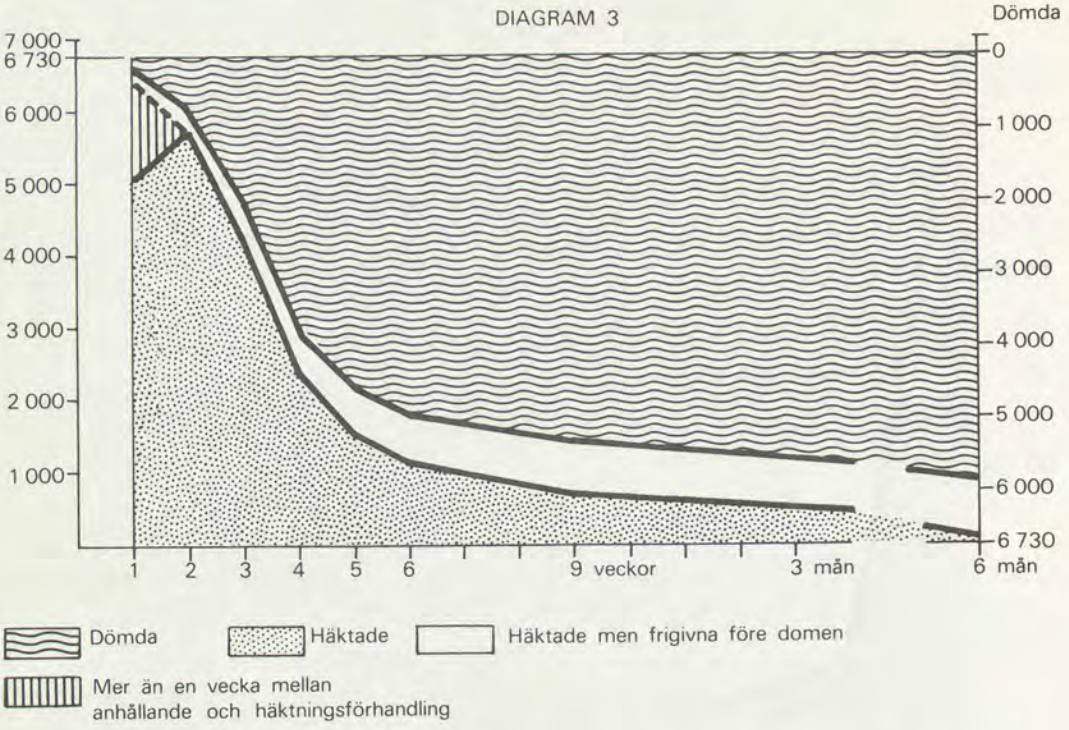

Diagram 3 Häktade. Tiden från anhållande till frigivande eller dom.

gar fortfarande var anhållna hade omkring 6 200 begärts häktade. Av återstoden var det ungefär lika många, ca 1 300, som frigavs som begärdes häktade. Åklagarens beslut i häktningsfrågan fattades i dessa fall (med något enstaka undantag) inom 5 dagar efter anhållandet.

7 dagar efter anhållandet hade domstolen fattat beslut i häktningsfrågan för 78 % av de fall häktningsframställningen vidhållits och 22 % eller 1 700 hade begärts häktade men var fortfarande anhållna. Totalt var efter denna tidsrymd omkring 19 800 eller 74 % av samtliga anhållna frigivna, 5 000 häktade och 200 dömda.

14 dagar efter anhållandet hade domstolen fattat beslut angående samtliga avlåtna häktningsframställningar. Totalt 20 200 var frigivna. Härav hade omkring 200 dessförinnan varit häktade. 5 700 var häktade men ännu inte dömda och omkring 800 var 14 dagar efter anhållandet redan dömda. Antalet fall med gemensam häktnings- och huvudförhandling var som tidigare nämnts 480.

I diagram 3 redovisas tiden från anhållande till frigivande eller dom för dem som häktades. Totalt blev som tidigare framgått omkring 6 590 av de anhållna häktade, varav 6 250 häktades vid särskild häktningsförhandling och 340 vid gemensam häktnings- och huvudförhandling[1].

Inom 2 veckor efter anhållandet hade 13 % av de häktade frigivits eller dömts. Mellan 2 och 3 veckor efter anhållandet dömdes eller frigavs 22 %

[1] I diagram 3 redovisas även de omkring 140 fall som inte blev häktade vid gemensam häktnings- och huvudförhandling.

av de häktade och mellan 3 och 4 veckor efter anhållandet dömdes eller frigavs 28 %. Detta innebär att häktningstiden för mer än hälften av de häktade uppgick till mellan 2 och 4 veckor. Om median används som mått på den genomsnittliga häktningstiden kan denna beräknas uppgå till omkring 25 dagar, dvs. mellan 3 och 4 veckor.

4–5 veckor efter anhållandet dömdes eller frigavs 13 % av de anhållna och 5–6 veckor efter anhållandet ytterligare 6 %. Detta betyder att 6 veckor efter anhållandet var fortfarande 18 % eller 1 100 ännu inte dömda eller frigivna. Mer än en tredjedel av dessa fall avsåg häktade som förordnats undergå rättspsykiatrisk undersökning.

Rättspsykiatrisk undersökning förordnades för totalt omkring 500 av de häktade. Dessa utgör en relativt stor del av fallen med långa häktningstider. Totalt var 11 % häktade mer än 9 veckor och 8 % mer än 3 månader. Bortses från dem som väntade på eller undergick rättspsykiatrisk undersökning sjunker andelen med häktningstider överstigande 9 veckor till ca 5 % och andelen med tider överstigande 3 månader till 2 %.

11 % av de häktade frigavs före dom. Av de dömda frigavs omkring en fjärdedel då domen meddelades medan tre fjärdedelar hade att kvarbli i häkte tills domen vunnit laga kraft.

Av nedanstående tablå framgår att 39 % av de anhållna fördes till polisen för förhör under normal tjänstetid, från måndag till fredag mellan klockan 08.00 och 17.00. Totalt under veckan fördes 45 % av dem som senare anhölls till polisen för förhör under denna tid. Både vad gäller tidpunkt på dagen och veckodag rådde det stora skillnader mellan dem som var gripna och dem som hämtades eller medtogs för förhör. Av dem som var gripna var det sålunda bara 37 % som fördes till polisen mellan kl. 08.00 och 17.00, vilket kan jämföras med 80 % av dem som hämtades eller medtogs för förhör och senare anhölls. Av dem som var gripna fördes vidare nästan en fjärdedel, 23 %, till polisen under lördag–söndag jämfört med 7 % av dem som hämtades eller medtogs för förhör. 79 % av de anhållna var gripna.

Tabell 9 Tidpunkt på dygnet för personer som förts till polisen på grund av misstanke om brott och som senare anhölls

Tidsperiod	Anhållna		Andel häktningsframställningar i %
	Antal	%	
Normal tjänstetid, måndag–fredag kl. 08.00–16.59	10 520	39	36
lördag, söndag kl. 08.00–16.59	1 540	6	40
samtliga dagar kl. 17.00–23.59	8 450	32	28
kl. 24.00–07.59	6 190	23	25
Summa	26 700	100	31

Totalt fattades 51 % av anhållningsbesluten avseende anhållna i sin närvaro mellan kl. 08.00 och 17.00, 30 % mellan 17.00 och midnatt och 19 % mellan midnatt och kl. 08.00. Av tabell 9 framgår att andelen som begärdes häktade varierade beroende på tidpunkt på dygnet för gripandet/hämtandet. Andelen som begärdes häktade varierade i ännu högre utsträckning beroende på tidpunkt på dygnet och veckodag för anhållandet. Av dem som anhölls i sin närvaro begärdes i genomsnitt 29 % häktade.[1] Av dem som anhölls under normal tjänstetid, måndag–fredag mellan kl. 08.00 och 17.00, begärdes något flera eller 34 % häktade. Av dem som anhölls från midnatt till kl. 08.00 begärdes emellertid betydligt färre eller 19 % häktade, 21 % tisdag till fredag och endast 16 % lördag till måndag.

9.8 Jämförelser mellan beslut i åtalsfrågan och andra förhållanden

Tidigare har framgått att omkring 5 200 eller 20 % av ärendena avseende de anhållna blev avskrivna. För 4 av 5 var härvid avskrivningsgrunden "brott ej styrkt". Andelen avskrivna ärenden varierade bl. a. beroende på vilken grund som åberopats för anhållandet.

I de fall anhållningsbeslutet motiverades med recidivfara ensamt eller recidivfara i förening med flyktfara eller i förening med såväl flykt- som kollusionsfara blev 10–12 % avskrivna. I de fall anhållningsbeslutet motiverades med kollusionsfara, flykt- och kollusionsfara eller "ej fulla skäl" blev å andra sidan 24, 30 respektive 31 % av ärendena avskrivna. I mer än hälften, 55 %, av de avskrivna ärendena motiverades anhållandet med något av de 3 sistnämnda grunderna[2]. Beträffande de fall anhållningsbeslutet motiverades med "ej fulla skäl" kan nämnas att i totalt 32 % av dessa fall – jämfört med i genomsnitt 12 % – hade då enkäten avbröts endera beslut i åtalsfrågan inte fattats eller dom inte meddelats.

Andelen avskrivna ärenden varierade även efter typ av brott, från 38 % för dem som anhölls såsom misstänkta för olaga hot och 27 % för dem som misstänktes för grova våldsbrott till 16 % för dem som anhölls för narkotikabrott eller grova förmögenhetsbrott och 12 % för dem som anhölls som misstänkta för mer än en typ av brott, vålds-, förmögenhets- eller narkotikabrott.

45 % av dem som inte begärdes häktade frigavs inom 24 timmar efter gripandet/hämtandet. I de fall avskrivningsbeslutet motiverades med annan grund än "brott ej styrkt" frigavs något fler eller 59 % inom 24 timmar efter gripandet. I övrigt var det obetydliga skillnader beroende på vilket beslut som fattades i åtalsfrågan. En motsvarande uppdelning har även gjorts efter anhållningsgrund. Tiden från gripandet till frigivandet uppgick till 24 timmar eller mindre för 45 % av dem som anhölls på grund av kollusionsfara och inte begärdes häktade, 33 % av dem som anhölls på grund av flykt- och kollusionsfara och 59 % av dem som anhölls på grund av "ej fulla skäl".

[1] Av de omkring 4 300 fallen av verkställighet av anhållningsbeslut i den misstänktes frånvaro begärdes 43 % häktade. Den genomsnittliga andelen häktningsframställningar var som tidigare framgått 31 %.

[2] Av samtliga anhållningsbeslut motiverades 42 % med någon av dessa grunder.

9.9 Utvecklingen av antalet anhållna m. m. sedan 1965

1976 uppgick antalet anhållna till omkring 26 000, vilket innebär en ökning med 57 % sedan 1965. Per 100 000 av den straffmyndiga befolkningen var ökningen 47 %. Antalet häktningsframställningar uppgick 1976 till drygt 8 300, vilket innebär en ökninng med 13 % i förhållande till 1965. Den lägre ökningstakten beträffande antalet häktningsframställningar sammanhänger med att andelen av de anhållna som begärs häktade sjunkit från 44 % 1965 till 32 % 1976.

1975 dömdes nära 23 000 för grövre brott utom trafikbrott och nära 8 000 fick åtalsunderlåtelse för grövre brott.[1] Summan härav blir drygt 30 000, vilket innebär en ökning med 46 % sedan 1965. Flertalet av dem som dömts eller fått åtalsunderlåtelse för grövre brott antas ha varit skyldiga till brott för vilket straffskalan omfattat 1 års fängelse.[2] Den publicerade statistiken medger inte någon exakt beräkning av detta antal.

I direktiven till utredningen uppmärksammades att många av de häktade var misstänkta för förmögenhetsbrott. Antalet som enbart var misstänkta för förmögenhetsbrott uppgick enligt utredningens siffror till 61 % av samtliga häktade. Av dem som dömdes för grövre brott utom trafikbrott 1975 hade 68 % gjort sig skyldiga till förmögenhetsbrott. Av dem som fick åtalsunderlåtelse 1975 var andelen som begått förmögenhetsbrott så hög som 95 %. Andelen förmögenhetsbrott var å andra sidan betydligt lägre om man av de dömda skiljer ut dem som dömdes till fängelse, ungdomsfängelse eller internering.

[1] Av dem som dömdes för grövre brott hade omkring 6 000 gjort sig skyldiga till trafikbrott men av dessa blev erfarenhetsmässigt endast ett litet fåtal anhållna eller häktade.

[2] Av de anhållna bedöms i storleksordningen 98 % vara misstänkta för brott med 1 års fängelse i straffskalan.

10 Överväganden och förslag

10.1 Allmänna riktlinjer

Beivrande av brott kräver omfattande insatser från samhällets sida. När brott begåtts inleds ett mer eller mindre omfattande spaningsarbete av polisen. Om spaningen leder till att viss person kan misstänkas och det gäller brott som inte är av enkel beskaffenhet, bedrivs förundersökningen under åklagarens ledning. Om förundersökningen inte nedläggs beslutar åklagaren om åtal skall ske. Väckes åtal vidtar domstolsprocessen, som avslutas med domen. Om denna är fällande och påföljd utdömes skall slutligen verkställighet äga rum. Utgör påföljden kriminalvård i anstalt eller i frihet ankommer verkställigheten på kriminalvårdsverket.

Vad som närmast är av intresse i förevarande sammanhang är förundersökningen och domstolsförfarandet eller vad som ofta brukar kallas lagföringen. Detta förfarande syftar främst till att skapa underlag för en så säker bedömning som möjligt av frågorna om skuld och påföljd när någon är misstänkt för brott.

En grundläggande princip inom brottmålsprocessen är att den misstänkte skall behandlas som oskyldig till dess fällande dom föreligger. Det åligger åklagaren att förebringa bevisning om sitt ansvarspåstående. Domstolsförfarandet är så utformat att det skall ge garantier för en kritisk och noggrann prövning av bevisningen. Särskilda regler finns vidare för att tillförsäkra den misstänkte möjligheter till ett effektivt försvar.

Principen att den misstänkte skall behandlas som oskyldig till dess fällande dom föreligger upprätthålls inte utan undantag. Under vissa förutsättningar måste den misstänkte underkasta sig tvångsmedel, riktade mot hans annars av rättsordningen skyddade intressen. Sålunda kan hans tillgångar beläggas med kvarstad eller skingringsförbud. Möjligheterna till husrannsakan, kroppsvisitation, kroppsbesiktning och telefonavlyssning är också betydligt mera vidsträckta beträffande den som är misstänkt för brott än i andra fall. Det tvångsmedel som är mest ingripande i den personliga integriteten är häktning.

Vissa grundläggande principer för användande av häktning som straffprocessuellt tvångsmedel har fastslagits i internationellt samarbete. Inom FN och europarådet har sålunda bedrivits ett energiskt arbete i syfte att

precisera och utveckla den standard som bör eftersträvas på detta område. Frågan om användningen av personella tvångsmedel i straffprocessen har tagits upp i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. På grundval av förklaringen har utarbetats europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. FN har vidare antagit en konvention om medborgerliga och politiska rättigheter. Båda dessa konventioner har ratificerats av Sverige.

Häktning. Den rättsliga regleringen av häktning återfinns i 24 kap RB. Huvudregeln är att häktning får tillgripas om någon är på sannolika skäl misstänkt för brott, för vilket är stadgat fängelse i ett år eller däröver, om med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen kan befaras att han avviker eller annorledes undandrar sig lagföring eller straff (flyktfara) eller genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning (kollusionsfara) eller också anledning förekommer att han fortsätter sin brottsliga verksamhet (recidivfara).

Antalet häktade kan för 1975 beräknas till cirka 6 600. Som jämförelse kan nämnas att årliga antalet personer som dömts eller meddelats åtalsunderlåtelse för grövre brott utom trafikbrott, uppgår till cirka 30 000. Av den enkätundersökning hos åklagarna som vi företagit framgår i övrigt följande. Av de häktade åtalades 98 procent medan beslut om åtalsunderlåtelse meddelades beträffande en procent. I en procent av de fall där åtal väcktshar samtliga åtalspunkter som grundat häktningen ogillats. Påföljden har för 64 procent av de häktade blivit fängelse, ungdomsfängelse eller internering, för 9 procent skyddstillsyn med anstaltsbehandling, för 4 procent sluten psykiatrisk vård, för 19 procent skyddstillsyn eller villkorlig dom, för en procent vård enligt barnavårdslagen eller lagen om nykterhetsvård och för 2 procent böter. Brotten har för 61 procent av de häktade utgjorts av förmögenhetsbrott, därav 39 procent grova brott, för 13 procent narkotikabrott och för 14 procent våldsbrott. Beträffande de särskilda häktningsgrunderna visar undersökningen att den vanligaste häktningsgrunden är recidivfara, som förekommer som ensam grund vid 32 procent av besluten om häktning och i kombination med flykt- eller kollusionsfara i ytterligare 45 procent av besluten om häktning, dvs totalt 77 procent. Flykt- och kollusionsfara är ovanliga som ensamma häktningsgrunder. Frekvensen uppgår i båda fallen till 3 procent av besluten. Kombinationen flykt- och recidivfara förekom i 14 procent av besluten, kollusions- och recidivfara i 16 procent och samtliga tre grunder i 15 procent av besluten om häktning.

Som tidigare nämnts skall den som är misstänkt för brott i princip behandlas som oskyldig till dess fällande dom meddelats. Möjligheten att dessförinnan ingripa med häktning måste vara begränsad till sådana situationer där ett frihetsberövande är påkallat av mycket starka allmänna intressen. De allmänna intressen som tillgodoses med nuvarande häktningsregler är kravet på effektivitet i lagföringen och kravet på samhällsskydd under lagföringen. Som allmän förutsättning för häktning

uppställs krav på att det skall föreligga kvalificerad misstanke som avser mera allvarlig brottslighet.

Effektivitetsintresset kommer i nuvarande bestämmelser till uttryck i de särskilda häktningsgrunderna flyktfara och kollusionsfara medan främst samhällsskyddets intresse föranlett den tredje särskilda häktningsgrunden, recidivfara. De syften som sålunda ligger bakom häktningsreglerna uppbärs otvivelaktigt av starka allmänna intressen och har också sin motsvarighet i de flesta utvecklade rättssystem. Det är enligt vår mening nödvändigt att häktning får tillgripas för att tillgodose sådana syften. Med hänsyn till det djupa ingrepp i den personliga integriteten som häktning innebär är det emellertid viktigt att utrymmet för häktning begränsas så långt det är möjligt utan att effektivitets- eller samhällsskyddsintresset eftersätts.

En grundläggande förutsättning för att någon skall kunna häktas måste vara att det föreligger en kvalificerad misstanke att han begått visst brott. I tillämpningen innebär de nuvarande reglerna att ärendet avskrivs eller åtalet ogillas endast beträffande 2 procent av de häktade. Det är enligt vår mening knappast möjligt att nå längre i fråga om kravet på kvalificerad misstanke.

För att häktning skall få användas gäller som tidigare sagts vissa förutsättningar i fråga om brottsligheten. Frågan vilka krav som bör ställas i fråga om brottslighetens beskaffenhet hänger nära samman med utformningen av de särskilda häktningsgrunderna. Av dessa har som förut framhållits flyktfara och kollusionsfara ett direkt syfte att säkra effektiviteten i lagföringen medan recidivfara som häktningsgrund är motiverad främst från samhällsskyddets synpunkt. Det är sistnämnda häktningsskäl som ligger till grund för det stora flertalet häktningar.

Vid häktning på grund av recidivfara har häktningen väsentligen den funktionen att i avbidan på straffet tillgodose samhällsskyddets intresse. Det finns därför anledning att närmare undersöka vilken roll samhällsskyddet spelar vid påföljdsvalet.

De straffrättsliga sanktioner som används som medel vid bekämpning av kriminaliteten utgörs väsentligen av de frihetsberövande påföljderna fängelse, ungdomsfängelse och internering samt de icke frihetsberövande påföljderna villkorlig dom och skyddstillsyn. De sistnämnda påföljderna är inte avsedda att tillämpas vid allvarligare kriminalitet. Villkorlig dom får sålunda ej meddelas, om på grund av brottets svårhet eller eljest hinder möter av hänsyn till allmän laglydnad. Är det lindrigaste straff som stadgas för brottet fängelse i ett år eller däröver, får skyddstillsyn ådömas endast om synnerliga skäl föreligger.

I lagstiftningen finns inte andra anvisningar för påföljdsvalet än den allmänt hållna regeln i 1 kap 7 § brottsbalken att rätten vid val av påföljd skall, med iakttagande av vad som krävs för att upprätthålla allmän laglydnad, fästa särskilt avseende vid att påföljden skall vara ägnad att främja den dömdes anpassning i samhället. I praxis har utvecklingen under senare år gått mot ökande användning av icke frihetsberövande påföljder. Detta gäller särskilt vid förmögenhetsbrott. Däremot ådöms regelmässigt

frihetsberövande påföljd vid allvarligare våldsbrott och narkotikabrott. Utrymmet för villkorlig dom och skyddstillsyn är som nyss sagts i princip begränsat till mindre allvarlig brottslighet.

Av de undersökningar som vi genomfört framgår att häktning i stor utsträckning sker i sådana fall då icke frihetsberövande påföljd sedermera utdöms och att brottslighet, som i nyss angivna mening kan anses som mindre allvarlig, särskilt inom området för förmögenhetsbrott, ofta grundar häktning. Vid häktning spelar alltså intresset att genom frihetsberövande hindra brottslingen från att begå nya brott en mycket stor roll. Sådana specialpreventiva synpunkter beaktas vid påföljdsvalet som regel endast vid grövre kriminalitet, där internering eller långvariga fängelsestraff kommer i fråga. I den mån frihetsberövande påföljder väljs vid mindre allvarlig kriminalitet är detta som regel motiverat av allmänpreventiva hänsyn.

Den nuvarande utformningen av recidivfara som häktningsgrund medger i och för sig en vidsträckt tillämpning. I våra direktiv framhålls att praxis i detta avseende synes ha gått vida längre än lagstiftaren menat. Detta har bekräftats i vår enkätundersökning. I den allmänna debatten har också riktats kritik mot användningen av recidivfara som häktningsgrund i den utsträckning som nu sker.

En bidragande orsak till denna utveckling torde vara att domstolarna saknat effektiva och realistiska alternativ till häktning. Valet står som regel mellan att häkta den misstänkte och att frige honom utan någon närmare kontroll av hans situation. Är risken för återfall påtaglig väljer domstolarna i den situationen ofta häktning, även om brottsligheten inte är av särskilt allvarlig beskaffenhet.

Det enda alternativ till häktning som enligt nuvarande ordning står till buds vid recidivrisk är övervakning enligt 24 kap 3 § RB. Sådan övervakning förutsätter den misstänktes medgivande och kan användas om häktning på grund av den misstänktes ungdom eller sjukdom kan antagas medföra allvarligt men för honom. Ansvaret för att ordna övervakningen har i första hand lagts på undersökningsledaren dvs som regel åklagaren. Övervakning kan anordnas i den misstänktes hem eller i annat enskilt hem eller genom att den misstänkte tas in på lämplig anstalt. Anstaltsplacering förutsätter särskilt medgivande av den som är ansvarig för anstalten. Övervakning kan också innebära skyldighet för den misstänkte att vissa tider vara tillgänglig i sin bostad eller på sin arbetsplats eller att iaktta annat villkor som anses erforderligt för övervakningen. Några föreskrifter om hur kontrollen skall vara anordnad finns inte. Det har visat sig att övervakning som alternativ till häktning praktiskt taget inte alls förekommer i tillämpningen.

Det är enligt vår mening ofrånkomligt att i viss utsträckning godta att häktning får ske vid risk för fortsatt brottslighet. Vi anser emellertid att häktning på denna grund f n sker i alltför stor utsträckning och bör begränsas till de fall där det från samhällsskyddets synpunkt är oundgängligen nödvändigt att ingripa med frihetsberövande. Liksom vid

straffmätning och påföljdsval är det under lagföringen från rent specialpreventiva synpunkter motiverat att tillgripa frihetsberövande i sådana fall där det föreligger risk för fortsatt allvarlig brottslighet. Om brottsligheten däremot inte är av svårare art än att villkorlig dom eller skyddstillsyn kan komma i fråga eller att ett kortvarigt frihetsstraff kan förutses, bör enligt vår mening risk för fortsatt brottslighet som regel inte föranleda ett så allvarligt ingrepp i den personliga integriteten som häktning.

Även med denna principiella inställning måste emellertid beaktas att det i många fall då brottsligheten inte är av så svår art att häktning på grund av recidivrisken bör tillåtas enligt vad vi nyss sagt, skulle framstå som olyckligt från samhällsskyddets synpunkt att frige en misstänkt utan någon kontroll under lagföringen. Vi tänker då närmast på sådana situationer då återfall på goda grunder kan befaras. Det kan exempelvis vara sådana fall där den misstänktes sociala situation bidragit till eller utlöst brottsligheten. Även om häktning inte bör tillåtas om brottsligheten är av mindre allvarlig art, anser vi att mindre ingripande åtgärder i syfte att förhindra fortsatt brottslighet bör kunna komma i fråga. Om en påtaglig begränsning av möjligheterna till häktning vid recidivfara skall genomföras är det därför enligt vår mening angeläget att de processuella tvångsmedlen kompletteras med alternativ till häktning som inte innebär frihetsberövande men innefattar kontroll i form av tillsyn.

En sådan tillsyn bör innefatta möjlighet till effektiv kontroll över den misstänkte. I annat fall är det risk för att ett sådant alternativ – som fallet är med den nuvarande övervakningen – inte kommer till användning. För att kontroll skall kunna utövas bör tillsynen innebära en skyldighet för den misstänkte att vara tillgänglig på viss tid och plats. De tillämpande myndigheterna bör härvid ha stor frihet att välja platsen så att både kontrollbehovet och den misstänktes intressen tillgodoses. I många fall kan det räcka med att föreskriva att den misstänkte skall anmäla sig på viss plats eller kunna anträffas i sin bostad eller på sin arbetsplats. I sådana fall när den misstänkte undergår vård eller behandling på sjukhus, vårdanstalt eller annan institution kan det vara lämpligt att förlägga kontrollen till institutionen i fråga. För de mest svårkontrollerade fallen bör inrättas särskilda tillsynshem. För att ombesörja kontrollen bör särskilda tillsynsmän utses.

För att syftet med tillsyn som alternativ till häktning skall uppnås är det viktigt att den som ställts under tillsyn verkligen följer de föreskrifter som tillsynen innefattar. Om han undandrar sig den kontroll som tillsynen förutsätter måste effektiva sanktioner kunna tillgripas. Eftersätter den misstänkte sina skyldigheter eller fortsätter han sin brottsliga verksamhet bör därför häktning kunna tillgripas även om häktningsgrund inte föreligger i övrigt. En tillsyn utformad efter dessa riktlinjer får starka drag av en villkorlig häktning och bör enligt vår mening kunna verksamt bidra till att avhålla den misstänkte från att begå nya brott.

Det kan i detta sammanhang finnas anledning att något närmare beröra

frågan om straffprocessuella tvångsmedel bör kunna användas från väsentligen individualpreventiv synpunkt. I våra direktiv anförs att denna fråga har nära samband med de frågor som omfattas av socialutredningens uppdrag.

När häktning på grund av risk för fortsatt brottslighet aktualiseras är det i många fall fråga om personer som missbrukar alkohol eller narkotika eller i övrigt lever under mycket svåra sociala förhållanden. F n kan i sådana fall tvångsingripande ske med stöd av barnavårdslagen, nykterhetsvårdslagen eller lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård, bl a om det är påkallat med hänsyn till annans personliga säkerhet eller vederbörandes eget liv. Socialutredningen har i sitt principbetänkande Socialvården Mål och medel (SOU 1974:39) behandlat bl a frågan om sociala vårdinsatser utan den enskildes samtycke. Enligt utredningen är det nödvändigt att utforma samhällets verksamhet så att människornas sociala problem i största möjliga utsträckning kan förebyggas eller lösas genom frivillig samverkan. Omhändertagande utan den enskildes samtycke skall enligt utredningen grundas på en helhetsbedömning av den enskildes situation, vad gäller risken för hans liv, hälsa och utveckling. De av utredningen föreslagna grunderna för ingripande skiljer sig från de gällande lagarnas mera symtomorienterade och preciserade villkor för omhändertagande av typ hemfallenhet åt alkoholmissbruk, antal fylleriförseelser m m. I enlighet med denna grundsyn förordar socialutredningen beträffande ungdom att möjlighet till kortvarigt frihetsberövande skall finnas i situationer som har en för den unge klart destruktiv karaktär såsom omfattande missbruk av beroendeframkallande medel eller allvarlig kriminalitet. Beträffande vuxna anför utredningen att omhändertagande mot den enskildes vilja enligt lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård måste begränsas till att gälla hänsyn enbart till honom själv, medan skyddet av annan är ett samhällsintresse som måste tillgodoses i andra former. I fråga om missbrukargruppen anför utredningen att den enskildes trygghet i vissa fall kan påkalla åtgärder utan hans samtycke även i situationer då lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård inte är tillämplig. Har till följd av missbruk av beroendeframkallande medel uppkommit ett trängande behov av vård bör samhället äga vidta åtgärd även utan hans samtycke, om utebliven vård kan medföra allvarlig fara för hans liv eller hälsa eller eljest leda till allvarliga sociala skadeverkningar för honom själv. Socialutredningens principbetänkande ger alltså uttryck för den uppfattningen att social rehabilitering i första hand skall bygga på den enskildes frivilliga medverkan men att tvångsåtgärder skall kunna tillgripas i vissa fall om det är påkallat med hänsyn till hans liv, hälsa och utveckling.

Häktning innebär som regel en sträng isolering från omvärlden. En sådan isolering medför givetvis ett avbrott i ett pågående missbruk av alkohol eller narkotika. Någon vård eller behandling äger däremot inte rum under häktningstiden. Från medicinsk och psykiatrisk synpunkt torde häktning snarare innefatta ökade risker för den misstänktes hälsa och utveckling. Vi

anser därför inte att häktning kan motiveras från individualpreventiv synpunkt. De tvångsåtgärder som kan vara motiverade från den enskildes synpunkt bör enligt vår mening regleras i sociallagstiftningen. Inte heller tillsynsinstitutet bör kunna användas i syfte att åstadkomma en social rehabilitering. En förutsättning för tillsyn bör vara att åtgärden är påkallad från samhällsskyddets synpunkt. En annan sak är att tillsyn med den misstänktes medgivande bör kunna kombineras med åtgärder som syftar till social rehabilitering. De tvångsåtgärder som ingår i tillsynen skall dock vara motiverade uteslutande från kontrollsynpunkt. Tvångsåtgärder som syftar till social rehabilitering bör kunna förekomma samtidigt med tillsyn men skall i så fall genomföras med stöd av sociallagstiftningen.

En tillsyn med den utformning som angivits bör enligt vår mening kunna utgöra ett realistiskt alternativ till häktning. Av stor betydelse är därvid att ansvaret och ledningen för tillsynen anförtros ett lämpligt samhällsorgan. Som framgår av det föregående skall tillsynen innefatta en effektiv kontroll av den misstänkte under lagföringen. Det är emellertid också angeläget att den misstänkte, om han så önskar, får det personliga stöd och den hjälp i övrigt som han behöver. Enligt vår uppfattning är det mot denna bakgrund naturligt att ansvaret och ledningen för tillsynen anförtros kriminalvårdsverket. Den direkta kontrollen bör därvid utövas av tillsynsmän som rekryteras från kriminalvårdens myndigheter och institutioner.

Flyktfara och kollusionsfara är som tidigare framhållits de häktningsgrunder som direkt tillgodoser intresset av effektivitet i lagföringen. I jämförelse med risk för fortsatt brottslighet spelar dock flykt- och kollusionsfara en betydligt mindre roll som grund för häktning.

Även beträffande flykt- och kollusionsfara gäller som allmän förutsättning för häktning att för det brott misstanken avser, är stadgat fängelse i ett år eller däröver. När det gäller häktning på grund av risk för fortsatt brottslig verksamhet har vi förordat en begränsning till mera allvarliga brott som förutsättning för häktning. De skäl som kan anföras för en sådan ordning har inte samma giltighet vid flykt- och kollusionsfara. Här är det fråga om åtgärder från den misstänktes sida i syfte att sabotera lagföringen. I sådana fall bör frihetsberövande tvångsmedel tolereras i större utsträckning än när det gäller risk för fortsatt brottslighet. Det finns därför enligt vår mening inte anledning frångå nuvarande regler i fråga om brottslighetens svårhet vid flykt- och kollusionsfara. För att häktning skall få ske bör emellertid krävas att risken för flykt resp undanröjande av bevisning är påtaglig med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. En mera allmän risk för sådana åtgärder bör enligt vår mening inte godtas som grund för ett så ingripande tvångsmedel som häktning.

Vid flyktfara kan häktning ersättas med reseförbud enligt bestämmelserna i 25 kap RB. Reseförbud innebär ett förbud att utan tillstånd lämna anvisad vistelseort. Med reseförbud kan förenas skyldighet för den misstänkte att på vissa tider vara tillgänglig i sin bostad eller på sin arbetsplats eller att anmäla sig hos polismyndighet i orten så ock annat

villkor som finnes erforderligt för hans övervakande.

I samband med reseförbud brukar regelmässigt föreskrivas anmälningsskyldighet hos polismyndighet. Det är inte ovanligt att den misstänkte får lämna ifrån sig pass eller liknande legitimationshandlingar i samband med reseförbud. Andra föreskrifter eller villkor förekommer däremot knappast. Reseförbudet har i tillämpningen fått en relativt begränsad användning.

En motsvarighet till det nuvarande reseförbudet borde enligt vår uppfattning kunna vara ett effektivt alternativ till häktning vid flyktfara. För den misstänkte erbjuder självfallet ett sådant alternativ stora fördelar genom att frihetsberövande, med därav följande avbrott i arbete och familjerelationer, undviks. Kontrollbehovet bör enligt vår mening i många fall också kunna tillgodoses inom ramen för ett sådant alternativ. Den mest effektiva kontrollåtgärden i samband med reseförbudet är uppenbarligen anmälningsskyldigheten. En sådan kontrollåtgärd bygger helt på den misstänktes egen medverkan och medför inte behov av särskild administration. Förbudet att lämna anvisad vistelseort synes däremot i flertalet fall inte ha någon självständig betydelse. I sådana fall när den misstänkte saknar praktiska möjligheter att resa från hemorten framstår ett sådant förbud som helt opåkallat. Endast när den misstänkte har realistiska möjligheter att lämna landet synes ett uttryckligt reseförbud motiverat. För att garantera ett sådant reseförbud bör det liksom f n kunna förenas med skyldighet för den misstänkte att lämna ifrån sig pass och liknande legitimationshandlingar.

Mot bakgrund av det anförda föreslår vi att det nuvarande reseförbudet vid flyktfara ersätts med en anmälningsskyldighet hos polisen i normalfallet. Föreligger risk att den misstänkte skall bege sig utomlands skall anmälningsskyldigheten vara kombinerad med ett uttryckligt reseförbud och en skyldighet att lämna ifrån sig pass och liknande identitetshandlingar under den tid reseförbudet består. I övrigt skall anmälningsskyldigheten inte kunna förenas med särskilda villkor.

Vid kollusionsfara torde det inte vara möjligt att tillskapa något effektivt icke frihetsberövande alternativ till häktning. Det är vid sådant förhållande angeläget att denna häktningsgrund begränsas till sådana fall då risken för undanröjande eller förvanskning av bevis är påtaglig.

De nuvarande häktningsreglerna är fakultativa i den meningen att utrymme finns för en diskretionär avvägning mellan olika intressen. Häktning kan sålunda underlåtas även om de i lagen angivna förutsättningarna föreligger. Enligt en uttrycklig regel får häktning inte ske om det kan antagas att endast böter kommer att ådömas. I övrigt finns emellertid inte i lagen några anvisningar för denna avvägning. Allmänt anses här gälla en proportionalitetsprincip som innebär att det lidande och obehag som tvångsmedlet innefattar för den misstänkte inte får stå i missförhållande till brottets beskaffenhet och påföljden i det enskilda fallet. Hur denna intresseavvägning sker i tillämpningen är osäkert.

För vår del vill vi starkt understryka att en intresseavvägning bör ske med

hänsyn till den förväntade påföljden. Om påföljden kan förväntas stanna vid kriminalvård i frihet eller ett mycket kortvarigt frihetsstraff ligger redan däri att flykt eller undanröjande av bevisning ofta inte behöver befaras. Vid risk för fortsatt brottslighet följer av vad vi anfört i det föregående att häktning i allmänhet inte bör ske om påföljden kan förväntas bli kriminalvård i frihet eller ett kortvarigt frihetsstraff. Med de alternativ till häktning i form av tillsyn och anmälningsskyldighet som vi föreslår bör proportionalitetsprincipen vidare leda till en intresseavvägning också i valet mellan olika tvångsmedel. Om häktningsskäl i och för sig föreligger men syftet i det enskilda fallet kan tillgodoses med tillsyn eller anmälningsskyldighet skall alltså sistnämnda tvångsmedel användas. För att klargöra att häktning skall tillämpas med restriktivitet föreslår vi att i lagen införs uttryckliga bestämmelser av innebörd att häktning inte får ske om därigenom skulle uppstå missförhållande mellan å ena sidan olägenheten för den misstänkte och å andra sidan brottets beskaffenhet och den påföljd som kan antagas följa på brottet samt att, om förutsättning för häktning föreligger men syftet kan tillgodoses med tillsyn eller anmälningsskyldighet, sådan åtgärd skall användas i stället.

Anhållande. Häktning beslutas av rätten. I avbidan på häktning får den misstänkte anhållas, om häktningsskäl föreligger. Även om det inte finns fulla skäl till häktning kan den misstänkte anhållas, om det är av synnerlig vikt att han i avbidan på ytterligare utredning tas i förvar. Beslut om anhållande meddelas av åklagaren.

Antalet anhållna uppgick 1975 till 26 700. Av dessa har häktningsframställning gjorts beträffande 8 350 eller 31 procent. Kollusionsfara har ensam eller i förening med annan grund utgjort grund för anhållande i cirka 60 procent av fallen. Motsvarande procenttal för flyktfara och recidivfara är 24 resp 50. Andelen fall då anhållande skett trots att fulla skäl till häktning inte förelegat uppgår till cirka 9 procent. För den kategori anhållna som frigivits utan att häktningsframställning gjorts har sistnämnda grund åberopats i 12 procent av fallen.

För anhållande krävs i princip häktningsskäl. Likväl friges mer än två tredjedelar av de anhållna utan att åklagaren begär häktning. Som framgår av enkätundersökningen är den dominerande grunden för anhållande risk för undanröjande av bevisning medan den vanligaste häktningsgrunden är risk för fortsatt brottslighet. En förklaring till den stora skillnaden mellan antalet anhållna och antalet häktningsframställningar är uppenbarligen att risken för undanröjande av bevisning är störst i förundersökningens inledningsskede. Allt eftersom utredningen fortskrider och bevisningen säkras minskar kollusionsfaran.

Av enkätundersökningen framgår emellertid också att andra förhållanden medverkar till det stora antalet anhållanden jämfört med antalet häktningsframställningar. Sålunda har enligt undersökningen åtal inte väckts eller åtalsunderlåtelse inte meddelats beträffande 16 procent av de anhållna därför att brott inte kunnat styrkas. Beträffande ytterligare 4 procent

har ärendet avskrivits av annan anledning. I 2 procent av de fall där åtal väckts har samtliga åtalspunkter som grundat anhållandet ogillats. Visserligen är bedömningen av brottsmisstankens styrka oftavanskligvidtidenföranhållandet. Den i undersökningen framkomna frekvensen av fall, där bedömningen i efterhand visat sig vara felaktig, är emellertid enligt vår mening inte godtagbar.

Av våra undersökningar framgår att anhållandet i tillämpningen alltmer utvecklats till ett fristående tvångsmedel som i stor utsträckning används av åklagarna utan kontroll från domstolarna. Denna utveckling inger enligt vår mening starka betänkligheter från rättssäkerhetssynpunkt.

Mot bakgrund av det anförda anser vi det angeläget att åtgärder vidtas i syfte att ge ökade garantier för en mera tillförlitlig prövning av skuldfrågan i samband med anhållande.

De häktningsförutsättningar som vi förordat i det föregående bör vara tillämpliga också vid anhållande. Av särskild betydelse är därvid att anhållande vid recidivrisk begränsas till sådana fall då brottsligheten är av mera allvarlig natur. Även vid flyktfara blir möjligheterna till anhållande vara mera begränsade. De alternativ till häktning som vi förordat, tillsyn och anmälningsskyldighet, bör också ersätta anhållande. Dessa åtgärder bör därför kunna beslutas av åklagaren med rätt för den misstänkte att underställa frågan rättens prövning.

Förfarandet. Vad som hittills anförts har väsentligen tagit sikte på de sakliga förutsättningarna för de olika personella tvångsmedlen. Av stor vikt för användningen av häktning och liknande tvångsmedel är emellertid också utformningen av förfarandet hos domstolar och andra myndigheter. Hit hör också de möjligheter som ges den misstänkte att få försvarare och i övrigt tillvarata sin rätt.

Beslutar åklagaren om anhållande skall han senast dagen efter anhållandet eller, om ytterligare utredning behövs för prövning av häktningsfrågan, senast på femte dagen efter anhållandet, avlåta häktningsframställning till rätten. Om inte sådan framställning görs inom den angivna tiden skall den anhållne omedelbart friges. Häktningsförhandling skall hållas, som regel senast fjärde dagen efter det att häktningsframställningen inkommit. Beslutas häktning skall rätten sätta ut den tid inom vilken åtal skall väckas. Om den utsatta tiden överstiger två veckor skall som regel så länge den misstänkte är häktad och till dess åtal väckts, hållas ny häktningsförhandling med högst två veckors mellanrum. Väcks inte åtal inom den utsatta tiden, skall den häktade omedelbart friges.

En fråga som tilldragit sig stor uppmärksamhet i den allmänna debatten är anhållningstidens längd. Det har anförts att nuvarande bestämmelser medger alltför långa anhållningstider. Jämförelse har därvid gjorts med förhållandena i andra länder, där det ofta föreskrivs att domstolsprövning av ett anhållande i princip skall äga rum inom ett dygn. Med den konstruktion våra regler har på detta område kan det dröja 5 dagar mellan anhållandet och beslutet i frågan om häktningsframställning och 10-12 dagar mellan anhållandet och häktningsförhandlingen. I praktiken är emellertid så

långa dröjsmål mycket ovanliga. Enligt enkätundersökningen har åklagaren beträffande 59 procent av de anhållna fattat beslut i frågan om häktningsframställning dagen efter anhållandet och för 90 procent av de anhållna tredje dagen efter anhållandet. Av de fall där häktningsframställning inte gjorts har 45 procent frigivits efter 24 timmar från anhållandet, 74 procent efter 48 timmar, och 88 procent efter ytterligare 24 timmar. För 34 procent av de anhållna som begärts häktade hade häktningsförhandling hållits inom 3 dagar efter häktningsframställningen, för 59 procent inom 4 dagar och för 83 procent efter 5 dagar. I en procent av fallen uppgick tiden till 7 dagar eller mer.

Självfallet bör eftersträvas en ordning som medför så korta anhållningstider som möjligt. Domstolsprövning inom ett dygn är emellertid enligt vår mening inte genomförbart. Att en sådan ordning är möjlig i vissa andra länder sammanhänger bl a med de organisatoriska förutsättningarna. I England exempelvis finns inte motsvarighet till våra allmänna åklagare. Anhållande beslutas där som regel av polisen. I andra länder tillämpas ofta ett system med särskilda undersökningsdomare, närmast motsvarande en åklagarmyndighet, som prövar häktningsfrågor. Vår organisatoriska uppbyggnad med åklagare som en judiciell myndighet och prövning av domstol, som är helt fristående från förundersökningen, ger goda garantier för en noggrann prövning både när det gäller anhållande och häktning. Den medför emellertid med nödvändighet också en viss tidsutdräkt. Fristerna bör dock inte sättas längre än som är oundgängligen nödvändigt. Nuvarande bestämmelser i detta avseende ger enligt vår mening utrymme för alltför långa anhållningstider. I många fall bör häktningsförhandling kunna hållas 3-4 dagar efter anhållandet. Längre tid än en vecka mellan anhållande och häktningsförhandling bör enligt vår mening i princip inte godtagas.

När det gäller häktningstiderna visar våra undersökningar att tiden från anhållandet till huvudförhandlingen var mindre än 15 dagar för 8 procent av de häktade, mindre än 22 dagar för 34 procent, mindre än 29 dagar för 73 procent och mindre än 36 dagar för 85 procent av de häktade. Häri ingår inte de fall där rättspsykiatrisk undersökning ägt rum. De särskilda problem som är förenade med de långa väntetiderna inom det rättspsykiatriska undersökningsväsendet övervägs i annat sammanhang. Vad som framkommit om häktningstidernas längd ger enligt vår mening inte i övrigt anledning till mera ingripande åtgärder. Häktningstiderna i vårt land framstår tvärtom vid en internationell jämförelse som mycket korta. Inte heller anser vi att våra undersökningar ger stöd för antagande att utredningsarbetet inte bedrivs tillräckligt skyndsamt när den misstänkte är häktad. Mera ingripande åtgärder är således inte heller i detta avseende påkallade.

I en riksdagsskrivelse som överlämnats till oss för att beaktas vid fullgörandet av vårt uppdrag har tagits upp frågan om lekmannamedverkan i frågor om häktning. Lekmannamedverkan inom domstolsväsendet har i vårt land en mycket lång tradition. Under senare år har lekmannainflytandet

i domstolarna förstärkts och utvidgats till nya områden. Häktning är som tidigare framhållits ett allvarligt ingripande i den enskildes personliga integritet som måste vägas mot intresset av effektivitet i lagföringen och mot samhällsskyddets intresse. De skäl som allmänt ansetts motivera lekmannainflytande i rättsskipningen har stor tyngd även när det gäller häktning. Även vid tillämpningen av de alternativ till häktning i form av tillsyn och anmälningsskyldighet som vi föreslagit uppkommer liknande intresseavvägningar. Vi anser därför att lekmannamedverkan i domstolarna i dessa frågor skulle vara av stort värde. Vissa praktiska problem är naturligtvis förknippade med en nämndmedverkan i dessa avgöranden. Svårigheterna är emellertid inte av den storlek eller art att de bör hindra ett lekmannainflytande. Vi föreslår därför att nämndemän skall delta i domstols beslut om häktning, tillsyn och anmälningsskyldighet.

Gripande. I avbidan på beslut om anhållande kan polisman gripa den misstänkte. För gripande gäller samma förutsättningar som för anhållande. Gripande skall skyndsamt anmälas till åklagaren som har att efter förhör omedelbart besluta om den gripne skall anhållas eller friges. Gripande har praktiskt sett ett nära samband med de regler i 23 kap RB som syftar till att säkerställa förhör under förundersökningen. Förhör får under förundersökningen hållas med envar, som antages kunna lämna upplysning av betydelse för utredningen. Den som skall höras kallas normalt till förhöret i god tid. Underlåter den som kallats till förhör utan giltig orsak att inställa sig kan han hämtas till förhöret. Avser undersökningen brott varå kan följa fängelse och kan det skäligen befaras att den som skall höras inte skulle hörsamma kallelsen eller i anledning av kallelse försvåra utredningen genom att undanröja bevis eller på annat sätt, får han hämtas till förhör utan föregående kallelse. Hämtning till förhör beslutas av undersökningsledaren. Den som är tillstädes på plats där brott förövas är skyldig att på tillsägelse av polisman följa med till förhör. Vägrar han utan giltig orsak får han av polismannen medtagas till förhöret. Den som inte är anhållen eller häktad är inte skyldig att stanna kvar för förhör längre än sex timmar. Finnes det vara av synnerlig vikt, att den som kan misstänkas för brottet är tillgänglig för fortsatt förhör, är han dock skyldig att kvarstanna ytterligare sex timmar.

För gripandet, som är avsett att tillämpas av den enskilde polismannen, gäller som nyss sagts samma förutsättningar som för anhållande. Gripandet innefattar alltså komplicerade bedömningar i fråga om brottsrubricering, misstankegrad och förekomst av särskilda häktningsgrunder. Härtill kommer att bedömningarna ofta måste göras snabbt och under svåra yttre förhållanden. Tillämpningen av reglerna om gripande har också i viss utsträckning kommit att avlägsna sig från lagens förutsättningar. Ofta hålls sålunda förhör med den gripne innan anmälan om gripandet görs hos åklagaren. Anhållningsförhöret har också på sina håll kompletterats med andra förundersökningsåtgärder såsom målsägande- eller vittnesförhör innan anmälan till åklagaren äger rum. I stor utsträckning leder denna

ordning till att den gripne friges utan att anmälan till åklagaren sker. Denna praxis har varit särskilt utvecklad i storstäderna. Om gripandet sker nattetid, anses anmälan om gripande kunna anstå till påföljande morgon om ett anhållande kan påräknas.

Enligt våra undersökningar uppgick 1975 antalet personer som fördes till polisen misstänkta för brott till ca 70 000. Av dessa var 48 procent gripna, 16 procent hämtade till förhör och 37 procent medtagna till förhör. Av de gripna blev 59 procent anhållna. Motsvarande procenttal för dem som hämtats och medtagits till förhör var 33 resp 2. Av de gripna som inte anhölls var 27 procent berövade friheten i 6 timmar eller mer.

Undersökningarna visar att gripande i tilllämpningen inte används på det sätt som lagstiftaren synes ha avsett. Särskilt anmärkningsvärt är att över 40 procent av de gripna blir frigivna trots att gripandet förutsätter anhållningsskäl. I dessa fall torde gripandet i stor utsträckning inte ha anmälts till åklagaren. Gripandet har alltså i viss mån utvecklats till ett av polisen självständigt hanterat tvångsmedel jämställt med hämtning och medtagande till förhör. Att systemet är svårt att tilllämpa framgår bl a därav att rubriceringen av en polismans ingripande ofta sker i efterhand sedan ingripandet avrapporteras hos vakthavande befäl på polisstationen.

Gripandet är ett för den enskilde djupt ingripande tvångsmedel. Den som gripits är sålunda underkastad reglerna i lagen om behandlingen av häktade m fl, vilket bl a innebär avvisitering och förvaring i låst rum. Det är givetvis angeläget att förutsättningarna för ett sådant ingripande är noggrant reglerade. Så är också fallet genom hänvisningen till förutsättningarna för anhållande. Hämtning och medtagande till förhör innebär inte ett frihetsberövande av samma art som gripande. Det är här snarare fråga om att stå till polisens förfogande under mycket begränsad tid. Förutsättningarna för dessa åtgärder är också betydligt mer allmänt hållna. Det krävs endast att vederbörande antages kunna lämna upplysning av betydelse för utredningen och det skäligen kan befaras att han inte skulle hörsamma kallelse, undanröja bevisning eller försvåra utredningen på annat sätt eller också att han är tillstädes på plats där brott förövas. För skyldighet att kvarstanna för förhör längre tid än 6 timmar krävs dessutom att vederbörande kan misstänkas för brottet och att det är av synnerlig vikt att han är tillgänglig för fortsatt förhör.

Den utveckling av gripandet i riktning mot ett tvångsmedel, som i stor utsträckning används av polisen utan kontroll från åklagaren, är med hänsyn till tvångsmedlets ingripande karaktär ägnad att inge starka betänkligheter från principiella synpunkter. Å andra sidan har denna utveckling uppenbarligen drivits fram av det vällovliga syftet att skapa ett bättre underlag för beslutet om anhållande. I stor utsträckning leder den tillämpade ordningen också till att anhållande kan undvikas. Det finns goda skäl att söka tillgodose detta syfte. Det är emellertid nödvändigt att därvid tillgodose rättssäkerheten i högre grad än f n. Enligt vår mening kan detta ske genom att de nuvarande gripandet avskaffas och ersätts av

tvångsåtgärderna i 23 kap RB hämtning och medtagande till förhör, som i stor utsträckning kan användas av polisen på eget ansvar men som inte innebär ett frihetsberövande av samma art som gripande. Medtagande till förhör bör därvid ges ett något utvidgat tillämpningsområde och kunna användas även i andra fall än när den som skall höras anträffas på brottsplatsen. En förutsättning härför bör dock vara att den som medtages kan misstänkas för ett inte alltför ringa brott. Vid sidan härav bör finnas en mera självständig motsvarighet till det nuvarande institutet kvarstannande för förhör. Enligt vår mening bör dessa bestämmelser utformas så att den misstänkte är skyldig stanna kvar upp till tolv timmar inte bara för förhör utan också medan andra utredningsåtgärder vidtas, t ex förhör med målsägande, vittne eller medgärningsman eller för husrannsakan. De angivna tvångsåtgärderna skall i princip inte innefatta ett frihetsberövande i egentlig mening utan endast en skyldighet att stå till polisens förfogande.

Den föreslagna ordningen innefattar en anpassning till den nuvarande tilllämpningen. Polisens befogenheter enligt 23 kap RB blir något utvidgade i förhållande till vad som nu gäller. Härigenom vinns den fördelen att utredningen kan göras mera omfattande i det inledande skedet. Ingripandet mot den enskilde innefattar å andra sidan inte mera våld än nöden kräver. Ett frihetsberövande i de former som det nuvarande gripandet innefattar kommer med en sådan ordning att förutsätta anhållande, som beslutas av åklagaren. Underlaget för beslut om anhållande blir med en sådan ordning betydligt bättre än enligt nu gällande regler, vilket bör kunna leda till ett minskat antal anhållanden.

En viktig rättssäkerhetsgaranti vid frihetsberövande tvångsmedel utgör tillgången till offentlig försvarare. Den som är anhållen eller häktad har en ovillkorlig rätt till biträde av offentlig försvarare, om han begär det. Med nuvarande ordning brukar offentlig försvarare förordnas först i samband med kallelse till häktningsförhandlingen. Enligt vår mening bör den offentlige försvararen inträda tidigare. Vi föreslår att rutinerna i samband med anhållande utformas så att den offentliga försvararen utses så snart som möjligt efter anhållandet.

Sammanfattningsvis innebär de nu angivna riktlinjerna för en reform att möjligheterna till häktning och anhållande allmänt begränsas genom att förutsättningarna för dessa tvångsmedel preciseras och förtydligas. Häktning och anhållande på grund av risk för fortsatt brottslighet ges betydligt minskat utrymme genom att begränsas till sådana fall där det är fråga om allvarlig kriminalitet. Samtidigt föreslår vi att icke frihetsberövande alternativ till häktning och anhållande införs i form av tillsyn och anmälningsskyldighet. Härigenom kan i många fall rimliga krav på samhällsskydd och effektivitet i lagföringen tillgodoses utan att den misstänkte behöver underkastas en för hans personliga integritet så ingripande åtgärd som häktning. När det gäller förfarandet föreslår vi att nämndemän skall delta i rätten i frågor om häktning, tillsyn och anmälningsskyldighet. Fristen mellan anhållande och häktningsförhandling

skall avsevärt förkortas. Den offentlige försvararen skall utses och träda i verksamhet så snart som möjligt efter anhållandet. Vi föreslår att gripandet avskaffas och ersätts med i viss mån ökade skyldigheter för den misstänkte att i mindre rigorösa former och under kort tid stå till polisens förfogande för utredning. En reform enligt dessa riktlinjer bör enligt vår mening kunna leda till en betydande minskning av antalet häktningar och anhållanden utan att effektiviteten i rättskipningen eftersätts.

10.2 Häktning

10.2.1 Sannolika skäl

Som tidigare framhållits är det en viktig förutsättning för att häktning skall få ske att det föreligger en misstanke om brott och att graden av misstanke har uppnått viss nivå. När det gäller att genom lagstiftning påverka frekvensen av häktningar torde det vara av väsentlig betydelse hur den erforderliga misstankegraden bestäms. Ett lämpligt krav i fråga om graden av brottsmisstanke bör vara en verksam garanti mot obefogade häktningar. I RB ställs kravet att någon skall vara på sannolika skäl misstänkt för brott. Innebörden av kravet på sannolika skäl kan anges dels som en relation till andra i brottmålsförfarandet förekommande bevisnivåer dels som en beskrivning av faktiska situationer då misstankenivån uppfyllts. I RB förekommer i andra sammanhang olika bestämningar av bevisnivåer. Den lägsta graden är kan misstänkas för brott. En högre grad är skäligen misstänkt. Sannolika skäl anses innebära ett ännu starkare beviskrav som dock i sin tur ligger en nivå under vad som krävs för fällande dom. I det lagstiftningsarbete som föregick RB har framhållits att det inte är möjligt att närmare ange vad som är att anse som sannolika skäl för misstanke. Denna fråga måste bedömas efter omständigheterna i varje särskilt fall. I litteraturen har försök gjorts att beskriva den för häktning erforderliga bevisnivån, dock utan att någon för den praktiska tillämpningen mera användbar formulering framkommit.

Vid en bedömning av om beviskravet för brottsmisstanken har fått en lämplig utformning i gällande lagstiftning måste häktningsinstitutets syfte beaktas. En av häktningens funktioner är att säkra den för väckande av åtal erforderliga bevisningen. Behov av häktning uppkommer som regel i början av brottmålsprocessen. I början av en förundersökning återstår ofta att säkra ytterligare bevis. Först under utredningens gång framkommer, exempelvis genom olika förhör, tillräckliga omständigheter och indicier. Det är då naturligt att ett högt beviskrav upprätthålls för väckande av åtal och för fällande dom. På det tidiga stadium av förundersökningen då frågan om tvångsmedel aktualiseras är det inte realistiskt att kräva full bevisning avseende brottsmisstanken som förutsättning för häktning. Det material som det i början av en brottsutredning är fysiskt möjligt att samla in tillåter sällan slutsatser om att någon — utan varje risk för misstag — är den till brottet skyldige. Sättes kravet på brottsmisstanke på samma nivå som för

fällande dom, skulle bedömningen i häktningsfrågan dessutom lätt få en icke önskvärd prejudicerande betydelse vid den slutliga prövningen av skuldfrågan. Styrkan hos den för häktning nödvändiga brottsmisstanken bör därför vara lägre än vad som krävs för fällande dom.

För att sannolika skäl skall föreligga torde krävas sannolikhetsövervikt, dvs sannolikheten för att den misstänkte är skyldig till brottet skall vara större än att han inte är skyldig. Som tidigare framhållits anser vi att lagens beviskrav på sannolika skäl vid häktning fått en fullt godtagbar tillämpning i praxis. Även vid den mest omsorgsfulla prövning av underlaget för misstanken är det inte möjligt att undgå att det i enstaka undantagsfall beslutas om häktning av personer mot vilka misstanken sedermera visar sig sakna hållbar grund. Vi föreslår att den nuvarande utformningen av kravet på kvalificerad misstanke behålls.

Kravet att någon skall vara på sannolika skäl misstänkt för brottet tar sikte på styrkan av bevisningen för att den misstänkte begått den av åklagaren påstådda gärningen. Om de faktiska omständigheterna i samband med en ifrågasatt brottslig gärning är klarlagda redan vid häktningsförhandlingen under det att tvivel består rörande frågan om gärningen är att anse som brottslig, skall domstolen avgöra om gärningen innefattar brott och hur brottet i så fall skall rubriceras. Något ytterligare underlag för denna bedömning kan den forsatta förundersökningen som regel inte ge, om inte gärningsbeskrivningen ändras. Rätten bör därför vara skyldig att ta ställning i denna fråga i samband med häktningsbeslutet. Något utrymme för sannolikhetsbedömning av rättsfrågan finns alltså inte.

Till rättsfrågan hör också avgörandet om gärningen inom ramen för straffstadgandet är av normal svårhetsgrad eller av ringa eller grov beskaffenhet. Som tidigare nämnts föreslår vi att häktning på grund av risk för fortsatt brottslighet skall förutsätta att det misstänkta brottet är av allvarligare beskaffenhet. Detta medför i ökad utsträckning att rubriceringen av brottet och dess svårhetsgrad blir avgörande för om anhållande och häktning överhuvudtaget kan komma i fråga. Det är alltså av stor betydelse att åklagare och domstolar med utgångspunkt från de vid tillfället för bedömningen kända omständigheterna avgör hur gärningen skall rubriceras, exempelvis om viss gärning är att bedöma som grov stöld eller stöld.

10.2.2 Brottets svårhetsgrad

Som tidigare framhållits bör häktning inte kunna användas vid alla slags brott. Det krävs alltså begränsningar i möjligheterna till häktning med utgångspunkt från en bedömning av brottets svårhetsgrad. I svensk rätt finns en allmän begränsning av möjligheten till häktning vilken innebär att för brottet skall vara stadgat fängelse i ett år eller däröver.

Vi har i det föregående förordat att häktning vid recidivfara begränsas till sådana fall där det föreligger risk för fortsatt brottslighet, som är av mera allvarlig karaktär än som nu ofta föranleder häktning. När det gäller

häktning vid flyktfara och kollusionsfara anser vi inte att någon skärpning i fråga om brottslighetens svårhet är påkallad.

En betydelsefull fråga är hur kravet i fråga om brottslighetens svårhet skall utformas. Genom att begagna sig av en abstrakt begränsningsregel av samma typ som den nuvarande ettårsregeln kan betydande fördelar uppnås. Härigenom kan åstadkommas en enhetlighet i bedömningen som inte kan påverkas av subjektiva överväganden. En konkret begränsningsregel som tar sikte på den förväntade påföljden i det enskilda fallet skulle ge utrymme för mera skönsmässiga bedömningar och dessutom föregripa prövningen av påföljdsfrågan på grundval av ett material som ofta måste bli osäkert.

En möjlighet att utforma en abstrakt begränsningsregel vore att anknyta häktningsmöjligheten till visst brott eller viss brottskategori. En sådan begränsningsregel skulle i samma utsträckning som regler som anknyter till straffskalan bli relativt lätt att använda. Utrymmet för de tillämpande myndigheternas fria skön skulle bli begränsat. Det kan emellertid riktas invändningar mot en sådan lösning. Den kriminalisering av gärningar och de straffsatser som i brottsbalken och inom specialstraffrätten knutits till olika brott är ett uttryck för lagstiftarens gradering av brottens svårhet. Lämnar man straffskalorna som uttryck för brottens svårhetsgrad när man söker efter kriterier för kretsen av brott som skall få vara häktningsgrundande måste andra bedömningsgrunder i stället skapas. Redan en ytlig genomgång av brottsbalken visar svårigheterna att välja ut brott där häktning i normalfallet skall vara tillåten. Det är inte svårt att finna brott beträffande vilka häktning normalt skulle vara en alltför ingripande åtgärd men där avsaknad av häktningsmöjligheter i mera ovanliga fall skulle framstå som synnerligen besvärande. Knyts häktningsmöjligheterna till en snävt begränsad krets brott kan den effekten inträda att häktning i praktiken blir obligatorisk just vid denna typ av brott trots att omständigheterna i det enskilda fallet är sådana att häktning inte är motiverad. Erfarenheter från länder, som skapat begränsningsregler med anknytning till vissa brott, visar att kretsen av häktningsgrundande brott har en tendens att utvidgas alltmer. Blir ett visst brott eller visst förfarande särskilt uppmärksammat och ansett som värt att beivra, leder detta alltför lätt till att häktningsmöjlighet införs. Värdet av begränsningsreglerna minskar därmed samtidigt som lagstiftningen lätt blir oöverskådlig.

Vi anser på grund av det anförda att ett system med begränsningsregler som utgår från straffskalan har avgjorda förtjänster och bör ligga till grund för reglerna om begränsning av häktning med hänsyn till brottets svårhetsgrad.

När det gäller att bestämma vilken strafftid som bör vara avgörande för frågan om häktning skall kunna ske anser vi, som redan tidigare anförts, att den nuvarande begränsningsregelns innehåll, dvs kravet att på brottet skall följa fängelse i ett år eller däröver, är lämpligt avvägd såvitt avser häktning på grund av flyktfara eller kollusionsfara. Däremot bör antalet häktningar på grund av risk för fortsatt brottslighet enligt vår uppfattning begränsas.

Häktning i dylika fall bör som tidigare sagts få ske endast om brottsligheten är av allvarligare beskaffenhet. Den av oss föreslagna tillsynen innebär att ett alternativ till häktning kommer att stå till buds vid mindre allvarlig kriminalitet. Den nuvarande ettårsregeln skulle i och för sig kunna behållas och kompletteras med en regel att häktning på grund av risk för fortsatt brottslighet endast får ske om den aktuella brottsligheten är av allvarlig art. Vi anser emellertid att en sådan lösning skulle ge alltför stort utrymme för subjektiva värderingar och medföra risk för oenhetlig tillämpning. Erfarenheten visar också att nuvarande regler i detta avseende fått en vidsträckt tilllämpning. Vi förordar därför en regel som anknyter till straffskalan för brottet. Härigenom skapas också vissa garantier för att tillsynen får den användning som är avsedd.

Vid häktning på grund av risk för fortsatt brottslighet bör alltså föreskrivas strängare straffsats för brottet än som nu gäller. En viss skärpning skulle uppnås genom att höja ettårsgränsen till två år (ang straffsatser se bilaga 3). Endast ett mindre antal brottsbalksbrott skulle då uteslutas som häktningsgrundande vid recidivfara. Sådana brott är otukt med syskon, otuktigt beteende, bodräkt, underlåtenhet att avvärja allmänfara, överträdelse av myndighets bud, vårdslös myndighetsutövning och brott mot tystnadsplikt. Dessa brott är sällan förekommande och torde mycket sällan föranleda ingripanden med tvångsmedel. Vidare skulle en mängd specialstraffrättsliga straffstadganden falla bort genom den nämnda gränsen. Även här är det fråga om brott som ytterligt sällan föranleder anhållande eller häktning på grund av risk för fortsatt brottslighet.

För att åstadkomma en märkbar begränsning av antalet häktningar på grund av recidivfara krävs alltså en mera påtaglig skärpning av kravet på brottslighetens svårhetsgrad. Med hänsyn till straffsatsernas utformning är nästa praktiskt tänkbara nivå brott för vilka är stadgat fängelse i fyra år eller däröver. En volymmässigt och praktiskt betydelsefull grupp brottsbalksbrott skulle därmed falla bort såsom grund för häktning på grund av återfallsrisk. Brott med mindre än fyra år i straffskalan är bl a misshandel, olaga tvång, olaga hot, grovt hemfridsbrott, stöld, tillgrepp av fortskaffningsmedel, grovt egenmäktigt förfarande, bedrägeri, utpressning, ocker, oredligt förfarande, häleri, förskingring, olovligt förfogande, oredlighet mot borgenärer, mannamån mot borgenärer, bokföringsbrott, grov allmänfarlig vårdslöshet, urkundsförfalskning, signaturförfalskning, osann partsutsaga, grov osann försäkran, grovt osant intygande, bestickning, grovt dobbleri, övergrepp i rättssak, skyddande av brottsling och främjande av flykt. Bland brott i specialstraffrätten med motsvarande straffskala märks skattebedrägeri, vårdslös skatteuppgift, innehav av skjutvapen utan att vara berättigad därtill, grov vårdslöshet i trafik, rattfylleri, smitning från olycksplats, grov olaga rusdrycksförsäljning, grov varusmuggling, narkotikabrott, hälsofarligt kvacksalveri, brott mot lagen om åtgärder mot vattenförorening från fartyg, miljöskyddslagen, livsmedelslagen, strålskyddslagen, arbetarskyddslagen eller förord-

ningen om explosiva varor.

De förmögenhets- och förfalskningsbrott som med en fyraårsregel inte längre skulle kunna grunda häktning på grund av risk för fortsatt brottslighet är enligt vår mening inte av den arten att frihetsberövande är påkallat från samhällsskyddets synpunkt. Visserligen är återfallsrisken vid denna typ av brott som regel stor. Genom att införa tillsyn som alternativ till häktning skapas emellertid enligt vår mening ett lämpligare tvångsmedel för sådana fall. Inom ramen för tillsyn utövas en viss kontroll som syftar till att avhålla den misstänkte från brott samtidigt som sociala hjälp- och stödåtgärder med den misstänktes samtycke kan vidtagas. Begår den som ställts under tillsyn likväl nya brott skall han som regel omedelbart anhållas eller häktas. Tillsynen har alltså i viss mån karaktär av villkorlig häktning.

Av de övriga brott som med den föreslagna fyraårsregeln inte skulle kunna föranleda häktning på grund av recidivfara är osanna utsagor, brotten mot allmän ordning och verksamhet samt skattebrotten enligt vår mening inte heller av den arten att häktning är påkallad från samhällsskyddets synpunkt. Som regel är recidivrisken inte heller aktuell vid dessa slags brott.

Beträffande övriga ovan angivna brott kan det däremot ifrågasättas om möjligheten till häktning på grund av recidivfara kan undvaras. Gemensamt för dessa brott är att de riktar sig mot annans liv eller hälsa eller i övrigt kan vara farliga för annans personliga utveckling eller säkerhet. Detta gäller särskilt olaga hot, som inte i och för sig innebär något allvarligare angrepp, men i speciella fall kan ge anledning befara fortsatt allvarlig brottslighet. På liknande sätt kan vid misshandel, som inte är av allvarligare beskaffenhet, ibland befaras fortsatt allvarlig misshandel. Även narkotikabrott som inte är grovt kan ibland vara av sådan art att häktning bör kunna komma i fråga för att hindra fortsatt brottslighet, t ex när fråga är om försäljning eller innehav för försäljning av tyngre narkotika. Vid övriga nu angivna brott torde som regel inte finnas skäl att ingripa med häktning vid recidivfara. I enstaka undantagsfall kan dock förhållandena vara sådana att häktning är motiverad, exempelvis vid upprepade återfall av allvarlig art. De fall där möjlighet till häktning bör finnas vid nu ifrågavarande brott är visserligen få till antalet. Det skulle emellertid enligt vår mening kunna medföra allvarliga olägenheter om möjlighet till häktning saknades i dessa fall.

På grund av det anförda föreslår vi att häktning på grund av recidivrisk i princip skall förutsätta att på brottet kan följa fängelse i fyra år eller däröver. Även om för brottet är stadgat lindrigare straff men fängelse i ett år eller däröver kan följa, skall dock häktning få ske, om den fortsatta brottsligheten kan befaras medföra fara för annans liv eller hälsa eller är av liknande farlig beskaffenhet.

Enligt BrB 23:1 bestämmes straff för försök högst till vad som gäller för fullbordat brott. Häktning på grund av recidivfara kan således ske vid försök i samma omfattning som vid fullbordat brott. För förberedelse eller stämpling gäller enligt BrB 23:2 att straffet bestämmes under den högsta gräns som gäller för fullbordat brott. Högre straff än fängelse i två år får inte

ådömas med mindre fängelse i åtta år eller däröver kan följa på det fullbordade brottet. Den av oss föreslagna fyraårsregeln medför alltså att häktning på grund av recidivfara inte kan ske exempelvid vid förberedelse till grov stöld.

Vi har i det föregående förordat att i lagen införs en uttrycklig bestämmelse att häktning ej får ske om därigenom skulle uppstå missförhållande mellan å ena sidan olägenheten för den misstänkte och å andra sidan brottets beskaffenhet och den påföljd som kan antas följa på brottet. Vid tillämpningen av denna bestämmelse skall det på grundval av vid tiden för bedömningen tillgängligt material göras en avvägning av två motstående hänsyn. Mot den skada och olägenhet som ingripandet kan vålla den misstänkte, hans familj och andra berörda personer och hans sociala situation i övrigt skall vägas nödvändigheten av ingripandet med hänsyn till brottslighetens art och beskaffenhet.

Vid bedömningen av den misstänktes personliga förhållanden spelar omständigheter såsom ålder, sjukdom, begynnande social anpassning en viktig roll. Beträffande brottets beskaffenhet är det omständigheterna i det enskilda fallet som skall beaktas. Även om förutsättningarna för häktning är uppfyllda är omständigheterna ofta sådana att brottet är av så föga allvarlig art att ingripande med tvångsmedel inte bör komma i fråga. Överhuvudtaget bör vid fråga om häktning för brott som ej är av allvarlig art särskilt prövas huruvida häktning kan underlåtas. En sådan prövning följer av nu angivna bestämmelser. Har häktning beslutats kan bestämmelsen komma att senare påverka häktningsfrågan. Ett brott kan vara av så pass allvarlig natur att häktning bör kunna ske för en kortare period. Uppkommer däremot fråga om en längre tids häktning kan brottet måhända inte anses så allvarligt att det allmänna intresset uppväger den enskildes intresse av att vara på fri fot.

Vad som nu diskuterats har tagit sikte på de allmänna förutsättningarna för häktning i fråga om brottets svårhetsgrad. I vissa fall kan det finnas anledning att tillåta häktning även vid mindre allvarlig kriminalitet än som krävs enligt de allmänna förutsättningarna. Vi återkommer till detta i det följande.

10.2.3 De särskilda häktningsförutsättningarna

I gällande rätt har som bedömningsunderlag gemensamt för de tre häktningsförutsättningarna angivits brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet. Det är av väsentlig betydelse att frågor om häktning bedöms på ett så allsidigt underlag som möjligt. Av vikt är att lagen har en utformning som initierar en prövning, där inte blott omständigheter som talar för häktning utan också sådana som talar däremot beaktas. Omständigheter som bör beaktas är exempelvis den misstänktes bostad, arbete, anknytning till familj, arten och omständigheterna kring brottet, tidigare straff m m. I sakens natur ligger att hänsyn skall tas till alla de omständigheter som är av betydelse för prövningen. Genom att i lagen införa en proportionalitetsprincip vari samma moment skall beaktas har

behovet av att i anslutning till de särskilda häktningsförutsättningarna ange särskilda bedömningsgrunder minskat. Enligt vår mening bör därför nuvarande beskrivning av bedömningsunderlaget kunna utgå ur lagtexten.

Flyktfara föreligger enligt gällande lag om det skäligen kan befaras, att den misstänkte avviker eller annorledes undandrar sig lagföring eller straff.

Med avvikande avses att den misstänkte i avsikt att undkomma lagföring eller straff förflyttar sig från sin boningsort eller uppehållsort så att hans inställande omöjliggörs eller försvåras. Under det mer vidsträckta begreppet annorledes undandrar sig lagföring eller straff faller åtgärder varigenom den misstänkte utan att lämna sin uppehållsort håller sig undan i sådant syfte.

I den allmänna debatten har gjorts gällande att man i rättstillämpningen nöjt sig med alltför låga beviskrav och att avsaknad av fast arbete och fast bostad tillmätts alltför stort bevisvärde vid prövningen av om flyktfara föreligger. Häktning skulle i viss utsträckning ske trots att risken för ett effektivt undanhållande inte varit påtaglig. Den tanken har även framförts, att flyktbegreppet borde begränsas till den egentliga flyktfaran, dvs avvikande från bostads- eller vistelseorten eftersom framförallt bostadslösa i storstäderna annars blir en för häktning alltför utsatt grupp.

Ett avvikande från bostads- och vistelseorten i syfte att undgå lagföring eller straff bör uppenbarligen inbegripas i begreppet flyktfara. Detsamma bör gälla om den misstänkte i sådant syfte undanhåller sig inom samma ort, dvs går under jorden. Det finns emellertid framförallt i större städer ett antal personer som saknar fast bostads- eller vistelseort. Om sådana personer blir föremål för lagföring kommer de ofta i riskzonen för tvångsmedel även om de inte har för avsikt att undandra sig lagföringen. Flyktfara som häktningsskäl bör inte omfatta sådana fall. För att flyktfara skall utgöra häktningsskäl, bör sålunda krävas att det föreligger en avsikt att varaktigt undgå lagföring eller straff.

När det gäller personer, som har uttalat eller på annat sätt givit tillkänna flyktavsikt, måste självfallet fullbordad och fortsatt flykt kunna antagas och häktning vara möjlig. Huruvida flyktavsikt föreligger får i övrigt bedömas med ledning av de yttre omständigheterna. Är det fråga om en resa utomlands torde ofta flyktavsikt kunna antagas, särskilt om den misstänkte har bostad eller liknande anknytning i utlandet. Av stor betydelse är också om han har medel för sitt uppehälle tillgängliga i utlandet eller på annat sätt har förutsättningar att uppehålla sig där mera varaktigt. Varje förflyttning inom landet från den fasta vistelseorten behöver självfallet inte innebära avvikande. Om någon exempelvis beger sig till sin arbetsplats på annan ort eller företar en i och för sig av legitima skäl påkallad resa kan ett avvikande inte förutsättas. För den som saknar stadigt hemvist eller fast uppehållsort kan däremot en förflyttning från vistelseorten ofta innefatta ett avvikande. Beträffande personer, som inom samma område för en ambulerande tillvaro eller som eljest till följd av sin allmänna livsföring är svåranträffbara synes däremot som nyss sagts förflyttningar inom området som regel inte böra

bedömas som ett undanhållande i avsikt att undgå lagföring eller straff.

Som framhållits bör vid bedömningen av de speciella häktningsförutsättningarna samtliga moment av betydelse beaktas. Vid häktningsförutsättningen flyktfara bör vissa omständigheter särskilt framhållas. Har den misstänkte i tidigare mål hållit sig undan kan flyktfara lättare förutsättas. Brottets svårhetsgrad och den förväntade påföljden är också omständigheter av betydelse. Är ett längre frihetsstraff aktuellt finns givetvis större anledning räkna med att den misstänkte avviker.

Huvuddragen av den tolkning av begreppet flyktfara som nu angetts torde i sak överensstämma med gällande rätt på området. Däremot finns det anledning att anta att rättstillämpningen i vissa avseenden uppvisar en i viss mån avvikande bild. För att främja en restriktiv tillämpning föreslår vi att bestämmelsen får den utformningen att häktning skall kunna ske när det kan skäligen befaras att den misstänkte avviker eller annorledes varaktigt undanhåller sig lagföring eller straff.

Kollusionsfara föreligger enligt gällande lag när det är risk för att den misstänkte genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning.

I RB:s förarbeten har uttalats att kollusionsfara föreligger då det skäligen kan befaras, att den misstänkte avlägsnar spår efter brottet eller förstör eller undangömmer föremål, som åtkommits genom brottet eller eljest har betydelse för utredningen, eller att han till men för utredningen påverkar delaktig, vittne eller annan, som kan lämna upplysning i saken. Det skall alltså föreligga viss sannolikhet för att den misstänkte med avsikt och obehörigen kommer att utnyttja befintliga möjligheter att vidta vissa åtgärder som är ägnade att försvåra utredningen av den misstänkta gärningen.

När det gäller den närmare innebörden av kollusionsfaran, vill vi anföra följande. De handlingar som skall utgöra kollusion måste vara rättsstridiga. Att ta kontakt med ett vittne behöver inte vara obehörigt. Vore detta fallet skulle den misstänktes möjligheter till försvar bli alltför begränsade. Blotta utfrågandet av ett vittne under förundersökningen omfattas sålunda inte av bestämmelsen utan först när obehörig påverkan av vittnet kan befaras blir kollusionsfaran aktuell. För att kollusion skall vara möjlig fordras att den befarade handlingen kan få någon betydelse för utredningen.

När det rör sig om påverkan av vittnen och medskyldiga bör alltså bedömas vilken betydelse som i ett givet fall skulle tillmätas en oriktig uppgift. Även om det finns all grund att tro att påverkan kan ske, föreligger det knappast något behov av tvångsmedel om ifrågavarande personers utsagor på grund av förekomsten av annan övertygande bevisning inte kan påverka bevisläget. Av väsentlig betydelse för en riktig tillämpning av grunden kollusionsfara är att det görs åtskillnad mellan frågan dels om den misstänkte har möjlighet att föröva kollusion dels om det på grund av särskilda konkreta och påvisbara omständigheter föreligger en viss sannolikhet för att denna möjlighet verkligen blir utnyttjad. Endast om båda

leden är uppfyllda föreligger konkret kollusionsfara. Som ett praktiskt exempel kan nämnas det fallet att man ännu inte har hunnit höra vittnen. Detta innebär inte kollusionsfara utan det måste också finnas något som pekar på att den misstänkte, om han försattes på fri fot, skulle ta kontakt med vittnena och påverka dem obehörigt.

Om den misstänkte vägrar att ange medbrottslingar, bestrider brott, talar osanning eller över huvud taget vägrar att uttala sig har detta en viss betydelse vid bedömningen av kollusionsfaran. Det måste emellertid även i sådana fall finnas anledning anta att den misstänkte verkligen kommer att undanröja eller förvanska bevis. Endast det aktiva försvårandet av utredningen omfattas av bestämmelsen.

Kollusionsfaran skall avse den misstänkta gärningen vilket utesluter användande av tvångsmedel på grund av misstanke om annat brott. Häktning får alltså inte ske för att undersöka om den misstänkte begått andra brott om misstankegraden rörande dessa inte uppnår erforderlig nivå eller brottet inte har erforderlig svårhetsgrad. Kollusionsfara föreligger inte heller om det endast är bevis mot medmisstänkta och inte bevis mot den misstänkte som står i fara. Den misstänkte har i det läget funktionen av ett vittne. Föreligger däremot fara för att den misstänkte kommer att kontakta en eventuell medgärningsman kan detta vara tillräckligt för att kollusionsfara skall anses föreligga. Det skall då vara frågan om den misstänktes aktiva försök att från utredningen undandra en person, vars utsaga kan vara avgörande i bevisningen mot honom. Har den misstänkte erkänt gärningen är kollusionsfara som regel utesluten. Detta gäller givetvis i särskilt hög grad om den misstänkte dömts för brottet men överklagar domen.

När det gäller det bedömningsunderlag som i särskild mån bör beaktas vid påstående om kollusionsfara kan följande framhållas. Är fråga om brott av svårare beskaffenhet finns ofta större anledning att befara kollusion än vid ringare brott. Har den misstänkte i tidigare mål utövat kollusionsverksamhet kan kollusionsrisken i det nya målet antas vara större. Vid professionell eller organiserad kriminalitet där betydande värden står på spel, måste riskerna för kollusion regelmässigt bedömas som förhållandevis stora. Vid brottslighet med många inblandade är kollusionsfaran ofta större än annars. Det kan ligga närmare till hands att söka påverka en medgärningsman än ett vittne eller en målsägande. Huruvida kollusionsfara föreligger kan också vara beroende på bevisningens art. Kan bevisningen förutses väsentligen bestå av exempelvis skriftligt material som den misstänkte har tillgång till, torde risken för att bevisning undanröjes eller förvanskas ofta vara stor.

Vad som nu anförts rörande innebörden av kollusionsfara som häktningsgrund torde i allt väsentligt överensstämma med vad som gäller redan nu. För att garantier skall skapas för en restriktiv tillämpning av även denna häktningsgrund föreslår vi dock att det häktningsgrundande förfarandet anges mera tydligt än enligt den nuvarande bestämmelsen. Vi

föreslår att detta beskrivs som undanröjande eller förvanskande av bevis. Härigenom markeras framförallt tydligare att endast konkreta aktiva åtgärder inryms i det förfarande som kan grunda häktning.

De handlingar som bör inrymmas under begreppet risk för fortsatt brottslighet är först och främst att brott av samma eller liknande slag som det redan misstänkta brottet återupprepas. Redan enligt gällande rätt kan intolkas ett krav på att brottsligheten skall vara av samma eller liknande slag.

Den brottslighet som befaras måste vara näraliggande i tiden. Den bör vara såtillvida överhängande att den skall kunna beräknas inträffa under den tid lagföringen kan förväntas pågå och till dess verkställighet av eventuell påföljd för det misstänkta brottet kan påbörjas.

Av domstolar och andra tillämpande myndigheter fordras en prognos över sannolikheten för att den misstänkte begår ytterligare brott om han får vara på fri fot. När det gäller bedömningsunderlaget vid grunden recidivfara kan till en början framhållas sådant som närmast har anknytning till brottets beskaffenhet och tidigare brottslighet. Antaganden om ny brottslighet måste med nödvändighet utgå från det redan misstänkta brottet. Sådana antaganden bör när det gäller framförallt förmögenhetsbrott som regel förutsätta att den misstänkte tidigare lagförts eller på annat sätt konstaterats skyldig till liknande brott. Det skulle kunna övervägas att införa tidigare brottslighet som ett särskilt rekvisit i lagtexten. Fall kan emellertid tänkas då brottsligheten har en klar prägel av professionell kriminalitet utan att tidigare brottslighet kan påvisas. Vidare bör en serie brott i samma mål som regel också utgöra särskild grund att anta risk för fortsatt brottslighet. Begås nya brott kort efter en dom eller verkställighet av straffpåföljd kan recidivfaran ofta antas vara större än annars.

Vid vissa typer av brott föreligger erfarenhetsmässigt större recidivrisk än vid andra. Detta kan sammanhänga med att de betingelser och den sociala situation som utgjort grund för brottsligheten har olika grad av fasthet. Vid grövre förmögenhetsbrott kan de förhållanden som lett till brottsligheten vara av bestående karaktär och utgöra grund till vane- och yrkesbrottslighet. Våldsbrott kan däremot ibland föranledas av en akut situation som ofta kan antas vara av engångsnatur. Å andra sidan kan som tidigare sagts även mindre allvarliga våldsbrott ge anledning befara fortsatt allvarligare våldsbrottslighet. Vid grovt narkotikabrott kan recidivfaran ofta bedömas som stor vare sig det rör sig om den som själv är missbrukare eller den som av vinning begår dylika brott. Även här gäller att recidivfaran regelmässigt bör antas vara större om inte någon ändring skett i den brottsframkallande situationen.

Vissa omständigheter som mer hänför sig till den misstänktes person kan i vissa fall peka på fortsatt brottsrisk. Vid vissa brott såsom mordbrand och en del sedlighetsbrott talar allmän erfarenhet för att recidivfaran är påtaglig. Dylika brott begås ofta av personer med viss psykisk särart.

Även med den begränsning vi förordar i fråga om brottets svårhetsgrad

vid häktning på grund av risk för fortsatt brottslighet, kan det inträffa att förutsättning för häktning föreligger trots att påföljden kan förväntas bli kriminalvård i frihet eller ett kortvarigt frihetsstraff. Det är här fråga om fall där samhällsskyddet inte tillmäts avgörande betydelse trots att straffskalan kan ligga relativt högt. Det torde då vanligen röra sig om förmögenhetsbrott. Häktning vid risk för fortsatt brottslighet bör i enlighet med vad vi tidigare anfört endast kunna ske om det är motiverat från samhällsskyddets synpunkt. Kan man vid häktningsförhandlingen räkna med att endast kriminalvård i frihet eller ett kortare frihetsstraff kommer att ådömas bör häktning undvikas. I sådana fall torde ofta tillsyn vara det lämpligaste tvångsmedlet. En sådan tillämpning följer av den proportionalitetsprincip som vi i det föregående föreslagit bli lagfäst.

Beviskravet för de särskilda häktningsförutsättningarna skiljer sig åt i gällande rätt. Vid flykt och kollusion får häktning ske om sådan skäligen kan befaras. Vid recidivrisk får häktning ske om anledning förekommer att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet. Huruvida de olika formuleringarna avser att ge tillkänna en gradskillnad är omdiskuterat och ovisst. Det har gjorts gällande att beviskravet vid recidivfaregrunden skulle vara lägre än vid de två andra häktningsförutsättningarna.

Vi föreslår att de särskilda häktningsgrunderna utformas så att häktning förutsätter att det skäligen kan befaras att den misstänkte avviker eller att han undanröjer eller förvanskar bevis eller att häktning är påkallad för att förhindra den misstänkte från att göra sig skyldig till fortsatt brottslighet.

10.2.4 Häktning vid svåra brott

I gällande rätt föreligger en särskild reglering av häktningsmöjligheterna när för brottet inte är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år. Vid sådana brott skall häktning ske, om det ej är uppenbart, att anledning därtill saknas. Motsvarande särreglering vid mycket allvarliga brott återfinns också i många andra länder. Vad som närmare ligger bakom denna ståndpunkt är inte alltid klart uttalat. Förarbetena till den svenska bestämmelsen kan knappast sägas ge entydigt besked i detta hänseende. Före nya RB var häktning obligatorisk vid brott, varå lägst kunde följa straffarbete i två år. Till grund för denna regel sades ligga den presumtionen att i dylika fall fara för flykt eller kollusion alltid föreligger. Genom nya RB skedde ändringen att denna presumtion kunde motbevisas. I motiven framhölls att den nya regeln inte innebar någon utvidgning av häktningsskälen flykt-, kollusions- och recidivfara utan att stadgandet innebar att häktning skall ske om det inte var uppenbart att samtliga dessa skäl saknades. Det anfördes också att stadgandet emellertid öppnade möjlighet till häktning vid mycket grova brott, då det skulle vara stötande om brottslingen lämnades på fri fot även om något direkt stöd för förhandenvaron av något av häktningsskälen ej förebragts.

Det finns givetvis som regel anledning räkna med risk för flykt eller kollusion vid allvarliga brott. Däremot torde det inte kunna antagas att

risken för återfall generellt sett är större vid allvarliga brott än vid lindrigare brott. Särskilt grova våldsbrott torde inte sällan begås under så speciella förhållanden att ett upprepande inte behöver befaras. En annan motivering för särregler vid allvarlig brottslighet torde vara hänsynen till allmänpreventionen. Häktning skulle jämte straffhotet verka i avskräckande riktning. Vidare finns den aspekten att underlåtenhet att häkta i dessa situationer skulle framstå som stötande för allmänheten och skulle sätta dess tillit till och respekt för rättsordningen i fara.

Från principiella synpunkter kan lämpligheten av en häktningsregel som ställer mindre krav i fråga om de särskilda häktningsförutsättningar flykt, kollusion och recidiv ifrågasättas. En sådan regel kan knappast sägas ligga i linje med strävanden att minska användningen av tvångsmedel. Den omständigheten att risken för flykt eller kollusion är större vid grova brott än annars kan lika väl beaktas utan att någon presumtionsregel uppställs. Häktning vid grova brott av allmänpreventiva skäl står i strid med den allmänt vedertagna principen att häktning inte får innebära förtida straffverkställighet. Inte heller kan hänsynen till allmänna opinionen i och för sig motivera mindre restriktiva häktningsförutsättningar vid grova brott.

Av det anförda framgår att starka principiella betänkligheter kan anföras mot att tillåta mindre restriktiva häktningsförutsättningar vid allvarliga brott. En särreglering av häktningsförutsättningarna vid mycket grova brott torde inte från praktisk synpunkt vara av någon större betydelse. Även utan en sådan särreglering föreligger som regel häktningsskäl vid mycket grova brott. Endast i undantagsfall torde förhållandena vara sådana att varken flykt, kollusion eller återfall behöver befaras vid mycket grova brott. I sådana fall föreligger även enligt gällande rätt möjlighet att underlåta häktning. På grund av det anförda föreslår vi att den särskilda regeln om häktning vid brott, som förskyller fängelse i minst två år, upphävs.

10.2.5 Häktning vid lindriga brott

Vid brott med straffmaximum lägre än fängelse i ett år är enligt gällande rätt häktning på grund av recidivfara och kollusionsfara utesluten. Däremot är häktning möjlig i vissa situationer då objektiva omständigheter pekar på risk för flykt. Vid fängelsebrott kan sålunda häktning ske om den misstänkte saknar stadigt hemvist i riket och det skäligen kan befaras att han avviker. Bestämmelsen vilar på den uppfattningen att personer som saknar stadigt hemvist är mer flyktbenägna än andra. I praxis spelar denna häktningsgrund enligt vad åklagarenkäten utvisar en viss roll.

Genom proportionalitetsprincipen har slagits fast att det inte får föreligga missförhållande mellan mål och medel. När det gäller den brottslighet, som är av så ringa beskaffenhet att lagstiftaren valt att bestämma straffsatserna så att däri visserligen ingår fängelse men sådan påföljd i normala fall likväl inte ådöms leder enligt vår mening en tillämpning av proportionalitetsprincipen till att den särskilda häktningsmöjligheten beträffande dem som saknar stadigt hemvist i riket bör avskaffas. Med de

spaningsresurser som står till polisens förfogande i angelägna fall bör några olägenheter inte följa av denna åtgärd. Bedömes i ett konkret fall flyktrisk likväl vara påtaglig finns enligt vårt förslag möjligheter att ålägga den misstänkte anmälningsskyldighet. Vid överträdelse av denna skyldighet finns möjlighet till häktning.

Häktningsmöjligheten vid ringare brott är i princip enligt gällande rätt även utesluten om det kan antagas att påföljden i det enskilda fallet kan förväntas bli böter. Av vad vi anfört i anslutning till proportionalitetsprincipen torde framgå att redan därav följer att häktning som regel bör vara utesluten i dessa fall. Vid sidan av nämnda generellt utformade princip bör emellertid i klarhetens intresse nuvarande regel beträffande bötesbrott behållas.

Utan hinder av nu nämnda regel kan enligt gällande rätt häktning ske oberoende av brottets beskaffenhet i syfte att identifiera den misstänkte samt för att förhindra den som saknar hemvist här i riket att fly utrikes. Genom denna regel möjliggörs häktning i fall där konkreta omständigheter innebär påtaglig risk att den misstänkte kommer att undandra sig lagföring eller straff. De som träffas av regeln torde vara främst sådana som endast tillfälligt besöker landet. De gärningar som kommer i fråga är bl a trafikbrott, smugglingsbrott samt allehanda ordningsföreseelser. Ett uppgivande av häktningsmöjligheterna i dessa fall skulle till sin praktiska konsekvens kunna innebära att beivrandet av dessa brott helt upphörde för nämnda kategorier. En sådan konsekvens är enligt vår mening inte acceptabel. Nuvarande regel bör därför behållas sakligt oförändrad.

I detta sammanhang kan det finnas anledning att uppmärksamma frågan om häktning vid olovlig vistelse i riket efter förvisning. Vid sådant brott brukar den misstänkte häktas, vanligen med stöd av nyss angivna bestämmelser. I vissa fall grundas emellertid häktning vid sådant brott på risk för fortsatt brottslighet. Till följd av den föreslagna fyraårsregeln vid recidivfara, kan häktning på grund av återfallsrisk inte ske enligt vårt förslag i dessa fall. Frågan torde komma att uppmärksammas i samband med utlänningslagkommitténs översyn av bestämmelserna om förvisning.

10.3 Alternativ till häktning

10.3.1 Tillsyn

Vi har i det föregående angivit riktlinjerna för tillsyn som ett alternativ till häktning vid risk för fortsatt brottslighet. Häktning vid recidivrisk skall enligt vårt förslag inte kunna ske i andra fall än när på brottet kan följa fängelse i fyra år eller däröver. Är brottet av lindrigare beskaffenhet skall återfallsrisken kunna utgöra grund för häktning endast om den fortsatta brottsligheten kan befaras medföra fara för annans liv eller hälsa eller är av liknande farlig beskaffenhet. Däremot skall återfallsrisk vid mindre allvarlig brottslighet kunna föranleda att den misstänkte ställs under tillsyn. Syftet med tillsynen är att förhindra fortsatt brottslighet. Detta syfte bör

tillgodoses genom att den misstänkte blir föremål för en effektiv uppsikt.

De förutsättningar som bör ställas upp för att tillsyn skall kunna användas som tvångsmedel vid risk för fortsatt brottslighet skall sålunda vara mindre restriktiva i fråga om brottets svårhetsgrad än vad som skall gälla vid häktning. Vi föreslår att tillsyn skall kunna användas vid brott, för vilket är stadgat fängelse i ett år eller däröver. Även i övrigt bör enligt vår mening förutsättningarna för tillsyn anknyta till de nuvarande häktningsförutsättningarna vid risk för fortsatt brottslighet. Tillsyn skall alltså enligt vårt förslag kunna användas om någon är på sannolika skäl misstänkt för brott, varå kan följa fängelse i ett år eller däröver, om det skäligen kan befaras att han fortsätter sin brottsliga verksamhet. Med en sådan ordning kan tillsyn alltså inte komma i fråga i andra fall än där förutsättning för häktning föreligger enligt nu gällande regler.

Som vi tidigare anfört är det av stor vikt att tillsynen är effektivt sanktionerad och vi har förordat att, om den misstänkte begår nya brott när han står under tillsyn, han skall kunna häktas även om häktningsskäl i övrigt inte förekommer. Ett väsentligt inslag i tillsynen är alltså det häktningshot som den misstänkte är underkastad. Härigenom görs klart att samhället inte tolererar att den som är föremål för lagföring fortsätter sin brottsliga verksamhet. Även åsidosättande av föreskrifter i samband med tillsyn skall kunna föranleda häktning. De föreskrifter som skall kunna ges i samband med tillsyn skall ha till syfte att förhindra fortsatt brottslighet. Detta syfte skulle i och för sig kunna motivera mycket långtgående föreskrifter innefattande exempelvis krav på skötsamhet eller förbud mot missbruk av alkohol eller narkotika eller i övrigt förbud mot handlingar eller beteenden som allmänt är ägnade att medföra risk för återfall. Med tanke på den allvarliga påföljd som enligt vårt förslag skall vara förenad med överträdelse av föreskrift, bör emellertid enligt vår mening föreskrifter som ger vidsträckt utrymme för skönsmässiga bedömningar undvikas. Föreskrifter av nu antydd art är också mycket svårkontrollerade. Vi föreslår därför som huvudregel att föreskrift endast får avse skyldighet att under viss tid vara tillgänglig på en angiven plats. En sådan föreskrift innefattar för den misstänkte en klart angiven skyldighet, som av honom också torde uppfattas som ett tydligt uttryck för den samhällskontroll tillsynen är avsedd att vara.

Den närmare utformningen av föreskrifter vid tillsyn får bestämmas med hänsyn till förhållandena i det enskilda fallet. I sådana fall då den misstänkte har fast bostad och anställning kan föreskriften innefatta skyldighet att vara tillgänglig i bostaden eller på arbetsplatsen. Vid valet av plats där den misstänkte skall vara tillgänglig bör beaktas att den misstänkte inte utsätts för onödigt obehag eller intrång i den personliga integriteten. Å andra sidan måste också tillses att platsen där den misstänkte skall vara tillgänglig väljs så att kontrollen kan genomföras utan svårighet.

Den tid under vilken den misstänkte skall vara tillgänglig bör bestämmas främst med hänsyn till kontrollbehovet. Det är enligt vår mening angeläget

att den misstänkte upplever kontrollen som effektiv. Som regel bör därför kontroll ske varje eller varannan dag. Skyldigheten att vara tillgänglig bör bestämmas i enlighet härmed. Den tidrymd som den misstänkte skall vara tillgänglig bör inte utsträckas eller förläggas så att den i onödan inkräktar på den misstänktes arbete eller i övrigt innebär omotiverat intrång i hans personliga integritet. Tiden får inte bestämmas så att föreskriften får karaktär av husarrest. Som regel bör skyldigheten att vara tillgänglig inte behöva vara mer än ett par timmar.

I många fall bör föreskrift kunna få formen av en anmälningsskyldighet från den misstänktes sida. Härigenom kan kontrollen i hög grad förenklas samtidigt som tvångsmedlet blir mindre ingripande för den misstänkte. Anmälningsskyldighet bör dock endast komma i fråga i sådana fall då det finns befogad anledning anta att den misstänkte skall medverka i kontrollen av tillsynen.

Beträffande misstänkta som lever under besvärliga sociala förhållanden kan det vara svårt att ordna en tillsyn i de former som nu beskrivits. För denna kategori kan det vara nödvändigt att välja en mera institutionsbunden tillsyn. Som vi framhållit i det föregående bör detta ske genom att särskilda tillsynshem inrättas. Försök i sådan riktning har under senare år med viss framgång genomförts i England. Vi anser att det inom ramen för tillsyn bör finnas möjlighet att placera misstänkta i sådana institutioner. De som bör komma i fråga för sådan placering skall främst vara personer som saknar fast bostad eller i övrigt lever under sådana sociala förhållanden som medför stor risk för återfall i brott. Brottslighetens svårhetsgrad bör däremot inte vara avgörande för frågan om placering på tillsynshem. För dem som placerats på tillsynshem bör gälla vissa ordningsregler. Sådana ordningsföreskrifter bör emellertid inte utformas så att de inkräktar på de intagnas möjligheter att sköta ett arbete eller i rimlig utsträckning disponera över sin fritid. Vad vi nyss anfört om föreskrifter bör beaktas även vid utformningen av sådana ordningsregler. Dessa bör sålunda inte innefatta direkta föreskrifter angående den misstänktes uppträdande eller skötsamhet. Å andra sidan måste sådana regler bli betydligt mera ingripande än vanliga föreskrifter vid tillsyn för att kravet på ordning i en sådan institution skall kunna tillgodoses. Sålunda måste regler ges exempelvis beträffande tiden när de intagna skall finnas på tillsynshemmet eller för att hindra att alkohol eller narkotika införs dit. När det gäller grava missbrukare av narkotika eller alkohol synes placering på tillsynshem böra undvikas med tanke på de problem dessa kan vålla ur ordningssynpunkt och av hänsyn till andra som vistas på tillsynshemmet. Vid placering i tillsynshem ersätts alltså de särskilda föreskrifterna i samband med tillsyn av tillsynshemmets ordningsregler. Om dessa åsidosätts kan alltså häktning aktualiseras. Med denna utformning kommer tillsyn med placering i tillsynshem att utgöra ett betydligt mera ingripande tvångsmedel än tillsyn annars är. En sådan konsekvens är emellertid en nödvändig följd av de ordningskrav som måste uppställas i en sådan institution av hänsyn både till personalen och andra misstänkta. Det är

emellertid angeläget att ordningsreglerna inte innehåller onödiga restriktioner. Dessa regler bör fastställas centralt. En garanti mot att onödiga restriktioner leder till frihetsberövande ligger däri att det ankommer på domstol att pröva om överträdelse av ordningsregler skall föranleda häktning.

Det bör i detta sammanhang uppmärksammas att placering på tillsynshem inte utgör ett frihetsberövande av sådan art som intagning i kriminalvårdsanstalt. Den som placerats på tillsynshem kan inte tvångsvis hållas kvar eller återföras dit. Den sanktion som får tillgripas i sådana fall är häktning.

Om tillsynen skall fungera effektivt och bli ett realistiskt alternativ till häktning är det viktigt att verksamheten får en effektiv organisation. Vi har i det föregående anfört att denna uppgift bör anförtros kriminalvårdsverket. Den praktiska innebörden av tillsynen består i att kontrollera att den misstänkte följer föreskrifterna att vara tillgänglig på viss plats under en viss tid. Kontrollen är som tidigare sagts avsedd att äga rum med täta mellanrum. Ofta måste kontrollen ske på så sätt att den misstänkte söks upp på den angivna platsen. Även i sådana fall när tillsynen förenas med anmälningsskyldighet bör kontrollen äga rum inom kriminalvårdsverket. Om inte den misstänkte placeras i tillsynshem bör alltid särskild tillsynsman utses, som ombesörjer närvarokontrollen eller hos vilken anmälningsskyldigheten skall fullgöras. Tillsynen kommer alltså att kräva vissa personalresurser.

Inom kriminalvårdsverket finns olika myndigheter och institutioner som har uppgifter av liknande slag som aktualiseras vid tillsyn. Verksamheten är emellertid ganska skiftande på olika håll. Renodlade kontrolluppgifter förekommer särskilt vid de allmänna häktena. Vid kriminalvårdsanstalterna är givetvis också kontrollfunktionerna av stor betydelse, men här har också behandlingsaspekter ett stort utrymme. Inom skyddskonsulentorganisationen, som har ansvaret för frivården, är behandlingssynpunkterna dominerande. Även frivården åligger dock att jämsides med behandlingen utöva kontroll över den dömde. Frivårdens kontrollfunktion har starkt betonats i samband med kriminalvårdsreformens genomförande. Sålunda anförde föredragande departementschefen bl a att den sociala insatsen inom frivårdsarbetet inte får undanskymma kontrolluppgiften och att kontrollfunktionen ingår som en oskiljaktig del i allt frivårdsarbete (prop 1973:1 bil 4 s 128).

Från vissa utgångspunkter kunde det vara motiverat att förlägga ansvaret för tillsynen, som har en renodlad kontrollfunktion, till de allmänna häktena. Dessa är emellertid f n helt inriktade på institutionell verksamhet i strängt slutna former. De är dessutom få till antalet. Om häktena ensamma skulle få ansvaret för tillsynen, skulle det krävas en relativt omfattande omorganisation och personalutbyggnad. I sammanhanget måste också beaktas den integration mellan kriminalvård i anstalt och kriminalvård i frihet som utvecklats under senare tid och som fått tydliga uttryck i den nyligen genomförda kriminalvårdsreformen. En strikt uppdelning mellan

kontrollfunktioner och behandlingsfunktioner kan inte längre sägas råda inom kriminalvårdsverket. Ett uttryck för detta är den nya regionala organisationen som innebär att regioncheferna har ansvaret för såväl lokalanstalter, som allmänna häkten och skyddskonsulentorganisationen inom sin region. Mot bakgrund av det anförda förordar vi att ansvaret för tillsynen förläggs till regioncheferna. För tillsynsuppgifter bör regionchefen kunna anlita personal från alla de myndigheter och institutioner som är underställda honom. Det bör enligt vår mening ankomma på regionchefen att inom de personalkategorier som står till buds inom varje region utse ett tillräckligt antal personer som vid sidan av sina övriga arbetsuppgifter står till förfogande som tillsynsmän. Uppgiften som tillsynsman torde komma att kräva en relativt stor arbetsinsats och bör därför enligt vår mening i princip ankomma på tjänstemän inom kriminalvårdsverket. I sådana fall då en sådan lösning medför praktiska svårigheter med hänsyn till den misstänktes bostadsort bör dock lekmän kunna anlitas som biträde vid tillsynen.

De tillsynshem vi förordat i det föregående bör inrättas i kriminalvårdsverkets regi och skötas av personal med anknytning till kriminalvården. Vid placering i tillsynshem behöver inte ges särskilda föreskrifter utöver de ordningsregler som gäller på tillsynshemmet. Inte heller synes särskilda tillsynsmän behöva utses i sådana fall utan den närmare kontrollen bör vara en uppgift för personalen vid tillsynshemmet.

De föreskrifter som kan förekomma i samband med tillsyn har uteslutande till syfte att hindra fortsatt brottslig verksamhet. Som nyss anförts bör andra föreskrifter inte kunna ges än sådana som går ut på att den misstänkte skall finnas tillgänglig vissa tider för kontroll. Föreskrifter som syftar till att återanpassa den misstänkte i samhället får sålunda inte förekomma i samband med tillsyn. Detta är naturligt med hänsyn till att den misstänkte ännu inte dömts för brottet och därför är berättigad att i största möjligaste mån bli behandlad som oskyldig. Som vi framhållit tidigare är det emellertid angeläget att åtgärder i syfte att förbättra den misstänktes sociala situation kan komma till stånd även på detta tidiga stadium. Sådana åtgärder förutsätter emellertid frivillig medverkan från den misstänktes sida såvida han inte redan står under frivårdens överinseende. Har särskild förtroendeman förordnats ankommer det givetvis på honom att hjälpa den misstänkte i sådana frågor. Om förtroendeman inte förordnats bör emellertid en tillsynsman vara oförhindrad att hjälpa den misstänkte med åtgärder som kan förbättra hans sociala situation, t ex förmedla kontakt med sociala myndigheter för att skaffa bostad eller arbete eller för att erhålla lämplig vård eller behandling. För den som är häktad gäller att i den mån det lämpligen kan ske, åtgärder skall vidtagas för att ge honom det personliga stöd och annan hjälp som han behöver. Med stöd av denna bestämmelse kan häktade få bistånd såväl när det gäller angelägenheter av social eller kurativ karaktär som i praktiska frågor. Den som ställts under tillsyn bör i dessa hänseenden vara berättigad till samma bistånd som de

häktade. Vi vill emellertid starkt betona att sådana åtgärder liksom när det gäller häktade är helt beroende av den misstänktes frivilliga medverkan och att påtryckningar med hänvisning till de sanktioner som är förenade med tillsyn inte får förekomma i syfte att framtvinga vård, behandling eller andra sociala åtgärder.

I gällande rättstillämpning förekommer inte sällan att tvångsmedel enligt RB ersätts med frihetsberövanden enligt annan lagstiftning nämligen främst lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård, lagen om nykterhetsvård och barnavårdslagen. Även enligt den av oss föreslagna ordningen skall tvångsvisa omhändertaganden enligt exempelvis lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård kunna göra häktning eller tillsyn onödig. I viss utsträckning bör emellertid tillsyn kunna löpa samtidigt med att åtgärder enligt annan lagstiftning vidtas.

Ibland kan situationen sålunda vara den att förutsättningar föreligger såväl för att ta in den misstänkte på sjukhus för psykiatrisk vård eller liknande inrättning som för beslut om tillsyn. Kan behandlingsformerna och behandlingstiden på sjukhuset påräknas bli sådana att ändamålet med tillsynen tillgodoses, bör beslut därom i vart fall tillsvidare kunna underlåtas. Kan emellertid nyssnämnda ändamål inte antas bli tillgodosett bör tillsyn beslutas. Även i sådana fall är det kriminalvårdsverket som har ansvaret för tillsynen.

Av särskilt intresse i detta sammanhang är behandlingen av unga lagöverträdare. Enligt 7 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare får den som är under 18 år ej häktas med mindre synnerliga skäl är därtill. Mot bakgrund av vår allmänt restriktiva hållning anser vi att häktning i princip inte bör få förekomma beträffande misstänkta som är under 18 år. I undantagsfall kan dock förhållandena vara sådana att häktning inte kan undvikas. Vi föreslår inte någon ändring av ifrågavarande bestämmelse.

När det gäller ungdomar kan ingripande vid kriminalitet komma till stånd enligt barnavårdslagen. Sådana ingripanden kan bestå i hjälp- och stödåtgärder eller övervakning eller, vid mera kvalificerade fall, omhändertagande för samhällsvård med placering i fosterhem eller i institution av något slag. Den mest ingripande åtgärden är intagning i ungdomsvårdsskola med sluten avdelning. Vi utgår från att sistnämnda möjlighet kommer att bestå även i fortsättningen och räknar med att häktning inte behöver ske beträffande ungdomar under 18 år annat än i rena undantagsfall. När den misstänkte omhändertas på detta sätt finns givetvis heller inte anledning att ställa honom under tillsyn.

De ingripanden som sker inom ramen för barnavårdslagen i mera öppna former torde som regel inte tillgodose de syften som ligger bakom de straffprocessuella tvångsmedlen. Tillsyn bör alltså kunna förekomma jämsides med åtgärder enligt barnavårdslagen. Som tidigare framhållits har i sådana fall kriminalvården ansvaret för tillsynen. Motsvarande bör gälla vid omhändertaganden enligt lagen om nykterhetsvård.

Det torde inte sällan komma att inträffa att den som ställs under tillsyn redan står under övervakning genom frivårdens försorg i anledning av dom på fängelse, ungdomsfängelse, internering eller skyddstillsyn. En sådan övervakning kan inte ersätta en tillsyn utan tillsynen och övervakningen får i sådana fall bedrivas jämsides.

Som tidigare framhållits skall ny brottslighet eller överträdelse av föreskrift kunna medföra att den misstänkte häktas även om häktningsskäl inte föreligger i övrigt. En sådan sanktion har vi ansett nödvändig för att tillsynen skall kunna utgöra ett realistiskt alternativ till häktning och mötas med förtroende från åklagare och domstolar. Om den misstänkte gör sig skyldig till ny brottslighet sedan han ställts under tillsyn bör som regel häktning ske. Endast om den nya brottsligheten föranletts av speciella eller tillfälliga förhållanden bör häktning kunna underlåtas. Beträffande den nya brottsligheten bör i övrigt gälla samma krav i frågan om svårhetsgraden som uppställts för den brottslighet som kan föranleda tillsyn. Även beviskravet bör vara detsamma. Vi föreslår därför att om den som är ställd under tillsyn är på sannolika skäl misstänkt för därefter begånget brott, för vilket är stadgat fängelse i ett år eller däröver, skall han häktas om ej särskilda skäl föranleder annat.

Överträdelse av föreskrift i samband med tillsyn eller av ordningsregler för tillsynshem skall också kunna leda till häktning. En sådan överträdelse kan emellertid vara ursäktlig. Frågan om häktning skall ske vid överträdelse av föreskrift bör vara beroende av en bedömning av omständigheterna i det särskilda fallet. Häktning bör vara en möjlighet som kan tillgripas vid mera flagranta överträdelser. Bestämmelsen bör därför utformas så att rätten får häkta den som under tillsyn i väsentlig mån överträder föreskrift som meddelats honom.

Föreligger häktningsskäl enligt dessa bestämmelser får den misstänkte också anhållas. Någon direkt motsvarighet till det nuvarande gripandet finns inte enligt vårt förslag. Begår den misstänkte nytt brott när han står under tillsyn eller överträder han föreskrift eller ordningsregler vid tillsyn får alltså frihetsberövande enligt nu angivna bestämmelser inte ske innan åklagaren beslutat om anhållande.

10.3.2 Anmälningsskyldighet

Vi har i det föregående föreslagit att häktning skall kunna ske om någon är på sannolika skäl misstänkt för brott varå kan följa fängelse i ett år eller däröver och det skäligen kan befaras att han avviker eller annorledes varaktigt undanhåller sig lagföring eller straff. Enligt gällande rätt finns vid flyktfara möjlighet att använda reseförbud i stället för häktning. Reseförbud får användas om någon är skäligen misstänkt för brott, varå fängelse kan följa, och det skäligen kan befaras att han avviker eller annorledes undandrar sig lagföring eller straff men anledning eljest ej förekommer att häkta honom. Som vi anfört tidigare anser vi att ett alternativ till häktning, motsvarande det nuvarande reseförbudet, bör

finnas även i fortsättningen i form av en anmälningsskyldighet, eventuellt förenad med ett reseförbud. För en sådan anmälningsskyldighet bör enligt vår mening gälla samma allmänna förutsättningar som för det nuvarande reseförbudet, dvs skälig misstanke om brott, varå kan följa fängelse. Såväl beträffande misstankegraden som beträffande brottets svårhetsgrad skall alltså gälla mindre restriktiva förutsättningar än vid häktning.

När det gäller den närmare utformningen av flyktfara som häktningsgrund har vi i det föregående anfört att häktningsmöjlighet skall föreligga i sådana fall där det finns risk för att den misstänkte avviker eller annorledes varaktigt undanhåller sig i syfte att undgå lagföring eller straff. Beträffande den kategori som inte behöver befaras avvika eller varaktigt undanhålla sig i sådant syfte men som kan vara svåra att anträffa på grund av sin livsföring, föreligger däremot ej häktningsskäl. Det är här fråga om personer som saknar fast bostad eller vistelseort och som för en ambulerande tillvaro. Ofta rör det sig om socialt missanpassade personer som rör sig inom en begränsad region. Det kan som regel inte sägas att de varaktigt undandrar sig lagföring eller straff. De är emellertid ofta svåranträffbara. Om inte något tvångsmedel står till buds under lagföringen beträffande denna kategori krävs omfattande insatser och stora resurser för att efterforska dem. Häktning är som vi nyss sagt vanligen ett alltför ingripande tvångsmedel i dessa fall. Anmälningsskyldighet däremot innefattar ett relativt ringa intrång i deras personliga integritet men skulle i hög grad underlätta möjligheterna för polis, åklagare och domstol att genomföra lagföringen snabbt. Vi anser att anmälningsskyldighet bör kunna användas som tvångsmedel under lagföringen i dessa fall.

Vi föreslår alltså att anmälningsskyldighet skall kunna åläggas den som är skäligen misstänkt för brott, varå fängelse kan följa, om det skäligen kan befaras att han avviker eller annorledes undandrager sig lagföring eller straff.

I fråga om anmälningsskyldighetens närmare innehåll har vi tidigare framhållt att särskilda föreskrifter normalt inte bör vara förknippade med anmälningsskyldighet. I normalfallet medför således anmälningsskyldighet för den misstänkte att han vid vissa tidpunkter skall anmäla sig hos polismyndighet på viss ort. Som regel torde få krävas att detta sker genom besök på polisstationen. Tidpunkten för anmälan bör bestämmas så att syftet med anmälningsskyldigheten tillgodoses utan att intrång sker i den misstänktes privatliv i onödan. Vanligen torde det vara tillräckligt att anmälan sker en eller två gånger i veckan. Anmälan varje eller varannan dag kan emellertid ibland vara påkallad, särskilt under ett inledande skede av förundersökningen.

I vissa fall kan det som framhållits tidigare finnas skäl att förena anmälningsskyldighet med reseförbud. Vi tänker då på sådana fall där risk föreligger att den misstänkte beger sig utomlands. Särskilt vid skattebrott eller kvalificerade förmögenhetsbrott i övrigt torde det inte sällan finnas en sådan risk. Om det skäligen kan befaras att den misstänkte skall avvika

utomlands i avsikt att varaktigt undgå lagföring eller straff föreligger häktningsskäl. Även om en sådan avsikt inte kan antas torde ofta finnas skäl befara att den misstänkte genom utlandsresa under viss tid blir oåtkomlig för kallelse till förhör eller förhandling eller förhindrad att inställa sig. Kan det befaras att den misstänkte beger sig från riket bör enligt vår mening anmälningsskyldigheten alltid vara förenad med ett förbud att utan tillstånd lämna riket. Om den misstänkte innehar pass eller motsvarande legitimationshandling, bör reseförbud kombineras med skyldighet att lämna ifrån sig sådan handling i polismyndighetens förvar.

Vid det nuvarande reseförbudet medför överträdelse att den misstänkte skall anhållas eller häktas om det inte är uppenbart att skäl därtill ej förekommer. Samma regel bör gälla vid överträdelse av den föreslagna anmälningsskyldigheten. Har anmälningsskyldigheten förenats med reseförbud är läget det att flykt utomlands kan befaras. Har i ett sådant fall reseförbudet överträtts bör häktning alltid ske. Detsamma bör gälla om den misstänkte vidtagit åtgärder i syfte att lämna landet. På grund av det anförda förordar vi att ifrågavarande bestämmelse får det innehållet att, om den misstänkte försummat honom ålagd anmälningsskyldighet, skall han omedelbart anhållas eller häktas, om det ej är uppenbart att skäl därtill ej förekommer. Är anmälningsskyldigheten förenad med reseförbud och har den misstänkte överträtt reseförbudet eller vidtagit åtgärd i syfte att lämna landet, skall han omedelbart anhållas eller häktas.

Som tidigare framhållits saknas i vårt förslag motsvarighet till det nuvarande gripandet. Ett frihetsberövande när den som har reseförbud överskrider detta eller vidtar åtgärder i syfte att lämna riket skulle alltså kräva ett anhållningsbeslut av åklagaren. I vissa sådana fall kan det tänkas att åklagarens beslut inte kan avvaktas, t ex om den misstänkte påträffas i begrepp att lämna landet. Vi föreslår därför att om den misstänkte ålagts anmälningsskyldighet med reseförbud, skall polisman få gripa den misstänkte i avvaktan på åklagarens beslut. Anmälan om sådant gripande skall ske omgående hos åklagaren.

10.4 Anhållande

För anhållande krävs i princip häktningsskäl. Även om det inte finns fulla skäl till häktning, kan den misstänkte anhållas, om det är av synnerlig vikt att han i avbidan på ytterligare utredning tas i förvar.

Som framgår av vad som anförts i det föregående leder endast vart tredje anhållande till häktningsframställning. Av vår enkätundersökning framgår vidare att åtal väcks beträffande cirka 60 procent av samtliga anhållna. Av de anhållna som inte häktas blir endast hälften åtalade. Beträffande 16 procent av samtliga anhållna har åklagaren beslutat avskriva ärendet därför att han ej ansett sig kunna styrka brott. I fråga om ytterligare 4 procent av de anhållna avskrevs ärendet av annan anledning. Ser man till den kategori

anhållna som ej häktas uppgår sistnämna andel till 21 resp 5 procent. Anhållandetiden för den grupp anhållna som frigivits utan att häktningsframställning gjorts har i regel varit kort. I 66 procent av dessa fall har frigivandet skett senast dagen efter anhållandet.

Som nyss sagts medger de nuvarande bestämmelserna att anhållande får ske under vissa förutsättningar utan att fulla häktningsskäl föreligger. Denna möjlighet har enligt vår enkät emellertid använts i endast 9 procent av antalet anhållanden. Resultatet av vår undersökning ger närmast vid handen att åklagarna vid beslut om anhållande generellt godtar ett lågt krav i fråga om brottsmisstankens styrka. Möjligheten att anhålla utan att fulla häktningsskäl föreligger har säkert bidragit till denna utveckling men även andra omständigheter kan antas ha inverkat. En starkt bidragande orsak torde vara att åklagarna med nuvarande ordning tvingas grunda sitt beslut om anhållande på ett ofullständigt underlag. I det mest vanliga fallet när frågan om anhållande aktualiseras i samband med ett gripande, utgörs beslutsunderlaget som regel av ett förhör med den misstänkte samt en redogörelse för de omständigheter som föranlett gripandet.

Den nuvarande tillämpningen har självfallet fördelar från effektivitetssynpunkt. I många fall leder även löst grundade anhållanden till att den misstänkte erkänner brottet eller att detta eljest kan styrkas. Emellertid medför den nuvarande ordningen också att anhållande sker i relativt stor utsträckning utan att brott sedemera kan styrkas. Den nuvarande ordningen tillgodoser alltså i hög grad effektiviteten men leder enligt vår mening till alltför många frihetsberövanden som i efterhand framstår som obefogade. Även om det som regel är fråga om korta frihetsberövanden, anser vi att detta inte är godtagbart från rättssäkerhetssynpunkt.

Vad som nu anförts leder enligt vår mening till att den nuvarande möjligheten till anhållande utan att fulla häktningsskäl föreligger bör avskaffas. Härigenom kommer samma krav i fråga om misstankens styrka att uppställas vid anhållande som vid häktning. Med hänsyn till de ändringar i den nuvarande ordningen som vi samtidigt föreslår på andra områden, bör en sådan skärpning av kravet på kvalificerad misstanke vid anhållande kunna genomföras utan att effektiviteten i lagföringen eftersätts på något avgörande sätt. Av särskild betydelse är härvid att det nuvarande gripandet ersätts av en skyldighet för den som kan misstänkas för brottet att under tolv timmar stå till polisens förfogande inte bara för förhör utan också för andra utredningsåtgärder, exempelvis husrannsakan eller förhör med målsägande, vittne eller medgärningsmän. För denna tvångsåtgärd, som inte innefattar ett frihetsberövande i egentlig mening, ställs ett lågt krav i fråga om misstankens styrka. Liksom gripande och anhållande är dock denna åtgärd ägnad att hindra flykt och kollusion medan de första utredningsåtgärderna vidtas. Härigenom kan beslutet om anhållande fattas på grundval av ett betydligt bättre underlag än som sker nu. Om utredningen under denna frist inte ger stöd för ett beslut om anhållande, är den misstänkte inte skyldig stanna kvar längre hos polisen. Alla möjligheter till

tvångsmedel är emellertid inte uttömda därmed. Som framgår av vad vi har anfört i det föregående, kan vid flyktfara anmälningsskyldighet åläggas den som är skäligen misstänkt för brottet. För anmälningsskyldighet krävs alltså inte lika hög grad av misstanke som för anhållande. Om förhållandena påkallar det kan skyldighet åläggas den misstänkte att anmäla sig redan påföljande dag. Om han underlåter att anmäla sig kan han anhållas även om skäl härtill inte föreligger i övrigt.

Den föreslagna ordningen bör medföra att antalet korttidsanhållanden minskar avsevärt och att anhållande i betydligt större utsträckning än f n leder till häktningsframställning. Även med vårt förslag får man givetvis räkna med att anhållande i många fall inte fullföljs med framställning om häktning. I sådana fall när anhållandet grundas på kollusionsfara kommer även i fortsättningen grunden för fortsatt frihetsberövande att falla bort en kort tid efter anhållandet. Även med den av oss föreslagna skärpningen av kravet på misstankens styrka, kommer det också att inträffa att häktningsframställning underlåts eller återkallas, därför att det under fortsatta utredningen framkommer nya omständigheter, som talar mot att den misstänkte begått brottet. Antalet sådana fall bör emellertid med vårt förslag minska betydligt.

Vi föreslår alltså att bestämmelserna om anhållande ändras så att samma förutsättningar skall gälla för anhållande som för häktning. Anhållande får således enligt vårt förslag ske om någon är på sannolika skäl misstänkt för brott, för vilket är stadgat fängelse i ett år eller däröver, om det är sannolikt att den misstänkte avviker eller varaktigt undandrar sig lagföring eller straff eller att han undanröjer eller förvanskar bevis. Är för brottet stadgat fängelse i fyra år eller däröver, får anhållande ske om det är påkallat för att hindra fortsatt brottslig verksamhet. Är för brottet stadgat lindrigare straff, men kan fängelse i ett år följa, får anhållande också ske om den fortsatta brottsligheten kan befaras medföra fara för annans liv eller hälsa eller är av liknande farlig beskaffenhet. Oberoende av brottets beskaffenhet får anhållande ske om den misstänktes identitet och hemvist ej kan utrönas eller om han saknar hemvist i riket och det skäligen kan befaras att han genom att bege sig från riket undandrar sig lagföring eller straff. Även om förutsättning för anhållande inte föreligger enligt vad som nu sagts, får anhållande ske om den misstänkte återfallit i brott eller överträtt föreskrift vid tillsyn eller försummat anmälningsskyldighet eller överträtt reseförbud eller vid sådant förbud vidtagit åtgärder i syfte att lämna landet.

Beträffande den närmare innebörden av anhållningsgrunderna flyktfara, kollusionsfara och fara för fortsatt brottslig verksamhet hänvisar vi till vad som anförts härom under avsnittet om häktning.

Vi har i det föregående föreslagit att uttryckliga regler införs om att häktning inte får ske om en sådan åtgärd står i missförhållande till påföljden. Vidare har vi föreslagit att, om syftet kan tillgodoses med mindre ingripande tvångsmedel, sådant skall användas. Dessa bestämmelser är tillämpliga även vid anhållande. Om någon av de särskilda häktningsgrunderna

föreligger men häktning inte får ske med hänsyn till vad som sagts nu, är också anhållande uteslutet. Om förutsättning för häktning föreligger men tillsyn eller anmälningsskyldighet med hänsyn till proportionalitetsprincipen bedöms som tillräckligt tvångsmedel, kan alltså anhållande inte användas för att säkerställa tillsynen eller anmälningsskyldigheten.

Den nära anknytningen mellan häktningsförutsättningarna och förutsättningarna för anhållande enligt vårt förslag medför också att det principiella förbudet i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare mot att häkta den som är under 18 år också kommer att gälla vid anhållande. Av de anhållna var enligt enkätundersökningen 18 procent 18 år eller yngre medan endast 5 procent av de häktade tillhörde denna åldersgrupp. En bidragande orsak till denna skillnad är uppenbarligen att placering på ungdomsvårdsskola inte hunnit ordnas eller annan åtgärd enligt barnavårdslagen vidtagas vid tiden för anhållandet. Före huvudförhandlingen har dock anhållande eller häktning kunnat hävas. Det torde knappast kunna undvikas att anhållande sker i vissa fall även när det gäller så unga lagöverträdare. Enligt vår mening är det emellertid angeläget att antalet anhållna ungdomar minskas. De av oss föreslagna reglerna bör medföra en sådan effekt. Av väsentlig betydelse är därvid att de sociala myndigheterna har en god beredskap som möjliggör en snabb placering i tillräckligt slutna former. Den föreslagna tillsynen med möjlighet till placering i tillsynshem ger också ökade möjligheter att undvika anhållande. Det är angeläget att dessa möjligheter noga prövas innan anhållande beslutas beträffande ifrågavarande ungdomar.

10.5 Hämtning och medtagande till förhör m m

Vi har föreslagit att de i 23 kap RB reglerade tvångsåtgärderna hämtning till förhör och medtagande till förhör blir de tvångsåtgärder som skall användas i samtliga fall när någon som skall höras under förundersökningen behöver inställas till förhör eller vara tillgänglig under det att utredningsåtgärder i övrigt vidtas. Den nuvarande möjligheten att kvarhålla en misstänkt för förhör bibehålls enligt vårt förslag i en något annorlunda utformning.

I förundersökningskungörelsen finns en bestämmelse att den som skall höras bör, där så kan ske och det ej finnes olämpligt med hänsyn till utredningen, i god tid kallas till förhöret. Hämtning till förhör skall enligt 23 kap 7 § RB ske om den som kallats till förhör utan giltig orsak underlåter att hörsamma kallelsen. Utan föregående kallelse får den som skall höras hämtas till förhöret om undersökningen avser brott, varå fängelse kan följa, och det skäligen kan befaras att han ej skulle hörsamma kallelse eller i anledning av kallelse skulle genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvåra utredningen. För hämtning gäller vidare vissa restriktioner beträffande avståndet. Vidare gäller enligt 23:8 RB att den som är tillstädes på plats där brott förövas är skyldig att på tillsägelse av polisman

medfölja till förhör som hålles omedelbart därefter. Vägrar han utan giltig orsak må han av polismannen medtagas till förhöret.

De förutsättningar som gäller för hämtning till förhör bör enligt vår mening behållas. Hämtning till förhör utgör ett allvarligt ingrepp för den som drabbas därav och får givetvis inte vidtagas utan att tungt vägande skäl föreligger. Syftet med denna åtgärd är att begränsa risken för flykt och kollusion. Till skillnad från vad som gäller vid anhållande och häktning får däremot risken för fortsatt brottslighet inte utgöra grund för hämtning.

När det gäller frågan var förhöret bör hållas och vid vilken tidpunkt detta bör ske kan av naturliga skäl ingen detaljreglering äga rum. Som en allmän regel bör gälla att förhöret skall anordnas så att minsta möjliga olägenhet uppkommer för den som skall höras. Häri ligger att det skall föreligga rimlig proportion mellan å ena sidan polisens och åklagarens intresse av att förundersökningen kan bedrivas effektivt, och å andra sidan den olägenhet det kan innebära för förhörspersonen att underkasta sig det avsedda förhöret. Har den som skall höras vägande skäl för att inte inställa sig när så påfordras skall en prövning ske om inte förhöret kan äga rum vid annat tillfälle.

Enligt gällande rätt får hämtning till förhör inte ske om avståndet mellan den plats där den som skall höras uppehåller sig och förhörsplatsen överstiger 50 kilometer. En transport som överstiger 50 kilometer torde få anses utgöra sådan olägenhet för den misstänkte att den ej bör ske. Vi föreslår därför inte någon ändring av den ifrågavarande avståndsregeln.

Den som äger besluta om hämtning till förhör bör även ge nödvändiga anvisningar för hur beslutet skall genomföras, varvid särskilt bör uppmärksammas att hämtningen inte sker på sådant sätt att den väcker onödig uppmärksamhet.

När det gäller medtagande till förhör av personer som befinner sig på brottsplatsen anser vi att de nuvarande förutsättningarna bör bibehållas.

Vårt förslag att avskaffa det nuvarande gripandet medför som vi tidigare framhållit att tillämpningsområdet för medtagande till förhör bör vidgas för att ingripande skall kunna ske i denna form i sådana fall när gripande används f n. Medtagande till förhör bör alltså kunna användas i vissa fall även när den som skall höras inte uppehåller sig på brottsplatsen. I överensstämmelse med vad som nu gäller vid gripande bör en förutsättning därvid vara att misstanke om brott av viss svårhetsgrad föreligger mot den som skall medtagas. Vidare bör krävas att ett medtagande är motiverat med hänsyn till behovet av omedelbara utredningsåtgärder. Vad som kan föranleda ett sådant behov är givetvis att flykt eller kollusion kan befaras. Om förhållandena är sådana att förhöret kan anstå till senare tidpunkt bör alltså medtagande till förhör inte ske utan den som skall höras bör då kallas i vanlig ordning. Behovet av omedelbara utredningsåtgärder är alltså en förutsättning för medtagande till förhör. I motsats till vad som gäller vid gripande får däremot recidivrisk inte utgöra grund för medtagande till förhör.

I enlighet med vad som nu anförts föreslår vi att den som kan misstänkas för brott, varå fängelse kan följa, får medtagas av polisman till förhör, om det är av synnerlig vikt för utredningen att förhör hålles omedelbart. När det gäller innebörden av uttrycket kan misstänkas torde det lika lite som beträffande andra liknande bevistermer vara möjligt att med en fast regel ange den närmare innebörden. Frågan härom måste bedömas från fall till fall. Det är emellertid klart att uttrycket anger en relativt låg misstankegrad och att sannolikhetsövervikt inte behöver föreligga. Förutsättningarna för medtagande till förhör är således i vissa avseenden mera vidsträckta än som gäller vid gripande. Misstankegraden är således lägre. Även när det gäller risken för flykt eller kollusion är förutsättningen mera allmänt hållen. För polismannen på fältet blir härigenom bedömningen betydligt enklare än vid tillämpningen av de nuvarande reglerna om gripande. Från rättssäkerhetssynpunkt är en sådan ordning enligt vår mening fullt godtagbar eftersom ett medtagande till förhör endast innefattar en skyldighet att stå till polisens förfogande och inte som gripandet innefattar ett frihetsberövande i form av förvaring i låst rum.

Träffas den som begått fängelsebrott på bar gärning eller flyende fot kan han enligt gällande rätt gripas av envar. Även den som är efterlyst för brott kan gripas av envar. Dessa regler bör i sak bibehållas. Rätten för envar att gripa den som anträffas på bar gärning eller flyende fot bör med vårt förslag få den innebörden att den gripne överlämnas till polisen för förhör. Har någon gripits skall han alltså skyndsamt överlämnas till närmaste polisman. Föreligger enligt polismannens bedömning inte skäl för medtagande till förhör skall den gripne genast friges. Delade meningar har rått huruvida med envar även avses polisman. Med de möjligheter till ingripande som följer av bestämmelserna om medtagande till förhör bör enligt vår mening uttrycket envar inte avse polisman.

I enlighet med vad som nu anförts får enligt vårt förslag hämtning till förhör ske tvångsvis utan föregående kallelse om den som kallats till förhör utan giltig orsak underlåter att hörsamma kallelsen eller om det skäligen kan befaras att den som skall höras ej skulle hörsamma kallelse eller i anledning av kallelse skulle genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvåra utredningen och undersökningen avser brott, varå fängelse kan följa. Medtagande till förhör får ske om den som skall höras är tillstädes på plats där brott förövas eller om han kan misstänkas för brott varå fängelse kan följa och det är av synnerlig vikt för utredningen att förhör hålles omedelbart. Liksom hittills får vidare envar gripa den som begått brott, varå kan följa fängelse, och som anträffas på bar gärning eller flyende fot och likaså den som är efterlyst för brott. I andra fall skall den som skall höras under förundersökningen kallas i god tid.

Inom ramen för hämtning och medtagande till förhör regleras alltså polisens möjligheter att tvångsvis inställa den som skall höras under förundersökningen till förhör. Sådan åtgärd kan i viss utsträckning beslutas utan att ställning behöver tas till frågan om den som skall höras är misstänkt

för brottet.

Den som skall förhöras är enligt nu gällande regler skyldig att kvarstanna för förhör högst sex timmar. Efter förhöret eller utgången av sextimmarsfristen är den hörde enligt nuvarande regler skyldig att stanna kvar ytterligare sex timmar om han kan misstänkas för brottet och det är av synnerlig vikt att han är tillgänglig för fortsatt förhör. Skyldigheten för den som är misstänkt att stanna kvar för ytterligare förhör bör finnas även i fortsättningen. Som vi framhållit i det föregående kan det emellertid visa sig nödvändigt att ha den som inställts tillgänglig medan andra utredningsåtgärder än förhör med honom äger rum, tex förhör med målsägande, vittne eller medgärningsman, husrannsakan eller blodprov. Förutsättningar för att han skall vara skyldig stanna kvar när utöver förhör dylika utredningsåtgärder är nödvändiga, bör vara dels att den som är inställd eller eljest tillstädes kan misstänkas för brottet dels att det är av synnerlig vikt att den misstänkte är tillgänglig under fortsatt utredning. Är dessa förutsättningar uppfyllda bör den misstänkte kunna hållas kvar under sammanlagt högst tolv timmar.

Vi föreslår alltså den ändringen i de nuvarande bestämmelserna om skyldighet för den som inställt sig hos polisen att vara tillgänglig där, att sådan skyldighet skall föreligga inte bara för att förhör skall kunna hållas med den som har inställt sig utan också under det annan utredning bedrivs. Även i ett annat avseende bör ändring i de nuvarande bestämmelserna övervägas. Den nuvarande ordningen innebär att alla som inställt sig är skyldiga stanna kvar för förhör högst sex timmar. Efter utgången av denna frist inträder en ny sextimmarsfrist under vilken den som höres är skyldig att stanna kvar för ytterligare förhör, om han kan misstänkas för brottet och det är av synnerlig vikt för utredningen. En sådan ordning är inte förenlig med vårt förslag om skyldighet att vara tillgänglig inte bara för fortsatt förhör utan också medan andra utredningsåtgärder vidtas. Vi föreslår därför att bestämmelserna utformas så att en sextimmarsfrist liksom nu skall gälla för alla som inställt sig till förhör medan i sådana fall då den som inställt sig kan misstänkas för brottet och det är av synnerlig vikt att han är tillgänglig under den fortsatta utredningen, skall gälla en tolvtimmarsfrist, räknat från det vederbörande inställde sig. Inställelse kan ske frivilligt efter kallelse till förhör eller också tvångsvis genom hämtning eller medtagande till förhör. I samtliga fall förutsätts att förhör hålls med den som inställt sig. Omfattningen av detta förhör kan naturligtvis växla från fall till fall. Ibland kan omständigheterna vara sådana att den som inställt sig kan misstänkas för brottet redan från början. Förhöret kan i sådana fall komma att inskränka sig till huvudsakligen en identitetskontroll. I sådana fall kan utredningsarbetet redan från början inriktas på andra åtgärder än förhör med den misstänkte under de tolv timmar som står till förfogande. Om den som inställt sig inte omedelbart kan misstänkas för brottet men sådan misstanke framkommer efter exempelvis två timmars förhör, är den misstänkte skyldig stanna kvar under ytterligare tio timmar om det är av

synnerlig vikt att han är tillgänglig under den fortsatta utredningen. Framkommer inte misstanke mot den hörde inom sex timmar, är han inte skyldig stanna kvar längre.

Som nyss sagts skall såväl sextimmarsfristen som tolvtimmarsfristen räknas från det vederbörande inställt sig eller inställts på förhörsplatsen. Transporten dit inräknas alltså inte i fristen. Beträffande fristernas beräkning i övrigt vill vi anföra följande. Ibland kan det inträffa att förhör inte kan påbörjas omedelbart, t ex därför att förhörsledare eller tolk inte finns tillgänglig eller därför att den som skall höras är berusad eller narkotikapåverkad. Reglerna om medtagande till förhör och skyldighet att stanna kvar för förhör eller utredning kommer med vårt förslag att tillämpas i stor utsträckning i sådana fall när gripande sker enligt nu gällande regler. Har någon gripits skall frågan om anhållande prövas skyndsamt. Någon mera exakt tidsfrist finns emellertid inte angiven. Gripande förutsätter att skäl för anhållande föreligger. Med hänsyn härtill anses i tillämpningen att förhöret med den gripne kan uppskjutas i sådana fall när den gripne är berusad eller narkotikapåverkad eller i avvaktan på att tolk kan ställas till förfogande. Vid skyldighet att stanna kvar för förhör eller utredning enligt vårt förslag gäller en exakt i timmar angiven tidsfrist. För sextimmarsfristen krävs inte misstanke om brott. Vid tolvtimmarsfristen förutsätts visserligen sådan misstanke men kraven på misstankens styrka är betydligt lägre än vid anhållande. Även i övrigt är förutsättningarna för skyldighet att stanna kvar för förhör eller utredning mycket allmänt hållna. Under sådana förhållanden anser vi det inte försvarligt att låta uppskov med förhöret påverka fristerna. En sådan ordning skulle f ö kräva en komplicerad och svårtillämpad reglering. Vi föreslår alltså att fristerna alltid skall räknas från det vederbörande inställt sig eller inställts på förhörsplatsen. Uppskov därför att förhörsledare eller tolk inte står till förfogande omedelbart skall alltså inräknas i fristen. Om den som skall höras är omhändertagen på grund av berusning eller förd till sjukhus för vård är han inte att anse som hämtad eller medtagen till förhör och fristen löper givetvis inte. Är han däremot inställd på förhörsplatsen men kan förhör inte hållas på grund av hans tillstånd löper fristen. En sådan ordning kan givetvis medföra vissa praktiska problem. Dessa skall dock inte överdrivas. Även om den som skall höras talar ett främmande språk kan som regel viss kommunikation etableras även utan tolk. Beträffande berusade eller narkotikapåverkade personer torde som regel förhör kunna hållas inom 3-4 timmar. Om förhöret och övriga omständigheter ger underlag för att den hörde kan misstänkas för brottet, är han skyldig stanna kvar i sammanlagt tolv timmar. Denna tid torde i praktiken vara tillräcklig för att anskaffa tolk eller i övrigt undanröja hinder för mera utförliga förhör. Under denna tid kan också andra utredningsåtgärder än förhör med den misstänkte vidtas.

En förutsättning för att någon skall vara skyldig att stanna kvar för utredning är givetvis att en aktiv förundersökningsverksamhet pågår fortlöpande. Om utredningsarbetet avbryts skall den misstänkte friges,

såvida inte anhållningsbeslut meddelas. Måste utredningsverksamheten avbrytas på grund av brist på personal, för att tjänstetiden är slut eller av annan liknande orsak är alltså den misstänkte inte längre skyldig att stanna kvar. Detsamma gäller om tolvtimmarsfristen gått ut utan att beslut om anhållande meddelats. Han har då rätt att omedelbart avlägsna sig. Utan synnerliga skäl får ej krävas, att han infinner sig till nytt förhör tidigare än tolv timmar därefter.

Det är med hänsyn till de relativt vidsträckta befogenheter polisen har att inställa någon till förhör eller kvarhålla misstänkt för utredning av stor vikt att dessa tvångsåtgärder inte får karaktär av frihetsberövande i de former som gäller vid anhållande och häktning. Den som hämtats eller medtagits till förhör är alltså inte underkastad bestämmelserna i lagen om behandling av häktade m fl. Visitering och förvaring i låst rum får alltså inte ske enligt bestämmelserna i nämnda lag. Däremot bör s k skyddsvisitering i avsikt att söka efter vapen eller andra farliga föremål kunna ske. Den som är inställd till förhör eller kvarhålls för utredning får under väntetid uppehålla sig på anvisad plats inom polisens lokaler. Om det är nödvändigt får polisen ordna med bevakning. Frågan om polisens befogenheter att använda tvång mot personer som hämtats eller medtagits till förhör har behandlats i ett JO-uttalande (JO 1972 s 51). Där anförs bl a att det inte kan uteslutas att i enstaka fall omständigheterna påkallar frihetsinskränkande medel beroende på risk för avvikande eller olämplig kommunikation med annan. I sådant sammanhang bör i och för sig också insättande i arrest undantagsvis kunna komma i fråga som alternativ till uppehåll under mer eller mindre påtaglig bevakning i öppen lokal. JO anför vidare att insättande i arrest endast i yttersta undantagsfall kan försvaras när det gäller någon som skall förhöras som rent vittne. Lika sträng restriktivitet kan dock givetvis inte begäras när det är fråga om person som kan misstänkas för brott. Att en återhållsam bedömning bör anläggas också i sådant fall ligger dock i sakens natur.

Med vårt förslag kommer medtagande till förhör att bli betydligt vanligare än nu. Också vår utformning av reglerna om skyldighet att stanna kvar för förhör eller utredning gör att de praktiska bevakningsproblemen blir betydligt mer påtagliga. De synpunkter JO gett uttryck för bör enligt vår mening fortfarande vara vägledande för tillämpningen.

10.6 Förfarandet

När det gäller förfarandet vid hämtning och medtagande till förhör, skyldighet att stanna kvar för förhör eller utredning, anhållande och häktning föranleder de av oss framförda förslagen en viss översyn. Även oberoende av de ändringar vi föreslår i fråga om de sakliga förutsättningarna för användningen av dessa tvångsåtgärder finns som vi framhållit förut skäl att göra vissa ändringar i det nuvarande förfarandet.

Tillsynen och anmälningsskyldigheten aktualiserar också vissa förfaranderegler.

10.6.1 Hämtning till förhör

Hämtning till förhör beslutas enligt de nu gällande reglerna i princip av undersökningsledaren. Vid fara i dröjsmål får dock sådan åtgärd beslutas av förhörsledare. Som vi anfört tidigare kan hämtning till förhör under vissa omständigheter medföra avsevärda obehag och olägenheter för den som hämtas. Hämtningsbeslut kan därför ibland innefatta besvärliga avvägningar. Vi anser därför att beslut om hämtning inte bör kunna fattas av förhörsledare utan bör ankomma på undersökningsledare. Några större praktiska problem torde en sådan ordning inte medföra eftersom hämtning som regel äger rum på ordinarie tjänstetid, då förundersökningsledaren finns tillgänglig.

10.6.2 Medtagande till förhör

Medtagande till förhör får enligt nu gällande regler beslutas av polisman. Denna åtgärd får liksom tidigare tillgripas beträffande personer som uppehåller sig på plats där brott förövas. Vidare har vi föreslagit att den som kan misstänkas för brott vari fängelse kan följa, skall vara skyldig att medfölja till förhör om det är av synnerlig vikt för utredningen att förhör hålls omedelbart. Om han vägrar utan giltig orsak skall han kunna medtagas till förhöret. I båda dessa fall skall polispersonal på platsen kunna besluta om åtgärden.

10.6.3 Skyldighet att stanna kvar för förhör eller utredning

Den som inställt sig till förhör eller som hämtats eller medtagits till förhör är inte skyldig stanna kvar längre än sex timmar såväl enligt gällande regler som enligt vårt förslag. Den som kan misstänkas för brottet är enligt nu gällande regler skyldig stanna kvar för förhör ytterligare sex timmar. Sistnämnda skyldighet att stanna kvar ytterligare sex timmar har i vårt förslag fått en annorlunda utformning och utgör en självständig tvångsåtgärd, som ger rätt att kvarhålla den misstänkte för utredning högst tolv timmar räknat från inställelsen. Några förfaranderegler anser vi emellertid inte behöva föranledas härav. Ansvaret för att den hörde inte kvarhålls utan att förutsättningar härför föreligger, åvilar undersökningsledaren.

10.6.4 Anhållande

Enligt nu gällande bestämmelser beslutas anhållande av åklagaren eller undersökningsledaren. Sådana beslut är inom polismyndighet förbehållna den högsta polisledningen. I praktiken torde anhållande alltid beslutas av åklagare. Som vi tidigare framhållit ser vi anhållande som ett mycket ingripande tvångsmedel, vilket bör vara förenat med särskilda rättssäkerhetsgarantier. Vi föreslår därför att anhållande endast skall kunna beslutas av åklagare.

Med nuvarande ordning föregås anhållande ofta av ett gripande, vilket skyndsamt skall anmälas till åklagaren. Efter det att förhör hållits med den misstänkte har åklagaren att besluta i frågan om anhållande. I de fall när gripandet sker nattetid anses anmälan till åklagaren kunna anstå till påföljande morgon om ett anhållande kan påräknas.

I vårt förslag har gripandet avskaffats som straffprocessuellt tvångsmedel. Det primära ingripandet är i stället avsett att ske genom hämtning eller medtagande till förhör. Den som kan misstänkas för brottet är enligt vårt förslag skyldig att stanna kvar för utredning högst tolv timmar om det är av synnerlig vikt att förhör eller andra utredningsåtgärder vidtages under det att den misstänkte är tillgänglig. Den av oss föreslagna ordningen bör medföra att en mera ingående utredning görs innan ställning tas i frågan om anhållande. Åklagaren får härigenom ett bättre underlag för sitt beslut. De utredningsåtgärder som vidtages medan den misstänkte kvarhålls för utredning torde också medföra att anhållande kan undvikas i många fall.

Beträffande den närmare tillämpningen av bestämmelserna om skyldighet att stanna kvar för utredning och om anhållande vill vi anföra följande. En förutsättning för att den misstänkte skall vara skyldig att stanna kvar för utredning är att utredningsåtgärder vidtas. Det torde som regel ligga i polisens eget intresse att utredningsåtgärderna vidtas snabbt och inte fördröjs i onödan eftersom det är polisen som skall ombesörja bevakningen av den misstänkte under väntetiden. Om utredningen klargör att skäl till anhållande föreligger, kan man därför räkna med att polisen genast underrättar åklagaren för att utverka ett beslut om anhållande. I annat fall skall den misstänkte friges senast vid tolvtimmarsfristens utgång. I vissa fall kan situationen vara den att skäl till anhållande föreligger på ett tidigt stadium men att polisens fortsatta utredning, t ex en husrannsakan, kan väntas medföra att skälet bortfaller. I sådana fall är det lämpligt att utredningen fortsätter utan att anmälan görs hos åklagaren. Härigenom kan anhållande undvikas.

Kravet att utredningsåtgärder skall vidtas medan den misstänkte är tillgänglig torde som regel inte medföra några problem om kvarhållandet sker under ordinarie tjänstgöringstid. Emellertid sker ingripanden i stor utsträckning efter tjänstgöringstidens slut. De som enligt nuvarande ordning tas om hand av polisen utom tjänstetid är som regel gripna. Enligt vår enkätundersökning äger över 70 procent av gripandena rum utom tjänstetid. På kvällstid finns åklagare i beredskapstjänst och ett gripande kan under denna tid anmälas till åklagaren som beslutar om anhållande. Den som gripits sent på natten tas i förvar i polisarrest eller allmänt häkte till dess anmälan om gripandet görs hos åklagaren påföljande morgon.

De omhändertaganden som sker utom tjänstetid torde med vårt förslag som regel komma att ske enligt reglerna om medtagande till förhör. Som tidigare framhållits skall i sådana fall förhör hållas omedelbart. Härför krävs en viss beredskap i fråga om förhörsledare. En sådan beredskap finns f n i olika former. I de större städerna finns viss utredningspersonal som

regel tillgänglig hos polisen dygnet runt, medan i medelstora och mindre polisdistrikt utredningspersonal finns tillgänglig i beredskapstjänst. I många fall kan förhållandena vara sådana att det redan från början står klart att skäl till anhållande föreligger när någon medtagits till förhör. I andra fall däremot kan frågan om anhållande inte avgöras utan att utredningen kompletteras. Det kan ofta vara svårt att nattetid bedriva ett meningsfullt utredningsarbete med hänsyn till svårigheterna att hos andra myndigheter kontrollera lämnade uppgifter eller ordna förhör med målsägande och vittnen. Skyldighet att stanna kvar för utredning föreligger endast under förutsättning att omedelbara utredningsåtgärder vidtas. Måste dessa uppskjutas till påföljande morgon och föreligger ej skäl för anhållande, får den som medtagits alltså lämna polisstationen.

Föreligger skäl till anhållande bör frågan om anhållande kunna anmälas till åklagarens prövning när som helst även utom tjänstetid. En sådan ordning kräver högre åklagarberedskap än för närvarande. Åklagare bör finnas tillgänglig eller i beredskap hela dygnet. I vart fall i större åklagardistrikt där frågor om anhållande relativt ofta aktualiseras nattetid bör åklagarens tjänstgöring vara förlagd till polismyndighetens lokaler. Med en sådan ordning kan frågan om anhållande prövas omedelbart i samband med det förhör eller de utredningsåtgärder som i övrigt vidtagits. Om förhöret och andra utredningsåtgärder som kan vidtagas utom tjänstetid inte ger underlag för ett anhållande, får den som medtagits till förhör kallas till nytt förhör vid senare tillfälle. Som framhållits tidigare torde det i sådana fall som regel föreligga förutsättningar för anmälningsskyldighet.

Beträffande åklagarens beslut om anhållande gäller f n att brottet skall anges. Någon skyldighet att motivera beslutet finns däremot inte. Den som anhållits har emellertid enligt vår mening ett berättigat intresse av att få reda på vilka skälen är för anhållandet. Om beslutet motiveras kan den anhållne lättare framföra argument mot frihetsberövandet. För åklagaren utgör en motiveringsskyldighet dessutom en självkontroll. Rättssäkerhetsskäl talar därför enligt vår mening starkt för att motiveringsskyldighet införs när det gäller beslut om anhållande. En sådan skyldighet bör ges den utformning som nu gäller i fråga om beslut om häktning. Beslutet skall alltså innehålla uppgift om brottet och grunden för anhållandet. Detta innebär att den grund för anhållandet som tillämpas, t ex flyktfara, skall anges.

10.6.5 Häktning

När åklagaren beslutat om anhållande är det angeläget att reglerna i fråga om det fortsatta förfarandet utformas så att frihetsberövandet snarast möjligt underkastas domstols prövning. Den nuvarande ordningen innebär att åklagaren skall avlåta häktningsframställning till rätten dagen efter anhållandet eller, om ytterligare utredning behövs för prövning av häktningsfrågan, senast på femte dagen efter anhållandet. Häktningsförhandling skall, om synnerligt hinder ej möter, hållas senast fjärde dagen efter det att häktningsframställningen inkommit till rätten.

Vi har i det föregående anfört att de nu angivna reglerna i enskilda fall kan leda till onödigt långa anhållandetider och anfört att tiden från anhållandet till häktningsförhandlingen inte bör överstiga en vecka.

Den nuvarande huvudregeln att häktningsframställning skall göras dagen efter anhållandet bör behållas. Möjligheten att dröja med häktningsframställningen härutöver hänger samman med att anhållande i vissa fall kan ske även när fulla häktningsskäl ej föreligger. Sistnämnda möjlighet har avskaffats i vårt förslag. Skälen för anhållande är enligt vårt förslag desamma som för häktning. De av oss föreslagna reglerna om kvarhållande för utredning medför att beslutet om anhållande kan fattas på grundval av ett bättre utredningsmaterial än som nu vanligen står till buds. Med hänsyn härtill saknas skäl tillåta uppskov med häktningsframställningen för ytterligare utredning av häktningsfrågan. Som vi framhållit tidigare torde det visserligen inte sällan inträffa att de skäl som föranlett ett anhållande ganska snart bortfaller. Detta torde åtminstone gälla i de fall då anhållandet grundas på risken för att bevis förvanskas eller förstörs. Det kan också hända att brottsmisstanken minskar i styrka under den utredning som äger rum efter ett beslut om anhållande. Att av dessa skäl generellt godta att uppskov med häktningsframställning kan få ske är emellertid enligt vår mening inte motiverat. Vi föreslår därför att häktningsframställning alltid skall göras senast dagen efter anhållandet. Bortfaller förutsättningarna för anhållandet därefter får framställningen återkallas. Om häktningsframställning inte görs inom den angivna tiden eller om den återkallas skall den anhållne genast friges.

Häktningsframställningen skall enligt nuvarande regler avlåtas senast den angivna slutdagen. Domstolens frist att sätta ut häktningsförhandling räknas från det häktningsframställningen inkommit till rätten. Denna ordning medför att den sammanlagda fristen mellan anhållandet och häktningsförhandlingen förlängs med den tid som går åt för att befordra framställningen från åklagaren till rätten. Fristen blir också härigenom i viss mån obestämd. Vi har därför övervägt att anknyta åklagarens frist till den tidpunkt när häktningsframställningen inkommer till rätten. En sådan ordning skulle dock knappast kunna förenas med kravet att häktningsframställningen skall göras senast dagen efter anhållandet. Tidpunkten när en handling skall anses inkomma till rätten är också ganska obestämd, vilket medför olägenheter med hänsyn till de viktiga rättsverkningar som är knutna till ett åsidosättande av ifrågavarande frist. Vi har därför stannat för att föreslå att den nuvarande ordningen i nu angivna hänseende behålls. Olägenheterna av denna ordning kan i hög grad minskas om häktningsframställningar där så är möjligt överlämnas med bud. Så torde också utan olägenhet kunna ske i det stora flertalet fall.

Vi föreslår alltså att häktningsframställning skall avlåtas senast dagen efter anhållandet. Domstolen skall därefter ha viss tid på sig att sätta ut häktningsförhandling. Enligt nuvarande regel skall domstolen hålla häktningsförhandling så snart ske kan och, om synnerligt hinder ej möter,

senast på fjärde dagen efter det att häktningsframställningen inkommit. För närvarande torde domstolarna inte utnyttja fristen fullt ut i någon större omfattning. Fristen bör därför utan olägenhet kunna förkortas. I och för sig borde det vara möjligt för domstolen att hålla häktningsförhandling redan dagen efter det att häktningsframställningen inkommit. Emellertid skall enligt vårt förslag nämndemän medverka vid häktningsförhandling. Detta gör att fristen för domstolen att påbörja häktningsförhandling bör bestämmas till två dagar. Vi föreslår alltså att häktningsförhandling skall hållas så snart ske kan och, om synnerligt hinder ej möter, senast andra dagen efter det att häktningsframställningen inkommit. Om huvudförhandling utsättes att hållas inom en vecka sedan häktningsframställningen inkommit bör, liksom enligt nu gällande ordning, häktningsförhandlingen kunna uppskjutas till huvudförhandlingen.

Vid den närmare beräkningen av ifrågavarande frister skall liksom nu beaktas den s k söndagsregeln i 2 § lagen om beräkning av lagstadgad tid. Om sista dagen för häktningsframställning eller häktningsförhandling infaller på en söndag, annan allmän helgdag, lördag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton, får åtgärden alltså företagas nästa söckendag.

En särskild situation som bör uppmärksammas i samband med de nu behandlade fristerna är att den misstänkte anträffas i annat polisdistrikt än det där utredningen bedrivs eller skall bedrivas. I sådant fall tillämpas f n som regel den ordningen att åklagaren på den ort där utredningen bedrivs beslutar om den misstänkte skall transporteras dit. Frågan om anhållande prövas först sedan transporten skett. Detta medför att transporttiden inte räknas in i den frist inom vilken häktningsframställning skall göras.

Den nuvarande ordningen i detta hänseende kan vara försvarlig med hänsyn till att den misstänkte f n kan såsom gripen underkastas frihetsberövande. Med den ordning vi föreslår, där någon direkt motsvarighet till det nuvarande gripandet inte finns, bör den misstänkte inte kunna föras någon längre sträcka från den plats han påträffas till förhörsplats på polisstation eller liknande med mindre åklagaren beslutat om anhållande. Med hänsyn till det allvarliga ingrepp i den personliga integriteten som en transport innebär är en sådan ordning enligt vår mening välmotiverad. Den medför emellertid vissa praktiska problem, vilka dock bör kunna lösas genom samarbete mellan polisen i de olika distrikten. Om en person är misstänkt för brott i polisdistrikt A och anträffas i polisdistrikt B, bör som regel polisen i distrikt B ombesörja förhöret med den misstänkte. Frågan om anhållande får prövas av åklagaren på grundval av den utredning som finns tillgänglig i båda distrikten. Med hänsyn till den korta tid den misstänkte är skyldig att kvarstanna för utredning måste utredningsmaterialet från distrikt B redovisas per telefon eller telex. Beslutar åklagaren om anhållande får den anhållne transporteras till distrikt A. Häktningsframställning skall enligt vårt förslag göras senast dagen efter anhållandet. Om transporten inte hinner verkställas innan häktningsframställningen skall avlåtas får denna grundas på samma utredning som

beslutet om anhållande. Transporten bör kunna vara slutförd innan tvådagarsfristen för häktningsförhandling går ut.

Liksom hittills bör anhållande kunna beslutas i den misstänktes frånvaro. Enligt nuvarande ordning skall den som gripits eller anhållits i sin frånvaro så snart ske kan för förhör inställas för anhållningsmyndigheten eller för polisman åt vilken uppdragits att hålla förhöret. I det av oss föreslagna systemet finns ingen direkt motsvarighet till anhållningsförhöret. När det gäller misstänkta som är anhållna i sin frånvaro bör utgångspunkten för fristen med avlåtande av häktningsframställning vara tidpunkten för verkställighet av beslutet om anhållande. Transporttiden inräknas alltså i fristen för häktningsframställning. Detta medför, att polispersonal på den ort där den misstänkte påträffas för att vinna tid i ökad utsträckning måste lämna åklagaren biträde med utredning för att skapa underlag för häktningsframställningen.

Den föreslagna fristen att inge häktningsframställning får konsekvenser beträffande 1952 års lag med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål. Enligt denna lag äger justitiekanslern medge förlängning av den tid, inom vilken häktningsframställning skall avlåtas, med högst 10 dagar. Begäran härom skall göras inom fristen, dvs senast på femte dagen från anhållandet. Har anstånd medgivits och finnes fortsatt utredning oundgängligen erforderlig, kan justitiekanslern meddela ytterligare förlängning med högst 15 dagar. Ifrågavarande lagstiftning är avsedd att ge möjlighet till uppskov med häktningsframställningen vid brott som är svårutredda och i övrigt av speciell beskaffenhet, särskilt brott mot rikets säkerhet. Lagens giltighet är tidsbegränsad. Den har senast förlängts till utgången av år 1977.

Vi anser inte att det faller inom vårt uppdrag att gå in i en saklig bedömning av behovet eller utformningen av ifrågavarande lagstiftning. Frågan härom övervägs f ö i samband med behandlingen av betänkandet (SOU 1975:95) Telefonavlyssning (jfr prop 1975/76:202 och Ju U 1976/77:20). Vi utgår därför från att de möjligheter till uppskov med häktningsframställning som nu finns enligt lagen skall bibehållas tills vidare. **Detta kan ske genom att lagen kompletteras med bestämmelser om att anhållande får ske även om fulla häktningsskäl ej föreligger, om det är av** synnerlig vikt för utredningen att den misstänkte tas i förvar samt att med häktningsframställning må anstå till femte dagen från anhållandet om för prövning av häktningsfrågan ytterligare utredning finnes erforderlig. De nuvarande möjligheterna för justitiekanslern att medge ytterligare uppskov föreslås kvarstå oförändrade.

I fråga om själva förfarandet vid tingsrätts handläggning av häktningsfrågor, finns det enligt vår mening inte anledning göra några mera genomgripande förändringar av den nuvarande ordningen. På ett par punkter kan emellertid ifrågasättas om de nuvarande bestämmelserna är ändamålsenligt utformade.

En fråga som enligt våra direktiv bör övervägas är om man inte bör vidga möjligheterna att förebringa bevisning vid häktningsförhandling i fall då den

misstänkte förnekar att han begått brottet.

För närvarande gäller att vid häktningsförhandling får, utöver vad handlingarna innehåller samt parterna eljest anför, utredning inte förebringas med mindre särskilda skäl föreligger. I motiven framhålls att det vid häktningsförhandling är av vikt att endast sådant behandlas som är av betydelse för att bedöma häktningsfrågan. Förhandlingen bör alltså avse allenast frågan, huruvida sannolika skäl för misstanken föreligger och om flyktfara eller annan häktningsgrund är för handen men får inte utvidgas till någon närmare utredning rörande brottet. Om särskilda skäl föranleder därtill, får dock utredning förebringas på annat sätt än genom framläggande av förundersökningsmaterial och parternas anföranden. Sålunda kan t ex vittnesförhör äga rum. Av särskild vikt är detta för den misstänkte. Han kan först på ett sent stadium ha erhållit kännedom om det material åklagaren ämnar åberopa och därför ej ha varit i stånd att tidigare än vid förhandlingen förebringa utredning.

I praxis lär vittnesförhör förekomma ytterst sällan vid häktningsförhandling. Om så sker torde det vara fråga om allvarliga brott. Däremot förekommer oftare att åklagaren åtföljs av utredande polismän som kan redogöra för vad som förekommit under förundersökningen. Vidare händer det att övervakare och andra som känner den misstänktes personliga förhållanden är närvarande vid häktningsförhandling och vid behov kan höras.

Önskemålet att rätten bör ha ett så fullständigt underlag som möjligt för sin prövning talar för utvidgade möjligheter att föra bevisning i skuldfrågan i förnekade mål. Mot att tillåta mer bevisning vid häktningsförhandling talar emellertid flera skäl. Vid häktningsförhandlingen skall endast avgöras om sannolika skäl för misstanken föreligger. Hörs vittnen i skuldfrågan finns det en överhängande risk för att bedömningen skulle kunna verka prejudicerande vid huvudförhandlingen. Parternas tilltro till rättens förmåga till opartisk bedömning vid huvudförhandlingstillfället skulle säkerligen minska om häktningsförhandlingen fick karaktären av en liten eller förberedande huvudförhandling. Steget mellan avgörandet i skuldfrågan vid häktningsförhandling och en deldom i denna fråga är kort. Vidare måste riskerna för att försvaret kommer i underläge vara betydande. Till häktningsförhandlingen kan åklagaren, som är väl insatt i målet, medföra vittnen utan att den misstänkte haft möjligheter att överväga vilka vittnen han eventuellt borde ha låtit kalla. Man kan heller inte bortse från att ett vittne som en gång lämnat en berättelse inför domstol inte är benägen att ändra denna vid en senare förhandling. Erfarenheterna av nuvarande ordning på detta område är inte heller sådana att en ändring framstår som påkallad. Enligt vår mening bör därför nuvarande regler behållas.

De invändningar som kan riktas mot utvidgade möjligheter till bevisning i skuldfrågan gör sig inte gällande med tillnärmelsevis samma tyngd när det gäller utredning rörande den misstänktes sociala situation. Det ligger i sakens natur att den misstänktes förhållanden genom bl a insatser av sociala

myndigheter kan genomgå snabba förändringar. Risken för att domstolens bedömning vid häktningsförhandlingen av den misstänktes person har ett negativt inflytande på bedömningen vid huvudförhandlingen är inte stor. Detta sammanhänger med att den misstänktes personliga förhållanden vid häktningsförhandlingen främst är av betydelse för prövning av de särskilda häktningsgrunderna under det att bedömningen vid huvudförhandlingen gäller en helt annan sak, nämligen påföljden.

Genom att se till att det redan vid häktningsförhandlingen finns tillgång till utförliga upplysningar rörande den misstänktes personliga förhållanden ökar möjligheterna till en nyanserad bedömning av exempelvis risken för fortsatt brottslighet. Är exempelvis anhöriga eller övervakare närvarande vid häktningsförhandlingen bör möjligheterna öka att få information om den misstänktes sociala situation. Genom en övervakares närvaro kan exempelvis framkomma att aktiva åtgärder pågår för att skaffa den misstänkte arbete och bostad vilket kan leda till att risken för bl a fortsatt brottslighet minskar och häktning kan undvikas. Överhuvudtaget krävs för en tillämpning av proportionalitetsprincipen att rätten har en inte alltför obetydlig kännedom om den misstänktes person. Enligt vår uppfattning är det därför av värde om vid häktningsförhandling i ökad utsträckning förebringas utredning rörande den misstänktes personliga förhållanden.

Har rätten beslutat om häktning är det angeläget att varaktigheten av häktningen blir så kort som möjligt. För att motverka onödigt långa häktningstider föreskrivs i RB att den misstänkte genast skall försättas på fri fot så snart häktningsskäl inte längre föreligger. En praktiskt sett viktigare garanti mot alltför långa häktningstider är regeln att rätten i samband med häktningsbeslutet utsätter den tid inom vilken åtal skall väckas. Denna tid får inte bestämmas längre än som finnes oundgängligen nödvändigt. Överstiger den utsatta tiden två veckor skall rätten, så länge den misstänkte är häktad med högst två veckors mellanrum ånyo hålla förhandling och därvid tillse att utredningen bedrivs så skyndsamt som möjligt. Finnes med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller av annan omständighet uppenbart att förhandling inom nu angiven tid skulle vara utan betydelse, må dock rätten bestämma längre tids mellanrum.

Som vi framhållit tidigare framstår häktningstiderna i vårt land som korta vid en internationell jämförelse. De nyss återgivna reglerna har således fyllt sin uppgift att tjäna som garanti mot onödigt långa häktningstider och det finns därför inte anledning att överväga några mera genomgripande ändringar på detta område. Självfallet bör emellertid vid den närmare utformningen av reglerna eftersträvas att ytterligare öka garantierna mot alltför långa häktningstider.

Uppenbarligen har tvånget att hålla ny häktningsförhandling om den utsatta tiden överstiger två veckor lett till att tiden i praktiken ofta blir just två veckor. Bestäms tiden från början till två veckor men kommer den till följd av förlängning att överstiga denna tid är förhandling inte nödvändig. Genom en föreskrift att förhandling även i sådana fall som regel skall hållas

bör enligt vår mening kunna åstadkommas att vikten av att tvåveckorsfristen inte överskrids ytterligare inskärps.

Vi har i det föregående förordat att lekmän skall medverka vid domstols prövning av frågor om häktning. När nämnd medverkar i brottmål består tingsrätt som regel av en lagfaren domare och fem nämndemän. Nämnden har av gammal tradition i princip en kollektiv rösträtt. Genom reformer på senare tid har dock skapats en ordning som praktiskt sett nära ansluter till vad som skulle gälla om varje nämndeman hade individuell rösträtt. Sålunda gäller nämndens mening om fyra nämndemän är ense om domslut och domskäl. Vid lika röstetal har dock den lagfarne domaren utslagsröst.

Som vi framhållit i det föregående medför lekmannamedverkan i häktningsfrågor vissa praktiska problem med hänsyn till de korta frister inom vilka förhandling skall hållas i sådana frågor. Antalet nämndemän måste därför vara lägre än som annars är fallet i brottmål. En lösning kunde vara att låta rätten bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän. Med en sådan lösning kunde omröstningsreglerna utformas på motsvarande sätt som nu gäller i brottmål. Ett annat alternativ är att föreskriva en sammansättning med en lagfaren domare och två nämndemän. En sådan lösning kräver dock att varje nämndeman får individuell rösträtt och att omröstningsreglerna får anknytas till vad som gäller vid en kollegial sammansättning. Sistnämnda lösning innefattar inte någon principiell nyhet. Den har valts exempelvis vid nämndmedverkan i hovrätt och i fastighetsdomstol. En sådan sammansättning i tingsrätt vid avgörande av frågan om häktning medför ett mycket starkt lekmannainflytande. Vi anser att detta är motiverat när det gäller häktning. För denna lösning talar också starka praktiska och ekonomiska skäl. Vi föreslår därför att rätten vid prövning av frågor om häktning skall bestå av en lagfaren domare och två nämndemän, varvid samtliga domare skall ha individuell rösträtt.

Med hänsyn till de korta frister som gäller vid häktning kräver medverkan av nämndemän vid avgörande av dessa frågor ett ökat mått av planläggning av verksamheten. Härvid måste eftersträvas en ordning som gör det möjligt för varje domstol att i praktiken varje tjänstgöringsdag ha ett antal nämndemän till förfogande. I betydande utsträckning bör det kunna vara möjligt att åtminstone i något större domstolar förlägga häktningsförhandlingar i anslutning till tingsdagar för att på så sätt utnyttja redan sammankallade nämnder. I de största domstolarna kan det finnas anledning att ha vissa fasta dagar reserverade för häktningsförhandlingar.

Möjligheterna att i tingsrätt pröva fråga om häktning utan förhandling är mycket begränsade. Nämndmedverkan i dessa undantagsfall bör kunna undvaras.

En viktig rättssäkerhetsgaranti när det gäller tingsrätternas beslut i häktningsfrågor ligger självfallet i möjligheterna att få dessa beslut prövade i högre rätt. Häktningsfrågor kan komma under hovrätts prövning efter särskild talan genom besvär mot tingsrätts beslut. Förfarandet i ett sådant

besvärsmål är i princip skriftligt. Om det finnes erforderligt för utredningen att part eller annan höres kan dock hovrätten förordna därom. Om hovrätten friger den häktade, får talan mot hovrättens beslut inte föras. I annat fall får talan mot beslutet föras genom besvär hos högsta domstolen. För att talan skall komma under högsta domstolens prövning, krävs dock särskilt prövningstillstånd. Har prövningstillstånd meddelats prövas besvären i högsta domstolen som regel i ett skriftligt förfarande. Högsta domstolen kan dock liksom hovrätten förordna att part eller annan skall höras muntligen.

En häktningsfråga kan komma under högre rätts prövning också i samband med att talan fullföljs mot underrättens dom i det mål där den misstänkte är häktad. Om den misstänkte enligt underrättens dom skall vara häktad, kan han, i samband med att han för talan mot domen, yrka att genast bli försatt på fri fot. Ett sådant yrkande behandlas som en preliminärfråga i brottmålet, vilken kan avgöras utan förhandling. Finner den högre rätten för målets beredande att part eller annan bör höras, kan den dock förordna därom. Om den misstänkte ej försätts på fri fot före huvudförhandlingen, skall häktningsfrågan prövas vid huvudförhandlingen.

Om åklagaren i mål som fullföljts till högre rätt väcker fråga om häktning, kan den högre rätten besluta härom utan förhandling. Om förhandling finnes erforderlig skall den hållas så snart ske kan. För sådan förhandling gäller samma regler som för häktningsförhandling i tingsrätt.

I den allmänna debatten har framhållits att hovrätt i betydligt större utsträckning än som nu sker borde hålla förhandling i häktningsfrågor. Häktningsfrågor aktualiseras i hovrätt som regel efter särskild talan mot tingsrätts beslut och handläggs som besvärsmål. Förfarandet i sådana mål är som nyss sagts regelmässigt skriftligt. Också när häktningsfrågor aktualiseras som preliminärfrågor i brottmål är handläggningen som regel skriftlig. Förhandling i häktningsfrågor i hovrätt är mycket sällsynt.

Allmänt sett innebär en förhandling att domstolen tillförs ett bättre beslutsunderlag än vid enbart skriftlig handläggning. I tingsrätt avgörs också häktningsfrågor praktiskt taget alltid efter förhandling. När det gäller hovrättsförfarandet framstår en förhandling inte som lika nödvändig. Bland det material som hovrätten har att grunda sitt avgörande på ingår protokoll från förhandlingen i tingsrätten. En hovrättsförhandling är som regel också mycket kostnadskrävande. Ofta medför en sådan förhandling långa resor för åklagare och offentlig försvarare med åtföljande kostnader för det allmänna. Vidare måste den misstänkte om han är häktad transporteras till förhandlingen under bevakning, vilket också medför kostnader. Det är därför nödvändigt att begränsa antalet förhandlingar i hovrätt. De fall där en förhandling i hovrätt framstår som mest angelägen är enligt vår mening när skuldfrågan är tveksam. Det är givetvis av största vikt att häktning inte sker om inte sannolika skäl kan visas att den misstänkte begått brottet. För prövningen av denna fråga torde det också som regel vara av stort värde för domstolen att kunna grunda sitt avgörande på vad som förekommit vid en

förhandling där den misstänkte varit närvarande och hörts. När det gäller frågan huruvida de särskilda häktningsgrunderna föreligger framstår en förhandling i hovrätt enligt vår mening inte alltid som lika nödvändig. Avgörande för bedömningen av sådana frågor är ofta upplysningar om den misstänktes personliga förhållanden, vilka som regel redan lämnats i tingsrätten och som bör framgå av dess protokoll eller som lika väl kan redovisas i ett skrifligt förfarande.

Utrymmet för förhandling i häktningsfrågor bör enligt vår mening ökas i förhållande till vad som gäller nu i sådana fall då sådan fråga fullföljts särskilt till högre rätt. Vi föreslår att förhandling i sådant fall skall hållas om det är erforderligt. Samma regel skall alltså gälla enligt vårt förslag i detta fall som när åklagaren i mål, som fullföljts till högre rätt, väcker fråga om häktning. Om den tilltalade fullföljer talan mot domen i mål, där han är häktad, och i den högre rätten yrkar bli försatt på fri fot, synes behovet av förhandling i häktningsfrågan mindre. Tingsrätten har då slutligt prövat skuldfrågan och i samband härmed också häktningsfrågan. Nuvarande regler bör därför behållas i sådana fall.

Beträffande hovrätts sammansättning gäller efter den reform på detta område som trätt i kraft 1.1.1977 som huvudregel att hovrätt är domför med fyra lagfarna domare. I bl a brottmål är hovrätten dock domför med tre lagfarna domare och två nämndemän. Förekommer ej anledning att döma till svårare påföljd än böter, är hovrätten domför även med fyra lagfarna domare. Detsamma gäller vid handläggning, som ej sker vid huvudförhandling. Det sagda innebär att hovrätt vid prövning av häktningsfråga skall bestå av fyra lagfarna domare när häktningsfrågan handläggs som besvärsmål. I andra fall kan nämndemän medverka. Medverkan av nämndemän är obligatorisk endast när prövningen sker vid huvudförhandling. Vårt förslag att nämndemän skall delta i prövningen av häktningsfrågor i tingsrätt bör enligt vår mening leda till att dessa frågor även i hovrätt i största möjliga utsträckning prövas under medverkan av nämndemän. Vi föreslår därför att hovrätt i häktningsfrågor skall vara domför med nämndemän i besvärsmål. Vid handläggning som ej sker vid förhandling skall dock hovrätten vara domför även med fyra lagfarna domare. När häktningsfråga aktualiseras i brottmål bör nuvarande regler gälla även i fortsättningen.

Enligt gällande ordning skall i hovrätt huvudförhandling i mål mot häktad tilltalad som regel hållas inom fyra veckor efter utgången av tiden för anslutningsvad mot tingsrätts dom. Nämnda tid utgör också fyra veckor. Hovrättens frist i mål av denna typ uppgår således till åtta veckor. Förs talan mot tingsrätts dom i mål vari någon är häktad skickas handlingarna i målet genast till hovrätten. För den misstänkte talan mot domen omedelbart efter det den meddelades står därmed förhållandevis god tid till hovrättens förfogande för att förbereda och sätta ut målet. Klagar den tilltalade mot slutet av vadetiden förkortas förberedelsetiden för hovrätten i motsvarande grad. I praktiken torde det vara vanligt att åttaveckorsmål bereds genom bl a

skriftväxling mellan parterna trots att vadetiden alltjämt löper. Härigenom blir det möjligt att inte behöva ta hela åttaveckorsfristen i anspråk. Huvudförhandling kan dock inte hållas före vadetidens utgång. Vid en jämförelse med de frister som gäller för tingsrätt ter sig åttaveckorstiden lång. Det är möjligt att detta kan avhålla den dömde från att föra talan mot domen, eftersom han får tillbringa väntetiden i häkte.

Enligt vår bedömning leder det anförda till slutsatsen att åttaveckorsfristen bör kunna begränsas. En lösning vore att anknyta fristen till den misstänktes överklagande av domen. Detta skulle emellertid leda till alltför vittgående konsekvenser när det gäller fullföljdsreglerna. Vi anser därför att fristen liksom nu bör anknyta till utgången av tiden för anslutningsvad. Den bör emellertid förkortas. Man torde kunna utgå från att den häktade, om han ämnar överklaga domen, ofta gör det i början av vadetiden. Det kan antas vara mindre vanligt att hovrätt får handlingarna i målet senare än tre veckor från tingsrättens dom. Vi anser därför att fristen bör bestämmas till sex veckor.

10.6.6 Tillsyn och anmälningsskyldighet

Tillsyn och anmälningsskyldighet utgör enligt vårt förslag alternativ till häktning. Tillsynen motsvaras i gällande rätt närmast av övervakning enligt 24 kap 3 § RB. Övervakning har kommit till användning i mycket ringa utsträckning och är mycket summariskt reglerat. Beträffande förfarandet finns endast en bestämmelse i förundersökningskungörelsen att det, om förutsättningar för övervakning föreligger, är undersökningsledaren som skall söka ordna övervakning. Av RB 24:3 följer att sådan skyldighet åvilar även rätten.

Anmälningsskyldigheten enligt vårt förslag motsvaras i gällande rätt av reseförbud. Reseförbudet är närmare reglerat i 25 kap RB. Enligt dessa bestämmelser beslutas reseförbud av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten. Fråga om reseförbud kan av rätten upptagas på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren eller då rätten har att besluta om den misstänktes häktning eller hans kvarhållande i häkte. Efter åtalet kan rätten också självmant besluta om reseförbud. Väcks fråga om reseförbud vid rätten skall förhandling därom äga rum inför rätten. Är fara i dröjsmål, kan rätten omedelbart meddela reseförbud att gälla till dess annorlunda förordnas. Beslut om reseförbud skall bl a innehålla uppgift om det brott misstanken avser, samt ange den ort, där den misstänkte skall uppehålla sig och vad han i övrigt har att iaktta. I beslutet skall erinras om påföljden för överträdelse av förbudet och för underlåtenhet att fullgöra därmed förenat villkor. Beslutet skall delges den misstänkte. Har reseförbud meddelats av annan än rätten, kan den misstänkte begära rättens prövning av reseförbudet. Då sådan begäran inkommit skall rätten så snart ske kan och, om synnerligt hinder ej möter, sist på fjärde dagen därefter hålla förhandling. Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka sedan begäran framställdes, må dock, om ej rätten finner särskild förhandling

böra äga rum, med förhandlingen anstå till huvudförhandlingen. Då rätten meddelar eller fastställer sådant förbud skall, om ej åtal redan väckts, rätten utsätta den tid, inom vilken åtal skall väckas. Denna tid får inte bestämmas längre än som finnes oundgängligen erforderligt. I annat fall skall åtal väckas inom en månad sedan reseförbudet meddelades. Om tiden för väckande av åtal finnes otillräcklig, kan rätten medge förlängning av tiden. Om inte åtal väckts inom den utsatta tiden eller om det i övrigt inte längre förekommer skäl för reseförbud, skall detta omedelbart hävas. Dömes den som har reseförbud för brottet skall rätten pröva om reseförbudet skall bestå till dess domen vinner laga kraft. Mot rättens beslut om reseförbud kan talan föras särskilt genom besvär. I fråga om förfarandet i högre rätt när talan fullföljts mot beslut om reseförbud gäller detsamma som vid talan mot häktningsbeslut. Om talan fullföljts mot domen i mål där den tilltalade har reseförbud har dock inte föreskrivits någon viss tid inom vilken hovrätten skall hålla huvudförhandling. När fråga om reseförbud väcks i mål som fullföljts till högre rätt gäller i huvudsak samma regler som när fråga om häktning väckes i mål som fullföljts till högre rätt.

En viktig fråga när det gäller förfarandet vid tillsyn och anmälningsskyldighet är vem som skall besluta om sådan åtgärd. Vi har i det föregående föreslagit att anhållande i fortsättningen inte skall få beslutas av polismyndighet utan alltid skall ankomma på åklagaren. Tillsyn och anmälningsskyldighet medför inte något frihetsberövande och är alltså betydligt mindre ingripande än ett anhållande. Även tillsyn och anmälningsskyldighet innefattar emellertid påtagliga begränsningar i den misstänktes rörelsefrihet. Särskilt tillsyn kan medföra betydande intrång i den misstänktes privata förhållanden, exempelvis vid en placering på tillsynshem. De aktuella tvångsmedlen kan också bli betydligt mera varaktiga än ett anhållande. På grund av det anförda anser vi att undersökningsledare inte heller bör få besluta om tillsyn eller anmälningsskyldighet utan att beslut härom bör ankomma på åklagare. Härigenom skapas också bättre garantier för att tillämpningen av dessa tvångsmedel blir så enhetlig som möjligt. Såväl tillsyn som anmälningsskyldighet skall enligt vårt förslag kunna förenas med vissa föreskrifter. Tillsynen kan förenas med föreskrift för den misstänkte att vissa tider vara tillgänglig eller att anmäla sig på viss plats eller att vistas i tillsynshem. Vid tillsyn skall som regel också tillsynsman förordnas. Anmälningsskyldighet kan vara förenad med reseförbud. Det är angeläget att beslut om föreskrift meddelas redan i samband med beslutet om tillsyn eller anmälningsskyldighet. I annat fall är det stor risk att kontrollen inte blir effektiv. Föreskrift bör därför beslutas av samma myndighet som beslutar om tillsyn resp anmälningsskyldighet.

Ansvaret för tillsynen skall enligt vårt förslag ligga hos kriminalvårdsverket. Det bör enligt vår mening ankomma på regionchefen att under kriminalvårdsstyrelsen leda och ha insyn över tillsynsverksamheten. Den direkta kontrollen skall utövas av den

förordnade tillsynsmannen. Åklagare och domstolar skall underrättas om vilken personal som står till förfogande som tillsynsmän.

Om den som ställts under tillsyn inte ställer sig till efterrättelse de föreskrifter som meddelats honom skall det åligga tillsynsmannen eller föreståndaren på tillsynshemmet att underrätta åklagaren härom. Denne har därefter att ta ställning till frågan om försummelsen är av den arten att anhållande bör beslutas.

Vid anmälningsskyldighet skall kontrollen ombesörjas av polismyndigheten. Om anmälningsskyldigheten försummas, skall givetvis åklagaren underrättas. Detsamma bör gälla om reseförbud överträds eller den misstänkte i övrigt vidtagit åtgärd i syfte att lämna landet. Som tidigare sagts har polisman enligt förslaget befogenhet att i sistnämnda situationer gripa den misstänkte.

När det gäller själva förfarandet vid tillsyn och anmälningsskyldighet i övrigt synes det nuvarande förfarandet vid reseförbud i huvudsak kunna tilllämpas. Detta innebär bl a att den misstänkte kan begära rättens prövning av åklagarens beslut. När åklagaren beslutat om tillsyn eller anmälningsskyldighet, skall åtal väckas inom en månad sedan åklagaren meddelat beslutet. Om den tiden befinns otillräcklig får åklagaren vända sig till rätten med begäran om förlängning av tiden. Väckes fråga om tillsyn eller anmälningsskyldighet vid rätten skall förhandling äga rum. I vissa fall kan dock rätten utan förhandling meddela beslut om tillsyn eller anmälningsskyldighet att gälla till dess annorlunda förordnas. Då rätten meddelar beslut om tillsyn eller anmälningsskyldighet eller fastställer sådant beslut, skall rätten utsätta den tid inom vilken åtal skall väckas. Också när det gäller fullföljd av talan till högre rätt och förfarandet där bör reglerna om reseförbud kunna utgöra förebild för motsvarande bestämmelser vid tillsyn och anmälningsskyldighet.

När det gäller fråga om häktning har vi i det föregående föreslagit att nämndemän skall delta i tingsrätt och i stor utsträckning även i hovrätt. Vid tillsyn och anmälningsskyldighet är skälen för en sammansättning med nämndemän inte lika starka som vid häktning. Som vi framhållit tidigare kan emellertid tillsyn och anmälningsskyldighet komma att medföra relativt kännbara ingripanden i den misstänktes förhållanden. Dessa tvångsmedel kan också komma att få relativt lång varaktighet. Vi anser därför att tingsrätt vid prövning av frågor om tillsyn eller anmälningsskyldighet bör ha en sammansättning med nämndemän. Liksom vid häktning bör rätten dock vara domför med en lagfaren domare i de sällsynta fall när fråga om tillsyn eller anmälningsskyldighet avgörs utan förhandling. Beträffande antalet nämndemän och omröstningsreglerna bör också gälla detsamma som vid prövning av häktningsfrågor. I hovrätt synes sammansättning med nämnd vid tillsyn och anmälningsskyldighet emellertid inte påkallad i större utsträckning än som följer av nuvarande regler. Detta innebär att nämndemän deltar när sådan fråga prövas vid huvudförhandling i brottmål.

10.6.7 Försvaret av den misstänkte

Vi har i det föregående föreslagit åtskilliga ändringar i den nuvarande ordningen i syfte att motverka obefogade eller onödiga frihetsberövanden i form av anhållande eller häktning. I den mån sådana tvångsmedel måste användas har vi sökt begränsa deras varaktighet. En viktig fråga i detta sammanhang, som vi hittills förbigått, är försvaret av den misstänkte. Ett effektivt försvar är en av de mest verksamma garantierna mot obefogad eller onödig användning av tvångsmedel. Anhållande och häktning försätter den misstänkte i ett påtagligt underläge under förundersökningen. Biträde av försvarare är i sådana situationer som regel nödvändigt för att den misstänktes intressen skall kunna tillvaratas.

Bestämmelserna om den misstänktes försvar innebär bl a att den misstänkte vid sin talans förberedande må biträdas av försvarare. Om den misstänkte inte själv utsett försvarare och det på grund av sakens beskaffenhet eller eljest finnes att hans rätt inte kan tillvaratas utan biträde, skall offentlig försvarare förordnas för honom. Är den misstänkte anhållen eller häktad, skall även eljest, om han begär det, offentlig försvarare förordnas. Offentlig försvarare förordnas av rätten. Till offentlig försvarare skall förordnas advokat, som finnes lämplig därtill. Om särskilda skäl föreligger, får till offentlig försvarare utses annan lämplig jurist. Offentlig försvarare är berättigad till ersättning av allmänna medel för sitt uppdrag. Dömes den misstänkte för brottet kan han förpliktas återgälda statsverket denna kostnad helt eller delvis. Den som saknar betalningsförmåga skall dock inte åläggas sådan återbetalningsskyldighet.

Försvarare för den som är anhållen eller häktad får inte förvägras att sammanträffa med den misstänkte. Försvararen får också i enrum meddela sig med honom, annan än offentlig försvarare dock endast om undersökningsledaren eller åklagaren medger det eller rätten finner det kunna ske utan men för utredningen eller för ordningen eller säkerheten på förvaringsplatsen.

Då förundersökningen fortskridit så långt att någon skäligen kan misstänkas för brottet, skall han, då han höres, underrättas om misstanken. I samband med underrättelsen om misstanken skall den misstänkte också underrättas om att för brott misstänkt är berättigad att redan under förundersökningen anlita biträde av försvarare samt att under vissa förutsättningar offentlig försvarare kan förordnas. Skall offentlig försvarare förordnas för den misstänkte, åligger det undersökningsledaren att göra anmälan därom hos rätten.

De nu återgivna bestämmelserna synes ge goda garantier för att den misstänkte skall få tillgång till försvarare på ett tidigt stadium av förundersökningen. I praktiken är det emellertid relativt sällsynt att den misstänkte biträds av försvarare under förundersökningen i andra fall än när frihetsberövande tvångsmedel kommer till användning. I sistnämnda fall brukar försvararen inträda först i samband med häktningsförhandlingen. Under anhållningstiden torde den misstänkte som regel sakna

biträde av försvarare. Förklaringen härtill synes vara att den misstänkte, när han underrättas om sin rätt till försvarare, brukar begära att få försvarare först vid eventuell häktningsförhandling. Den ordning som sålunda utvecklats i tilllämpningen får ses mot bakgrund av att häktningsframställning f n sker endast beträffande cirka 30 procent av de anhållna. Från såväl polisens som den misstänktes sida torde man därför vid anhållandet ofta betrakta det som högst ovisst om häktningsframställning kommer att ske. I många fall torde också den misstänkte föreställa sig att en begäran om offentlig försvarare skulle kunna uppfattas som något slags medgivande från hans sida.

Den ordning som sålunda råder på detta område f n är enligt vår mening inte tillfredsställande. Anhållandet är ett mycket allvarligt ingripande mot den misstänkte och avskär honom från förbindelse med yttervärlden. Det är uppenbart att han under sådana omständigheter får stora svårigheter att förbereda sitt försvar på egen hand. Enligt vårt förslag krävs samma skäl för anhållande som för häktning. Antalet anhållanden kan med vårt förslag beräknas bli betydligt färre än för närvarande. Å andra sidan får man räkna med att anhållande i fortsättningen kommer att leda till häktningsframställning i förhållandevis större utsträckning än för närvarande. I princip bör enligt vår mening den misstänkte ha tillgång till försvarare omedelbart vid anhållandet. Ett strikt genomförande av en sådan ordning skulle emellertid kräva betydande ekonomiska och organisatoriska insatser. Härtill kommer att tillgången till advokater f n inte kan tillgodose ett sådant behov. Vi anser emellertid att en betydande förbättring kan uppnås genom att åklagaren åläggs att vid anhållande omedelbart till rätten anmäla behovet av offentlig försvarare, oberoende av om den misstänkte begärt sådan. Har den misstänkte själv föreslagit viss försvarare bör anmälan också innehålla uppgift härom. I sådant fall bör den föreslagne försvararen också underrättas omedelbart. Med en sådan lösning torde man kunna räkna med att offentlig försvarare ofta kan träda i funktion i nära anslutning till anhållandet och regelmässigt kan förordnas dagen därpå. För att tillgodose behovet av försvarare under veckoslut och helger bör enligt vår mening övervägas att införa någon form av advokatjour. Detta förutsätter frivillig medverkan från advokaternas sida och torde närmast få övervägas inom advokatsamfundet.

I samband med häktningsframställningen skall åklagaren till rätten överlämna protokoll eller anteckningar över vad som dittills förekommit under förundersökningen. Med rättens medgivande kan dock med överlämnandet anstå viss kort tid. I praktiken förekommer dels egentliga protokoll över förhör under förundersökningen, dels häktningspromemorior, som innehåller en sammanfattande redogörelse för vad som förekommit under förundersökningen.

Som framhålls i våra direktiv är det för att domstolsprövningen vid häktning skall kunna tjäna sitt syfte viktigt, att den misstänkte i så god tid som möjligt och i tillräcklig omfattning får del av utredningsmaterialet.

Härigenom får den misstänkte och hans försvarare bättre förutsättningar att förbereda försvaret. Från försvarets sida kan också snabbt påkallas kompletterande utredning. En sådan ordning medverkar till att beslutsunderlaget blir säkrare vid häktningsförhandlingen. Vi föreslår därför att en bestämmelse införs som ålägger åklagaren att, om det kan ske utan men för utredningen, i samband med häktningsframställningen tillställa även den misstänkte och hans försvarare protokoll och andra handlingar som är av betydelse för häktningsfrågan.

10.7 Behandlingen av häktade m fl

I fråga om behandlingen av häktade m fl gäller numera lagen om behandlingen av häktade och anhållna m fl (häkteslagen) samt förordningen om behandlingen av häktade och anhållna m fl (häktesförordningen), vilka författningar trätt i kraft den 1 januari 1977. Genom denna lagstiftning har genomförts en avsevärd lättnad i den isolering som de häktade hittills varit underkastade. Av stor betydelse härvidlag är de möjligheter till gemenskap med andra häktade som den nya lagen ger. De nuvarande häktena är emellertid inte byggda för gemensam vistelse. De nya bestämmelserna kräver därför vissa ändringar i häktenas utformning samt viss omdisponering av resurserna i övrigt. Det nybyggda häktet i Kristanstad liksom det snart färdiga häktet i Luleå har planerats för att uppfylla dessa krav och fått erforderliga utrymmen för gemenskap m m. För budgetåret 1976/77 har medel ställts till förfogande för vissa omändringsarbeten vid befintliga häkten. Vid fyra häkten anordnas dagrum som kan användas även som motions- och arbetslokal. Vid 16 häkten anordnas en eller två dubbelceller som kan användas vid s k samsittning och när två intagna vill arbeta tillsammans. Motionsgårdar anordnas vid sex häkten. Häktet Kronoberg i Stockholm får tre dagrum, fyra motionsgårdar och 20 dubbelceller. Återstående häkten kommer de närmaste åren att förses med gemensamhetsutrymmen. Anordnande av utrymmen för gemenskap medför behov av ytterligare personal. Sammanlagt 22 tjänster som vårdare har hittills tillförts häktesorganisationen för detta ändamål.

Även i andra avseenden har den nya häkteslagen utformats så att de häktades situation underlättas i olika avseenden. Sålunda finns bestämmelser som ger möjlighet för häktade att få kurativt, socialt och personligt stöd. De häktade bör enligt den nya lagen också i den utsträckning det lämpligen kan ske ges möjlighet att genom tidningar, tidskrifter, radio, television, brevväxling, besök och telefonsamtal hålla kontakt med yttervärlden. Häktade har också viss möjlighet att omhänderha pengar och andra personliga tillhörigheter.

Våra förslag kommer att medföra en betydande minskning av antalet häktade och anhållna. När det gäller behandlingens utformning medför de emellertid inte några ändrade förutsättningar. Den utveckling mot ökad gemenskap och underlättade kontakter med omvärlden som den nya

häkteslagen innefattar, är enligt vår mening väl motiverad även när det gäller den kategori som med vårt förslag kommer att finnas på häktena.

De möjligheter till gemenskap och kontakt med omvärlden som ges i häkteslagen kan inskränkas av hänsyn till säkerheten och ordningen på förvaringsplatsen eller av hänsyn till risken för att pågående förundersökning försvåras. I princip avgör föreståndaren för förvaringslokalen frågor av förstnämnda art medan undersökningsledaren eller åklagaren avgör om hinder för medgivande möter på den grunden att åtgärden kan medföra fara för att bevis undanröjes eller utredning om brott eljest försvåras. Föreståndarens bedömning kan efter besvär överprövas av kriminalvårdsstyrelsen. I fråga om undersökningsledarens eller åklagarens avgörande finns däremot inte någon besvärsrätt.

Enligt våra direktiv har vi i uppdrag att överväga huruvida frågor om behandlingens utformning i större utsträckning skall kunna överprövas av domstol. Frågor om gemenskap och kontakt med omvärlden är givetvis av den största betydelse för de häktade. De inskränkningar som kan komma att ske i dessa avseenden genom beslut av häktesföreståndare och åklagare innefattar betydande ingrepp i de häktades personliga integritet. Det finns också enligt vår mening starka skäl överväga om sådana inskränkningar bör kunna underkastas en prövning vid domstol. I det sammanhanget bör också vissa andra frågor om förfarandet enligt häkteslagen uppmärksammas.

Beträffande den som är häktad på grund av misstanke om brott ankommer det på undersökningsledaren eller åklagaren att avgöra om eller i vad mån medgivande att vistas tillsammans med annan häktad, avsända eller mottaga brev eller försändelse av annat slag utan föregående granskning av innehållet, mottaga besök, ha telefonsamtal eller lämna förvaringslokalen möter hinder på den grund att åtgärden kan medföra fara för att bevis undanröjes eller utredning om brott eljest försvåras. I fråga om den som är häktad på grund av misstanke om brott får inskränkningar helt eller delvis göras i hans rätt att ha tillgång till tidskrifter, tidningar, radio och television, om det är påkallat för att undvika att bevis undanröjs eller utredning om brott försvåras. Fråga om sådana inskränkningar skall också avgöras av undersökningsledaren eller åklagaren. I övrigt avgör föreståndaren för förvaringslokalen frågor om behandling av intagen. Han är därvid bunden – förutom av åklagarens beslut – av läkares anvisning rörande vården av den som är sjuk samt av generella föreskrifter som kan utfärdas i vissa avseenden.

Bestämmelserna i häkteslagen om häktade har motsvarande tillämpning i fråga om anhållna och gripna. Häktade, anhållna och gripna kan finnas på olika förvaringsplatser. Sålunda finns inom kriminalvårdsstyrelsens ansvarsområde – förutom allmänna häkten – häktesplatser avdelade vid vissa kriminalvårdsanstalter. Häktade, anhållna och gripna kan också förvaras i polisarrest, som administreras av polismyndighet och står under tillsyn av rikspolisstyrelsen. Häktade kan också förvaras på rättspsykiatrisk klinik, som står under socialstyrelsens tillsyn. Häktad som

skall undergå rättspsykiatrisk undersökning, skall så snart det kan ske överföras till den klinik vid vilken undersökningen skall utföras. Om undersökningen ej skall utföras vid rättspsykiatrisk klinik, skall han i stället förvaras i kriminalvårdsanstalt eller häkte. Så snart undersökningen avslutats skall den undersökte återföras till häktet. Är han enligt undersökningsläkarens utlåtande i behov av sluten psykiatrisk vård eller vård i specialsjukhus, skall han i stället förvaras på rättspsykiatrisk klinik. Har rätten förordnat att någon skall överlämnas till sluten psykiatrisk vård eller vård i specialsjukhus och därvid förklarat att han skall vara häktad, skall han vårdas på rättspsykiatrisk klinik eller psykiatrisk avdelning i kriminalvårdsräjong till dess han intages på sjukhus.

Häkteslagen och häktesförordningen gäller i princip för alla häktade, anhållna och gripna oberoende av förvaringslokalen. Beträffande häktad som skall undergå rättspsykiatrisk undersökning gäller dock i vissa avseenden särskilda regler. Om det beträffande misstänkt, som är häktad, kan förutses att det kommer att dröja avsevärt innan beslutad rättspsykiatrisk undersökning kan inledas, får förordnas att den misstänkte skall förvaras i sådan kriminalvårdsanstalt eller avdelning av kriminlavårdsanstalt, som är sluten, och därvid vara underkastad bestämmelserna i lagen om kriminalvård i anstalt i fråga om möjlighet till arbete och undervisning samt gemenskap med andra intagna. Vill misstänkt som vårdas på rättspsykiatrisk klinik avsända brev eller annan skriftlig handling gäller vidare att chefen för kliniken får kvarhålla brevet i vissa fall även om förutsättningar härför inte föreligger enligt häkteslagen.

De generella föreskrifter som enligt häkteslagen kan ges beträffande vissa frågor utfärdas av kriminalvårdsstyrelsen beträffande allmänna häkten och häktesavdelning på kriminalvårdsanstalt, av rikspolisstyrelsen beträffande polisarrester och av socialstyrelsen beträffande rättspsykiatriska kliniker.

I fråga om beslutsfunktionerna vid tillämpningen av häkteslagen gäller som förut sagts att undersökningsledaren eller åklagaren avgör om hinder föreligger med hänsyn till utredningen för medgivande av olika slag beträffande den som är häktad eller anhållen på grund av misstanke om brott medan föreståndaren för förvaringslokalen i övrigt avgör frågor om behandlingen av de intagna. En på detta sätt delad beslutsfunktion medför givetvis vissa praktiska svårigheter, särskilt som utövande av sistnämnda beslutsfunktion är beroende av den faktiska förvaringsplatsen. De praktiska problemen synes dock ha lösts på ett tillfredsställande sätt genom de cirkulär som nyligen utfärdats av kriminalvårdsstyrelsen och RÅ. Sålunda skall enligt RÅ:s cirkulär åklagarens beslut rörande föreskrifter om behandlingen av den som intas i häkte meddelas omedelbart i samband med beslut om anhållande. Beslutet skall avfattas skriftligen och tillställas föreståndaren för förvaringslokalen. När denne har att besluta i en behandlingsfråga aktualiseras detta regelmässigt av en framställning från den intagne. Föreståndaren får då fatta sitt beslut med beaktande av

åklagarens föreskrifter.

När det gäller att besluta om ifrågavarande behandlingsfrågor skall alltså beaktas såväl utredningssynpunkter som säkerhets- och ordningsaspekter. Det torde inte vara möjligt att ålägga personal inom kriminalvården att självständigt beakta utredningssynpunkterna. Vid sådant förhållande och då de praktiska problemen med den nuvarande delningen av beslutsfunktionerna synes tillfredsställande lösta, anser vi att den nuvarande ordningen bör behållas. I överensstämmelse med vad vi föreslagit när det gäller beslut om anhållande anser vi dock att undersökningsledare inte bör ha befogenhet att besluta i frågor enligt häkteslagen. Sådana frågor skall alltså enligt vårt förslag alltid avgöras av åklagare.

Beträffande den närmare regleringen av beslutsfunktionerna synes däremot vissa ändringar böra övervägas. I enlighet med vad som gäller beträffande motsvarande frågor i lagen om kriminalvård i anstalt bör beslutsfunktionerna inom kriminalvårdsverket enligt vår mening primärt förläggas till kriminalvårdsstyrelsen med möjlighet för regeringen att delegera dessa frågor till personal på häkten, polisarrester eller rättspsykiatriska kliniker. Den omständigheten att polisarrester och rättspsykiatriska kliniker inte hör under kriminalvårdsstyrelsens ansvarsområde behöver enligt vår mening inte utgöra något hinder för en sådan lösning. Även om rikspolisstyrelsen resp socialstyrelsen har ansvaret för lokaler och personal på dessa institutioner bör ansvaret för tillämpningen av behandlingsregler som är gemensamma för häkten, polisarrester och rättspsykiatrisk kliniker vara samlat hos kriminalvårdsstyrelsen. Härigenom skapas de bästa förutsättningarna för enhetlig tillämpning av häkteslagens bestämmelser. Vi föreslår därför att häkteslagen kompletteras med bestämmelser att ifrågavarande beslutsfunktioner primärt åvilar kriminalvårdsstyrelsen med möjlighet för regeringen att delegera beslutanderätten. I häktesförordningen bör tas in regler om sådan delegation till föreståndare för häkte, polisarrest och rättspsykiatrisk klinik.

När det gäller möjligheterna till överprövning av åklagares och lokalföreståndares beslut i behandlingsfrågor är det nuvarande rättsläget i viss mån oklart. I fråga om åklagares beslut saknas besvärsrätt i vanlig mening. Däremot torde en överprövning kunna komma till stånd inom ramen för den tillsyn som statsåklagare och RÅ har att utöva över lägre åklagares verksamhet. De frågor som åklagare har att ta ställning till rör den häktades kontakt med andra häktade och med omvärlden. För den häktade är dessa frågor av mycket stor betydelse. Det finns därför enligt vår mening starka skäl för att den häktade skall kunna hänskjuta åklagares bedömning i dessa frågor till en överprövning. Även om en sådan överprövningsmöjlighet inte skulle utnyttjas i någon större utsträckning, är den ägnad att motverka onödiga restriktioner i fråga om den häktades gemenskap med andra och kontakt med omvärlden. Den prövning det här är fråga om innefattar en avvägning mellan intresset av effektiv brottsutredning och hänsynen till den enskildes integritet. Det är samma slags avvägning som

ofta sker vid prövning av fråga om häktning. Vi anser därför att överprövningen bör förläggas till allmän domstol. Vi föreslår alltså att den häktade skall kunna begära rättens prövning av åklagares beslut enligt behandlingslagen. Rättens beslut bör kunna grundas på den häktades framställning och åklagarens yttrande. Om det behövs bör förhandling kunna hållas. I många fall torde det vara lämpligt att sådana frågor tas upp i samband med häktningsförhandling. Rätten bör vid prövning av dessa frågor ha samma sammansättning som vid avgörande av fråga om häktning. Om förhandling hålls skall alltså nämndemän delta.

I det föregående har vi föreslagit att kriminalvårdsstyrelsen i övrigt skall avgöra frågor enligt behandlingslagen. Beslutanderätten är dock avsedd att delegeras till föreståndare för förvaringslokalen. Med denna lösning bör kriminalvårdsstyrelsen kunna ändra vad föreståndare för förvaringslokalen beslutat. En uttrycklig regel härom bör tas in i häktesförordningen. Den föreslagna ordningen innebär att kriminalvårdsstyrelsen kan ta upp föreståndares beslut till överprövning inte bara efter besvär av den häktade utan också självmant när anledning därtill förekommer.

Mot kriminalvårdsstyrelsens beslut i fråga om behandling av häktad torde talan kunna föras enligt allmänna förvaltningsrättsliga principer. Sådan talan skall enligt 1971 års lag om behörighet för allmän förvaltningsdomstol att pröva vissa mål föras hos kammarrätt. Med stöd av denna lag har besvär över beslut i behandlingsfrågor förts hos kammarrätt före nya häkteslagens ikraftträdande den 1 januari 1977. En förutsättning för tillämpning av 1971 års lag är emellertid att det överklagade beslutet meddelats med stöd av lag eller annan författning som utfärdats före förvaltningsrättsreformen den 1 januari 1972. Beträffande senare lagstiftning har förutsatts att denna föreses med uttryckliga besvärsregler. Så har emellertid inte skett i nya häkteslagen. Besvär över kriminalvårdsstyrelsens beslut enligt denna lag torde därför f n få prövas av regeringen. Enligt vår mening bör besvär över kriminalvårdsstyrelsens beslut i sådana frågor liksom tidigare föras hos kammarrätt. Härigenom uppnås också överensstämmelse med vad som gäller vid besvär mot kriminalvårdsstyrelsens beslut enligt lagen om kriminalvård i anstalt.

Häkteslagen är i första hand tillämplig på häktade. Det kan därvid vara fråga om andra än sådana som är häktade på grund av brott, exempelvis kan vittne, som utan giltigt skäl vägrar att avlägga ed eller avge vittnesmål föreläggas vid äventyr av häkte att fullgöra sin skyldighet. Liknande bestämmelser finns på andra områden. Sålunda kan konkursgäldenär genom häkte tillhållas fullgöra vissa skyldigheter enligt konkurslagen. Detsamma gäller i fråga om annan gäldenär enligt lagen om utmätningsed. I lagen om statlig lönegaranti vid konkurs finns också bestämmelser som innebär att arbetsgivare kan häktas, om han undandrar sig att fullgöra vissa skyldigheter enligt lagen. Enligt utsökningslagen kan gäldenär som överträder reseförbud häktas.

Enligt vår mening kan det från principiella synpunkter starkt ifrågasättas

om häktning bör användas som medel att framtvinga fullgörandet av vittnesplikt, åliggande som gäldenär eller som arbetsgivare enligt lönegarantilagen. Användande av häktning som medel att framtvinga personliga prestationer av ifrågavarande slag överensstämmer knappast med vår tids betraktelsesätt. Å andra sidan framstår ekonomiska sanktioner ibland som otillräckliga för angivna ändamål. Lagberedningen har i sitt förslag till utsökningsbalk (SOU 1973:22) föreslagit att som vite får sättas fängelse i högst tre månader i vissa fall som tvångsmedel gentemot gäldenär. Vi anser att en kortare tids fängelse som vite är ett betydligt mer tilltalande tvångsmedel än häktning i dessa fall. Att införa fängelse som vite för att fullgöra förpliktelser enligt RB aktualiserar emellertid åtskilliga frågor som faller utom vårt uppdrag. Den nyligen tillsatta kommitté som har i uppdrag att göra en översyn av rättegångsförfarandet vid allmän domstol skall enligt direktiven uppmärksamma behovet av effektivare tvångsmedel när det gäller inställelse vid domstol. Då frågan således aktualiserats i annat sammanhang anser vi oss inte böra lägga fram något förslag i denna del. När det gäller konkursgäldenär och arbetsgivare utgår vi från att konkurslagskommittén i sitt arbete kommer att ta upp dessa frågor om tvångsmedel.

Vad som hittills anförts har främst tagit sikte på häktade. Bestämmelserna om häktade har emellertid motsvarande tillämpning på bl a den som anhållits eller gripits på grund av misstanke om brott. Som sagts tidigare har i vårt förslag inte tagits upp några bestämmelser om gripande. I stället har införts vidgade möjligheter att medtaga misstänkt till förhör som hålls omedelbart. Den som hämtats eller medtagits till förhör skall dock inte vara berövad friheten i de former som f n gäller för gripna.

10.8 Organisations- och kostnadsfrågor

De förslag vi lagt fram i det föregående kommer, om de genomförs, att få relativt stora verkningar i fråga om antalet häktade och anhållna. Tillsyn och anmälningsskyldighet införs som nya tvångsmedel och ersätter övervakning resp reseförbud. Vårt förslag innebär också att det nuvarande gripandet avskaffas och att medtagande till förhör liksom skyldigheten att kvarstanna för förhör får ett utvidgat tillämpningsområde. Betydelsefulla förändringar föreslås också när det gäller förfarandet vid häktning och anhållande. Det är därför angeläget att undersöka om och i vad mån våra förslag medför organisatoriska konsekvenser inom berörda områden av rättsväsendet. I samband härmed bör också konstnadsaspekterna belysas.

Av stort intresse i dettta sammanhang är förslagets återverkan på frekvensen av anhållanden och häktningar. När det gäller häktning är i detta hänseende främst av betydelse den begränsning av möjligheterna till häktning vid recidivfara som följer av den av oss föreslagna regeln att häktning på grund av recidivrisk i princip endast får ske om brottet förskyller fängelse i fyra år eller däröver. Andelen fall som f n kan leda till häktning men där häktning på grund av den föreslagna fyraårsregeln inte

kan ske vid recidivfara, kan med ledning av åklagarenkäten beräknas till cirka tio procent av det totala antalet häktningar. Även om brottet kan grunda häktning vid recidivfara enligt de av oss föreslagna reglerna, skall enligt vårt förslag tillsyn användas i stor utsträckning. Vi räknar med att effekten härav blir något mindre än den direkta effekten av fyraårsregeln. Även vid flyktfara och kollusionsfara är häktningsförutsättningarna enligt vårt förslag mera begränsade än f n. Reglerna om anmälningsskyldighet bör också medföra att häktning vid flyktfara kan undvikas i större utsträckning. Det totala antalet häktningar kan därför med vårt förslag beräknas minska med 20-25 procent.

Antalet häktningsframställningar var 1973 cirka 9 000 och 1976 cirka 8 500. Härav återkallades eller ogillades cirka 20 procent. Antalet häktningar uppgick således till cirka 6 500. Häktningsframställningarna kan alltså med vårt förslag beräknas minska till cirka 6 500 och häktningarna till cirka 5 000 om året.

När det gäller anhållande skall enligt vårt förslag gälla samma förutsättningar som för häktning, vilket innebär en relativt sett större begränsning av förutsättningarna för anhållande än för häktning. Även den av oss föreslagna utformningen av skyldigheten att stanna kvar för utredning bör kunna medföra en minskning av antalet anhållanden, som 1973 uppgick till cirka 25 000 och 1976 till cirka 26 000. Andelen anhållanden som ledde till häktningsframställning utgjorde 1973 36 procent och 1976 32 procent. Vårt förslag bör medföra att andelen anhållanden som inte leder till häktningsframställning kommer att minska i förhållande till vad som gäller nu. Vi räknar med att häktningsframställning i fortsättningen kommer att göras beträffande cirka 60 procent av de anhållna. Antalet anhållanden kan mot bakgrund av det nyss angivna antalet häktningsframställningar beräknas minska till cirka 10 000 om året. Anhållningstiderna kan också beräknas bli kortare än f n.

Enligt vårt förslag skall häktning i viss utsträckning kunna ersättas av tillsyn eller anmälningsskyldighet. Ansvaret för tillsynen skall åvila kriminalvårdsverket. Minskningen av antalet häktade har vi i det föregående beräknat till omkring 1 500 om året. Huvuddelen härav är sådana fall, där häktning f n sker på grund av recidivrisk. Med vårt förslag torde tillsyn komma att användas i stor utsträckning i dessa fall. Vi anser att antalet tillsynsfall kan beräknas till omkring 1 000 om året. Anmälningsskyldigheten skall, liksom det nuvarande reseförbudet, administreras av polisen. Även om vi räknar med att antalet fall av anmälningsskyldighet skall komma att betydligt överstiga antalet reseförbud, krävs vid anmälningsskyldighet endast obetydlig personalinsats. Vi anser därför att anmälningsskyldigheten endast får marginell betydelse från organisations- och kostnadssynpunkt.

Mot bakgrund av det anförda kan konstateras att förslaget får betydande effekter inom kriminalvårdens ansvarsområde. Enligt vad som nyss sagts räknar vi med att antalet häktade och anhållna per år kommer att minska

med cirka 1 500 resp cirka 15 000. Från organisations- och kostnadssynpunkt är av intresse inte bara den årliga minskningen av antalet häktningar och anhållanden utan också varaktigheten av dessa frihetsberövanden. Den genomsnittliga häktningstiden är f n cirka 30 dagar. Som vi tidigare anfört räknar vi inte med att denna tid skall kunna förkortas i någon högre grad. Omräknat till antalet häktningsdagar skulle vårt förslag alltså medföra en minskning med cirka 45 000. Minskningen av antalet anhållanden berör i huvudsak sådana fall då anhållandet inte fullföljs med häktningsframställning. Den genomsnittliga anhållandetiden för denna kategori kan beräknas uppgå till 2 dagar. Räknat i antal anhållandedagar per år utgör minskningen alltså cirka 30 000 dagar. För den kategori som blir anhållna även enligt vårt förslag räknar vi med att anhållningstiden skall vara kortare än f n. Om den genomsnittliga anhållandetiden för denna kategori förkortas med en dag, minskas det årliga antalet anhållandedagar med ytterligare 10 000 . Härtill kommer att gripandet avskaffas enligt förslaget. Det årliga antalet gripna uppgår till cirka 33 000. Även om gripandet som regel är mycket kortvarigt torde ett avskaffande kunna beräknas motsvara cirka 10 000 dagars frihetsberövande per år. Den totala årliga minskningen av antalet häktnings- anhållande- och gripandedagar kan alltså uppskattas till cirka 90 000. En sådan minskning av beläggningen får naturligen återverkningar på lokal- och personalbehov. På sikt bör lokaler för allmänna häkten och polisarrester alltså i viss utsträckning kunna tas i anspråk för andra ändamål. Även den personal som nu är sysselsatt på dessa institutioner kan på sikt minskas. Kostnaderna för de anhållna och häktade avser, förutom personalkostnader även andra driftskostnader såsom mathållning och andra löpande utgifter. Den totala dygnskostnaden bortsett från lokalkostnaderna per häktad eller anhållen kan beräknas uppgå till cirka 420 kr. En minskning av antalet häktnings- och anhållandedagar med cirka 90 000 per år skulle alltså kunna medföra en årlig besparing i storleksordningen 40 milj kr. En mindre del härav är att hänföra till polisarresterna, som hör under rikspolisstyrelsens ansvarsområde. Självfallet kan inte personalen omedelbart anpassas till den minskade beläggningen. Kostnadseffekterna av vårt förslag kommer därför att inträda successivt.

Den av oss föreslagna tillsynen medför att kriminalvårdsverket tillförs en ny uppgift. Enligt förslaget skall regionchefen ha ansvaret för denna verksamhet. Avsikten är att tillsynsmännen skall utses bland tjänstemän vid de myndigheter och institutioner som står under regionchefens tillsyn, dvs skyddskonsulentexpeditioner, lokalanstalter och allmänna häkten. Uppgiften som tillsynsman kommer alltså att vara ett tjänsteåliggande för de tjänstemän som utses härtill. Om tillsynsmannen inte finns i närheten av den ort där den misstänkte uppehåller sig skall han kunna få biträde av någon som finns på samma ort som den misstänkte. Som sådana biträden bör kunna anlitas exempelvis polismän eller personer med erfarenhet från övervakning i samband med kriminalvård i frihet. Även andra som är

lämpliga för uppgiften bör kunna komma i fråga. Det bör ankomma på tillsynsmannen att själv utse sådant biträde. Ersättning bör utgå för uppdrag som biträde.

Det är av stor vikt att tillsynsmännen fullgör sina uppgifter med beaktande av såväl hänsynen till den misstänkte som behovet av effektiv kontroll. Det ankommer på regionchefen att ge tillsynsmännen råd och anvisningar samt genom inspektioner eller på annat sätt noggrant kontrollera att tillsynsmännen rätt fullgör sina uppgifter.

Enligt förslaget skall tillsyn också kunna förenas med placering i tillsynshem. Till en början torde behov av tillsynshem främst föreligga i storstadsområdena. Vid placering i tillsynshem ersätts de särskilda föreskrifterna vid tillsyn av tillsynshemmets ordningsregler. Dessa skall fastställas av kriminalvårdsstyrelsen. Tillsynsmannens uppgifter i övrigt skall fullgöras av föreståndaren för tillsynshemmet. Tillsynshemmen är avsedda att användas företrädesvis beträffande personer med bostadsproblem och svåra sociala förhållanden i övrigt. Arbete skall inte bedrivas inom tillsynshemmen utan bör beredas på den öppna arbetsmarknaden. De som uppehåller sig på tillsynshem bör ha tillgång till eget sovrum och utrymmen för gemenskap under fritiden. Det är också angeläget att de får möjlighet att inta måltider på tillsynshemmet. Vi räknar med att från början sammanlagt omkring 50 platser i tillsynshem behövs. Frågan om ytterligare tillsynshem behöver inrättas får tas upp sedan närmare erfarenheter vunnits.

Vissa fördelar skulle kunna vinnas genom att använda befintliga frigångshem och liknande institutioner också som tillsynshem. En sådan lösning skulle emellertid stå i strid med grundsatsen att ännu icke dömda personer skall hållas åtskilda från dem som dömts till frihetsberövande påföljder. Denna grundsats upprätthålls strängt beträffande häktade (jfr prop 1975/76:90 s 41 f). Med hänsyn härtill bör på tillsynshem inte finnas andra än sådana som erhållit tillsyn.

När det gäller kostnaderna för tillsynsverksamheten innebär vad som sagts nu att ett visst personal- och lokalbehov skall tillgodoses. Beträffande tillsynshemmen kan med ledning av liknande verksamhet som redan nu bedrivs i kriminalvårdens regi såsom frivårdshotell och inackorderingshem beräknas att årskostnaden för en plats på tillsynshem uppgår till cirka 30 000 kr. Den totala årskostnaden för verksamheten vid tillsynshemmen kan alltså beräknas till cirka 1,5 milj kr.

Tillsynsverksamheten kan som sagts förut beräknas omfatta totalt cirka 1 000 misstänkta om året. För dem som är intagna på tillsynshem har föreståndaren för hemmet funktionen av tillsynsman. För återstående tillsynsfall fordras alltså ett antal tillsynsmän. Huvuddelen av tillsynsfallen kommer att finnas i storstadsregionerna. För att fullgöra uppgiften som tillsynsman, handleda anlitade biträdande tillsynsmän och administrera verksamheten behöver kriminalvårdens regionkanslier förstärkas med handläggare på assistentnivå jämte biträden. Antalet aktuella tillsynsfall i

storstadsregionerna torde motsvara ett behov av sammanlagt fyra assistenttjänster och fyra halvtidstjänster på biträdesnivå. Kostnaderna härför kan beräknas till sammanlagt cirka 500 000 kr per år. Personalbehovet för landet i övrigt är givetvis beroende av den aktuella förekomsten av tillsynsfall. Antalet inom de olika regionerna blir dock så lågt, att särskilda tjänster inte torde behöva inrättas för ändamålet. I viss utsträckning bör tjänstemän vid de allmänna häktena helt eller delvis kunna tas i anspråk för sådana uppgifter.

Även när det gäller polisens arbetsuppgifter medför våra förslag som tidigare nämnts vissa förändringar. Sålunda föreslår vi att det nuvarande gripandet ersätts med vidgade möjligheter att medtaga den som kan misstänkas för brottet till förhör som hålls omedelbart. Medtagande till förhör innebär till skillnad från gripandet inte något frihetsberövande i egentlig mening. Förutsättningarna för att medtaga en misstänkt till förhör har härigenom kunnat utformas på ett sätt som gör polismannens uppgift på fältet enklare. Vi räknar inte med att frekvensen av medtagande till förhör skall öka utöver vad som motsvarar antalet gripanden f n.

Enligt nuvarande regler om gripande skall anmälan om gripandet omedelbart göras hos åklagaren. Först därefter hålls förhör med den misstänkte. Även om förhöret i praktiken ofta hålls innan anmälan görs till åklagaren är det vanligt att den gripne förvaras i arrest en viss tid innan förhör äger rum. I det avseendet innebär vårt förslag en betydelsefull förändring. När någon medtagits till förhör skall förhöret hållas omedelbart och den misstänkte skall inte förvaras i arrest medan han väntar på förhöret. En sådan ordning förutsätter att förhörsledare finns tillgänglig med kort varsel. Under tjänstetid finns som regel personal tillgänglig som kan hålla förhör omedelbart. Emellertid får man räkna med att medtagande till förhör i stor utsträckning kommer att äga rum utom ordinarie tjänstetid. Enligt åklagarenkäten sker cirka 70 procent av gripandena sålunda utom ordinarie tjänstetid. I de största polisdistrikten finns f n förhörsledare tillgängliga på polisstationen utom tjänstetid. Med vårt förslag blir det emellertid nödvändigt att anordna kriminaljour även i de medelstora distrikten. Kriminaljour bör anordnas i ytterligare 14 polisdistrikt. I de mindre distrikten torde det vara tillräckligt att utredningspersonal finns i beredskap i sin bostad och kan tillkallas vid behov. Denna personal torde emellertid komma att tas i anspråk oftare än f n. Det sammanlagda behovet av personaltillskott uppskattar vi till 70 nya tjänster inom kriminalpolisen. Kostnaden härför kan beräknas till cirka 5 milj kr om året.

De av oss föreslagna bestämmelserna innebär att den misstänkte är skyldig stanna kvar för utredning högst tolv timmar, räknat från det han kommit in på polisstationen. Vi räknar med att möjligheten att hålla den misstänkte kvar för utredning kommer att utnyttjas i relativt stor utsträckning under den ordinarie tjänstetiden. Vanligen underlättas utredningen i hög grad om den misstänkte finns tillgänglig medan de första utredningsåtgärderna vidtas. Ofta torde en sådan ordning leda till att

bevisningen kan säkras på ett tidigt stadium och att anhållande på grund av kollusionsfara kan undvikas. Den relativt korta tidsfristen medför att utredningen beträffande dem som kvarhålls måste prioriteras. Vi räknar med att tillräckliga resurser härför kan disponeras under ordinarie tjänstetid.

Som nämnts tidigare får man räkna med att medtagande till förhör kommer att ske i inte obetydlig omfattning utom ordinarie tjänstetid. Vi har också räknat med ytterligare personalbehov för att ordna kriminaljour i större utsträckning än f n. De utredningsåtgärder som förutsätts ske medan den som medtagits är tillgänglig kan emellertid endast i begränsad omfattning genomföras utom ordinarie tjänstetid. Möjligheten att hålla den misstänkte kvar för utredning torde därför inte komma att utnyttjas i någon större utsträckning under sådan tid. Vi anser att den personalförstärkning vi föreslagit i det föregående är tillräcklig även för utredningsåtgärder i samband härmed. Vad som sagts nu innebär att då någon medtagits till förhör utom tjänstetid, får som regel beslut i frågan om anhållande fattas på grundval av vad som framkommit vid förhöret. Om andra åtgärder, exempelvis husrannsakan, anses nödvändiga medan den misstänkte är tillgänglig skall dessa givetvis genomföras om det är möjligt. Denna bedömning görs av undersökningsledaren.

När någon medtagits eller hämtats till förhör kan det inträffa att förhöret inte kan komma till stånd genast, exempelvis därför att förhörsledare eller tolk inte är tillgänglig omedelbart. Misstänkt kan också få vänta till dess erforderliga utredningsåtgärder vidtagits. I sådana fall är den som väntar skyldig att uppehålla sig på anvisad plats i polisens lokaler och får inte utan medgivande lämna den anvisade platsen. I polisens allmänna befogenheter ingår att i sista hand använda tvång för att upprätthålla en sådan ordning. Vissa problem kan givetvis uppstå när det gäller att placera och bevaka den som väntar på förhör eller avvaktar resultatet av pågående utredningsåtgärder. Som tidigare framhållits får placering i arrest inte förekomma annat än i undantagsfall. Detta torde kräva ytterligare personal avsedd för främst bevakningsuppgifter. Det är vanskligt att närmare ange behovet av sådan personal. Vi vill emellertid starkt understryka att en förutsättning för att den föreslagna ordningen skall kunna genomföras är att erforderliga personalresurser ställs till förfogande. Även när det gäller polisens förvaringslokaler är det av vikt att dessa får en lämplig utformning. Vi har ansett det ligga utanför ramen för vårt uppdrag att genomföra en närmare undersökning av lokalförhållandena. Vi förutsätter emellertid att även lokalfrågorna kan få en praktisk lösning. Kostnaderna härför torde ej kunna med rimlig grad av säkerhet bedömas i detta sammanhang.

De av oss framlagda förslagen medför också nya uppgifter för åklagarna. Av störst betydelse härvidlag torde vara tillsynen, som i princip skall beslutas av åklagaren. I samband med tillsyn skall åklagaren också utse tillsynsmän. Begår den som står under tillsyn nya brott eller åsidosätter han i övrigt i väsentlig mån vad som åligger honom enligt tillsynen, skall

åklagaren göra framställning om häktning. De av oss föreslagna reglerna i fråga om anhållande och häktning medför å andra sidan att såväl antalet anhållanden som antalet häktningsförhandlingar minskar. I fråga om förfarandet vid anhållande och häktning bör särskilt uppmärksammas att fristen för att avlåta häktningsframställning avsevärt förkortas enligt vårt förslag, vilket medför att utredning, där den misstänkte är anhållen måste prioriteras i ännu högre grad än f n. Den samlade effekten av de nu angivna förändringarna är svår att bedöma med säkerhet. Vi anser dock inte att dessa medför behov av personalförstärkning på åklagarsidan.

Vårt förslag att avskaffa gripandet medför som tidigare framhållits behov av en effektivare åklagarberedskap än f n. Det är med vårt förslag nödvändigt att åklagare finns tillgänglig dygnet runt för att ta ställning i fråga om anhållande av den som hämtats eller medtagits till förhör. Liksom den nuvarande beredskapstjänstgöringen bör en sådan tjänstgöring omfatta flera åklagardistrikt. Som regel torde åklagardistrikten inom ett län utgöra ett lämpligt jourområde. Andra lösningar kan emellertid vara lämpligare i vissa fall. I större polisdistrikt bör jourhavande åklagare i viss utsträckning finnas tillgängliga på polisstation inom området. Härigenom kan åklagaren i många fall hålla direkt kontakt med utredningspersonalen. I vissa distrikt kommer att finnas åklagarmyndighet med så många åklagare att jourtjänstgöringen bör kunna ordnas inom sådan åklagarmyndighet utan att åklagare i mindre distrikt inom området behöver anlitas. Det får ankomma på RÅ att utarbeta närmare anvisningar för jourtjänstgöringen. För att denna skall kunna genomföras på det sätt som här angivits krävs viss begränsad personalförstärkning. Vi räknar med att femton nya åklagartjänster behövs för detta ändamål. Kostnaden härför kan beräknas till cirka 2 milj kr om året.

När det gäller verksamheten vid domstolarna medför vårt förslag att antalet häktningsförhandlingar, vilka f n uppgår till cirka 7 000 om året, minskar betydligt på grund av de skärpta förutsättningarna för häktning. Å andra sidan tillkommer ett inte obetydligt antal förhandlingar angående tillsyn. Även antalet förhandlingar rörande anmälningsskyldighet torde komma att öka i jämförelse med förhandlingar angående reseförbud. Vidare medför förslaget att antalet häktningsförhandlingar i hovrätt kommer att öka. Sammantaget medför det sagda enligt vår bedömning att arbetsbördan vid domstolarna totalt sett inte kommer att påverkas i någon högre grad av de föreslagna ändringarna.

I ett avseende medför vårt förslag vissa effekter för domstolarna från organisations- och kostnadssynpunkt. Enligt förslaget skall nämndemän regelmässigt delta vid förhandling rörande häktning, tillsyn och anmälningsskyldighet i tingsrätt samt i viss utsträckning även i hovrätt. Som vi tidigare framhållit bör det vara möjligt att vidta sådana organisatoriska arrangemang att kostnaderna för nämndmedverkan hålls låga. Av tillgänglig statistik framgår att tiden för särskild häktningsförhandling i genomsnitt uppgår till 37 minuter f n. Även med vårt förslag torde förhandlingar

angående tvångsmedel kunna bli relativt kortvariga. Förhandling i fråga om tvångsmedel bör därför kunna hållas på sådana tider att nämndemän, som tillkallats för handläggning av andra mål, kan utnyttjas också vid handläggningen av frågor om tvångsmedel, även om den korta frist som enligt vårt förslag skall gälla för utsättande av häktningsförhandling i tingsrätt begränsar utrymmet för sådana lösningar. Vid större tingsrätter bör det vara möjligt att samla flera framställningar om tvångsmedel till handläggning fasta veckodagar så att flera förhandlingar kan hållas samma dag. Mot bakgrund av det anförda kan antalet särskilda förhandlingsdagar i fråga om tvångsmedel beräknas till cirka 4 000 om året i tingsrätt och hovrätt. Antalet nämndemansdagar kan alltså uppskattas till cirka 8 000 om året. Kostnaden härför kan beräknas till cirka 1,5 milj kr om året.

Enligt vårt förslag skall offentlig försvarare för den som är anhållen inträda tidigare än f n. Avsikten härmed är att den offentlige försvararen skall kunna förbereda försvaret i god tid före häktningsförhandlingen. En sådan ordning kommer att medföra högre ersättning till offentlig försvarare för anhållna. Å andra sidan räknar vi med att antalet häktningar kommer att minska betydligt med vårt förslag. Den totala kostnaden för offentlig försvarare torde komma att i viss mån öka med anledning av förslaget. Denna ökning är svår att beräkna. Den föreslagna ordningen bör föranleda en översyn av gällande normer för ersättning till offentlig försvarare.

I detta sammanhang vill vi också framhålla behovet av utbildning för den personal som har att tillämpa de nya reglerna. Särskilt när det gäller tillsynen är det enligt vår mening av stor vikt att berörd personal erhåller god information och utbildning. Tillsynen berör olika områden av rättsväsendet. Sålunda förutsätts en nära samverkan mellan domstolar, åklagare och kriminalvårdens tjänstemän. Också i andra avseenden berör vårt förslag olika personalkategorier, exempelvis polis och åklagare. Det finns därför all anledning att överväga gemensamma lösningar vid utformningen av den internutbildning som vi förutsätter kommer att ordnas av domstolsverket, rikspolisstyrelsen, RÅ och kriminalvårdsstyrelsen.

En annan viktig informationsfråga, som enligt vår mening bör särskilt beaktas är informationen till allmänheten angående tvångsåtgärder och tvångsmedel i brottmålsprocessen. Denna information har hitills varit försummad. Nyligen har emellertid inom justitiedepartementet utarbetats en informationsbroschyr på detta område. Det är enligt vår mening angeläget att denna information intensifieras i samband med att en reform på detta område träder i kraft.

En reform enligt de riktlinjer som vi föreslagit kräver ett relativt omfattande förberedelsearbete. Tidpunkten för ett ikraftträdande torde därför inte kunna sättas tidigare än den 1 juli 1979.

11 Författningsregleringen

Våra förslag föranleder åtskilliga ändringar i rättegångsbalken. De väsentligaste ändringarna berör givetvis 24 kap. Reglerna om tillsyn och anmälningsskyldighet har i förslaget tagits upp i 25 kap, där de ersätter de nuvarande bestämmelserna om reseförbud.

I övrigt föranleder våra förslag ändringar i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna. Följdändringar krävs också i militära rättegångslagen (1948:472), lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål, lagen (1957:668) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge, lagen (1964:450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet, lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom och lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning.

Bestämmelserna i 25 kap om tillsyn bör kompletteras med ytterligare regler. Dessa är av den art att regeringen äger förordna härom. Vi återkommer härtill i det följande. Även i övrigt förutsätter förslagen ändringar i författningar, som regeringen äger utfärda.

11.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

1 kap 3 §

I paragrafen finns bestämmelser om tingsrätts sammansättning vid prövning av fråga om häktning, tillsyn eller anmälningsskyldighet. I första stycket anges som huvudregel att tingsrätt i fråga om häktning eller åtgärd som avses i 25 kap skall vara domför med en lagfaren domare och två nämndemän. Genom det valda uttryckssättet framgår att sammansättningen är kollegial.

Av bestämmelserna i 24 och 25 kap följer att när rätten skall avgöra fråga om häktning, tillsyn eller anmälningsskyldighet detta som regel skall ske efter förhandling. I 24 kap 17 § respektive 25 kap 3 § finns närmare bestämmelser om sådan förhandling. I undantagsfall kan emellertid rätten meddela beslut efter enbart skriftlig handläggning. Enligt andra stycket i förevarande paragraf är tingsrätt vid handläggning som ej sker vid förhandling som sägs i 24 kap 17 § eller 25 kap 3 § domför med en lagfaren domare.

2 kap 4 §

Enligt andra stycket är hovrätten i brottmål domför med tre lagfarna domare och två nämndemän. Detsamma skall enligt vårt förslag gälla besvärsmål angående häktning. Avgörs häktningsfråga utan föregående förhandling enligt bestämmelserna i 24 kap är hovrätten domför även med fyra lagfarna domare.

23 kap 5 §

I enlighet med vad som anförts i den allmänna motiveringen innefattar den föreslagna lagtexten en utvidgning av undersökningsledarens skyldighet att hos rätten anmäla frågan om offentlig försvarare. Underrättelse skall göras så snart den misstänkte begär att offentlig försvarare förordnas eller den misstänkte anhållits eller om anledning eljest förekommer att utse försvarare. Har den misstänkte föreslagit viss försvarare bör också, som tidigare anförts, denne omedelbart underrättas. En bestämmelse härom bör tas in i förundersökningskungörelsen. Anmälan till rätten skall ske utan dröjsmål. Detta bör som regel innebära att anmälan görs i direkt anslutning till anhållningsbeslutet. Har anmälan gjorts enligt denna paragraf åligger det rätten att enligt de grunder som anges i RB 21:3 pröva om offentlig försvarare skall förordnas. Denna prövning skall givetvis ske med största skyndsamhet. Har viss försvarare föreslagits får rätten kontrollera att denne står till förfogande. I annat fall får rätten utse lämplig försvarare som är villig att åta sig uppdraget. Innan förordnande meddelas bör också kontrolleras om anhållandet består. Försvararen är enligt gällande praxis som regel berättigad till ersättning för arbete, tidsspillan och utlägg även under tiden före förordnandet.

8 §

Första stycket enligt förslaget inleds med den regel som är avsedd att närmast tillämpas i de fall där gripande enligt RB 24:7 första stycket nu äger rum. Som förutsättning för medtagandet i detta fall har uppställts att någon anträffas som kan misstänkas för brott, varå fängelse kan följa, och att det är av synnerlig vikt att förhör hålls omedelbart.

I första stycket har också reglerats skyldigheten för även annan än misstänkta att medfölja eller medtagas till förhör, dvs vittnen, målsägande och andra, som befinner sig på plats där brott förövas. Bestämmelsen innefattar ingen ändring i förhållande till vad som gäller nu i detta avseende.

I andra stycket har intagits den bestämmelse som f n i väsentliga delar finns i RB 24:7 andra stycket. Rätten för envar att gripa misstänkt på bar gärning eller flyende fot omfattar, som framgår av sista punkten, ej polisman.

9 §

I denna paragraf har skyldigheten att kvarstanna för förhör och annan utredning reglerats. Bestämmelsen har behandlats utförligt i den allmänna motiveringen.

24 kap

Nuvarande 7 och 8 §§, som innehåller bestämmelser om gripande, föreslås upphävda. 7 § andra stycket har en motsvarighet i 23 kap 8 § andra stycket i förslaget. Frågan om att avskaffa gripandet har behandlats i den allmänna motiveringen.

1 §

I denna paragraf regleras liksom enligt gällande rätt förutsättningarna för normalfallet av häktning. Förslaget medför ingen ändring av kravet på brottsmisstankens styrka, d v s sannolika skäl. I första stycket behandlas flykt- och kollusionsfara. Beviskravet för dessa häktningsförutsättningar föreslås oförändrat. Kravet på brottets svårhetsgrad överensstämmer vid dessa häktningsgrunder också med gällande rätt. Den närmare innebörden av flyktbegreppet har undergått en viss skärpning under det att kollusionsfaran omformulerats i syfte att åstadkomma en mera restriktiv tolkning.

I andra stycket återfinns förutsättningarna för häktning vid risk för fortsatt brottslighet. Därvid krävs att för brottet skall vara stadgat fängelse i fyra år eller däröver. Är det påkallat för att förhindra fortsatt brottslighet som kan medföra fara för annans liv eller hälsa eller är av liknande farlig beskaffenhet gäller likväl en ettårsgräns. För att häktning enligt detta stycke skall få ske, fordras att åtgärden är påkallad för att förhindra fortsatt brottslig verksamhet. Det krävs alltså att ett ingripande med häktning är nödvändigt med hänsyn till en överhängande fara för fortsatt brottslighet. Häri ligger också att annan åtgärd än häktning är otillräcklig för att nå syftet.

I tredje stycket har behållits regeln att, om det kan antagas att den misstänkte kommer att dömas allenast till böter, häktning icke må ske.

Utöver bestämmelserna i denna paragraf kan häktning grundas på regler i 2 § samt 25 kap 9 och 10 §§.

3 §

I paragrafen har intagits en allmän proportionalitetsprincip. Denna ersätter de regler i nuvarande 3 § som gäller ungdomar, sjuka m fl. Bestämmelsen har behandlats i den allmänna motiveringen.

I första stycket finns bestämmelser om den intresseavvägning som skall ske mellan den misstänktes och det allmännas intressen innan häktning får beslutas. Är det allmänna intresset inte är av sådan styrka att ett så ingripande tvångsmedel som häktning är försvarligt, föreligger förbud för häktning trots att förutsättningar i övrigt finns för sådan åtgärd. Bestämmelsen är därmed till sin innebörd en häktningsförutsättning. Något krav på att missförhållandet skall vara uppenbart eller något annat beviskrav har inte uppställts. Regeln har sitt tillämpningsområde inte bara när häktning första gången aktualiseras i målet utan även senare under förfarandet. Detta torde bl a få betydelse vid långa häktningstider, föranledda av förordnande om rättspsykiatrisk undersökning. Det misstänkta brottet kan vara av sådan beskaffenhet att en kortvarig men

däremot inte en längre häktning kan vara tillåtlig.

I andra stycket har intagits bestämmelsen att, om skäl till häktning föreligger men syftet kan tillgodoses genom tillsyn eller anmälningsskyldighet, sistnämnda tvångsmedel skall användas. Bestämmelsen är också ett uttryck för proportionalitetsprincipen och principen att i varje situation minsta möjliga tvång skall användas för att nå eftersträvat syfte.

Tredje stycket är oförändrat och innehåller en erinran om att en särskild inskränkande bestämmelse finns rörande häktning av den som är under arton år. Därmed åsyftas bestämmelsen i 7 § 1964 års lag om unga lagöverträdare enligt vilken den som är under arton år ej får häktas med mindre synnerliga skäl är därtill.

5 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om anhållande. Enligt första stycket, som är oförändrat, får i avbidan på rättens beslut den anhållas mot vilken skäl till häktning föreligger. Det nuvarande andra stycket har inte någon motsvarighet i vårt förslag. Till skillnad från vad som gäller nu fordras alltså för anhållande fulla häktningsskäl. Hänvisningen till häktningsskälen medför att även de i 25 kap upptagna häktningsgrunderna kan grunda anhållande. Vidare bör uppmärksammas att proportionalitetsprincipen och specialregeln om häktning av ungdomar i 1964 års lag om unga lagöverträdare är tillämpliga vid anhållande.

Anhållande får ske i avbidan på rättens beslut om häktning. Därigenom har anhållandet karaktären av en provisorisk häktning. Som framgår av 6 § kan anhållande ske i den misstänktes utevaro.

Andra stycket, som motsvarar nuvarande tredje stycket, innebär att endast åklagare får besluta om anhållande. Vidare införs föreskrift om motiveringsskyldighet vid anhållningsbeslut. Sådant beslut skall innehålla uppgift på det eller de brott som utgjort grund för åtgärden. Vidare skall grunden kort angivas. Det senare innebär att åklagaren måste ange den aktuella häktningsgrunden i 1 eller 2 §. Om anhållande sker på grund av att den som står under tillsyn begått nytt brott, bör såväl den brottslighet som föranlett tillsynen som den nya brottsligheten anges. Vid överträdelse av föreskrift i samband med tillsyn eller anmälningsskyldighet, skall anges det brott som föranlett tillsynen eller anmälningsskyldigheten och det förhållande som föranleder anhållandet.

6 §

Ändringen är föranledd av att endast åklagare enligt föreslaget är behörig att besluta om anhållande.

9 §

Denna paragraf innehåller en bestämmelse att den misstänkte skall underrättas om det brott misstanken avser. Denna regel är givetvis betingad av att den anhållne har ett berättigat intresse av att få veta anledningen till anhållandet. Han har härigenom möjlighet att bättre förbereda sitt försvar.

Bestämmelsen torde beträffande den som är anhållen i sin frånvaro innebära att han skall underrättas så snart beslutet verkställs. I tydlighetens intresse föreslås en uttrycklig bestämmelse härom. Ansvarig för att underrättelse sker är ytterst den som beslutat om anhållandet.

Paragrafen innehåller i övrigt en bestämmelse om skyldighet att underrätta den anhållnes husfolk eller närmaste anhöriga. Vi föreslår den ändringen att underrättelseskyldighet skall gälla den anhållnes anhöriga eller andra närstående. I praktiken torde det avgörande bli vem eller vilka den misstänkte själv anger. Till sådana som kan underrättas hör sammanboende, arbetskamrat, granne och liknande. I rimlig utsträckning bör även önskemål tillgodoses om att andra än de nu nämnda underrättas. Genom andra regler tillgodoses behovet för den misstänkte att få sin försvarare underrättad om anhållandet. Underrättelse skall i den mån det finns någon att underrätta i princip ske vid samtliga anhållanden. Tidpunkten kan förskjutas av att en underrättelse i vissa fall kan vara till men för utredningen.

12 §

Huvudregeln i paragrafens första stycke första punkten att häktningsframställning skall avlåtas senast dagen efter anhållandet kvarstår i förslaget. Anhållningsmyndighet är enligt förslaget alltid åklagaren. Som närmare utvecklats i den allmänna motiveringen är enligt förslaget uppskov med framställningen inte tillåtet. Den nuvarande andra punkten i första stycket har därför inte någon motsvarighet i förslaget. Som framhållits tidigare bör häktningsframställning om möjligt inges till rätten med bud. En bestämmelse härom bör tas in i förundersökningskungörelsen.

Enligt andra stycket skall protokoll eller anteckningar över vad som dittills förekommit under förundersökningen överlämnas till rätten i samband med förundersökningen. Av lika stor betydelse är det enligt vår mening att den anhållne och hans försvarare får del av detta material före häktningsförhandlingen. Vi föreslår en ändring i enlighet härmed. Med de frister för häktningsframställningen som vi föreslår skulle det emellertid kunna bli alltför betungande för polis och åklagare om de åläggs överlämna allt material som förekommit under förundersökningen. Bestämmelsen har därför begränsats till sådant som är av betydelse för häktningsfrågan. Den nuvarande möjligheten för rätten att medge uppskov med överlämnandet synes med den av oss föreslagna fristen för häktningsförhandling knappast fylla någon praktisk funktion. Vi föreslår därför att den utgår.

Förevarande paragraf behandlar inte vilket material polisen skall upprätta för att bifogas häktningsframställningen. Praxis i detta avseende torde vara växlande. Det är inte nödvändigt att häktningspromemorior alltid upprättas. Framförallt från försvarets synvinkel kan det ibland vara av intresse att promemoria upprättas. Vid mer komplicerade utredningar kan det därför vara rationellt att i en särskild promemoria sammanställa omständigheter av betydelse.

13 §

I denna paragraf föreslås den ändringen att fristen för att hålla häktningsförhandling förkortas till två dagar efter det att häktningsframställning inkommit till rätten.

14 §

I enlighet med vad som anförts i den allmänna motiveringen föreslår vi att det nuvarande principiella förbudet mot att förebringa bevisning angående brottet vid häktningsförhandlingen bibehålls medan hinder inte skall föreligga att förebringa utredning angående den anhållnes personliga förhållanden. I enlighet härmed har i paragrafens andra stycke det principiella förbudet mot att förebringa utredning vid förhandling begränsats till att avse utredning beträffande själva brottet. Därav följer att annan utredning av betydelse i princip är tillåten.

17 §

Ändringen i första stycket är föranledd av att endast åklagare enligt förslaget får besluta om anhållande och göra framställning om häktning.

18 §

I enlighet med vad som anförts i den allmänna motiveringen innebär förslaget att häktningsförhandling alltid skall hållas med två veckors mellanrum om inte åtal väckts inom denna tid. En sådan ordning föranleder viss omdisposition av paragrafen. I förslaget har därför regeln om förlängning av åtalstiden tagits upp i andra stycket i stället för som nu i tredje stycket. Förslaget innehåller i denna del ingen annan ändring än att en föreskrift införts om att den misstänkte och hans försvarare skall beredas tillfälle att yttra sig över framställning om förlängning av åtalstiden.

Förslagets tredje stycke, som motsvarar nuvarande andra stycket, har den innebörden att förhandling i princip skall hållas med två veckors mellanrum så snart tiden för väckande av åtal överstiger två veckor, oavsett om tvåveckorstiden överskrids redan från början eller så sker genom en förlängning av åtalstiden. Liksom enligt nu gällande regler är syftet med förhandlingen i första hand att tillse att utredningen bedrivs så skyndsamt som möjligt. I samband med sådan förhandling kan också finnas anledning att pröva om häktning bör fortsätta med hänsyn till de föreslagna reglerna i 3 §.

20 §

Denna paragraf innehåller föreskrifter om behandlingen av häktningsfråga i högre rätt. Den avser, liksom tidigare, häktningsfråga som uppkommer i redan fullföljt mål. I enlighet med vad som anförts i den allmänna motiveringen har under paragrafens tillämpningsområde även förts fall då lägre rätt meddelat särskilt beslut i fråga om häktning och besvär anförts mot beslutet. Detta innebär en särreglering av besvär mot beslut rörande häktning i förhållande till vad som allmänt gäller om besvärsmål

enligt RB 52 och 56 kap. Som en följd av att paragrafen även skall omfatta besvärsmål föreskrivs, dels att fristen för meddelande av beslut även avser fall när den misstänkte är häktad, dels att utgångspunkten för fristen i dessa fall är tidpunkten då besvärsinlagan inkom till rätten.

22 §

Ändringarna i andra stycket är föranledda av att endast åklagare enligt förslaget får besluta om anhållande och göra framställning om häktning.

23 §

De föreslagna ändringarna i 23 kap 9 § föranleder ändring i andra stycket av förevarande paragraf.

25 kap 1 §

I denna paragraf ges förutsättningarna för beslut om tillsyn samt innebörden av denna åtgärd.

I första stycket anges förutsättningarna för tillsyn. Dessa har behandlats utförligt i den allmänna motiveringen. Recidivrisken anges i förslaget med att det skäligen kan befaras att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet. Denna formulering är mera allmänt hållen än motsvarande förutsättning i förslagets 24 kap 1 § andra stycke. Vid tillsyn ställs alltså inte samma krav som vid häktning att ingripandet skall vara motiverat av en överhängande fara för fortsatt brottslighet. Även en mindre påtaglig fara för ny brottslighet är tillräcklig för att tillsyn skall kunna användas.

Enligt andra stycket skall tillsynen vara förenad antingen med föreskrift att vara tillgänglig eller anmäla sig på viss tid och plats eller med ett förordnande om placering i tillsynshem. Innebär föreskrift skyldighet att uppehålla sig i tillsynshem är, såsom framhållits i den allmänna motiveringen, den misstänkte underkastad de ordningsregler som gäller för tillsynshemmet.

I sista stycket har efter förebild av häkteslagen föreskrivits att med den misstänktes medgivande skall vidtas hjälp och stödåtgärder i den mån det lämpligen kan ske.

2 §

I första stycket har förutsättningarna för anmälningsskyldigheten angivits. I överensstämmelse med vad som gäller för reseförbud skall anmälningsskyldighet kunna användas oberoende av brottets beskaffenhet, om det skäligen kan befaras att den misstänkte genom att bege sig utomlands undandrar sig lagföring eller straff.

Reseförbud kan för närvarande meddelas för att säkra målsägandens ekonomiska anspråk. Lagberedningen har föreslagit att reseförbud som handräckningsåtgärd enligt utsökningsbalken skall slopas. Detta påkallar enligt beredningen att möjligheten att i brottmål erhålla reseförbud till säkerställande av ersättning till målsägande upphävs (se betänkandena

Utsökningsrätt XII, SOU 1973:22 s 455 f och XIII, SOU 1974:55 s 139 f). I vårt förslag har förutsättningarna för anmälningsskyldighet angetts i överensstämmelse med vad lagberedningen föreslagit.

Om det skäligen kan befaras att den misstänkte genom att bege sig utomlands undanrar sig lagföring eller straff, skall enligt andra stycket anmälningsskyldighet förenas med reseförbud och skyldighet att lämna ifrån sig pass eller annan sådan legitimationshandling. Med sistnämnda uttryck avses sådana legitimationshandlingar som kan användas som pass.

3 §

I överensstämmelse med vad som nu gäller vid reseförbud, skall enligt första stycket tillsyn och anmälningsskyldighet beslutas av åklagaren eller rätten. Föreskrift eller förordnande enligt 1 § andra stycket samt reseförbud med skyldighet att lämna från sig pass eller annan sådan legitimationshandling enligt 2 § andra stycket skall självfallet beslutas i samma ordning. I första stycket har också tagits in en bestämmelse om förordnande av tillsynsman. Sådant förordnande skall alltid göras när tillsynen är förenad med skyldighet att å viss tid och plats vara tillgänglig eller anmäla sig. Vid placering i tillsynshem skall däremot tillsynsman inte förordnas.

Någon motsvarighet till nuvarande regel i RB 23:3 andra stycket om att rätten får ta upp fråga om reseförbud på yrkande av åklagare finns ej i förslaget. Innan åtal väckts ankommer det således på åklagaren att besluta om tillsyn eller anmälningsskyldighet med rätt för den misstänkte att underställa beslutet rättens prövning enligt 5 §. Efter åtalet kan rätten ta upp fråga om tillsyn eller anmälningsskyldighet på yrkande av målsäganden eller också självmant.

Som anförts i anslutning till 2 § kan anmälningsskyldighet inte som det nuvarande reseförbudet användas för att säkerställa anspråk på skadestånd eller annan ersättning. Någon motsvarighet till nuvarande tredje stycket finns alltså inte i förslaget.

Reglerna i förslagets tredje stycke om förhandling angående tillsyn och anmälningsskyldighet överensstämmer med motsvarande bestämmelser vid reseförbud enligt nuvarande fjärde stycke.

4 §

Även denna paragraf innehåller föreskrifter som utformats efter föreblild av vad som gäller för nuvarande reseförbudet. När domstol f n beslutar om reseförbud förekommer det att närmare föreskrifter om anmälningsskyldighet av praktiska skäl överlämnas till vederbörande polismyndighets bestämmande. En sådan ordning kan i många fall vara praktisk. Härigenom kan undvikas att åklagaren eller rätten behöver ta ställning till ändringar i fråga om den närmare tidpunkten eller platsen för skyldigheten att vara tillgänglig eller anmäla sig. Vi förutsätter att denna ordning skall kunna tillämpas både vid tillsyn och anmälningsskyldighet.

5–8 §§

I dessa paragrafer har de förfaranderegler som f n gäller vid reseförbud i huvudsak överförts på tillsyn och anmälningsskyldighet.

9 §

Sanktionen vid återfall i brott efter beslut om tillsyn eller överträdelse av föreskrift har intagits i denna paragraf. Första stycket behandlar det fallet att den som ställts under tillsyn begår nytt brott. Är för brottet stadgat fängelse i ett år eller däröver, skall han anhållas eller häktas, om ej särskilda skäl föranleder annat. Beträffande förfarandet vid anhållande och häktning gäller vad som föreskrivits därom i 24 kap. I andra stycket har motsvarande sanktioner föreskrivits för den som i väsentlig mån överträder föreskrift i samband med tillsyn. Bestämmelserna har behandlats i den allmänna motiveringen.

10 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om sanktioner vid överträdelse av anmälningsskyldighet eller därmed förenat reseförbud. Den närmare innebörden av bestämmelserna har behandlats i den allmänna motiveringen.

Som framhållits i det föregående förutsätter vi att tillsynen kompletteras med ytterligare regler, som regeringen utfärdar. En sådan tillsynsförordning bör till en början innehålla en bestämmelse att kriminalvårdsstyrelsen leder och har inseende över tillsynen. Beträffande tillsynshemmen bör föreskrivas att de skall hänföras till viss region och att regionchefen under kriminalvårdsstyrelsens ledning skall ha tillsyn över verksamheten vid tillsynshemmen. Ordningsregler för tillsynshemmen bör som tidigare framhållits fastställas av kriminalvårdsstyrelsen. Enligt förslaget skall tillsynsman förordnas av åklagaren eller rätten. Det är angeläget att alla åklagarmyndigheter och domstolar kontinuerligt hålls informerade om den personal inom kriminalvårdsverket som står till förfogande för uppdrag som tillsynsman. Kriminalvårdsstyrelsen bör svara för aktuell information härom. I förordningen bör åklagaren och rätten också åläggas att underrätta regionchefen om alla beslut om tillsyn. Har tillsynsman förordnats bör även denne underrättas. Förordningen bör också närmare ange tillsynsmannens uppgifter. Sålunda bör anges att närmare tid och plats för den misstänkte att vara tillgänglig eller anmäla sig bör bestämmas med beaktande av den misstänktes personliga förhållanden och i samråd med den misstänkte. Har tillsyn förenats med förordnande om placering på tillsynshem, bör det ankomma på regionchefen att välja lämpligt tillsynshem. Den närmare innebörden av sociala hjälpåtgärder enligt 1 § fjärde stycket bör anges på motsvarande sätt som i 3 § häktesförordningen. Om föreskrift som åklagaren eller rätten meddelat i samband med tillsyn behöver ändras, bör tillsynsmannen åläggas att anmäla detta. Detsamma bör gälla om tillsynsmannen av någon anledning anser att annan tillsynsman bör utses. Regler bör också ges för fall då den misstänkte

vistas på annan ort än tillsynsmannen. Efter samråd med regionchefen bör tillsynsmannen äga anlita lämplig person som biträde vid tillsynen. Om tillsynsman eller föreståndare för tillsynshem finner att den misstänkte i väsentlig mån åsidosätter vad som åligger honom, skall han åläggas anmäla detta till åklagaren. I övrigt bör finnas regler som möjliggör kontroll av tillsynsuppdragen från regionchefens sida samt bestämmelser om tystnadsplikt och ersättning till biträde.

27 kap 4 §

Denna paragraf innehåller regler om beslag i samband med personella tvångsåtgärder. Paragrafen har ändrats som en följd av att motsvarigheten till flertalet av de nuvarande gripandena i fortsättningen kommer att vara medtagande till förhör. Beslag kan emellertid enligt förslaget ske även vid gripande enligt 23 kap 8 § andra stycket. Endast vid medtaganden av person som kan misstänkas för brott får beslag komma i fråga, vilket framgår av paragrafens första stycke.

28 kap 2 och 5 §§

I dessa paragrafer har reglerna om husrannsakan i samband med gripande i stället gjorts tillämpliga på den som skall medtagas till förhör som misstänkt för brott.

29 kap 1 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om ordningen för omröstning i brottmål när skiljaktiga meningar framkommit. Omröstningsreglerna för brottmål är enligt 29 kap 6 § tillämpliga även på fråga om häktning eller åtgärd, som avses i 25 kap. Såsom närmare utvecklats ovan i specialmotiveringen till 1 kap 3 § föreslår vi att tingsrätt vid prövning av fråga om häktning eller åtgärd som avses i 25 kap skall bestå av en lagfaren domare och två nämndemän. Sammansättningen är, i likhet med vad som gäller när nämndemän deltar i hovrätt, kollegial.

Andra stycket i förevarande paragraf behandlar det fallet att nämnd har säte i tingsrätt, dvs att lekmännen ingår som ett kollektiv i domstolen och har i princip kollektiv rösträtt.

Tredje stycket behandlar däremot omröstning i annat fall, dvs omröstning i kollegial domstol där samtliga rättens ledamöter har individuell rösträtt. I sista punkten i stycket föreskrivs f n i vilken ordning rättens ledamöter skall yttra sig. Genom den föreslagna ändringen får sista punkten en mer generell utformning och gäller även vid tingsrätt när nämndemän deltar i kollegial sammansättning.

45 kap 14 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om den tid, inom vilken huvudförhandling skall hållas. Enligt andra stycket skall när det gäller häktad huvudförhandling i princip hållas inom en vecka från den dag då åtal

väckts. I syfte att begränsa tiden för tillsyn och anmälningsskyldighet har till paragrafen lagts ett tredje stycke som innebär att, när sådana åtgärder pågår, tiden för påbörjande av huvudförhandling begränsas på samma sätt som beträffande häktade. Fristen skall dock vara två veckor.

51 kap 8 §

I andra stycket sista punkten har införts ett krav på särskilda skäl för att utan kommunikation göra ändring i underrätts beslut i fråga om häktning. Som regel skall alltså motparten höras, om ändring skall göras i underrättens beslut. I undantagsfall kan dock kommunikation underlåtas exempelvis om kommunikation kan befaras utlösa en överhängande flyktfara. Samma regler skall enligt förslaget gälla i fråga om underrätts beslut om tillsyn eller anmälningsskyldighet.

51 kap 13 §

Denna paragraf reglerar tiden för huvudförhandling i hovrätten. Såsom närmare utvecklats i den allmänna motiveringen begränsas denna tid genom förslaget från åtta till sex veckor från dagen för tingsrättens dom. I andra stycket har ändring gjorts i enlighet därmed.

52 kap 1 §

Klagan över beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte är enligt denna paragraf inte inskränkt till viss tid. Detsamma bör gälla när underrätt beslutat om tillsyn och anmälningsskyldighet. En föreskrift om detta har införts i första stycket i paragrafen.

52 kap 7 §

I denna paragraf har gjorts motsvarande ändring som i 51 kap 8 §.

54 kap 5 §

I denna paragraf har reglerna om besvär mot hovrättsbeslut angående reseförbud ändrats till att avse tillsyn och anmälningsskyldighet.

55 kap 8 § och 56 kap 1 §

I dessa paragrafer, som avser processen i högsta domstolen, har motsvarande ändringar gjorts som i 51 kap 8 § resp 52 kap 1 §.

Övergångsbestämmelser

Enligt första punkten i övergångsbestämmelserna skall de föreslagna ändringarna träda i kraft den 1 juli 1979. Uppkommer därefter fråga om att använda åtgärd enligt 23 kap eller tvångsmedel enligt 24 eller 25 kap skall alltså den nya lagen tillämpas. Har åtgärder dessförinnan vidtagits enligt 23 kap skall vid ikraftträdandet beståndet av dessa prövas enligt ny lag. Gripande och anhållande har kort varaktighet medan häktning och reseförbud kan bringas under domstols prövning inom förhållandevis kort

tid. I fall där gripande eller anhållande beslutats före den 1 juli 1979 bör därför utan olägenhet kunna gälla att äldre regler skall tillämpas intill dess tvångsmedlet upphör medan häktning och reseförbud som beslutats före lagens ikraftträdande bör bestå till dess fråga härom efter nämnda tidpunkt första gången förekommer vid rätten. Vid den första rättsliga prövningen efter ikraftträdandet skall alltså åtgärden och dess fortsatta bestånd prövas enligt ny lag.

11.2 Förslag till lag om ändring i militära rättegångslagen (1948:472)

29 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om tvångsmedel mot krigsman. Som en följd av att gripandet avskaffas föreslår vi att regelsystemet enligt 23 kap RB för att inställa person som skall höras såsom misstänkt görs tillämpligt även på krigsman.

11.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1952:98) vid särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål

2 §

Såsom framhållits i den allmänna motiveringen föranleder förslaget till ändringar i RB att en motsvarighet till nuvarande regel om anhållande enligt RB 24:5 andra stycket införs i ett första stycke i förevarande paragraf samt att i ett andra stycke tas upp motsvarande bestämmelser om möjligheter till anstånd med avlåtande av häktningsframställning som i gällande rätt finns i 24 kap 12 § första stycket RB.

11.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1957:668) om utlämning för brott

23 §

I denna paragraf har hänvisning till det nuvarande reseförbudet ersatts med hänvisning till reglerna om anmälningsskyldighet.

11.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1959:254) om utlämning för brott till Danmark, Finland, Island och Norge

17 §

Motsvarande ändring har här vidtagits som i utlämningslagen.

11.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:450) om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet

6 §

I paragrafen föreslås andra punkten i första stycket utgå som en följd av att polismans rätt att gripande enligt 24 kap 7 § RB föreslås avskaffad.

11.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1972:260) om internationellt samarbete rörande verkställighet av brottmålsdom

17 §

Motsvarande ändring har här vidtagits som i utlämningslagarna.

11.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning

1 §

Enligt första stycket kan ersättning bl a utgå vid reseförbud. Denna bestämmelse föreslås ersatt av en regel om rätt till ersättning vid tillsyn och anmälningsskyldighet.

I andra stycket i paragrafen har vidtagits ändringar som en följd av att någon motsvarighet till häktning enligt 24 kap 1 § andra stycket samt anhållande enligt 24 kap 5 § andra stycket inte finns i förslaget.

11.9 Förslag till lag om ändring i lagen (1976:371) om behandlingen av häktade och anhållna m fl

4 §

Till andra stycket av paragrafen har lagts en bestämmelse rörande läkares medgivande till transport som nu finns i 10 § häktesförordningen. Genom den föreslagna ändringen kan i 16 b § hänvisning ske till ifrågavarande bestämmelse i lagen.

16 §

I denna paragraf har kollusionsfaran utformats i överensstämmelse med den föreslagna ändringen i 24 kap RB.

16 a §

Såsom framgår av den allmänna motiveringen föreslår vi rätt till överprövning av åklagares beslut om restriktioner enligt häkteslagen. En sådan prövning bör förutsätta att den misstänkte själv tar initiativet till prövningen. Begäran, som kan ske muntligen eller skriftligen, skall enligt första stycket i paragrafen i princip prövas av den domstol som handlägger det mål vari häktning beslutats. Har domstolen skilt målet ifrån sig och därvid förordnat att häktningen skall bestå tills domen vunnit lagakraft, bör denna domstol, så länge talan inte förts mot domen, vara behörig att pröva ifrågavarande begäran av den misstänkte. Bestämmelser av denna innebörd har upptagits i första stycket i denna paragraf. Har en begäran inkommit till rätt domstol och har sedan ändring inträffat i förhållande som betingat domstolens behörighet – vilket kan ske genom att talan förs mot domen i högre rätt – skall detta vara utan verkan. Förs särskild talan mot ett av underrätt fattat beslut om häktning skall enligt förslaget underrätten pröva

eventuell begäran om överprövning av åklagares beslut enligt häkteslagen.

När det gäller själva förfarandet vid domstol vid begäran om överprövning har den ordning som nu skall gälla vid överprövning enligt RB 25:5 när åklagare beslutat om tillsyn eller anmälningsskyldighet utgjort förebild. I vissa hänseenden föreslås dock särskilda regler. Föreskrifter om förfaranderegler har intagits i paragrafens andra stycke. När den misstänkte inkommit med begäran om överprövning skall som regel åklagaren yttra sig häröver. Den misstänkte kan grunda sin begäran om lättnad av restriktioner inte bara på det förhållandet att skäl för beslutet inte förelegat, utan även, att skälen numera bortfallit. Hans rätt att begära prövning är ej inskränkt till viss tid. Genom sina möjligheter till fortlöpande insyn i förundersökningen bör åklagaren som regel utan omgång kunna yttra sig över i vad mån kollusionsfara, som kan motivera restriktioner för den misstänkte, föreligger. Undantagsvis bör det kunna förekomma att rätten i uppenbara fall beslutar utan att höra åklagaren. Om rätten bedömer det erforderligt för utredningen skall förhandling hållas. Vi räknar med att förhandling enligt dessa bestämmelser som regel skall kunna samordnas med häktningsförhandling, antingen en första häktningsförhandling eller senare när fråga är om förlängning av tiden för åtals väckande. Sker överprövning i anslutning till häktningsförhandling eller motsvarande lär behovet att eljest hålla förhandling, när fråga om överprövning uppkommer, vara mindre. Praktiska skäl talar också för att de olika frågorna behandlas vid samma tillfälle. I båda fallen är eventuell förekomst av kollusionsfara av betydelse. Handlägger rätten fråga om häktning och sker därvid en prövning av om kollusionsfara föreligger, är utgången av denna prövning avgörande för om restriktioner enligt 16 § behandlingslagen skall få förekomma. Har rätten funnit att kollusionsfara inte föreligger måste andra omständigheter som inte prövats av rätten tillkomma, för att åklagaren skall kunna besluta om restriktioner.

Någon i dagar bestämd frist för rättens prövning av den misstänktes framställning har inte föreskrivits. I stället skall rätten, oavsett om det sker efter förhandling eller eljest, så snart ske kan avgöra frågan.

Utöver de speciella bestämmelser rörande förfarandet som nu berörts har i tredje stycket i paragrafen intagits en allmän hänvisning till reglerna för rättens prövning enligt 25 kap 5 § rättegångsbalken. Rättegångsbalkens förfaranderegler vid rättens prövning av beslut som åklagare meddelat om tillsyn eller anmälningsskyldighet skall alltså, i den mån särskilda regler inte föreskrivits i förevarande paragraf, i tillämpliga delar gälla även vid överprövning av åklagares beslut om restriktioner enligt behandlingslagen. I 25 kap 5 § rättegångsbalken hänvisas i sin tur när det gäller förhandling till regler i 24 kap om häktningsförhandling. Genom hänvisningen till vad som gäller för fall som avses i 25 kap 5 § blir emellertid även när prövningen sker utan förhandling rättegångsbalken tillämplig. Detta innebär att rättegångsbalkens regler om bl a domförhet, omröstning, formen för rättens avgörande, rättegångskostnader, rättegångsbiträde och fullföljd blir tillämpliga.

16 b–d §§

Såsom framgår av den allmänna motiveringen anpassas ordningen för beslut enligt häkteslagen till vad som gäller enligt lagen om kriminalvård i anstalt. Detta innebär att beslutsrätten enligt behandlingslagen i princip åvilar kriminalvårdsstyrelsen. Samtidigt skall regeringen kunna förordna om överflyttning till tjänsteman inom kriminalvården, polismyndighet eller rättspsykiatrisk klinik av kriminalvårdsstyrelsens befogenheter enligt lagen. Bestämmelser av denna innebörd har intagits i 16 b § resp 16 d §. Med denna ordning kan beslutsfunktionerna enligt lagen bibehållas vid det som f n gäller.

Även när det gäller besvär mot kriminalvårdsstyrelsens beslut följs mönstret från lagen om kriminalvård i anstalt. I 16 c § föreskrivs nämligen att talan mot kriminalvårdsstyrelsens beslut i särskilt fall enligt denna lag föres hos kammarrätt genom besvär. Mot annat styrelsens beslut enligt lagen föres talan hos regeringen genom besvär.

17 §

I första stycket av denna paragraf har företagits en följdändring i anledning av att det nuvarande gripandet enligt förslaget avskaffas.

I andra stycket har i tydlighetens intresse införts en föreskrift om att begäran enligt 16 § beträffande den som anhållits på grund av misstanke om brott skall ske vid den domstol, hos vilken häktningsframställning i anledning av brottet må göras. Härigenom uppnås att eventuell överprövning av behandlingsbeslut kan ske i samband med den första häktningsförhandlingen i målet.

Bilaga 1 Särskilt yttrande av Erlandsson och Morath

Särskilt yttrande av polismästare Bengt Erlandsson och länsåklagare Axel Morath

Brottsligheten i Sverige ökar i oroväckande hög grad. Den har också under senare år förändrat karaktär och har fått ett alltmera markerat inslag av yrkesmässighet och professionalism. Polis och åklagare ställs inför stora svårigheter när det gäller att effektivt bekämpa denna brottslighet. Arbetsbalanserna är på många håll oroväckande stora och uppklaringsprocenten är för betydande brottsgrupper oacceptabelt låg.

Mot denna bakgrund har vi inte ansett oss kunna biträda förslag som enligt vår uppfattning påtagligt ökar svårigheterna att komma tillrätta med särskilt den allvarligare kriminaliteten i samhället, en kriminalitet på vilken de rättsvårdande organen i allt större utsträckning strävar efter att koncentrera sina resurser. Effektiviteten i straffrättskipningen beror, som departementschefen framhållit i direktiven till denna utredning, i väsentlig mån av att verksamma tvångsmedel står till förfogande för att säkerställa utredningen med anledning av brott och för att lagföringen av misstänkta skall kunna fullföljas.

Från de synpunkter vi närmast har att företräda känner vi tvekan mot vissa av utredningens förslag. Förslaget om att häktning på grund av risk för fortsatt brottslighet skall med vissa undantag kunna ske endast om misstanken avser brott för vilket är stadgat fängelse i fyra år eller däröver kan i praktiken komma att få vissa konsekvenser som enligt vår mening är betänkliga. En sådan konsekvens synes exempelvis bli att anhållande inte kan ske på denna grund för ett sådant brott som förberedelse till grov stöld. I praktiken skulle detta innebära att en person, som stoppas vid en trafikkontroll och befinnes inneha sprängämnen och andra hjälpmedel uppenbarligen avsedda för sprängning av en servicebox, inte kan anhållas under åberopande av risk för fortsatt brottslig verksamhet.

Vad vi emellertid främst vänder oss mot är, att utredningens förslag inte ger polis och åklagare rimlig tid för att i ett inledande skede göra det utredningsarbete som behövs. Erfarenheten visar att detta skede av en utredning är av väsentlig betydelse för fortsättningen. Polisen kommer enligt förslaget att få till en början sex timmar, och om förutsättningar för

fortsatt utredning föreligger, ytterligare sex timmar till sitt förfogande för dessa inledande åtgärder. För fortsatt frihetsberövande krävs att anhållande kan ske. Detta beslut förutsätter i sin tur att någon är på sannolika skäl misstänkt för det aktuella brottet. De föreslagna reglerna innebär en väsentlig skärpning i förhållande till nuläget, där anhållande i vissa fall kan ske på en något lägre nivå (RB 24:5 andra stycket). Reglerna kommer enligt vår mening att få avgörande negativa verkningar på polisens och åklagarnas möjligheter att komma tillrätta med framförallt den mera allvarliga och svårutredda brottsligheten. Det är inte realistiskt att räkna med att polisen på sex, alternativt tolv timmar – kanske ofta nattetid – skall kunna skaffa fram det utredningsunderlag som krävs för ett anhållande. Erfarenheten visar vidare att det många gånger är svårt att i efterhand klara upp omstridda och i övrigt svårutredda frågor. Svårigheterna accentueras ytterligare av att transporttider, väntetider på tolkar, väntetider i avvaktan på att den misstänkte tillnyktrar etc medräknas i utredningens förslag till frister.

Enligt vår mening bör åklagaren ha kvar den nuvarande i RB 24:5 andra stycket givna möjligheten till anhållande om det är av synnerliga vikt att så sker i avbidan på ytterligare utredning. En kortare tidsfrist för åklagarens fortsatta ställningstagande än den nu gällande skulle därvid kunna övervägas. En sådan ordning skulle ge polis och åklagare det rådrum som i vissa fall är nödvändigt för att ett tillfredsställande utredningsresultat skall kunna uppnås. En lösning i enlighet med de riktlinjer vi här förordat tillgodoser i förening med utredningens övriga förslag jämväl kravet på rättssäkerhet för den enskilde.

Enligt utredningens förslag skall bl a misstänkta som väntar på förhör eller avvaktar resultatet av pågående utredningsåtgärder uppehålla sig på anvisad plats i polisens lokaler. Placering i arrest får inte förekomma annat än i undantagsfall. Vi kan dela det principiella synsätt som utredningen här för fram. Begränsade personalresurser i förening med polisstationernas utformning är dock förhållanden som gör att det i praktiken är orealistiskt att räkna med ett genomförande av denna tanke på så kort tid som utredningen avser. Inte minst ur arbetarskyddssynpunkt kommer polisen att under tämligen lång tid framöver vara nödsakad att i förhållandevis stor omfattning placera misstänkta i arrest eller motsvarande låst utrymme.

Bilaga 2 Särskilt yttrande av Nobel

Särskilt yttrande av advokaten Peter Nobel rörande advokatjour i brottmål

I den nu färdiga översynen av bestämmelserna om häktning m m har vi bl a föreslagit ändringar för att få till stånd ett tidigare inträde av offentlig försvarare, särskilt i anslutning till anhållanden. Vi har uttalat, att någon form av advokatjour bör övervägas för att tillgodose behovet av försvarare under veckoslut och helger, men också funnit, att detta förutsätter frivillig medverkan från advokaterna och att saken därför närmast får övervägas inom advokatsamfundet.

Kravet på advokatjour är för övrigt inte någon nyhet, utan det har framförts många gånger och från skilda håll under årens lopp.

Efter diskussionerna i utredningen har jag ytterligare tänkt över frågan och även under hand samrått med olika organ och enskilda kolleger inom samfundet. Trots att åtskilliga problem och svårigheter är förknippade med konstruerandet av ett joursystem, är man – tror jag – inom advokatsamfundet villig att försöka lösa dem.

Detta är emellertid inte nog, utan medverkan krävs också från olika myndigheter. Sålunda måste domstolsverket bidra till att jourtjänstgörande advokater får skälig ersättning för detta arbete. Vissa samordnings- och utredningsproblem berör polis, åklagare och domstolar osv.

Det har därför synts mig riktigt, att remissinstanserna – bland dem Sveriges Advokatsambund – får tillfälle att begrunda ett konkret utkast till advokatjour i brottmål, samtidigt med utredningens förslag i dess helhet. I hopp, inte bara om fortsatta diskussioner, utan främst om att jourfrågan skall bli löst, får jag därför framställa följande överväganden och förslag.

Behov

Det är, som nämnts, de frihetsberövades omedelbara behov av advokatkontakt under veckoslut och särskilda helger, som skall tillgodoses. Ett joursystem behöver därför inte täcka tider utöver dessa. Blir de praktiska erfarenheterna goda, kan man senare tänka sig en utvidgning. Under natten till arbetsfri lördag eller helg sker också många polisingripanden och frihetsberövanden. Under helger är det ofta svårare att föra utredningarna framåt, vilket kan leda till längre anhållningstider under sådana dagar.

Det föreslås därför, att advokatjouren skall vara i funktion från kl 19.00 fredag kväll till kl 19.00 söndag kväll eller vid andra helger mellan motsvarande klockslag den sista arbetsdagen och den sista helgdagen. Man kan överväga att undantaga morgon- och förmiddagstimmarna, förslagsvis från kl 07.00 till kl 13.00.

Beträffande antalet på detta sätt tillgängliga advokater pekar de antaganden som kunnat göras mot ett ungefärligt behov av en jouradvokat för varje påbörjat 100 000-tal invånare i det område som jouren skall betjäna. Jag återkommer nedan till organisationen. Klart är att endast praktisk tillämpning kan ge underlag för riktiga beräkningar och att behovet kan variera både lokalt och säsongmässigt. Jourarbetet lär inte heller kunna bedrivas på samma sätt på glesbygd som i storstäder. Låt oss ändå för att få en uppfattning, om hur det kan te sig, anta att behovet är rätt beräknat ovan och vidare exempelvis att ett 100-tal advokater i Stockholm deltar i jourarbetet. Var och en av dem kommer då att tas i anspråk under fyra eller fem helger per år. Överslag för andra delar av landet ger liknande resultat. Jag räknar då visserligen med att andelen allmänpraktiserande advokater, som även åtar sig brottmål, är större utanför storstäderna.

Är dessa uppskattningar någorlunda riktiga, torde advokaterna således kunna möta behovet utan att det skall behöva bli alltför betungande.

Uppgifter

Man måste ha klart för sig, att jouradvokaten inte alls kan ha samma uppgifter som den som sedan blir den misstänktes försvarare. Den sistnämnde är nästan alltid offentlig försvarare. Det är därför enligt min mening angeläget, att noga hålla isär dessa båda funktioner. Distinktionen är viktig i flera hänseenden. Jouradvokaten kommer ju den misstänkte endast att träffa tillfälligt, under det att försvararen skall stå vid hans sida och sköta hans försvar under hela lagföringen. En jouradvokat kan exempelvis inte, liksom en offentlig försvarare, göra anspråk på att få träffa den misstänkte i enrum eller på samma sätt få del av utredningen. Detta torde bl a innebära, att förundersökningsledningen med hänvisning till kollusionsfara kan förbjuda enskilda samtal mellan misstänkt och jouradvokat. Erfarenheterna tyder på att kollusionsfara spelar stor roll i en utrednings början och är den dominerade anhållningsgrunden. Jouradvokaterna kommer därför som regel inte att få tala oavlyssnade med klienterna. De kommer också att ha ringa kännedom om vad saken gäller.

Uppgiften måste därför begränsas till att möta det akuta advokatbehovet hos den som blivit kvarhållen för förhör eller anhållen som misstänkt för brott just i denna hans egenskap såsom frihetsberövad.

Ofta vill den misstänkte i detta läge bara ha svar på rätt allmänt hållna frågor om sina partsrättigheter; tidsfristerna för kvarhållande och anhållande, när han kan få träffa sin advokat, möjligheten att kontakta anhöriga, förutsättningarna för häktning etc. Många gånger kan det räcka med ett telefonsamtal kring dessa frågor och ett besked, att advokaten skall besöka honom. Det är ju ett faktum, att de misstänkta ofta på ett tidigt

stadium erkänner eller att det, om de såsom ofta sker säger sig inte ha något minne av vad som hänt, finns tillräcklig bevisning angående brottet. Det händer emellertid inte heller sällan, att utredningarna och därigenom den misstänktes frigivning i även ganska bagatellartade saker försenas, därför att han i panik vägrar varje kontakt med förhörsledaren.

I alla dessa situationer blir det en advokatuppgift att lämna den frihetsberövade misstänkte lugna och sakliga upplysningar om vilka rättigheter och skyldigheter han respektive samhället har mot varandra.

I andra fall kan det emellertid framstå som erforderligt, att ett aktivt advokatarbete redan från början inleds till den misstänktes försvar. Detta kan följa av brottsmisstankens allvar och den misstänktes svårigheter att tillvarata sin rätt. Framförallt kan det vara fråga om försvararens närvaro vid förhör, vallning, rekonstruktion eller konfrontation eller hans synpunkter på andra utredningsåtgärder, som vidtas.

Advokat i jourtjänst bör då enligt min uppfattning inte gå in på sådant arbete, utan inrikta sina ansträngningar på att den misstänkte så snart som möjligt får kontakt med en egen försvarare. Jag återkommer till detta och jouradvokatens förhållande till försvararen.

Nu kommer de advokater som deltar i jourtjänst, inte bara att möta personer, som blivit föremål för i RB reglerade straffprocessuella frihetsberövanden. På polisstationer och i häkten finns många andra, som med stöd av olika författningar berövats sin frihet; dömda som avvaktar transport till fängelse, personer som skall tvångsintagas på mentalsjukhus och alkoholistanstalter, minderåriga som skall placeras på ungdomsvårdsskola och utlänningar i förvar inför avlägsnande ur riket, för att blott nämna några kategorier. Säkerligen kommer många gånger såväl polismän och häktesanställda, liksom dessa frihetsberövade själva, att be att de skall få tala med en jourhavande advokat.

Det skulle, synes det mig, vara otillfredsställande om denne då vägrade under hänvisning till att han endast var brottsmisstänkta behjälplig. Även i dessa fall torde det ofta vara tillräckligt med ett inte alltför ingående samtal om rättigheter och skyldigheter, under det att en del av dessa ärenden bör vidarebefordras exempelvis till någon, vilken såsom offentligt biträde enligt rättshjälpslagen kan överta saken.

I vart fall måste komplikationen med alla dessa övriga frihetsberövade beaktas vid utformningen av ett joursystem och särskilt, när man tar ställning till hur det där utförda arbetet skall ersättas.

Behörighet

Av det hittills sagda torde framgå, att jouradvokaterna kommer att ställas inför frågor, som kräver erfarenhet av advokatarbete i allmänhet och försvar i brottmål i synnerhet. Andra jurister än advokater med sådan erfarenhet bör därför inte komma i fråga för arbetet. Eftersom detta torde ha stort utbildningsvärde bör man dock, tycker jag, också kunna tillåta viss medverkan av biträdande jurister, som i sina anställningar arbetar under

advokater med uttalad brottmålsinriktning, förutsatt att det sker under dessa advokaters direkta ledning och ansvar.

Förhållande till offentlig försvarare

Det huvudsakliga syftet med införande av en advokatjour är ju att åstadkomma ett tidigare försvarinträde. Utredningen har för sin del eftersträvat detta, bl a genom den föreslagna lydelsen av RB 23:5, vilket förhoppningsvis bör leda till att försvararbehovet oftare och tidigare än nu blir rätten bekant. I detta sammanhang vill jag inte underlåta reflektionen, att RB 21:3 i sin nuvarande utformning framstår som föråldrad, nu när förordnande av offentlig försvarare är det normala och s k enskild försvarare knappast längre förekommer samt vidare praxis ej längre synes besväras av distinktionen mellan att den misstänkte 'utsett' försvarare jämlikt detta lagrum och 'föreslagit' någon till offentlig försvarare jämlikt samma kapitels § 5 stycke 2.

Jouradvokatens roll är att aktivera den som den misstänkte föreslagit – vid behov redan innan denne hunnit förordnas till offentlig försvarare. Skyldigheten att under jourtjänstgöringen så snart det kan ske eller bedöms lämpligt, verka för att den misstänkte får tala med denne försvarare måste också innefatta att inför honom redogöra för saken. Det måste dock uppmärksammas, att jouradvokaten kan ha emottagit förtroenden, som omfattas av hans tystnadsplikt även gentemot senare inträdande försvarare. Skyldigheten att försöka kontakta försvararen kan inte utan särskilt åtagande bestå efter jourtjänstens slut. Däremot bör man då alltjämt vara beredd att lämna muntliga upplysningar till försvarare, som efter sitt inträde begär det.

De mer intrikata problemen inställer sig i de många fall då den misstänkte inte föreslår någon särskild till försvarare, eller den föreslagne inte alls är anträffbar eller har sin verksamhetsort så långt bort att en avvägning mellan målets betydelse och kostnaderna för hans anlitande gör det helt osannolikt, att rätten skulle förordna honom. Frågan blir då, om jouradvokaten med råd och upplysningar skall få bistå den misstänkte att föreslå en offentlig försvarare.

För egen del finner jag det naturligt, att en advokat i denna situation lämnar neutrala upplysningar av exempelvis innebörden, att viss kollega har erfarenhet av ifrågavarande typ av mål eller kunskap på något område, som aktualiseras däri. Självfallet får varken negativ eller direkt påverkan förekomma. Det kan emellertid knappast bli något tidigare försvarinträde i alla dessa fall, om inte klienten kan komma fram till något förslag. Det tänkta systemet synes därför förutsätta viss rådgivning. Risken för att uppdragen på detta sätt skulle styras till en viss krets av försvarare tror jag elimineras genom den verkliga cirkulation mellan brottmålsadvokaterna, som joursystemet innebär.

Många gånger bör det på goda grunder framstå som önskvärt och naturligt, både för den misstänkte och för jouradvokaten, att denne inträder som försvarare och sedan hemställer om sitt förordnande. Detta kommer

troligen ofta att ske och en sådan utvecklig vore också i sig bra. Dessvärre kan man emellertid inte förneka risken för att jouradvokater medvetet eller omedvetet tränger sig på en och annan, som av skilda skäl inte säger ifrån, trots att han helst skulle velat ha en annan försvarare. Mot den farhågan kan bara sättas en strävan efter att jouradvokaterna skall vara måna om och värna det fria advokatvalet både i teori och praktik.

Genom joursystemet får överhuvudtaget ingen misstänkt påtvingas eller påtryckas något, som han inte vill ha. I de fall således, då den misstänkte säger sig absolut inte vilja ha någon försvarare, trots att jouradvokaten anser behovet uppenbart, så får den sistnämnde nöja sig med att tillse, att förhållandet blir bekant för domstolen, som liksom nu får besluta i saken. På samma sätt får man handla, då klienten inte accepterar beskedet, att föreslagen advokat inte står till förfogande för uppdraget och vägrar att godta någon annan försvarare.

Tanken är ju inte heller, att varje brottsmisstänkt person, som berövats friheten, omedelbart skall ha offentlig försvarare. Det väsentliga är, att avgörandet om och när advokatbiträde behövs, skall kunna göras tidigare än nu är fallet, så att försvararen vid behov kan medverka vid utredningen från början och inte i detta hänseende vara beroende av initiativ från klientens motpart.

Jourdomstolar kan inte erfordras för genomförande av detta förslag till advokatjour. Domstolarnas handläggning av dessa ärenden är ju snabb och smidig. Det är ju redan nu så, att offentliga försvarare i viss utsträckning fungerar som sådana under kvällar och helger innan domstolens förordnande hunnit erhållas. Åklagare och polis har accepterat detta och domstolarna har inte ifrågasatt, att före förordnande utfört arbete skulle ersättas på samma sätt som det övriga, blott förordande sedan sökts så snart det kunnat ske. I sådana fall kan jouradvokatens befattning med saken upphöra i och med försvararinträdet. I övriga fall bör jouradvokaten förvissa sig om att försvararbehovet och eventuella förslag till försvarare blir antecknade hos förundersökningsledaren, som vid behov skall erinras om sin skyldighet att snarast anmäla detta till rätten. Jag vill också föreslå, att man till rätten vidarebefordrar anteckning om advokat, som den frihetsberövade haft kontakt med under jouren, så att domstolen sedan kan sätta den offentlige försvararen i stånd att få upplysningar från jouradvokaten.

Organisation m m

Ansvaret för advokatjouren bör ytterst vila på advokatsamfundet och frågorna handläggas på dess kansli. Mera principiella problem kan då underställas styrelsen.

Geografiskt bör jourkretsar under medverkan av samfundets avdelningsstyrelser läggas ut i anslutning till polis- och åklagardistrikt på så sätt, att jourarbetet fördelas jämt. Jourlistor med ersättare får göras upp av advokaterna i jourkretsen, som också får närmare utveckla samordningen med främst polis- och åklagarmyndigheterna. För varje jourkrets bör finnas

en representant med ersättare, som sköter kontakten med såväl myndigheter som advokatsamfundet.

Det har inledningsvis förutskickats, att advokatjouren kan komma att bedrivas olika på skilda orter och under olika tider. Exempelvis i Stockholm och andra större platser, där kriminaljour är anordnad, kommer det säkert att erfordras, att några av jouradvokaterna åtminstone under arbetsbelastade perioder finns till hands på stället. På andra platser kan detta vara varken erforderligt eller möjligt, utan det får där räcka med att jouradvokaterna kan nås per telefon och är beredda att vid behov bege sig till ifrågavarande polisstation eller häkte.

Jag skall inte närmare gå in på ersättnings- och arvodesfrågorna i anslutning till den skisserade advokatjouren eller söka beräkna erforderligt anslag. Ett sådant torde i vart fall under en försöksperiod vara tillräckligt utan att nödvändiggöra ändring i rättshjälpslagen. Det ligger nära till hands, att domstolarna, som fastställer ersättning till offentliga försvarare, får motsvarande uppgift i förhållande till advokater i brottmålsjour. Det förefaller också motiverat att låta en viss grundersättning utgå till den som ställer sig till förfogande i jouren och därutöver, efter sedvanliga normer, ersätta advokaterna för utfört arbete och – i samband med längre resor – tidsspillan och kostnader. Den obekväma arbetstid som det är fråga om, kompenseras då genom grundersättningen.

Det är i vart fall väsentligt, att alla ersättningsfrågor i brottmål och särskilt, där frihetsberövanden förekommer, får en smidig lösning, som inte missgynnar ett aktivt försvar och ett tidigt advokatinträde.

Advokatjour i brottmål bör såvitt jag förstår prövas under en försöksperiod, innan man mer slutligt kan bestämma sig för, om man vill ha den och hur den i så fall bör vara beskaffad. Bl a av detta skäl har jag försökt utforma detta förslag så, att det ej skall kräva lagändring eller några större ändringar i olika myndigheters rutiner.

Kan man åstadkomma tidigare och mer aktiv advokatmedverkan i brottsutredningarna, bör detta medföra åtskilliga fördelar. Det är ägnat att lindra den frihetsberövades känsla av vanmakt och isolering samt motverka ogrundade anhållningsbeslut. Det kan kanske på sina håll bidra till en mer avspänd ton mellan misstänkta och polis och stundom till snabbare utredningar och därigenom kortare frihetsberövanden. Det kan minska antalet beskyllningar mot polisen och å andra sidan leda till att misstag från dess sida uppdagas snabbare. Det bör också medföra bättre förberedda advokater och därmed en bättre brottmålsprocess.

Det är möjligt, att ett joursystem kan leda till dessa resultat. Det kan också tänkas, att andra åtgärder är tillräckliga, exempelvis de reformer som föreslås i föreliggande utredningsbetänkande. Det är i vart fall tid att nu inleda försök med advokatjour i brottmål.

Bilaga 3 Straffsatserna i brottsbalken[1] samt straffsatser i specialstraffrätten

Straffsatserna i brottsbalken

A. Straffsatsen enbart fängelse

Fängelse i tio år eller på livstid

3:1 mord
18:1 uppror
19:1 högförräderi

Fängelse, lägst sex och högst tio år eller på livstid

13:2 grov mordbrand
13:3 grov allmänfarlig ödeläggelse

Fängelse, lägst fyra och högst tio år eller på livstid

4:1 människorov
19:4 egenmäktighet vid förhandling med främmande makt, fara för rikets självbestämmanderätt (i krigstid)
19:6 grovt spionerі

Fängelse, lägst två och högst tio år eller på livstid

13:5 grovt sabotage
19:3 trolöshet vid förhandling med främmande makt
13:5a grov kapning av luftfartyg och luftfartssabotage

Fängelse, lägst sex och högst tio år

3:2 dråp
18:3 väpnat hot mot laglig ordning

Fängelse, lägst fyra och högst tio år

8:6 grovt rån
13:7 grovt spridande av gift eller smitta

[1] Översikten omfattar inte brotten mot 21 kap. (brott av krigsmän).

18:1 uppror (faran ringa)
19:1 högförräderi (faran ringa)

Fängelse, lägst två och högst tio år

6:1 våldtäkt

Fängelse, lägst ett och högst tio år

3:6 grov misshandel
4:2 olaga frihetsberövande
4:3 försättande i nödläge

Fängelse, lägst två och högst åtta år

6:3 grov otukt med barn
13:1 mordbrand
13:3 allmänfarlig ödeläggelse
14:6 grov penningförfalskning
15:1 grov mened
15:4 osann utsaga inför nordisk domstol
19:2 krigsanstiftan

Fängelse, lägst två och högst sex år

6:7 grovt koppleri

Fängelse, lägst ett och högst sex år

8:5 rån
19:4 egenmäktighet vid förhandling med främmande makt (fara för rikets självbestämmanderätt . . .)

Fängelse, lägst sex månader och högst sex år

4:4 grovt olaga tvång
8:4 grov stöld
9:3 grovt bedrägeri
9:4 grov utpressning
10:3 grov förskingring
10:5 grov trolöshet mot huvudman
11:2 grov oredlighet mot borgenärer
13:8 grov förgöring
14:3 grov urkundsförfalskning

Fängelse, lägst sex månader och högst fyra år

8:7 grovt tillgrepp av fortskaffningsmedel
9:5 grovt ocker
9:6 grovt häleri
9:9 grovt svindleri

14:4 grovt undertryckande av urkund
14:5 grov signaturförfalskning
14:7 grov märkesförfalskning
15:5 grovt falskt åtal
15:8 grov bevisförvanskning

Fängelse, högst tio år

16:2 våldsamt upplopp (anstiftare o. anförare)

Fängelse i högst sex år

3:3 barnadråp
4:1 människorov (mindre grovt)
13:7 spridande av gift eller smitta
18:5 brott mot medborgerlig frihet
19:5 spioneri
20:1 grovt myndighetsmissbruk
20:2 grovt mutbrott

Fängelse, högst fyra år

6:1 våldförande
6:2 frihetskränkande otukt
6:3 otukt med barn
6:4 otukt med ungdom
6:7 koppleri
12:3 grov skadegörelse
13:4 sabotage
13:5a kapning av luftfartyg
14:6 penningförfalskning
14:8 förfalskning av fast märke
15:1 mened
15:4a osann utsaga inför nordisk domstol
16:1 upplopp av anstiftare o. anförare
16:5 grov uppvigling
17:1 våld eller hot mot tjänsteman
17:2 grov förgripelse mot tjänsteman
17:8 grovt otillbörligt verkande vid röstning
19:4 egenmäktighet vid förhandling med främmande makt (i krigstid)

Fängelse i högst två år

3:5 misshandel
3:7 vållande till annans död
3:8 grovt vållande till kroppsskada eller sjukdom
4:6 grovt hemfridsbrott el. olaga intrång
6:5 otukt med avkomling
8:1 stöld
8:7 tillgrepp av fortskaffningsmedel
8:8 grovt egenmäktigt förfarande

9:1 bedrägeri
9:4 utpressning
9:6 häleri
9:9 svindleri
10:1 förskingring
11:1 oredlighet mot borgenärer
11:3 vårdslöshet mot borgenärer
11:4 mannamån mot borgenärer
11:5 bokföringsbrott
13:6 grov allmänfarlig vårdslöshet
14:1 urkundsförfalskning
14:4 undertryckande av urkund
14:5 signaturförfalskning
14:7 märkesförfalskning
15:2 osann partsutsaga
15:4a osann utsaga inför nordisk domstol
15:5 falskt åtal
15:6 falsk angivelse
15:7 falsk tillvitelse
15:8 bevisförvanskning
15:10 grov osann försäkran
15:11 grovt osant intygande
15:12 grovt missbruk av urkund
15:13 grovt förnekande av underskrift
16:8 hets mot folkgrupp
16:14a grovt dobbleri
19:4 egenmäktighet vid förhandling med främmande makt (fredstid)
19:12 olovlig värvning (i krigstid)
19:13 tagande av utländskt understöd

Fängelse i högst ett år

6:5 otukt med syskon

B. Straffsatsen böter eller fängelse

Böter eller fängelse i högst fyra år

16:2 våldsamt upplopp (deltagare)
18:6 svikande av försvarsplikt (i krigstid)
19:7 obehörig befattning med hemlig uppgift (i krigstid)

Böter eller fängelse i högst två år

3:9 framkallande av fara för annan
4:2 olaga frihetsberövande (mindre grovt)
4:3 försättande i nödläge (mindre grovt)
4:4 olaga tvång

4:5 olaga hot
4:8 brytande av post- eller telehemlighet
4:9 intrång i förvar
4:9a olovlig avlyssning
5:2 grovt förtal
7:1 tvegifte
7:3 förvanskande av familjeställning
8:10 olovlig kraftavledning
9:5 ocker
9:8 oredligt förfarande
9:10 ockerpantning
10:4 olovligt förfogande
10:5 trolöshet mot huvudman
10:6 behörighetsmissbruk
13:8 förgöring
13:9 vårdslöshet med gift eller smittämne
16:1 upplopp (deltagare, anstiftare o. anförare om folkmassan skingras)
16:6 samhällsfarlig ryktesspridning
16:13 djurplågeri
17:6 beljugande av myndighet
17:7 bestickning
17:10 övergrepp i rättssak
17:11 skyddande av brottsling
17:12 främjande av flykt
18:4 olovlig kårverksamhet
18:6 svikande av försvarsplikt (i fredstid)
19:7 obehörig befattning med hemlig uppgift (i fredstid)
19:7 vårdslöshet med hemlig uppgift (i krigstid)
19:8 ryktesspridning till fara för rikets säkerhet
19:9 olovlig underrättelseverksamhet
20:1 myndighetsmissbruk
20:2 mutbrott

Böter eller fängelse i högst ett år

6:6 otuktigt beteende
8:3 bodräkt
13:10 underlåtenhet att avvärja allmänfara
17:13 överträdelse av myndighets bud
20:1 vårdslös myndighetsutövning
20:3 brott mot tystnadsplikt

Böter eller fängelse i högst sex månader

3:8 vållande av kroppsskada eller sjukdom
4:7 ofredande
5:3 grov förolämpning
6:7 främjande av otukt
6:8 förförelse av ungdom

7:4 egenmäktighet med barn
8:2 snatteri
8:8 egenmäktigt förfarande
8:9 självtäkt
9:2 bedrägligt beteende
9:6 häleri (ringa)
9:7 häleriförseelse
10:2 undandräkt
10:7 olovligt brukande
12:1 skadegörelse
13:6 allmänfarlig vårdslöshet
14:2 förvanskning av urkund
14:4 undertryckande av urkund (ringa)
14:5 signaturförfalskning (ringa)
14:6 penningförfalskning (ringa)
14:7 märkesförfalskning (ringa)
14:8 förfalskning av fast märke (ringa)
15:1 mened (ringa)
15:2 osann partsutsaga (ringa)
15:3 ovarsam utsaga
15:4a osann utsaga inför nordisk domstol
15:5 falskt åtal (ringa)
15:5 obefogat åtal
15:6 falsk angivelse (ringa)
15:6 obefogad angivelse
15:7 falsk tillvitelse (ringa)
15:7 vårdslös tillvitelse
15:8 bevisförvanskning (ringa)
15:9 underlåtenhet att avvärja rättsfel
15:10 osann försäkran
15:10 vårdslös försäkran
15:11 osant intygande
15:12 missbruk av urkund
15:13 förnekande av underskrift
16:3 ohörsamhet mot ordningsmakten
16:4 störande av förrättning eller av allmän sammankomst
16:5 uppvigling
16:9 olaga diskriminering
16:10 brott mot griftefrid
16:11 otillåtet förfarande med pornografisk bild
16:12 förledande av ungdom
16:14 dobbleri (anordnare)
17:1 våld eller hot mot tjänsteman (ringa)
17:2 förgripelse mot tjänsteman
17:4 våldsamt motstånd
17:8 otillbörligt verkande vid röstning
17:8 tagande av otillbörlig förmån vid röstning
17:9 brott mot rösthemlighet
17:15 föregivande av allmän ställning
19:7 vårdslöshet med hemlig uppgift (i fredstid)
19:12 olovlig värvning (i fredstid)

C. Straffsatsen enbart böter

Dagböter

3:5 misshandel (ringa)
3:7 vållande till annans död (ringa)
4:6 hemfridsbrott
4:6 olaga intrång
5:1 förtal
5:3 förolämpning
8:7 ringa tillgrepp av fortskaffningsmedel
9:4 utpressning (ringa)
9:9 svindleri (ringa)
10:8 fyndförseelse
11:5 bokföringsbrott (ringa)
12:2 åverkan
12:4 tagande av olovlig väg
14:10 olaga spridande av efterbildning
16:8 hets mot folkgrupp (ringa)
16:14 dobbleri (deltagare)
17:13 hindrande av förrättning
17:15 föregivande av ställning såsom advokat
20:3 brott mot tystnadsplikt (ringa)

Penningböter

16:16 förargelseväckande beteende

Straffsatser i specialstraffrätten

Följande förteckning upptar straffbestämmelser inom specialstraffrätten vilka finns intagna i lageditionen Sveriges Rikes lag 98:e uppl. 1977. Förteckningen gör inte anspråk på fullständighet utan bör närmast betraktas som en provkarta över de olika brottskategorierna. Brott med enbart böter i straffskalan har inte medtagits.

A. Enbart fängelse i straffskalan

Fängelse, lägst fyra och högst tio år eller livstid

1 § lagen (1964:169) om straff för folkmord

Fängelse, lägst ett och högst tio år

3 § lagen (1960:418) om straff för varusmuggling; grov varusmuggling av narkotika
3 § narkotikastrafflagen (1968:64); grovt narkotikabrott

Fängelse, lägst sex månader och högst sex år

4 § skattebrottslagen (1971:69); grovt skattebedrägeri
3 § lagen (1960:418) om straff för varusmuggling; grov varusmuggling

Fängelse i högst sex år

31 § kupongskattelagen (1970:624); oriktig uppgift m.m. till VPC, grovt brott

Fängelse, lägst sex månader och högst fyra år

9 § abortlagen (1974:595); illegal abort, grovt brott

Fängelse i högst två år

2 § skattebrottslagen (1971:69); skattebedrägeri
12 § allmänna prisregleringslagen (1956:236); grovt brott
37 § vapenlagen (1973:1176); innehav av skjutvapen utan att vara berättigad därtill
3 § lagen (1975:69) om explosiva och brandfarliga varor; tillverkande, handel etc.
1 § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott; grov vårdslöshet i trafik
35 § allmänna förfogandelagen (1954:279); grovt brott
80 § rusdrycksförsäljningslagen (1954:521); grov olaga rusdrycksförsäljning
31 § allmänna ransoneringslagen (1954:280); grovt brott
7 § lagen (1961:180) om tillverkning av sprit och vin; olovlig sprittillverkning, grovt brott
7 § atomenergilagen (1956:306); grovt brott

Fängelse i högst ett år

28 § lagen (1938:274) om rätt till jakt; grov olovlig jakt
28 § jaktstadgan (1938:279); grov olaga jakt
7 § skattebrottslagen (1971:69); oredlig uppbördsredovisning
28 § lagen (1958:295) om sjömansskatt; redares underlåtenhet att betala in innehållen skatt, grovt brott
81 § uppbördslagen (1953:272); arbetsgivares underlåtenhet att betala in skatt, försvårande omständigheter
63–66 §§ utlänningslagen (1954:193); uppehåll i riket i strid mot beslut om förvisning etc.

B. Böter eller fängelse i straffskalan

Straff, högst fängelse i två år

9 § valutalagen (1939:350); överträdelse av föreskrift
12 § allmänna prisregleringslagen (1956:236); begäran om eller mottagande av vederlag efter för högt pris etc; grovt brott

Böter eller fängelse i högst två år

5 § skattebrottslagen (1971:69); vårdslös skatteuppgift
10 § skattebrottslagen (1971:69); försvårande av skattekontroll
31 § kupongskattelag (1970:624); oriktiga uppgifter m.m. till VPC
1 § narkotikastrafflagen (1968:64); narkotikabrott
36 § lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall; hjälp åt intagen att avvika från sjukhus
11 § lagen (1971:176) om vissa internationella sanktioner, överträdelse av förbud
1,5,6 §§ lagen (1960:418) om straff för varusmuggling
26 § smittskyddslag (1968:231); könsumgänge trots venerisk sjukdom etc.
21 § datalagen (1973:289)

Böter eller fängelse i högst ett år[1]

20 § datalagen (1973:289)
9 § abortlagen (1974:595); illegal abort
213 och 214 §§ konkurslagen (1921:225)
46 § ackordslagen (1970:847)
6 § lagen (1931:152) med vissa bestämmelser om illojal konkurrens
6–8 §§ marknadsföringslagen (1975:1418)
1 § lagen (1962:120) om straff i vissa fall för oriktig ursprungsdeklaration m.m; oriktig uppgift
14 § resegarantilagen (1972:204)
10 § lotteriförordningen (1939:207); olovligt anordnande av vadhållning i samband med kapplöpning etc.
29 § lagen (1953:603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet; grovt brott
36 § allmänna förfogandelagen (1954:279)
32 § allmänna ransoneringslagen (1954:280)
10 § lagen (1956:245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden
182–184 §§ lagen (1955:183) om bankrörelse
95 § lagen (1955:416) om sparbanker
84 § lagen (1955:216) om jordbrukskasserörelsen
1 § lagen (1934:239) om bulvanförhållande i fråga om aktier i vissa bolag
11 § lagen (1960:408) om behörighet att utöva läkaryrket
12 § lagen (1963:251) om behörighet att utöva tandläkaryrket
11, 12 §§ lagen (1965:61) om behörighet att utöva veterinäryrket
6 § förordningen (1968:70) med bestämmelser om injektionssprutor och kanyler
6 § förordningen (1938:569) med vissa bestämmelser ang. fosterfördrivande medel
7 § lagen (1960:409) om förbud i vissa fall mot verksamhet på hälso- och sjukvårdens område; hälsofarligt kvacksalveri
16 § lagen (1973:329) om hälso- och miljöfarliga varor

4 § lagen (1953:771) om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar
21 § lagen (1972:275) om åtgärder mot vattenförorening från fartyg
45 § miljöskyddslagen (1969:387)
30 § livsmedelslagen (1971:511)
23 § strålskyddslagen (1958:110)
68 § lagen (1954:579) om nykterhetsvård
9 § valutalagen (1939:350)
3 § lagen (1975:69) om explosiva och brandfarliga varor
15 § lagen (1966:413) om vapenfri tjänst
19 § lagen (1971:1078) om försvarsuppfinningar
41 § lagen (1937:249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar
13 § kungörelse (1940:548) om utfärdande av pass å beskickningar och konsulat
9 § lagen (1961:180) om tillverkning av vin och sprit
20 § läkemedelsförordningen (1962:701)
10 § radiolagen (1966:755)
4 och 5 §§ lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott; rattfylleri och smitning från olycksplats
63 § arbetsskyddslagen (1949:1); underlåtelse att iakttaga meddelat förbud

Böter eller fängelse i högst sex månader

36 § förordningen av den 18 juni 1864 ang. utvidgad näringsfrihet; lämnande av oriktig uppgift i ansökningshandling etc.
10 § allmänna prisregleringslagen (1956:236); begäran om eller mottagande av vederlag efter för högt pris etc.
4 § krigshandelslagen (1964:19); åtgärd i strid mot utfästelse
9 § lagen (1935:113) med vissa bestämmelser om arbetsförmedling; obehörig arbetsförmedling
38 § lagen (1970:596) om förenklad aktiehantering; obehörig utlämnad uppgift etc.
10 § lagen (1971:827) om registrering av aktieinnehav; underlåten anmälan
63 § arbetarskyddslagen (1949:1); underlåtelse att iaktta meddelat förbud
31–33 §§ allmänna förfogandelagen (1954:279); underlåten uppgiftsskyldighet etc.
24–29 §§ allmänna ransoneringslagen (1954:280)
17 § lagen (1966:742) om hotell- och pensionatrörelse; underlåten anmälan
8 § steriliseringslagen (1975:580)
8 § lagen (1944:133) om kastrering
34, 35, 35 a §§ lagen (1950:596) om rätt till fiske; olovligt fiske
30 § fiskeristadgan (1954:607); olaga fiske
28 § lagen (1938:274) om rätt till jakt; olovlig jakt
28 § 1 och 3 mom. jaktstadgan (1938:279); olaga jakt, användande av fortskaffningsmedel vid jakt

[1] Till denna kategori hänförs även brott som upptar straffsatsen "fängelse i högst ett år eller dagsböter" samt "fängelse eller dagsböter" resp. "dagsböter eller fängelse". Enligt 4 § brottsbalken promulgationslag gäller att straffet i sistnämnda fall får utgöra fängelse i högst ett år.

29 § allmänna ordningsstadgan (1956:617)
9 § skattebrottslagen (1971:69); vårdslös uppbördsredovisning
31 § kupongskattelagen (1970:624); lämnande av oriktig uppgift till VPC
171, 199 §§ taxeringslagen (1956:623); avgivande av oriktig uppgift etc.
11 § lagen (1961:394) om tobaksskatt; otillåten försäljning
23 § lagen (1972:275) om åtgärder mot vattenförorening från fartyg; underlåtenhet att föra oljedagbok
16 § lagen (1942:350) om fornminnen; rubbande av fast fornlämning etc.
35 § fastighetsbildningslagen (1970:988); otillåten skogsavverkning
37 § naturvårdslagen (1964:822)

15 § passkungörelsen (1940:471); anskaffande av pass i annans namn
64 § utlänningslagen (1954:193); underlåten anmälan
2 § kungörelsen (1941:836) om skyldighet för svensk medborgare att vid utresa ur riket innehava giltigt pass; överträdelse av föreskrift om passinnehav

80, 81 §§ rusdrycksförsäljningslagen (1954:521); olaga rusdrycksförsäljning etc.
32, 35 §§ ölförsäljningslagen (1961:159); grov olovlig ölförsäljning etc.
9, 10 §§ lagen (1961:181) om försäljning av teknisk sprit och alkoholhaltiga preparat; obehörigen yppande etc.
7 § lagen (1961:180) om tillverkning av sprit och vin; obehörigen yppande etc.
9 § lagen (1960:253) om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker; otillåten tillverkning av starköl etc.

37 § varumärkeslagen (1960:644); varumärkesintrång
53 § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk; intrång i upphovsrätten
16 § lagen (1960:730) om rätt till fotografisk bild; otillåten spridning
57 § patentlagen (1967:837); patentintrång
35 § mönsterskyddslagen (1970:485); mönsterintrång
36 § växtförädlarrättslagen (1971:392); intrång i växtförädlarrätt

69 § lagen (1954:579) om nykterhetsvård; tillhandagående med alkoholhaltiga drycker etc.
88, 89 §§ barnavårdslagen (1960:97)
7, 9 §§ atomenergilagen (1956:306)
14, 17 §§ lagen (1966:413) om vapenfri tjänst
37, 38 §§ vapenlagen (1973:1176); olaga innehav av skjutvapen, ringa brott etc.
3 § lagen (1975:69) om explosiva och brandfarliga varor; tillverkning, handel, förvärv etc., ringa brott
3 § lagen (1975:370) om förbud mot spridning och utförsel av vissa kartor; obehörig saluföring
8 § lagen (1940:358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m.m; sjömätning och lodning utan tillstånd
31 § kungörelsen (1967:10) om skyddsområden m.m.

1 § lagen (1969:612) om förbud mot professionell boxning; deltagande
11 § lagen (1971:176) om vissa internationella sanktioner
71 § väglagen (1971:948)
77 § lagen (1972:262) om understödsföreningar
74 § checklagen (1932:131); grov övertrassering
24 § brandlagen (1974:80); falskt brandalarm
3 § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott; grov olovlig körning
4 § 2 mom. lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott; rattonykterhet
17 § sjötrafikförordningen (1962:150); smitning från sjöolycka

Bilaga 4 Främmande rätt

1 Danmark

Reglerna om straffprocessuella frihetsberövanden finns i retsplejeloven. Retsplejeloven innebar en omfattande reform av häktningsinstitutet i syfte att begränsa dess användning. Under senare år har konstaterats att förväntningarna på reformen inte uppfyllts. Justitieministeriet tillsatte 1968 en kommitté som i slutet av 1974 framlade ett förslag om ändrade häktningsregler. På grundval av kommitténs förslag har utarbetats ett förslag som ännu våren 1977 behandlades i folketinget.

I retsplejeloven motsvarar termen anholdelse både gripande och anhållande. Termen faengsling motsvarar häktning.

Anholdelse kan beslutas av rätten, polisen och enskilda personer. Lagens utgångspunkt är att domstolen skall besluta om anholdelse. Detta kan ske såväl när den misstänkte uteblir från domstolsförhandling som när det är fråga om anholdelse av misstänkt vid inledningen av förundersökningen. Polisen kan företa anholdelse av misstänkta utan föregående beslut av rätten endast när omständigheterna är sådana att ändamålet med åtgärden skulle vara förspillt om rättens beslut avvaktades. Vidare skall vissa detaljerade förutsättningar avseende brottets art och den misstänktes person, exempelvis att han för ett vagabonderande liv, vara uppfyllda. Vid upplopp och vid brott som begås av en folksamling, eller vid större slagsmål har polisman dock en självständig kompetens att företa anhållande. I praktiken hör det emellertid till undantagen att rättens beslut inhämtas när det inte är fråga om en misstänkts utevaro från förhandling. Enskilda personer har rätt att anhålla den som träffas under eller i nära anslutning till utförandet av en brottslig gärning. Den anhållne skall då snarast möjligt överlämnas till polisen, därvid uppgift om anledning till åtgärden skall lämnas. Domstolskontrollen av frihetsberövanden kommer i praktiken först när det blir fråga om häktning. Den som anhållits skall senast inom 24 timmar, oavsett helgdagar, inställas inför domstol om han inte dessförinnan blivit försatt på fri fot. Finner domstolen att den misstänkte inte kan försättas på fri fot genast, kan rätten, om den på grund av att föreliggande upplysningar är otillräckliga eller av annan anledning inte kan besluta om häktning, besluta att den misstänkte tills vidare skall förbli anhållen, s k opretholdanholdelse. Den sålunda anhållne skall senast inom 3 x 24 timmar

från föregående förhandling försättas på fri fot eller häktas.

Förutsättningarna för häktning är helt fristående från anholdelseförutsättningarna. Som allmän förutsättning gäller enligt § 780 att det föreligger 'skellig grund' att antaga, att den misstänkte begått ett brott, för vilket straffet kan antas bli strängare än böter eller haefte (kortvarigt frihetsstraff). Om den misstänkte för ett vagabonderande liv fordras utöver brottsmisstanken ingen speciell häktningsgrund. För andra personer krävs att misstanken skall avse brott av viss svårhetsgrad, nämligen vara underkastad statsadvokatens åtalsrätt eller tillhöra vissa uppräknade brott. Vidare krävs att endera flykt-, recidiv-, eller kollusionsfara föreligger. De särskilda häktningsförutsättningarna beskrivs enligt följande.

Flyktfara. På grund av sakens beskaffenhet eller den misstänktes förhållanden finns fog att antaga, att han kommer att undandra sig ansvaret genom att fly eller gömma sig, eller att han kommer att utebli från domstolsförhandling till vilken han kallats.

Recidivfara. Det föreligger särskild grund att befara, att han på fri fot skulle återuppta eller fortsätta sin brottsliga verksamhet.

Kollusionsfara. Om det med hänsyn till omständigheterna föreligger särskild grund till att antaga, att han kommer att försöka motverka utredningen genom att avlägsna spår av gärningen eller påverka medmisstänkta eller vittnen att avge oriktiga utsagor eller på annat liknande sätt.

I § 780 st 2 litt. d) regleras den s k retshåndhaevelsearresten. Enligt denna bestämmelse kan en misstänkt häktas om det föreligger omständigheter som i väsentlig grad bestyrker misstanken och brottets grovhet samt arten eller omfånget av de straffrättsliga påföljder som kan komma i fråga synes kräva, att den misstänkte av hänsyn till retshåndhaevelsen (allmänna laglydnaden) icke bör vara på fri fot.

Beslut om häktning meddelas av rätten på begäran av polisen. Före beslut skall den misstänkte som regel höras av rätten om misstanken. Beslutar rätten häktning skall i beslutet anges det misstänkta brottet samt tillämpad häktningsgrund. I samband med beslut om häktning bestämmer domstolen en bestämd tidsfrist inom vilken rättslig förundersökning kan påkallas eller åtal skall väckas. Fristen kan förlängas.

I stället för att besluta om häktning kan rätten i viss utsträckning besluta om häktningssurrogat. När det gäller bl a havande kvinnor och ungdomar mellan 15 och 18 år kan åtgärden bestå av att den misstänkte ställs under övervakning av pålitliga personer, föräldrar eller andra. Andra åtgärder är ställande av ekonomisk säkerhet, skyldighet att uppehålla sig på viss plats, anmälningsskyldighet hos polisen samt beslag av pass eller andra legitimationshandlingar.

Det lagförslag som är under behandling i folketinget innehåller nya regler både när det gäller anholdelse och häktning. När det gäller anholdelse föreslås att befogenheten att besluta om denna åtgärd även formellt flyttas från rätten till polisen. Reglerna om förutsättningarna för anholdelse föreslås förenklade. När det gäller häktningsgrunderna föreslås en rad

ändringar, huvudsakligen med syfte att skärpa eller precisera de olika förutsättningarna. Vidare föreslås att i lagen införs en uttrycklig proportionalitetsprincip enligt vilken häktning inte får ske om lagöverträdelsen kan förväntas medföra böter eller haefte eller om frihetsberövandet skulle stå i missförhållande till den härav vållade olägenheten för den misstänkte, sakens betydelse och den rättsföljd, som kan förväntas, om han finnes skyldig. Lagförslaget innehåller även regler som syftar till att begränsa häktningstidens längd. Detta sker bl a genom bestämmelser som föreskriver att i beslut om häktning skall anges en frist för häktningstidens längd som inte får överstiga fyra veckor. Fristen kan förlängas med högst fyra veckor åt gången. Förlängning skall företrädesvis ske efter förhandling. Beslut om häktning skall motiveras utförligare än vad gällande lag föreskriver. I beslutet skall nämligen anges de konkreta omständigheter som gör att förutsättningarna för häktning är uppfyllda.

2 Norge

Regler om straffprocessuella frihetsberövanden finns i Straffeprocessloven. Det rättsinstitut som närmast motsvarar gripande och anhållande kallas i Straffeprocessloven pågripelse. Synonym med denna term är anholdelse. Häktning motsvaras i lagen av fengsling. I stället för fengsling används även termerna varetekt och varetektsfengsling. Pågripelse kan ske efter beslut av rätten eller, vid fara i dröjsmål eller om den misstänkte träffas på bar gärning, efter beslut av åklagarmyndigheten eller polisen. I praktiken är det dock så gott som alltid polisen som beslutar om pågripelse. Fengsling beslutas alltid av rätten. De materiella förutsättningarna för fengsling är i huvudsak samma som för pågripelse. I vissa fall är dock rätten till pågripelse vidare.

Som en första förutsättning för normalfallet av pågripelse gäller att någon med 'skjellig grunn' misstänks för en straffbar handling, som kan medföra högre straff än fängelse i sex månader. Vidare krävs att endera av följande förutsättningar är uppfyllda, 1. den misstänkte träffas på bar gärning eller flyende fot (ferske spor) och pågripelse kan antas vara nödvändig för att förhindra flykt eller säkra bevis, eller 2. det finns med hänsyn till straffets längd eller omständigheterna i övrigt grund att befara, att han kommer att undandra sig lagföring eller straff, eller 3. det finns grund att befara, att han genom att undanröja spår, påverka vittnen eller medskyldiga eller på annat sätt kommer att förstöra bevis i målet, eller 4. det finns en särskild grund att befara att han återigen kommer att begå en straffbar handling, eller 5. det kan uppkomma fråga om 'sikring', eller 6. när han själv begär det på grunder som finnes vara tillfyllest. Beslut om sikring kan meddelas när för brott misstänkt sinnessjuk, sinnesslö eller motsvarande person kan befaras fortsätta brottslig verksamhet; påföljden kan innebära övervakning av polisen, intagning på mentalsjukhus eller annan fängslig förvaring m m.

Pågripelse kan vidare ske, om en person har erkänt, eller om det föreligger andra omständigheter, som i särskild grad bestyrker misstanke

om ett brott eller försök därtill, som kan medföra fängelse i tio år eller mer.

Slutligen kan pågripelse äga rum utan hänsyn till straffets längd om den misstänkte träffas på bar gärning och inte avstår från den straffbara verksamheten eller om han inte har fast hemvist i landet, och det finns grund att befara, att han kommer att undandra sig lagföring eller straff.

Pågripelse eller häktning får inte äga rum, om detta med hänsyn till målets art och omständigheterna i övrigt skulle vara ett oproportionerligt ingrepp.

Lagen ställer inte upp självständiga förutsättningar för häktning utan hänvisar till anhållningsreglerna

Som ovan nämnts förutsätts i lagen pågripelse som regel ske efter beslut av domstol men kan vid fara i dröjsmål ske efter order av åklagarmyndigheten eller, utan beslut eller order, av polisman. Beslutet eller ordern skall bl a ange det misstänkta brottet, grunden för pågripelsen och den domare inför vilken den misstänkte skall inställas. Pågripelse verkställs av polisman. Eftersom pågripelse nästan alltid sker på initiativ av polisen förekommer beslut eller order om pågripelse sällan. Även envar privat person kan företa pågripelse om den misstänkte träffas på bar gärning eller flyende fot och förutsättningarna i övrigt är uppfyllda.

Den mot vilken pågripelse skett skall snarast möjligt inställas inför den domare som angivits i beslutet eller ordern om pågripelse. Om inte detta kan ske senast dagen efter pågripelsen har den misstänkte rätt att tillsvidare bli inställd inför närmaste förhörsdomare eller närmaste åklagarmyndighet. Samma rätt att bli inställd inför förhörsdomare eller åklagarmyndighet har den som pågripits utan föregående beslut eller order. Har den misstänkte inte inställts inför domare inom 24 timmar efter pågripelsen skall anledningen därtill anges i rättens protokoll. Den myndighet inför vilken den misstänkte inställs kan försätta honom på fri fot när skäl till pågripelse inte längre föreligger. Beslutar den domare inför vilken den misstänkte inställts om fengsling skall det samtidigt bestämmas en tidsfrist för denna. Fristen kan genom beslut av rätten förlängas. Vid förhandling rörande förlängning av fristen skall den misstänkte vara närvarande om rätten finner det nödvändigt. Om åtal väcks före fristens utgång kan den misstänkte hållas häktad efter fristens utgång, dock inte längre än fyra veckor efter åtalet om inte huvudförhandlingen dessförinnan påbörjats.

Om inte kollusionsfara föreligger, kan i stället för fengsling alltefter omständigheterna i varje särskilt fall användas ställande av säkerhet, löfte om att inte lämna en anvisad uppehållsort, inställelse hos polisen vissa tider eller överlämnande av pass, sjöfartshandlingar eller liknande.

Uppräkningen av surrogat för häktning har ansetts vara en exemplifiering och är inte knuten till någon särskild personkategori. Särskilda bestämmelser om påföljd för överträdelse av meddelat påbud finns ej. Beslut i fengslingsfrågan kan emellertid när som helst omprövas av domstol.

I ett av Straffeprocesslovkomitéen i Norge 1969 avgivet betänkande med förslag till ny straffeprocesslag finns regler om pågripelse och feng-

sling. Kommitéen har byggt upp reglerna som tidigare och pågripelse är även enligt förslaget avhängigt av misstanke om brottslig handling som kan medföra högre straff än fängelse i sex månader. De normala pågripelseförutsättningarna har formulerats enligt följande. 1. Om det finns grund att befara, att den misstänkte kommer att undandra sig lagföringen eller verkställigheten av straff eller andra förhållningsregler; 2. Om det föreligger näraliggande fara för att han kommer att förstöra bevis i målet, exempelvis genom att avlägsna spår eller påverka vittnen eller medskyldiga; 3. Om det kan antas påkallat för att förhindra att han åter begår en brottslig handling, samt; 4. Om han själv begär det på grunder som befinnes tillräckliga.

I juni 1975 har ytterligare en utredning tillsatts för att undersöka gällande bestämmelser och praxis för pågripelse och fengsling samt eventuellt föreslå ändringar i reglerna.

3 Finland

Gällande finsk rätt avseende straffprocessuella tvångsmedel har många beröringspunkter med de regler som på förevarande område gällde i Sverige före 1948.

Finsk rätt känner två slag av personella tvångsmedel, straffprocessuellt frihetsberövande (gripande, anhållande och häktning) och hämtning (inställelse). Reglerna om straffprocessuellt frihetsberövande finns i strafflagens promulgationsförordning.

Hämtning kommer i fråga dels som tvångsmedel mot svaranden och i vissa fall mot målsägande i brottmål, dels som tvångsmedel mot den som underlåter att infinna sig till förhör vid förundersökning, dels ock som tvångsmedel mot tredskande vittne.

Som en allmän förutsättning för häktning gäller att den misstänkte på sannolika skäl misstänks för brott, på vilket kan följa fängelse i ett år. De särskilda häktningsgrunderna är att det är sannolikt att den misstänkte undandrar sig rättegång eller försvårar sakens utredning eller att det föreligger skäl att befara att han fortsätter sin brottsliga verksamhet.

Vid allvarlig brottslighet – dvs då på brottet inte kan följa lindrigare straff än fängelse i två år – skall den misstänkte häktas, såframt det ej är uppenbart, att skäl därtill icke föreligger.

Är brottets straffmaximum lägre än ett års fängelse, kan den misstänkte häktas, om han inte har stadigvarande boningsort i landet och det föreligger skäl att befara, att han beger sig på flykt. För bötesbrott kan den misstänkte häktas endast, om han är okänd och inte uppger namn och boningsort eller om han lämnar uppgift, som kan antas vara osann.

Envar kan gripa den, som på bar gärning ertappas med att begå brott, på vilket kan följa fängelse, eller den som är efterlyst för brott. Polisman har dessutom rätt att gripa för brott misstänkt, om förutsättningarna för anhållande föreligger. Åtgärden brukar även kallas provisoriskt anhållande.

Härom saknas klara stadganden i lag. Likaså saknas lagstadganden om förutsättningarna för anhållande. I praxis och doktrin anses att anhållande kan ske fastän det inte föreligger lika sannolika skäl för den misstänktes skuld som häktning förutsätter.

Häktningsberättigade förvaltningsmyndigheter är bl a länsstyrelse, polischef, stadsfiskal och annan åklagare i stad. I och med att saken upptas till behandling vid domstol upphör förvaltningsmyndighets häktningsrätt. Rätt att anhålla tillkommer häktningsberättigad förvaltningsmyndighet, i praktiken polismyndighet.

Den misstänkte får enligt huvudregeln hållas anhållen högst tre dygn. Tiden räknas från det faktiska frihetsberövandet. Härefter skall han antingen friges eller häktas. I vissa fall kan anhållningstiden förlängas med högst 14 dygn, vartill kan komma högst fyra resedygn. I undantagsfall kan anhållningstiden sålunda bli 21 dygn.

Om häktning av den misstänkte skall omedelbart göras anmälan hos den domstol, på vilken det ankommer att handlägga saken. Handläggningen av målet får inte uppskjutas längre tid än i stad 8 dygn och på landet en månad från det anmälan om häktning gjordes.

Över anhållande och häktning, som beslutats av förvaltningsmyndighet, kan den misstänkte klaga hos överordnad myndighet eller hos riksdagens justitieombudsman. Över domstols häktningsbeslut kan den misstänkte klaga hos fullföljdsinstansen, samt hos riksdagens justitieombudsman.

Under senare tid har i Finland utarbetats förslag till ny lagstiftning om straffprocessuella tvångsmedel. Förslaget bygger på gällande finsk rätt och liknar i många avseenden vad som gäller enligt svenska RB. Den väsentligaste ändringen utgörs av bestämmelsen att beslut av häktning endast skall kunna fattas av domstol, som kan bestå av ensamdomare. Tiden mellan gripande och häktningsförhandling skall förkortas. Ett häktningssurrogat, rannsakningsövervakning, föreslås bli infört. Rannsakningsövervakning skall komma till användning i stort sett under samma förutsättningar som häktning eller anhållande, om sådan övervakning anses tillräcklig för att förhindra flykt, försvårande av utredningen eller fortsatt brottslighet. För den som ställts under rannsakningsövervakning kan förordnas övervakare, men detta är ej obligatoriskt. I stället för övervakning skall den misstänkte kunna åläggas anmälningsskyldighet. Bryter den misstänkte mot de med övervakningen förenade villkoren så att syftemålet därmed äventyras, skall i regel ett strängare tvångsmedel, vanligen anhållande eller häktning, tillgripas. Lagförslaget kommer att föreläggas den finska riksdagen tidigast hösten 1977.

4 Förbundsrepubliken Tyskland

Reglerna om straffprocessuella frihetsberövanden i Förbundsrepubliken Tyskland finns Strafprozessordnung.

Skillnad görs mellan Untersuchungshaft (häktning) som förutsätter

beslut av domstol, vorläufige Festnahme, (gripande och anhållande såsom självständiga tvångsmedel) samt Ergreifung (gripande såsom verkställighet av häktningsbeslut).

Förutsättningarna för häktning är förhållandevis detaljerat utformade. En huvudförutsättning är att någon är starkt misstänkt (dringend verdächtig) för en brottslig gärning. Däri ligger att det skall föreligga en hög grad av sannolikhet för brottsmisstanke. Vidare krävs för att någon skall bli häktad och förbli i häkte att åtgärden inte får stå i missförhållande till sakens betydelse och den påföljd som kan antas följa på brottet.

För att häktning skall kunna ske krävs vidare som regel förekomsten av en häktningsgrund (Haftgrund). Uppräkningen av häktningsgrunderna är avsedd att vara uttömmande. Häktningsgrunder är flykt, flyktfara, kollusionsfara och fara för fortsatt brottslighet. De två förstnämnda häktningsgrunderna föreligger när det på grund av bestämda förhållanden kan fastställas att den misstänkte flytt eller håller sig gömd eller om det vid beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet föreligger fara för att den misstänkte skall undandra sig lagföringen. Kollusionsfara föreligger om den misstänktes förhållande föranleder den starka misstanken, att han skulle a) förstöra, ändra, undanskaffa, undertrycka eller förfalska bevismedel eller b) obehörigen påverka medskyldiga, vittnen eller sakkunniga eller c) föranleda andra till sådan handling, och fara därför finns att utredningen av sanningen försvåras.

Recidivfara som häktningsgrund föreligger om någon är starkt misstänkt för antingen 1) något av vissa uppräknade grövre sedlighetsbrott eller 2) vissa särskilt angivna grövre förmögenhets-, vålds- och narkotikabrott. Det förutsätts beträffande brotten enligt 2) att det är frågan om en i rättsordningen allvarligt ingripande brottslig gärning, 'eine die Rechtsordnung schwerwiegend beeinträchtigende Straftat'. Vidare skall bestämda omständigheter tyda på fara att den misstänkte före rättskraftig dom kommer att begå andra svåra brott av samma art eller att han kommer att fortsätta brottet och häktning är nödvändig för att avvärja den hotande faran och att ett frihetsstraff på mer än ett år kan förväntas. Vidare förutsätts som regel, att den misstänkte under de senaste fem åren genom lagakraftvunnen dom dömts för brott av samma art.

Recidivfaran som häktningsgrund har under efterkrigstiden varit föremål för en intensiv diskussion. Sedan den införts 1935 avskaffades den helt 1950 för att 1964 återinföras i begränsad omfattning beträffande grövre sedlighetsbrott. De begränsade möjligheterna till häktning på grund av recidivfara föranledde krav på mer verksamma medel i brottsbekämpningen. Man ansåg sig kunna iakttaga att allt fler vane-förbrytare på det förmögenhetsbrottsliga området genom att erkänna brott och ha fast bostad kunde undvika häktning. Efter det att ett första brott upptäckts kunde den misstänkte utan att riskera häktning begå ett stort antal brott utan att påföljden i större grad påverkades därav. Detta kriminalpolitiska problem ledde 1972 till den utvidning av

recidivfaregrunden, som finns i nu gällande regler.

Även utan att någon av häktningsgrunderna flykt- eller kollusionsfara föreligger får häktning likväl ske om någon är starkt misstänkt för 'brott mot livet' såsom mord, dråp, folkmord m m.

Vid mindre allvarliga brott har möjligheterna till häktning inskränkts. Kan på brottet inte följa fängelse mer än sex månader får häktning inte ske på grund av kollusionsfara. Vid sådana brott får vidare häktning på grund av flyktfara endast ske om den misstänkte redan har flytt en gång eller vidtagit åtgärder för flykt, om han saknar fast hemvist eller uppehållsplats i landet eller om han inte kan styrka sin identitet.

Utan beslut av rätten får envar gripa den som träffas på bar gärning eller flyende fot eller vars identitet inte genast kan fastställas (vorläufige Festnahme). Åklagare och polis får även gripa vid fara i dröjsmål om förutsättningar för häktning eller förvaring föreligger.

Den som gripits på grund av ett häktningsbeslut (Ergreifung) skall oförd-röjligen, dock senast påföljande dag föras till en domare. Därmed avses att en domare får kännedom om och övertar ansvaret för den misstänkte. Domaren skall oförd-röjligen, dock senast dagen därefter förhöra honom om brottet och om häktningsgrunderna. Vid förhöret får åklagare och försvarare närvara. Har den misstänkte gripits utan föregående domstolsbeslut skall han, om han inte friges, oförd-röjligen, dock senast dagen efter gripandet föras till domare som har att samma dag förhöra honom. Tidsfristerna gäller oavsett helgdagar. Efter förhöret skall domaren besluta om tidigare häktningsbeslut skall upprätthållas respektive häktning skall ske. I häktningsbeslut skall utöver brott och häktningsgrund anges de omständigheter som utgör häktningsskäl.

Om ändamålet med häktning kan nås med mindre ingripande åtgärder, kan domaren besluta därom. Det sker genom att domaren inställer verkställigheten av häktningsbeslutet. De åtgärder som kan komma ifråga vid en sådan villkorlig häktning är om den grundats på flyktfara, anmälningsskyldighet, skyldighet att inte lämna viss uppehållsort eller -plats samt ställande av säkerhet. Var häktningsgrunden kollusionsfara kan föreskrivas förbud att ta kontakt med medskyldiga och vittnen. Även verkställighet av häktning på grund av recidivfara kan underlåtas om det kan förväntas att den misstänkte skall följa bestämda anvisningar som tillgodoser syftet med häktningen. Bryter den misstänkte sina förpliktelser kan domaren förordna om verkställighet av häktningsbeslutet.

Den häktade har rätt att när som helst påkalla omprövning av häktningsfrågan (Haftprüfung). Har häktning pågått i tre månader utan överklagande av häktningsbeslutet eller begäran om omprövning skall domstolen ex officio företa omprövning. Har inte dom på frihetsberövande påföljd meddelats inom sex månader skall häktningen hävas om det inte finns särskilda omständigheter, såsom att förundersökningen är omfattande. Högre domstol kan förordna om fortsatt häktning.

5 Nederländerna

Straffprocessuella frihetsberövanden inleds ofta med att den som är misstänkt för brott av polisen grips och kvarhålls för förhör vilket får ske under högst sex timmar. Tiden mellan klockan 24.00 och 9.00 på morgonen inräknas ej i denna frist. Efter beslut av åklagare eller av biträdande åklagare, som kan vara högre polisbefäl, kan den misstänkte under utredningen hållas tillgänglig för polisen under två 48-timmarsperioder. Sådana beslut skall delges frivårdsorganisationen. Ytterligare frihetsberövande förutsätter att den misstänkte inställts inför en undersökningsdomare. Trots att möjlighet finns att inställa den misstänkte inför undersökningsdomaren genast istället för att besluta om kvarhållande i 48-timmarsperioder utnyttjas denna möjlighet sällan. Undersökningsdomaren är förundersökningsledare. Vid den första häktningsförhandlingen kan beslutas om häktning för en period om sex dagar. Denna period kan därefter förlängas med ytterligare sex dagar. I praktiken avser beslut om häktning vid första förhandlingen ofta en tid av tolv dagar. För ytterligare förlängning av häktningstiden krävs beslut av distriktsdomstolen som kan bestämma en tid av 30 dagar. Före 1.1.1974 förlängdes denna tid ofta rutinmässigt. Vid nämnda tidpunkt trädde emellertid en reform i kraft som bland annat innebar att distriktsdomstolen kan besluta om endast tre 30-dagarsperioder. Därefter, dvs efter 102 dagars häktning, måste huvudförhandling påbörjas. Föreligger då hinder att fullfölja förhandlingarna, exempelvis beroende på att förundersökningen inte är färdig, kan domstol medge ytterligare förlängning av häktningstiden om högst tre månader. Inte heller denna gräns är absolut utan har måst förses med undantag. En annan nyhet var att den som sätts i polisarrest automatiskt skall få tillgång till försvarare. För beslut om frihetsberövande krävs utöver brottsmisstanke även att denna skall omfatta brott varå kan följa fängelse i minst fyra år. Misstanke om vissa särskilt angivna brott med lägre straffminimum, bl a vålds- och sexualbrott och vissa allvarliga trafikbrott kan också föranleda häktning. Vidare krävs vissa särskilda häktningsgrunder. Dessa är flyktfara, kollusionsfara samt risk för fortsatt brottslighet varå fängelse i sex år kan följa. Avser brottsmisstanken brott varå kan följa fängelse i 12 år utgör detta en särskild häktningsgrund.

6 England

Regler om personella tvångsmedel i engelsk rätt finns dels i skriven lag dels i rättspraxis. Utvecklingen har gått i riktning mot att i ökad utsträckning reglera rättstillämpningen på detta område genom lagstiftning i syfte att begränsa utrymmet för skönsmässiga bedömningar.

Enligt engelsk rätt kan en person misstänkt för brott gripas under vissa förutsättningar med eller utan föregående beslut av domstol. Gripande efter domstolsbeslut kallas 'arrest with warrant'. Termen 'arrest' innefattar gripande och anhållande.

Domare vid vissa domstolar kan utfärda häktningsorder, warrant,

beträffande den som är misstänkt för brott som faller under allmänt åtal, 'indictable offence'. Detta begrepp täcker i princip alla brott utom de förseelser som avgöres vid summarisk rättegång i lägsta instans. I praxis utfärdas emellertid häktningsorder som regel endast om på brottet kan följa fängelse. Frihetsberövanden på grund av föregående domstolsbeslut spelar emellertid en underordnad roll jämfört med antalet frihetsberövanden utförda av polismän utan häktningsorder.

Utan häktningsorder kan vem som helst gripa en person om han har skälig anledning antaga att vederbörande är i färd med att begå ett brott som kan föranleda ett straff på minst fem års fängelse (arrestable offence) eller, om ett sådant brott begåtts, skäligen kan misstänkas ha begått det. Det kan nämnas att maximistraffet för stöld är 10 års fängelse. En polisman kan dessutom gripa en person som han skäligen misstänker just skall begå ett sådant brott.

Den som gripits utan häktningsorder skall så snart som möjligt föras inför domstol. Detta tolkas i praxis så att inställelse bör ske påföljande dag men att det i undantagsfall får anstå högst tre-fyra dagar till inställelsen.

Samtidigt som polisen har stora befogenheter att på ett inledande stadium göra frihetsberövanden har den misstänkte en vidsträckt rätt att av polis eller domstol bli försatt på fri fot mot borgen (bail). Huvuddelen av de som årligen arresteras, eller omkring 80 procent, friges mot borgen. Den reformverksamhet som skett i England under senare år rörande frihetsberövanden synes främst ha varit inriktad på frågan om förutsättningar för och innebörden av borgen för sådana som blivit arresterade av polis och endast i mindre utsträckning förutsättningarna för polisens rätt till ingripande. Genom lagstiftning har institutet blivit fastare reglerat samtidigt som utrymmet för skönsmässighet minskat.

När fråga om frihetsberövande skall prövas av domstol föreligger i princip en presumtion för att den misstänkte skall friges mot borgen. Lagen anger tre huvudskäl för att inte medge borgen, nämligen att det är sannolikt att den misstänkte, om han frigavs mot borgen, skulle underlåta att inställa sig på tid och plats som krävs av honom, begå ytterligare brott eller påverka vittnen. Innebörden av beslut om borgen är främst en skyldighet att inställa sig på tid och plats som krävs av honom. Underlåtenhet att inställa sig är ett särskilt brott som skall beivras i samband med lagföringen för det brott som föranledde beslutet om borgen. För att borgen skall medges kan domstolen kräva att den misstänkte ger anvisning om en eller flera personer, som med en viss penningsumma åtar sig att garantera den misstänktes kommande inställelse (surety). Föreligger risk för flykt utomlands kan även av den misstänkte personligen krävas en dylik garanti. Av en garant förväntas att han utövar en viss kontroll över den misstänkte. Garant är ofta någon med nära personlig anknytning till den misstänkte, exempelvis någon nära släkting eller god vän. Den misstänkte kan också i samband med beviljande av borgen underkastas vissa i lagen ej närmare angivna villkor. Typiska exempel på villkor som förekommit i rättstillämpningen är skyldighet för

den misstänkte att bo på viss ort, anmäla sig hos polisen med jämna mellanrum eller att lämna ifrån sig passet. Domstolen får förbinda beslut om borgen med krav på garanti och särskilda villkor endast om domstolen bedömer det som nödvändigt för att förhindra flykt, recidiv eller kollusion. Borgen innefattar inte någon skyldighet att deponera pengar.

En kategori misstänkta som antagits vara särskilt benägna att inte inställa sig på kallelse har varit de som saknar fast bostad. För att kunna undvika häktning av sådana hemlösa har under senare år i England inrättats särskilda härbärgen, s k bail hostels. Dessa är avsedda för personer som eljest inte skulle medges borgen. Placeringen på härbärget utgör då ett av domstol föreskrivet villkor för borgen. En förutsättning för placering på bail hostel är också att den misstänkte förklarar sig villig att bo där och underkasta sig härbärgets ordningsregler. Bail hostels drivs antingen av enskilda organisationer med statsbidrag eller av frivården.

Bail hostel har huvudsakligen två funktioner, dels att undvika häktning dels att rehabilitera den misstänkte. Begår den misstänkte nya brott under borgen förs han inför domstol. Även om den misstänkte missköter sig på annat sätt kan han föras inför domstol på initiativ av personalen på bail hostel. För närvarande (1976) finns sex bail hostels med tillhopa 48 platser. Sammanlagt omkring 20 stycken sådana inrättningar planeras för hela landet. Sammanlagt omkring 200 000 personer erhåller årligen borgen under det att omkring 50 000 häktas.

7 USA

I varje enskild stat i USA liksom för hela federationen finns straffprocesslagstiftning som visar större eller mindre avvikelser inbördes. I fjärde tillägget till den amerikanska konstitutionen föreskrivs att oskäligt frihetsberövande inte får äga rum samt att sannolik grund (probable cause) till misstanke om brott måste föreligga innan arrestering verkställs. Detta tillägg ligger till grund för federal och delstatlig lagstiftning och bestämmelser rörande arrestering. Tolkningen av tillägget uppvisar variationer i amerikansk lagstiftning. Föreliggande redogörelse för gemensamma drag i den amerikanska lagstiftningen om arrestering har därför av praktiska skäl baserats huvudsakligen på den federala strafflagen. Arrestering (arrest) avser i amerikansk rätt både anhållande och häktning.

Tre grundelement kan urskiljas inom området för straffprocessuella tvångsmedel.

1. Tillfälligt hejdande av personer med misstänkt beteende för att ställa frågor och verkställa visitering (stop and frisk). Detta beslutas av den patrullerande polismannen. Endast en begränsad form av visitering vanligtvis i syfte att fastställa om den misstänkte bär vapen får förekomma. 2. Arrest. Beslut härom kan fattas antingen av patrullerande polisman eller av domstol på basis av sannolik grund (probable cause) till misstanke om brott. 3. Frigivning (release) i avvaktan på rättegång. Beslut kan fattas endast av ledamot av domstol. I normala fall skall den misstänkte försättas på fri fot

mot borgen eller på vissa villkor. Storleken av eventuell borgen eller arten av annan säkerhet bestäms efter bedömning av flyktfaran. En patrullerande polismans rätt att tillfälligt stoppa och företaga begränsad visitering av en person vars uppträdande ger honom skälig anledning förmoda att personen är inblandad i eller avser begå en kriminell handling eller att han utgör en fara för omkringstående personer har fastslagits i ett rättsfall 1967 från Högsta domstolen. I utslaget framhålls dock att polisen måste iaktta stor restriktivitet i detta avseende för att inte förrättningen skall strida mot fjärde tillägget till konstitutionen.

Domstol, som har att besluta i fråga om arrest, skall sedan brottsanmälan (complaint) mottagits fastställa, huruvida det föreligger sannolika skäl (probable cause) att antaga att den person som anmälan avser begått ifrågavarande brott. Om så befinns vara fallet, utfärdar domstolen en kallelse till vederbörande att inställa sig vid domstolen vid en viss tidpunkt. Om domstolen har goda skäl antaga att vederbörande inte kommer att hörsamma kallelsen utfärdas en arresteringsorder (arrest warrant). Som regel synes ett brott för vilket fängelsestraff kan utdömas vara en grundförutsättning för sådant frihetsberövande. En polisman kan själv fatta beslut om att arrestera personer som begår brott i hans närvaro. Detta gäller i princip oavsett brottets svårhetsgrad. Han kan också arrestera personer som han finner skälig anledning antaga har begått ett svårare brott ('felony', vanligtvis definierat som ett brott för vilket minst ett års fängelse kan utdömas), även om detta icke skett i hans närvaro.

En häktad som begått brott för vilket dödsstraff kan utdömas får vanligtvis ej friges i avvaktan på rättegång. Enligt § 3146 i den federala straffprocesslagen skall alla övriga friges så snart som möjligt mot förbindelse att inställa sig vid kallelse. Endast ledamot av domstol kan fatta beslut om försättande på fri fot. Om han finner skälig anledning antaga att den misstänkte inte kommer att inställa sig sedan han frigivits skall han under beaktande av bl a brottets karaktär och svårighetsgrad, bevisbördan, familje- och anställningsförhållanden, ekonomiska omständigheter och tidigare iakttagande av kallelser fatta beslut rörande omfattningen av den säkerhet eller de villkor som skall ställas för att förmå den misstänkte att inställa sig. Säkerhet kan bestå av t ex vistelse hos betrodd person eller hos organisation som åtar sig övervakningen, restriktioner vad avser resor och vistelseort, anmälningsskyldighet eller ställande av ekonomisk garanti som förverkas vid utebliven inställelse. Enligt tolfte tillägget till konstitutionen får orimlig hög (excessive) säkerhet inte bestämmas.

8 Frankrike

En genomgripande revision av den franska lagstiftningen rörande straffprocessuella frihetsberövanden genomfördes genom lagstiftning 1970. De nya rättsreglerna, som trädde i kraft 1.1.1971, återfinns i Code de Procédure Penale.

Genom 1970 års reform infördes bl a vissa särskilda

häktningsförutsättningar samt s k controle judiciaire, en rättslig övervakning avsedd att i vissa fall ersätta anhållande och häktning (détention provisoire).

För såväl häktning som beslut om rättslig övervakning gäller att sådan åtgärd får tillgripas endast om den är oundgängligen erforderlig för utredningen eller om den är motiverad av säkerhetsskäl.

I fransk rätt görs åtskillnad mellan allvarliga brott, matiére criminelle, och mindre allvarliga brott, matiére correctionelle. De särskilda häktningsförutsättningarna är olika beroende på vilken kategori det misstänkta brottet tillhör.

De materiella förutsättningarna för häktning är vid brott som inte tillhör den allvarliga typen följande.

a) att någon på sannolika skäl misstänks för brott och för brottet är stadgat fängelse i två år eller däröver, samt b) att rättslig övervakning icke anses vara tillräcklig. Vidare krävs att ytterligare förutsättningar föreligger nämligen 1. att häktning av den misstänkte är enda möjligheten att förhindra undanröjande av bevis, utövande av påtryckning på vittnen eller otillbörliga överläggningar mellan den misstänkte och dennes med brottslingar, eller 2. att häktning är nödvändig för upprätthållande av allmän ordning, eller för att skydda den misstänkte eller för att förhindra att brottet fullföljs eller åter upprepas, eller för att säkerställa att den misstänkte är tillgänglig under förfarandet. Häktning kan oavsett brottets svårhetsgrad beslutas om den misstänkte avsiktligt undandrar sig av rätten beslutad rättslig övervakning.

Avser brottsmisstanken allvarligt brott finns däremot ingen sådan begränsning i domarens fria skön.

Den som är misstänkt för brott varå fängelse kan följa kan underkastas rättslig övervakning. Bland de olika åtgärder som kan vidtas märks följande.

1. Den misstänkte får inte lämna ett av undersökningsdomaren bestämt område. 2. Han får lämna sitt hemvist eller angiven uppehållsort endast under de förutsättningar och i de syften som bestämts av undersökningsdomaren. 3. Förbud mot att uppsöka vissa platser eller skyldighet att endast uppehålla sig på de platser undersökningsdomaren bestämt. 4. Skyldighet att underräta undersökningsdomaren om varje förflyttning utan för anvisad uppehållsplats. 5. Anmälningsskyldighet hos bestämd myndighet, ofta hos polisen. 6. Skyldighet att inställa sig på kallelse till av undersöknings domaren angivna myndigheter och underkasta sig kontroll avseende yrkes verksamhet eller utbildning. 7. Skyldighet att lämna ifrån sig pass och andra legitimationshandlingar till polismyndighet. 8. Förbud mot att köra motorfordon och skyldighet att lämna ifrån sig körkort till polismyndighet. 9. Förbud mot samröre med särskilt angivna personer. 10. Skyldighet att underkasta sig behandling, särskilt avgiftning även om den sker på anstalt. 11. Ställande av säkerhet. 12. Förbud mot viss yrkesverksamhet i sådana fall då brottet begåtts i samband med sådan verksamhet och återfall i brottet kan befaras.

Tillkomsten av rättslig övervakning har i Frankrike avsevärt reducerat antalet häktningar.

Beslut om häktning och rättslig övervakning meddelas av undersökningsdomaren. Den åtalade kan överklaga beslutet om häktning.

Häktningen får i regel inte beslutas för längre tid än fyra månader. Rätten kan emellertid besluta om förlängning av häktningstiden med ytterligare perioder om högst fyra månader.

Genom nya regler som trätt i kraft 1.1.1976, har vissa begränsningar av häktningstiden införts vid häktning av misstänkt som inte tidigare varit dömd till fängelsestraff överstigande tre månader och då för misstänkta brottet är stadgat fängelse inte överstigande fem år. I sådant fall kan häktningstidens förlängning utöver fyra månader endast ske en gång, och då med endast två månader.

Bilaga 5 Utredningens enkätundersökningar

Innehåll

1 *Statistikens källor, befintligt material och utredningens undersökningar* ... 257
1.1 Befintlig statistik avseende anhållande och häktning ... 257
1.2 Utredningens undersökningar ... 257
1.2.1 Enkäten till åklagarmyndigheten ... 258
1.2.2 Enkäten till polismyndigheten ... 260
1.2.3 Urval och uppräkning ... 261

2 *Ingripanden med anledning av misstanke om brott* ... 263

3 *Brottslighetens art* ... 266

4 *Grunder för frihetsberövandet* ... 271
4.1 Grunder för anhållandet ... 271
4.2 Grunder för häktningsframställningen ... 273
4.3 Grunder för häktningsbeslutet ... 275

5 *Beslut i åtalsfrågan och påföljd* ... 276
5.1 Beslut i åtalsfrågan ... 276
5.2 Påföljd m. m. ... 278

6 *Personliga förhållanden och tidigare belastning* ... 280
6.1 Kön ... 280
6.2 Ålder ... 280
6.3 Medborgarskap och kunskaper i svenska ... 281
6.4 Familjeförhållanden ... 281
6.5 Boendeförhållanden ... 282
6.6 Anställningsförhållanden ... 283
6.7 Utbildning ... 283
6.8 Missbruk ... 284
6.9 Tidigare belastning ... 285
6.10 Misstänkta som vid anhållandet var föremål för kriminalvård eller var inskrivna vid ungdomsvårdsskola eller psykiatriskt sjukhus ... 286
6.11 Samlad överblick av de anhållnas anställnings- och bostadsförhållanden samt förekomst av missbruk ... 288

7 *Frihetsberövandets varaktighet* ... 289
7.1 Den totala tiden för frihetsberövandet med uppdelning efter skeden för frigivningen ... 289
7.2 Anledningen till frigivning ... 296
7.3 Olika handläggningsskedens varaktighet ... 298
7.4 Veckodag och tidpunkt på dygnet för gripandet och anhållandet ... 303
7.5 Samband mellan anhållningstidens längd och tidpunkt på dygnet och veckodag för anhållandet ... 306

8 *Jämförelser mellan grunderna för frihetsberövandet, beslut i åtalsfrågan och andra förhållanden* ... 308

8.1 Jämförelser mellan grunderna för frihetsberövandet, beslut i åtalsfrågan, påföljd och slag av brott ... 308
8.2 Jämförelser mellan frihetsberövandets varaktighet och andra förhållanden ... 313
8.3 Anhållna och häktade för brott med mindre än 4 års fängelse i straffskalan ... 317

9 *Utvecklingen av antalet anhållna och antalet dömda m. m. sedan 1965* ... 319

Tabell 2.1 Personer som förts till polisen i anledning av misstanke om brott. Polisenkäten ... 263
Tabell 2.2 Beslut om häktning m. m. efter anhållandet ... 264
Tabell 3.1 Sammanfattning av brottslighetens art vid anhållandet 266
Tabell 3.2 Brottslighetens art vid anhållandet och enligt domen/beslutet om åtalsunderlåtelse. Samtliga anhållna ... 267
Tabell 3.3 Brottslighetens art. Häktade ... 268
Tabell 4.1 Grunder för anhållandet ... 272
Tabell 4.2 Grunder för häktningsframställningen och häktningsbeslutet ... 274
Tabell 5.1 Sammanfattning av tabell 5.2, beslut i åtalsfrågan ... 277
Tabell 5.2 Beslut i åtalsfrågan ... 277
Tabell 5.3 Sammanfattning av påföljd m. m. i % ... 278
Tabell 5.4 Påföljd m. m. ... 279
Tabell 6.1 Kön ... 280
Tabell 6.2 Ålder ... 281
Tabell 6.3 Medborgarskap och kunskaper i svenska ... 281
Tabell 6.4 Familjeförhållanden ... 282
Tabell 6.5 Boendeförhållanden ... 282
Tabell 6.6 Anställningsförhållanden ... 283
Tabell 6.7 Utbildning ... 284
Tabell 6.8 Missbruk ... 284
Tabell 6.9 Tidigare belastning ... 285
Tabell 6.10 Vid anhållandet var den misstänkte etc. ... 286
Tabell 6.11 Anställnings- och bostadsförhållanden och förekomst av missbruk ... 287

Tabell 7.1 Varaktigheten av frihetsberövandet för personer som förts till polisen i anledning av misstanke om brott. Endast personer som inte anhållits. Polisenkäten. Kumulerade procenttal 289
Tabell 7.2 Tid till frigivandet för personer som förts till polisen misstänkta för brott och som frigivits utan att ha anhållits eller som anhållits och frigivits utan att ha begärts häktade 290
Tabell 7.3 Tid mellan anhållande och dom, eller för dem som frigavs dessförinnan, tid mellan anhållande och frigivande 292
Tabell 7.3.1 Procentuell fördelning på resp. rad 292
Tabell 7.3.2 Kumulerade procenttal på resp. rad 293
Tabell 7.3.3 Uppräknade tal 294
Tabell 7.4 Anledning till frigivning 296
Tabell 7.5 Misstänkta som frigivits men överförts till kriminalvårdsanstalt eller liknande 297
Tabell 7.6 Tid mellan gripande, 24:8 förhör och anhållande och tid mellan hämtande och anhållande. Kumulerade procenttal 298
Tabell 7.7 Tid från anhållande till åklagarens beslut i häktningsfrågan 299
Tabell 7.8 Tid från anhållande och häktningsframställning till domstolens första beslut i häktningsfrågan. Kumulerade procenttal 300
Tabell 7.9 Olika handläggningsskedens varaktighet. Häktade till huvudförhandlingens första dag utom fall med gemensam häktnings- och huvudförhandling 301
Tabell 7.10 Frist för väckande av åtal enligt beslut vid första särskilda häktningsförhandlingen och faktisk tid till åtalsbeslutet 302
Tabell 7.11 Veckodag för gripandet och hämtandet för dem som anhölls och andel häktningsframställningar vid olika veckodagar 303
Tabell 7.12 Tidpunkt på dygnet för gripandet/hämtandet för dem som anhölls 304
Tabell 7.13 Andel häktningsframställningar i procent av antalet anhållna med uppdelning efter tidpunkt på dygnet för gripandet/hämtandet 305
Tabell 7.14 Tidpunkt på dygnet för anhållandet 305
Tabell 7.15 Andel häktningsframställningar i procent av antalet anhållna med uppdelning efter tidpunkt på dygnet för anhållandet 306
Tabell 7.16 Tid i arbetsdagar resp. kalenderdagar från anhållandet till åklagarens beslut i häktningsfrågan 307
Tabell 8.1.1 Grund för anhållande och slag av brott. Procentuell fördelning per slag av brott 308

Tabell 8.1.2 Grund för anhållandet och slag av brott. Procentuell fördelning per grund 309
Tabell 8.2 Grunder för anhållandet, beslut i åtalsfrågan och påföljd. I procent av samtliga anhållna för resp. grund . . 310
Tabell 8.3 Brott vid anhållandet, beslut i åtalsfrågan, påföljd och förekomst av häktning 312
Tabell 8.4 Tid mellan hämtande/gripande och frigivande för dem som inte begärdes häktade och grunder för anhållandet 314
Tabell 8.5 Tid mellan anhållande och dom och grund för häktningsbeslutet. Häktade till domen 315
Tabell 8.6 Tid mellan anhållande och dom. Häktade till domen . 316
Tabell 8.7 Brott med mindre än 4 års fängelse i straffskalan utom brott mot liv och hälsa och anhållnings- och häktningsgrunderna recidivfara samt flykt- och recidivfara. Uppräknade antal 317
Tabell 8.8 Anhållna resp. häktade på grund av recidivfara för brott med mindre än 4 års fängelse i straffskalan 318
Tabell 9.1 Utvecklingen av antalet anhållna och antalet dömda m. m. sedan 1965 321
Tabell 9.2 Antalet misstänkta i brottsbalksmål 1971–1976 323
Tabell 9.3 Fördelningen mellan olika slag av brott enligt statistiken om för brott lagförda personer 1975 och enligt utredningens enkät beträffande anhållna och häktade 324

Diagram A1 Anhållna och häktningsframställningar, kvartalsvis, från 1973 261
Diagram A2 Utvecklingen av antalet anhållna och antalet dömda m. m. sedan 1965 320

1 Statistikens källor, befintligt material och utredningens undersökningar

1.1 Befintlig statistik avseende anhållande och häktning

Riksåklagaren publicerade 1974 en skrift benämnd "Häktning. Anhållande. En kartläggning".

Kvartalsvis redovisas inom åklagarväsendet statistik över antalet anhållna och antalet häktningsframställningar.[1] Dessa uppgifter hämtas från åklagarmyndigheternas anhållningsliggare. Uppgifterna bedöms ha god tillförlitlighet och omfattar samtliga anhållna, dock med undantag av anhållningsbeslut som fattats av åklagare på länsåklagarmyndigheterna. Detta antal uppskattas till mindre än 200 per år.

Kriminalvårdsstyrelsen publicerar bl. a. i sin årsstatistik uppgifter om beläggningen på häktena. Denna myndighet redovisar också vissa uppgifter om antalet intagningar på de allmänna häktena och på de polisarrester som förvaltas av kriminalvårdsstyrelsen.[2]

Inom rättsväsendets informationssystem insamlas bl. a. uppgifter om de personella tvångsmedlen från gripande till häktning. Detta system är dock f. n. inte utformat så att man därifrån kan hämta uppgifter om det totala antalet gripanden eller anhållanden under en viss tidsperiod. Statistiska centralbyrån har försöksvis bearbetat uppgifter ur RI om antalet häktningsframställningar men hittills gjorda erfarenheter pekar på att underlaget i denna del är behäftat med vissa brister. Utredningen har därför för att komplettera det statistiska underlaget helt varit hänvisad till att göra särskilda undersökningar.

1.2 Utredningens undersökningar

Utredningen har enligt sina direktiv haft till uppgift att fullständiga det föreliggande statistiska materialet om anhållande och häktning i förhållande till den kartläggning som riksåklagaren publicerat 1974. Särskilt framhölls att denna inte innehåller några uppgifter om i vilken omfattning de olika anhållnings- och häktningsgrunderna kommit till användning och att detta material i huvudsak heller inte utsäger något om den anhållnes eller häktades personliga förhållanden. Riksåklagarens kartläggning byggde på uppgifter som redan fanns registrerade i åklagarmyndigheternas diarier och anhållningsliggare.

[1] Uppgifter härom publiceras i riksåklagarens kvartals- och årsstatistik samt från och med 1975 även i rättstatistisk årsbok.

[2] Polisarrester som inte ligger i anslutning till allmänt häkte förvaltas av respektive polismyndighet.

I och med att bl. a. grunderna för anhållandet normalt över huvud taget inte dokumenterats har utredningen använt en annan metod. Denna bygger på ett frågeformulär avsett att under handläggningen av enskilda mål fyllas i för varje anhållande fram till dom i första instans eller tills dess att målet avgjordes genom beslut av åklagare.

De som blir anhållna utgör bara en del av det sammanlagda antalet personer som förs till polisen i anledning av misstanke om brott. För att kartlägga omfattningen härav har utredningen dessutom genomfört en enkät hos landets polismyndigheter rörande det totala antalet för brott misstänkta personer som gripits, hämtats eller medtagits till förhör.

1.2.1 *Enkäten till åklagarmyndigheterna*

Urvalet omfattade samtliga anhållna (verkställda anhållningsbeslut) på landets åklagarmyndigheter under tiden september till november 1975. Det totala antalet anhållna var under denna period enligt myndigheternas anhållningsliggare 6 887[3], vilket motsvarar något mer än en fjärdedel av samtliga anhållna år 1975. Antalet fall i den slutliga bearbetningen var 5 914. Bortfallet uppgick således till omkring 970 eller 14 %.

Enkätens omfattning framgår av bifogade frågeformulär med anvisningar (underbilaga 2). Enligt anvisningarna skulle avslutade ärenden insändas månadsvis. Så skedde också i stort sett. Ett relativt stort antal ärenden inkom emellertid efter det att enkäten avbröts den 31 maj 1976.

Allteftersom blanketterna sändes in granskades de först manuellt. Mer än hälften återsändes för komplettering därför att uppgifter var motsägelsefulla eller saknades helt.

Frågeformuläret innehöll identifieringsuppgifter för de anhållna. Utredningen har inte haft tillstånd att upprätta personregister i datalagens mening. Enligt denna lag anses ett personregister upprättat om det innehåller personuppgift som kan hänföras till den som avses med uppgiften. Med hänsyn till datalagen måste därför identifieringsuppgifterna på blanketten skäras bort före databearbetningen. Blanketten försågs istället med ett löpnummer med vars hjälp det var möjligt att hänföra en post i dataregistret till motsvarande blankett.[4] Vissa av de fel som upptäcktes vid den maskinella bearbetningen kunde därvid rättas till med ledning av uppgifterna på blanketten, men om det exempelvis inte framgick vilket beslut som fattats i åtalsfrågan, valde vi att låta ärendet utgå före tabellframställningen i och med att det inte var möjligt att göra någon ytterligare förfrågan till vederbörande åklagarmyndighet. Detta förhållande förklarar dock bara en mindre del av det totala bortfallet.

Enligt anvisningarna skulle utlämningsärenden inte ingå i undersökningen. Antalet sådana ärenden bedöms vara lågt och påverkar knappast bortfallsberäkningarna. Av de insända blanketterna ingick ett trettiotal ärenden som överförts för handläggning i annat land. Dessa har inte medtagits i databearbetningen. Så har heller inte skett i de 13 fall där den misstänkte avlidit.

Huvuddelen av bortfallet avsåg blanketter som aldrig redovisades till utredningen. Före databearbetningen åsattes blanketterna en kod som an-

[3] Efter korrigering med hänsyn till dubbelredovisningar, som beräknas till omkring ett hundratal fall. Se vidare avsnitt 1.2.3.

Genom att identifieringsuppgifterna på blanketten makulerats var det således inte möjligt att sedan hänföra uppgifter på blanketten till enskild person.

gav om ärendet härrörde från de 3 storstadsdistrikten eller från något av de övriga 83 lokala åklagarmyndigheterna. Det visade sig att bortfallet i Stockholm och Göteborg uppgick till 20 respektive 24 %. Däremot var bortfallet betydligt lägre i Malmö. För övriga myndigheter har uppgifter om antalet insända blanketter jämförts med uppgifter om antalet anhållna under perioden. Av denna jämförelse framgår att bortfallet varierade åtskilligt mellan olika myndigheter. Bortfallet synes emellertid inte vara så koncentrerat till någon viss typ av myndigheter att det av denna anledning skulle finnas skäl att misstänka några mera betydande systematiska fel. I huvudsak bedöms bortfallet ha förorsakats av tillfälligheter i hanteringen.

Andelen häktningsframställningar i förhållande till antalet anhållna under urvalsperioden uppgick till 31 %[5] men var i det databearbetade materialet något högre, 34 %. Härav kan antalet häktningsframställningar i bortfallet beräknas till 120 eller 13 %. Detta medför att medan bortfallet beträffande samtliga anhållna uppgick till 14 % beräknas det för de anhållna som begärdes häktade enbart ha uppgått till omkring 6 %.

Då enkäten avbröts, 6–9 månader efter anhållandet, var 11 %, ca 650 ärenden av det databearbetade materialet, inte avslutade på grund av att beslut ännu inte fattats i åtalsfrågan eller att domstolsförhandling ännu ej hållits. De oavslutade ärendena avsåg nästan enbart anhållna som inte var häktade. Andelen oavslutade ärenden verkar i stort sett rimlig i förhållande till vad som tidigare är känt i fråga om handläggningstiderna inom åklagarväsendet. Detta behöver dock inte utesluta att andelen oavslutade ärenden var högre i bortfallet. Risken för att en frågeblankett inte sänts in kan nämligen ha varit större i fråga om ärenden som inte avslutats då datainsamlingen avbröts, speciellt på myndigheter som saknat förteckning över insända blanketter.

Vad beträffar det databearbetade materialet har det i en rad avseenden varit möjligt att jämföra resultaten med riksåklagarens tidigare kartläggning. Skillnaderna jämfört med denna undersökning var genomgående små. De uppgifter där jämförelser varit möjliga avser sådan information som kanslipersonalen kan hämta i diariet och där tillförlitligheten redan av denna anledning bedöms vara god. Dessa uppgifter avser bl. a. avsnittet om kronologi samt beslut i åtalsfrågan och påföljd. Brottsligheten vid anhållandet framgår av anhållningsliggaren och brotten enligt domen/beslutet om åtalsunderlåtelse av diariet. I vissa fall kan problem ha förekommit att hänföra ett brott till rätt brottsgrupp på blanketten. I fråga om brottsligheten enligt domen etc. kan tillförlitligheten möjligen ha påverkats av att denna uppgift i relativt stor utsträckning föranledde kompletterings i efterhand.

Av grunderna är den enda som finns dokumenterad grunden för häktningsframställningen, av vilka en kopia skall ligga i akten. Av personliga förhållanden framgår ålder och kön av diariet. Övriga uppgifter härom dokumenteras i förekommande fall i personundersökningen. Personundersökning finns normalt bara tillgänglig i akten tills domen vunnit laga kraft. I synnerhet beträffande sådana uppgifter som inte finns dokumenterade eller lättillgängliga måste man räkna med en något lägre tillförlit-

[5] Uppgifter saknas beträffande andelen häktningsframställningar just under urvalsperioden men andelen uppgick till 31 % såväl under tredje och fjärde kvartalet som genomsnittligt för år 1975.

lighet, speciellt om lång tid förflutit fram till dess att en uppgift fyllts i, t. ex. om detta skett först sedan blanketten återsänts för komplettering. Beträffande personliga förhållanden påverkas också tillförlitligheten av att förhållandevis många utnyttjade möjligheten att svara "ej känt". Endast beträffande uppgiften angående tidigare belastning synes detta ha inneburit någon mera allvarlig begränsning av materialets användbarhet.

1.2.2 *Enkäten till polismyndigheterna*

För att kartlägga det totala antalet personer som förts till polisen på grund av misstanke om brott har utredningen genomfört en enkät till landets samtliga polismyndigheter. Enkätens omfattning och uppläggning framgår av missiv och enkätformulär, vilka intagits i underbilaga 1. Enkäten till polismyndigheterna omfattade samma period som enkäten till åklagarmyndigheterna, september till november 1975.

Svar erhölls från samtliga polismyndigheter. Det totala antalet gripna och hämtade eller medtagna till förhör uppgick under perioden till 18 054. Polisenkäten omfattade inte fall av verkställighet av beslut om anhållande i den misstänktes frånvaro. Det är därför helt naturligt att antalet anhållna enligt polisenkäten var lägre än enligt åklagarväsendets statistik, 6 254 jämfört med 6 987. Antalet gripna som var anhållna i sin frånvaro uppgick enligt enkäten till åklagarmyndigheterna till 16 %, vilket motsvarar ungefär 1 100 fall under urvalsperioden. Antalet anhållna enligt polisenkäten var således högre än antalet anhållna i sin närvaro enligt åklagarenkäten, ungefär 5 900. Skillnaden förklaras sannolikt till en stor del av att i polisenkäten medtagits misstänkta, som gripits på grund av någon aktuell brottslighet, senare under handläggningen befunnits redan vara anhållna i sin frånvaro.

Beträffande de ej anhållna skulle i polisenkäten anges varaktigheten av frihetsberövandet. Så har också skett men för några mindre myndigheter har det inte varit möjligt att i efterhand rätta till bristerna vid redovisningen av denna uppgift. Bortfallet på grund härav var emellertid inte större än något hundratal fall.

Såsom framgick av anvisningarna omfattade enkäten enbart personer som förts till polisen i anledning av misstanke om brott. Möjligen kan det i detta hänseende finnas en risk att siffrorna i enkäten blivit för höga genom att även sådana personer redovisats som förts till polisen med stöd av annan lagstiftning. En stor grupp utgörs härvid av personer som omhändertagits p. g. a. fylleri. Risken för sådan överskattning bedöms dock som låg.

Enligt anvisningarna skulle dubbelredovisning inte ske av någon som exempelvis hämtats till förhör och som senare förklarats gripen. Däremot kan möjligen viss dubbelräkning förekomma genom att personer som gripits och medräknats i ett polisdistrikt överförts och medräknats även i ett annat polisdistrikt.

Såvitt utredningen har sig bekant har inte tidigare redovisats uppgifter om det totala antalet gripanden etc., åtminstone inte för annat än ensta-

ka distrikt. Det har därför inte varit möjligt att verifiera resultatet av polisenkäten.

1.2.3 *Urval och uppräkning*

Med hänsyn till den långa uppföljningstiden efter anhållandet var det nödvändigt att koncentrera urvalet till 3 på varandra följande månader. Från statistisk synpunkt hade det varit önskvärt att istället göra ett urval under varje månad för att få uppgifter som är representativa för ett helt år.

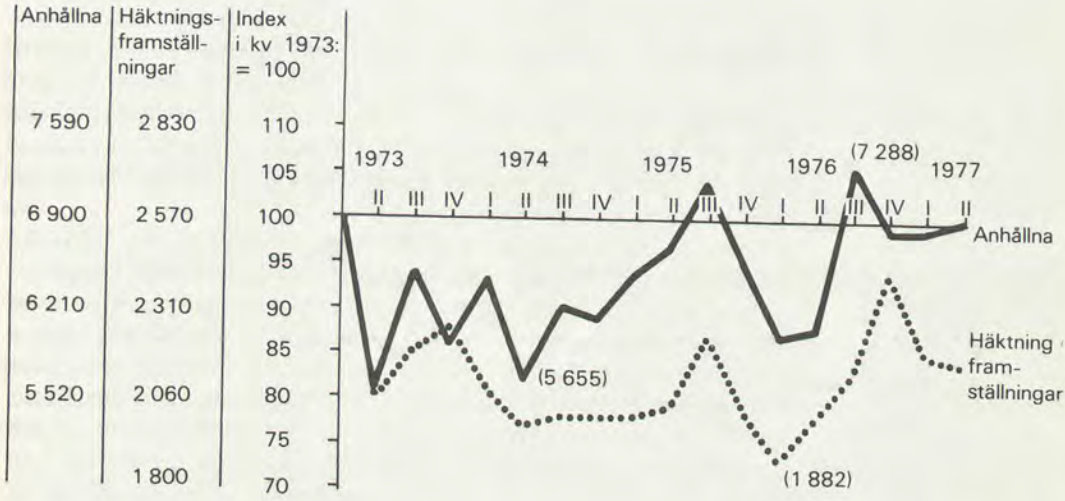

Diagram A1 Anhållna och häktningsframställningar, kvartalsvis, från 1973

Det framgår av diagram A 1 att antalet anhållna och antalet häktningsframställningar varierar kvartal för kvartal. Under de 4 sista åren har både antalet anhållna och antalet häktningsframställningar varit högre under kvartal III än under kvartal II. Man kan dock knappast i övrigt urskilja någon mera genomgående säsongvariation. Det var dessutom en relativt stor skillnad mellan olika år.

Det är känt att det förekommer säsongvariationer för olika typer av brott. Det kan medföra att undersökningsresultaten vad gäller vissa av brotten med markant säsongvariation inte är representativa för hela år 1975. Risken härför minskar emellertid i den mån redovisningen omfattar en större grupp av brott – tillgrepp av båt redovisas t. ex. enbart i den större gruppen tillgrepp av fortskaffningsmedel – givetvis under förutsättning att säsongvariationerna inte är likartade för alla brotten i en brottsgrupp.

Tidigare har konstaterats att utredningens resultat väl sammanfaller med de resultat som presenterades i riksåklagarens tidigare kartläggning, som vad gäller de häktade avsåg ett urval av häktningsframställningarna under ett helt år, 1972. Detta utesluter givetvis ändå inte att resultatet skulle ha blivit annorlunda om utredningens urval kunnat göras från hela år 1975. Jämförelse med den tidigare kartläggningen kan dessutom bara göras för en del av undersökningsresultaten. Sammanfattningsvis bedöms

urvalet ändå kunna ge en god bild av förhållandena för hela år 1975. Härför talar också det förhållandet att urvalet i absoluta tal var relativt stort.

I tabellerna redovisas det statistiska underlaget i form av antalet fall i urvalet. Därjämte redovisas i flertalet tabeller beräknade totalantal för hela 1975 med utgångspunkt från det totala antalet anhållna detta år.

Enligt riksåklagarens statistik uppgick antalet anhållna 1975 till 26 962. Häri ingår inte antalet anhållna enligt länsåklagarmyndigheternas anhållningsliggare, ca 160 år 1975. Däremot förekommer viss dubbelräkning genom att anhållna som överförs till annan myndighet innan beslut fattats om häktningsframställning/frigivning även förs in i den mottagande myndighetens anhållningsliggare. Omfattningen av sådan dubbelräkning kan att döma av en särskild redovisning för 3 månader från flertalet myndigheter beräknas uppgå till 2 % motsvarande omkring 400 fall. Antalet anhållna 1975 beräknas med ledning härav uppgå till 26 700. Enligt riksåklagarens statistik uppgick vidare antalet häktningsframställningar 1975 till 8 297. Efter tillägg av häktningsframställningar som avlåtits av åklagare på länsåklagarmyndigheterna beräknas det totala antalet häktningsframställningar 1975 till 8 350.

Som tidigare framgått var bortfallet högre för anhållna som frigavs än för anhållna som begärdes häktade. Denna brist i urvalet kan kompenseras genom att vid exempelvis redovisning av beslut i åtalsfrågan för samtliga anhållna först göra en separat uppräkning för anhållna som frigavs och anhållna som begärdes häktade och därefter summera dessa båda grupper. Med hänsyn till skillnaderna i bortfallet har uppräkningstalen som beräknats separat för varje tabell uppgått till storleksordningen 4,8 för anhållna som frigavs och 4,2 för anhållna som begärdes häktade. I en del tabeller där det inte bedömts lika angeläget med en exakt redovisning har uppgifter hämtats direkt från den totala fördelningen i urvalet. Skillnaderna jämfört med en separat uppräkning bedöms inte uppgå till mer än någon eller några enstaka procentenheter.

Vad gäller uppgiften om antalet i urvalet kan nämnas att det strax efter ett första relativt omfattande tabelluttag i augusti 1975 ytterligare mer än 80 blanketter redovisades till utredningen. Dessa fall har medtagits i de efterföljande tabelluttagen men däremot har vi inte enbart av denna anledning framställt någon ny version.

Personer som anhållits mer än en gång under urvalsperioden redovisas i denna undersökning som ett fall för varje anhållande. Antalet fall i vilka det framkom att den misstänkte varit anhållen mer än en gång i samma mål var 4 %. Dessa fall motsvaras av 2 eller flera blanketter endast om det förekom mer än ett anhållande under själva urvalsperioden. Utredningen har inte eftersträvat någon detaljerad kartläggning av antalet individer i urvalet. Detta sammanhänger med att utredningen inte haft tillstånd att upprätta personregister.

Vid uppräkning av det totala antalet fall i polisenkäten, 18 054, har beaktats att antalet anhållna under urvalsperioden uppgick till något mer än en fjärdedel, 25,8 %, av det totala antalet anhållna under år 1975. Med denna utgångspunkt har det totala antalet misstänkta som förts till polisen för förhör under år 1975 beräknats uppgå till 70 000.

2 Ingripanden med anledning av misstanke om brott

På grundval av enkäten till polismyndigheterna kan det totala antalet personer som förts till polisen i anledning av misstanke om brott beräknas uppgå till omkring 70 000. Av dessa var knappt hälften eller 48 % gripna, 16 % hämtades till förhör och 37 % medtogs till förhör (tabell 2.1). Totalt blev ungefär en tredjedel anhållna. Av de gripna anhölls 59 %, av dem som hämtades till förhör 33 % och av dem som medtogs till förhör endast 2 %.

Det totala antalet verkställda anhållningsbeslut 1975 var 26 700. Härav var omkring 4 300 anhållna i sin frånvaro.

Tabell 2.1 Personer som förts till polisen i anledning av misstanke om brott. Polisenkäten

Beslut	Gripna		Hämtade till förhör		Medtagna till förhör		Totalt	
	Uppräknat antal	%	Uppräknat antal	%	Uppräknat antal	%	Uppräknat antal	%
Frigiven	13 500	41	7 300	67	25 100	98	45 900	66
I procent av totalt antal frigivna	30		16		55		101	
Anhållen	19 900	59	3 600	33	600	2	24 100[a]	34
I procent av totalt antal anhållna	83		15		3		101	
Summa	33 400	100	10 900	100	25 700	100	70 000	100
I procent av samtliga	48		16		37		101	
Antal i urvalet	8 605		2 747		6 588		17 940	

[a] Härtill kommer fall av verkställighet av anhållningsbeslut i den misstänktes frånvaro. Det totala antalet anhållna 1975 uppgick till 26 700.

I tabell 2.2 redovisas beslut om häktning m. m. efter anhållandet. Av samtliga anhållna blev 18 350, 69 %, frigivna och 8 350, 31 %, begärdes häktade. I det följande anges inom parentes motsvarande resultat vid riksåklagarens kartläggning avseende år 1972. 8 % av häktningsframställningarna återkallades (RÅ 8 %). Flertalet av de vidhållna häktningsframställningarna behandlades av tingsrätten vid särskild häktningsförhandling, men i 6 % av fallen (RÅ 5 %) hölls huvudförhandling direkt.

Av samtliga vidhållna häktningsframställningar ogillades 14 %, 13 % av

Tabell 2.2 Beslut om häktning m. m. efter anhållandet

	Samtliga anhållna		Samtliga häktnings-framställ-ningar %	Vidhållna häktningsframställningar			Häktade vid särskild häktnings-förhandling och häktade till huvud-förhandlingens första dag %
	Uppräknat antal	%		Särskild häktnings-förhandling %	Gemensam häktnings- och huvud-förhandling %	Totalt %	
Frigivna, häktnings-framst. ej avlåten	18 350	69					
Häktningsframst. avlåten men åter-kallad	650	2	8				
Häktningsframställ-ningen ogillad							
Särskild häkt-ningsförhand-ling	970	4	13	13		14	
Gemensam häkt-nings- och hu-vudförhandling	140	1	(1 110)		29	(1 110)	
Häktad men häkt-ningen hävd före ev. huvudförhand-ling	510						
Häktad men häkt-ningen hävd före dom utom fall enligt ovan	200						3
Häktad tills domen meddelats men fri-given enl. denna	1 510						
Häktad tills domen meddelats, kvar i häkte enl. domen	3 970	25 (6 590)	79 (6 590)	87 (6 250)		86 (6 590)	26 69
Häktad enl. domen vid gemensam häktnings- och huvudförhand-ling	340				71		
Målet avslutat, fort-farande frihets-berövad	60						1
Summa	26 700	101	100 (8 350)	100 (7 220)	100 (480)	100 (7 700)	99 (5 740)
Antal i urvalet	5 907		2 015	1 741	117	1 858	1 385

[1] Enligt domstolsverkets statistik uppgick antalet mål med särskild häktningsförhandling 1975 till 4 981. Med ledning härav kan antalet personer per häktningsförhandling beräknas uppgå till i genomsnitt 1,25.

dem som behandlades av tingsrätten vid särskild häktningsförhandling (RÅ 12 %) och 29 % av dem som behandlades vid gemensam häktnings- och huvudförhandling. Antalet häktade uppgick till totalt omkring 6 590, vilket motsvarar 25 % av samtliga anhållna och 79 % av samtliga häktningsframställningar. Härav häktades 6 250[1] vid särskild häktningsförhandling.

För 7 % av dem som häktades vid särskild häktningsförhandling hävdes häktningen före huvudförhandlingens första dag (RÅ 6 %). För 3 % av dem som förblev häktade tills huvudförhandlingen inletts hävdes häktningen innan dom meddelats, 26 % frigavs enligt domen, 69 % hade att kvarbli i häkte tills domen vunnit laga kraft och 1 %, huvudsakligen häktade som förordnats undergå rättspsykiatrisk undersökning, var då enkäten avbröts 6–9 månader efter anhållandet ännu inte dömda.

Antalet av de anhållna år 1975 som förordnats undergå rättspsykiatrisk undersökning före dom kan enligt enkäten till åklagarmyndigheterna beräknas till totalt 700, varav flertalet eller omkring 500 var häktade. I förhållande till samtliga häktade uppgick andelen som förordnats undergå rättspsykiatrisk undersökning till 8 % (RÅ 9 %)[2].

Antalet reseförbud kan enligt enkäten till åklagarmyndigheterna beräknas till omkring 400 år 1975. Härav fattades 180 beslut av åklagaren (RÅ 180) och 220 av rätten (RÅ 150). I ungefär 140 fall meddelade rätten reseförbud istället för att i enlighet med åklagarens yrkande besluta om häktning vid den första särskilda häktningsförhandlingen. De övriga av reseförbuden som meddelats av rätten, omkring ett åttiotal fall, avsåg misstänkta som varit häktade men som fick reseförbud samtidigt som häktningen hävdes.

[2] Enligt socialstyrelsens statistik uppgick det totala antalet rättspsykiatriska utlåtanden år 1975 till 658, varav 529 avsåg häktade och 129 frifotingar.

3 Brottslighetens art

I tabell 3.2 redovisas brotten vid anhållandet och enligt domen respektive beslutet om åtalsunderlåtelse för samtliga anhållna och i tabell 3.3 redovisas motsvarande uppgifter för de häktade. Resultatet i vad avser brottsligheten vid anhållandet sammanfattas i tabell 3.1.

Tabell 3.1 Sammanfattning av brottslighetens art vid anhållandet

Brottsgrupp	Samtliga anhållna		Samtliga häktade		Andel av de anhållna som häktades %
	Uppräknat antal	%	Uppräknat antal	%	
Våldsbrott	3 600	13	900	14	25
Förmögenhetsbrott	18 280	69	4 130	61	23
Narkotikabrott	2 450	9	880	13	36
Annat brott	1 520	6	480	7	12
Kombinationer av vålds-, förmögenhets- och narkotikabrott	820	3	340	5	42
Summa	26 670	100	6 730	100	25

Den helt dominerande brottsgruppen var förmögenhetsbrott. De mest frekventa brotten var härvid grov stöld och grovt häleri som var huvudbrottet för 8 670 av de anhållna, stöld och häleri, 4 960, och tillgrepp av fortskaffningsmedel, 2 520[1]. Summan för dessa 3 brottstyper blir 16 150, vilket motsvarar 60 % av samtliga anhållna. Summan för samtliga övriga förmögenhetsbrott var 9 %.

I procent av samtliga anhållna uppgick andelen som var misstänkta för grov stöld och grovt häleri till 33 %. 770 eller 3 % var misstänkta för rån

[1] Om på blanketten angivits mer än en typ av förmögenhetsbrott respektive våldsbrott redovisas i tabellerna 3.2 och 3.3 endast det grövsta av dessa (dvs. det som anges överst i tabellerna). Det totala antalet fall i vilka mer än en av de 22 brottstyperna på blanketten förkryssats var vid anhållandet 18 % och vid domen/beslutet om åtalsunderlåtelse 24 %. Mer än 2 brottstyper förkryssades i 3 respektive 8 % av fallen. Oftast var det emellertid fråga om mer än en typ av förmögenhetsbrott eller våldsbrott. Andelen fall i vilka angivits brott hörande till mer än en brottsgrupp var som framgår av tabell 3.1 3 % vid anhållandet och 5 % vid domen/beslutet om åtalsunderlåtelse.

Tabell 3.2 Brottslighetens art vid anhållandet och enligt domen/beslutet om åtalsunderlåtelse. Samtliga anhållna

	Brott vid anhållandet			Brott enligt domen/beslutet om åtalsunderlåtelse			Andel av de anhållna som häktades
	Uppräknat antal		%	Uppräknat antal		%	
Mord, dråp	200			50			50
Våldtäkt, våldförande	240			90			33
Grov misshandel, inkl. vållande till annans död	460	900	3	220	360	2	43
Olaga hot	1 410	1 410	5	640	640	4	21
Misshandel, våld mot tjm	1 060			730			14
Annat vålds- el. sedlighetsbrott	230	1 290	5	190	920	5	35
Rån	770			330			47
Grov stöld, grovt häleri	8 670			5 310			23
Grovt bedrägeri	480			350			42
Grov förskingring	0	9 920	38	20	6 010	33	
Stöld, häleri	4 960			4 380			20
Tillgrepp av fortskaffningsmedel (även grovt)	2 520			1 520			14
Bedrägeri	680			450			22
Förskingring	50			20			–
Annat förmögenhetsbrott	150	8 360	31	280	6 650	36	13
Narkotikabrott, även grovt	2 450		9	1 920	1 920	10	36
Skatte- eller valutabrott	100			10			
Rattfylleri[a]	190			150			30
Förfalskning, mened, annat brott[a]	1 230	1 520	6	1 040	1 200	7	32
Vålds- och förmögenhetsbrott endera eller båda grova	190			90			42
Vålds- och förmögenhetsbrott, övriga fall	210			210			33
Narkotika- och våldsbrott	10			10			
Narkotika- och förmögenhetsbrott	380			420			45
Narkotika-, vålds- och förmögenhetsbrott	0			–			
Skattebrott i komb. med annat brott	30	820	3	40	770	3	
Summa	26 670	100	100	18 470	100	100	25
Antal i urvalet	5 905			4 092			1 623

[a] Vid kombination med något av brotten ovan räknas det i tabellen först angivna brottet som huvudbrott.

och 480 eller 2 % för grovt bedrägeri. Den totala andelen av de anhållna som var misstänkta för grova förmögenhetsbrott uppgick således till 38 %.

Av våldsbrotten dominerade vid anhållandet olaga hot, 1 410 fall, och därnäst misshandel, 1 060 fall. Sammanlagt ungefär 900 eller 3 % anhölls för grova våldsbrott (mord, dråp, våldtäkt, våldförande samt grov misshandel). Den sammanlagda andelen som anhölls för våldsbrott var 13 %.

Av samtliga anhållna blev en fjärdedel eller 25 % häktade. Andelen häktade varierade inte oväntat mellan olika slag av brott. En hög andel

Tabell 3.3 Brottslighetens art. Häktade

	Brott vid anhållandet			Brott enligt domen/beslutet om åtalsunderlåtelse		
	Uppräknat	antal	%	Uppräknat	antal	%
Mord, dråp	100			40		
Våldtäkt, våldförande	80			60		
Grov misshandel inkl. vållande till annans död	200	380	6	150	250	4
Olaga hot	290	290	4	260	260	4
Misshandel, våld mot tjm	150			200		
Annat vålds- el. sedlighetsbrott	80	230	4	70	270	4
Rån	360			230		
Grov stöld, grovt häleri	2 030			1 850		
Grovt bedrägeri	200			180		
Grov förskingring	0	2 590	39	10	2 270	36
Stöld, häleri	990			1 120		
Tillgrepp av fortskaffningsmedel (även grovt)	360			310		
Bedrägeri	150			170		
Förskingring	20			0		
Annat förmögenhetsbrott	20	1 540	23	50	1 650	26
Narkotikabrott, även grovt	880	880	13	820	820	13
Skatte- eller valutabrott	30			0		
Rattfylleri[a]	60			70		
Förfalskning, mened, annat brott[a]	390	480	7	390	460	7
Vålds- och förm.-brott endera eller båda grova	80			70		
Vålds- och förm.-brott, övriga fall	70			80		
Narkotika- och våldsbrott	0			0		
Narkotika- och förmögenhetsbrott	170			200		
Narkotika-, vålds- och förmögenhetsbrott	0			0		
Skattebrott i komb. med annat brott	20	340	5	30	380	6
Summa	6 730		101	6 360		100
Antal i urvalet	1 622			1 537		

[a] Vid kombination med något av brotten ovan räknas det i tabellen först angivna brottet som huvudbrott.

häktade förekom för dem som var misstänkta för grova våldsbrott, 42 %, och för dem som var misstänkta för förmögenhetsbrott i kombination med vålds- och/eller narkotikabrott, 41 %. Andelen häktade var också re-

lativt hög för dem som var misstänkta för narkotikabrott enbart, 36 %. Av dem som anhölls misstänkta för enkla våldsbrott blev å andra sidan endast 19 % häktade. Andelen häktade var härvid än lägre, 14 %, för dem som misstänktes för enkel misshandel, och något högre, 21 %, för dem som misstänktes för olaga hot.

Av dem som enbart var misstänkta för förmögenhetsbrott var andelen häktade av de anhållna högst för dem som var misstänkta för rån, 47 %, och grovt bedrägeri, 42 %. Av dem som var misstänkta för grov stöld blev 23 % häktade och av dem som var misstänkta för enkel stöld blev en nästan lika stor andel eller 20 % häktade. Däremot var andelen häktade för den relativt stora grupp som anhölls misstänkta för tillgrepp av fortskaffningsmedel endast 14 %, sannolikt sammanhängande med att de misstänkta för detta brott omfattade en relativt hög andel ungdomar under 18 år.

De här beskrivna skillnaderna beträffande andelen häktade medförde att fördelningen av brott vid anhållandet för dem som häktades avvek något från genomsnittet för samtliga anhållna. Av dem som häktades var det sålunda något färre eller 61 % som anhölls för förmögenhetsbrott jämfört med som ovan framgått 69 % av samtliga anhållna och 13 % för narkotikabrott jämfört med 9 % av samtliga anhållna.

Ovan har uppgifter redovisats om brottslighetens art med utgångspunkt från de brott som föranledde anhållandet. Det framgår av tabell 3.2 och 3.3 att den relativa förekomsten av olika brott var i stort sett densamma vid domen respektive beslutet om åtalsunderlåtelse som vid anhållandet, i synnerhet om man ser till brottsgrupperna i stort. Andelen som anhölls p. g. a. misstanke om förmögenhetsbrott var sålunda lika stor som andelen som dömts eller fått åtalsunderlåtelse för enbart förmögenhetsbrott, 69 %. Inom gruppen förmögenhetsbrott skedde dock en viss förskjutning så att andelen som var misstänkta för grova brott minskade från 38 % vid anhållandet till 33 % vid domen/beslutet om åtalsunderlåtelse, medan andelen som var misstänkta för enkla förmögenhetsbrott ökade från 31 % vid anhållandet till 36 % enligt domen.

I RÅ:s kartläggning 1972 redovisades brott enligt domen för dem som var häktade till huvudförhandlingens första dag fördelade på 4 olika grupper. Vid flera brott skulle härvid enligt anvisningarna huvudbrottet anges. Som framgår nedan gav de båda undersökningarna i stort sett likartat re-

	RÅ:s kartläggning 1972 %	Utredningens enkät %
Våldsbrott	12	12
Förmögenhetsbrott	66	62
Narkotikabrott	10	13
Annat brott	9	7
Vålds- och förmögenhetsbrott		2
Narkotika- och förmögenhetsbrott		3
	101	99

sultat. Jämförelsens utfall beror på vilket brott som tolkas som huvudbrott i fall med mer än en typ av brott. Andelen av de häktade som dömts för narkotikabrott synes ha ökat medan andelen häktade som dömts för förmögenhetsbrott möjligen minskat något eller i vart fall inte ökat.

Rikspolisstyrelsen redovisar på grundval av uppgifter från polisdistrikten uppgifter om antalet anhållna och antalet häktade som misstänkts för narkotikabrott.

	Rikspolisstyrelsens uppgifter för 1975	Utredningens enkät[a]
Anhållna	2 602	2 870
Häktade	1 159	1 050

[a] Häri har även medräknats de som var misstänkta för narkotikabrott i kombination med annat brott.

De siffror som erhålls efter uppräkning av utredningens kartläggning är således något högre än rikspolisstyrelsens uppgifter beträffande de anhållna och något lägre beträffande de häktade. Skillnaderna måste dock ändå betraktas som små med beaktande av att det är fråga om två helt olika källor.

4 Grunder för frihetsberövandet

4.1 Grunder för anhållandet

Grunderna för anhållandet redovisas i tabell 4.1. I totalt 55 % av anhållningsbesluten angavs enbart 1 grund. De härvid förekommande grunderna anges nedan i procent av samtliga anhållningsbeslut.

	%
Kollusionsfara	27
Recidivfara	14
"Ej fulla skäl" (RB 24:5 st. 2)	9
Flyktfara	2
Övriga grunder	3
Summa	55

I fall med mer än 1 anhållningsgrund dominerade kombinationen kollusions- och recidivfara, 18 % av samtliga beslut, och därnäst kom varianten med samtliga av de tre särskilda förutsättningarna flykt-, kollusions- och recidivfara, 10 %. Flykt- och recidivfara förekom i drygt 7 % av fallen och flykt- och kollusionsfara i knappt 5 % av fallen. Av återstående 5 % svarade kombinationen "icke stadigt hemvist jämte ett eller flera andra skäl" för ungefär hälften eller nära 3 % av samtliga beslut.[1] Av de tre särskilda förutsättningarna i RB 24:1 st. 1 åberopades kollusionsfara, ensamt eller i kombination med annan grund, i 60 % av anhållningsbesluten, recidivfara i 50 % och flyktfara i 24 % av anhållandena.

Det rådde som framgår av tabell 4.1 betydande skillnader i anhållningsgrunder mellan dem som frigavs och dem som begärdes häktade. Den mest slående skillnaden avsåg frekvensen för grunden recidivfara. Av de särskilda förutsättningarna i RB 24:1 st. 1 hade recidivfara angivits i 38 % av fallen där den anhållne frigavs medan för dem som begärdes häktade frekvensen för recidivfara var nästan fördubblad eller 72 %. Sett till fall med enbart en grund var skillnaden minst lika markant för grunden kollusionsfara, som angavs för 37 % av dem som frigavs men endast för 8 % av dem som begärdes häktade (och knappt 4 % för dem som förblev häktade till domen och som skulle bli kvar i häkte tills domen vunnit laga

[1] Denna uppgift framgår ej av tabell 4.1 (jämför not a).

Tabell 4.1 Grunder för anhållandet.

Angiven grund/ angivna grunder	Grunder för anhållandet		Härav frigivna %	Häktnings-fram-ställning avlåten %
	Uppräknat antal	%		
RB 24:1 st. 1				
Endast 1 grund				
Flyktfara	550	2	2	2
Kollusionsfara	7 490	27	37	8
Recidivfara	3 570	14	11	19
2 grunder				
Flykt- och kollusionsfara	1 210	5	5	4
Flykt- och recidivfara	1 930	7	5	12
Kollusions- och recidivfara	4 880	18	17	22
Samtliga 3 grunder				
Flykt-, kollusions- och recidivfara	2 660	10	6	19
Summa	22 290	83	83	86
Övriga grunder[a]				
RB 24:1 st. 2 "icke stadigt hemvist"	1 030	4	2	8
RB 24:1 st. 3 "fängelse minst 2 år"	410	2	1	3
RB 24:2 "okänd identitet"	490	2	2	2
RB 24:5 st. 2 "ej fulla skäl"	2 410	9	13	2
RB 25:9 "överträtt reseförbud"	50	0	0	0
Summa	4 390	17	18	15
Totalt	26 680	100	101 (18 350)	101 (8 350)
Antal i urvalet				
Grund angiven		5 802	3 820	1 982
Grund ej angiven		36	23	13
Summa		5 838	3 843	1 995
Antal angivna grunder				
1	14 640	55	65	35
2 eller flera[b]	12 060	45	35	65
Summa	26 700	100	100	100
Sammanlagd förekomst av respektive grund[c]				
Flyktfara	6 350	24	18	37
Kollusionsfara	16 240	60	64	53
Recidivfara	13 040	50	38	72

[a] Vid flera grunder redovisas ett fall under rubriken "övriga grunder" även om samtidigt angivits någon av grunderna flykt-, kollusions- eller recidivfara. Om mer än 1 av de övriga grunderna angivits redovisas fallet under den först angivna (i den ordning grunderna är förtecknade i tabellen).

[b] Inklusive kombinationer av RB 24:1 st. 1 med annan grund.

[c] Utom fall där andra grunder åberopats än 24:1 st. 1.

kraft). Skillnaderna minskar emellertid betydligt om man jämför den totala förekomsten av grunden kollusionsfara, 64 % för dem som frigavs och 53 % för dem som begärdes häktade. För dem som begärdes häktade förekom således kollusionsfara vanligen i kombination med annan grund. För dem som begärdes häktade var det över huvud taget vanligare att mer än 1 grund för anhållandet åberopades – 65 % av besluten jämfört med 35 % av anhållningsbesluten för dem som inte begärdes häktade.

Det kan slutligen noteras att RB 24:5 st. 2 "ej fulla skäl" angavs som anhållningsgrund för 13 % av dem som frigavs men enbart för 2 % av dem som senare begärdes häktade.

I de fall flykt-, kollusions- och recidivfara angivits som grund för anhållningsbeslutet eller häktningsframställningen angavs i enkäten även vilka närmare omständigheter som legat till grund för bedömningen. Någon redovisning av resultatet av denna del av enkäten lämnas inte i denna rapport. Skälen härför är att en redovisning av detta avsnitt blir relativt omfattande samtidigt som vi bedömt att det knappast innehåller något av nämnvärt allmänt intresse. Utredningen har inte heller haft anledning att utnyttja resultatet beträffande de redovisade omständigheterna för sina senare överväganden angående utformningen av de särskilda anhållnings- och häktningsförutsättningarna.

4.2 Grunder för häktningsframställningen

Grunderna för häktningsframställningen redovisas i tabell 4.2. I denna tabell redovisas även grunderna för häktningsbeslutet. Av tabellerna 4.1 och 4.2 framgår att i stort sett samma grunder tillämpades vid häktningsframställningen som vid anhållandet av dem som senare begärdes häktade. De skillnader som ändå kan urskiljas ansluter sig till de allmänna tendenserna: ju längre handläggningen fortskrider desto mindre betydelse får kollusionsfaran och desto större betydelse får recidivfaran som grunder för frihetsberövandet. Kollusionsfara förekom sålunda i 46 % av häktningsframställningarna jämfört med 53 % vid anhållandet av motsvarande personer. Recidivfara som ensam grund åberopades i 25 % av häktningsframställningarna jämfört med 19 % vid anhållandet av de personer som senare begärdes häktade.

Av det totala antalet häktningsframställningar återkallades 8 %. Skillnaderna beträffande åberopade grunder mellan återkallade häktningsframställningar och genomsnittet för samtliga häktningsframställningar var betydande.[2] Fördelningen över grunderna påminde i stället mer om den som gällde vid anhållandet av dem som inte begärdes häktade. I fråga om de återkallade häktningsframställningarna dominerade sålunda kollusionsfara, som förekom som ensam grund i 36 % av de återkallade framställningarna och i ytterligare 32 % i kombination med en eller båda av de övriga särskilda förutsättningarna i RB 24:1 st. 1.

Av de vidhållna häktningsframställningar som behandlades vid särskild häktningsförhandling ogillades 13 %[3].

[2] Det absoluta antalet återkallade häktningsframställningar i urvalet i vilka grunderna för framställningen fanns angivna var 139. Det låga antalet medför att osäkerheten är större än vid en beskrivning av grunderna för samtliga häktningsframställningar.

[3] Det absoluta antalet i urvalet i vilka grunderna för framställningen fanns angivna var 216.

Tabell 4.2 Grunder för häktningsframställningen och häktningsbeslutet.

Angiven grund/ angivna grunder	Grunder för häktningsframställningen					Grunder för häktningsbeslutet[e]	
	Totalt		Härav återkallad %	Ogillad %	Bifallen %	Uppräknat antal	%
	Uppräknat antal	%					
RB 24:1 st. 1							
Endast 1 grund							
Flyktfara	220	3	4	2	3	210	3
Kollusionsfara	500	6	36	11	3	210	3
Recidivfara	2 090	25	18	30	25	1 990	32
2 grunder							
Flykt- och kollusionsfara	230	3	2	3	3	200	3
Flykt- och recidivfara	1 200	14	6	13	15	890	14
Kollusions- och recidivfara	1 540	18	22	21	18	990	16
Samtliga 3 grunder							
Flykt-, kollusions- och recidivfara	1 540	19	8	17	20	930	15
Summa	7 320	88	96	97	87	5 420	86
Övriga grunder[a]							
RB 24:1 st. 2 "icke stadigt hemvist"	670	8	3	3	9	530	9
RB 24:1 st. 3 "fängelse minst 2 år"	280	3	2	1	4	220	4
RB 24:2 "okänd identitet"	50	1	–	–	1	40	1
RB 25:9 "överträtt reseförbud"	30	0	–	–	0	20	0
Summa	1 030	12	5	4	14	810	14
Totalt	8 350	100	101 (650)	101 (970)	101 (6 730)[d]	6 230	100
Antal i urvalet							
Grund angiven		1 898	139	216	1 543		1 424
Grund ej angiven		97	16	15	82		68
Summa		1 995	155	231	1 625		1 492
Antal angivna grunder							
1	3 240	39	60	45	36	2 810	45
2 eller flera[b]	5 110	61	40	55	64	3 440	55
Summa	8 350	100	100	100	100	6 250	100
Sammanlagd förekomst av respektive grund[c]							
Flyktfara	3 190	38	20	35	41	2 230	36
Kollusionsfara	3 810	46	68	51	43	2 330	37
Recidivfara	6 370	76	53	80	78	4 800	76

[a] Vid flera grunder redovisas ett fall under rubriken "övriga grunder" även om samtidigt angivits någon av grunderna flykt-, kollusions- eller recidivfara. Om mer än 1 av de övriga grunderna angivits redovisas fallet under den först angivna (i den ordning grunderna är förtecknade i tabellen).

[b] Inklusive kombinationer av RB 24:1 st. 1 med annan grund.

[c] Utom fall där andra grunder åberopats än 24:1 st. 1.

[d] I kolumnen redovisas även de uppräknat 140 fallen i vilka den anhållne frigavs vid gemensam häktnings- och huvudförhandling.

[e] Normalt angavs inte grunden för sådana häktningsbeslut som fattats vid gemensam häktnings- och huvudförhandling (totalt 117 fall i urvalet). De fall där grunden ändå angivits ingår i underlaget för statistiken rörande häktningsbeslutet i denna tabell. För enkelhetens skull bortses från detta vid redovisning av uppräknade tal, som beräknats med utgångspunkt från antalet häktade vid särskild häktningsförhandling.

Kollusionsfara var en vanligare grund för häktningsframställningar som ogillades än för de bifallna häktningsframställningarna, 11 % jämfört med 3 % i de fall kollusionsfara angavs som ensam grund. Även recidivfara var vanligare bland de ogillade häktningsframställningarna, framför allt såsom ensam grund, 30 % jämfört med 25 % för de bifallna häktningsframställningarna. För de bifallna häktningsframställningarna var istället kombinationer med flyktfara och "icke stadigt hemvist" vanligare än för de ogillade framställningarna, 41 % jämfört med 35 resp. 9 jämfört med 3 %.[4]

4.3 Grunder för häktningsbeslutet

Den i särklass vanligaste häktningsgrunden var recidivfara, som förekom såsom ensam grund för 32 % av besluten och i kombinationer med flykt- och recidivfara i ytterligare 34 % av besluten, dvs. totalt 76 %. Både flyktfara och kollusionsfara var ovanliga som ensamma grunder. Frekvensen uppgick i båda fallen till 3 %. Kombinationen flykt- och kollusionsfara förekom också i 3 % av besluten. De vanligaste grunderna efter recidivfara var kombinationerna flykt- och recidivfara, kollusions- och recidivfara och samtliga tre förutsättningar flykt-, kollusions- och recidivfara med 14, 16 resp. 15 %. Därnäst kom "icke stadigt hemvist", inklusive kombinationer med annan grund (vilket för övrigt var vanligare än att "icke stadigt hemvist" åberopades som ensam grund) 9 % och fängelse minst två år inklusive kombinationer, 4 %. Grunderna "okänd identitet" och "överträtt reseförbud" förekom endast undantagsvis.

Den totala förekomsten av de tre särskilda häktningsförutsättningarna i RB 24:1 st. 1 var genomgående lägre enligt häktningsbeslutet än enligt motsvarande häktningsframställning.[5] Skillnaden var störst beträffande kollusionsfara, 43 jämfört med 37 %. Däremot var recidivfara som ensam grund vanligare enligt häktningsbeslutet än enligt häktningsframställningen, 32 resp. 25 %. Beträffande övriga grunder förelåg inga skillnader mellan grupperna.

[4] Vid redovisningen av grunderna för bifallna häktningsframställningar har även medtagits samtliga framställningar som behandlats vid gemensam häktnings- och huvudförhandling, uppräknat 480 eller 7 % av totalt 6 730 fall.

[5] Med motsvarande avses egentligen bifallna häktningsframställningar. Jämför därför not 4. Se även tabell 4.2 not e.

5 Beslut i åtalsfrågan och påföljd

5.1 Beslut i åtalsfrågan

Beslut i åtalsfrågan redovisas i tabellerna 5.1 och 5.2. Undersökningen omfattade alla anhållna från september till november 1975. Då denna avbröts den 31 maj 1976 hade beslut i åtalsfrågan fattats för 95 % av de anhållna. 62 % hade därvid åtalats för åtminstone något av de brott som föranlett frihetsberövandet. Andelen för vilka dom meddelats var 55 %. 7 % var således ännu ej dömda då enkäten avbröts. I ett nittiotal av de fall åtal väckts blev åtalet senare nedlagt. Omkring 13 % hade fått åtalsunderlåtelse. Med stöd av 1964 års lag med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare kan 15–18-åringar få åtalsunderlåtelse för relativt grova brott. 20 % av ärendena var avskrivna. 4 av 5 avskrivningsbeslut motiverades med "brott ej styrkt". Härmed avses att det inte kan styrkas att den misstänkte begått brottet eller det kan inte styrkas att brott föreligger. Övriga avskrivningsbeslut redovisas i enkäten under rubriken "annat skäl". De motiveringar som härvid kan förekomma är:

- gärningen ej brott
- angivelse saknas/återkallad
  (Angivelse saknas eller har återkallats av målsägande i de fall sådan angivelse utgör förutsättning för åklagares åtalsrätt.)
- brott preskriberat
- misstänkt avliden
- misstänkt minderårig, d. v s. hade vid tidpunkten för brottet inte fyllt 15 år
- misstänkt oskyldig
- åtal ej påkallat ur allmän synpunkt
  (Härvid förekommer flera typer. Vid misshandel i hemmet må exempelvis åklagare anställa åtal allenast om målsägande anger brottet till åtal e l l e r åtal finns påkallat ur allmän synpunkt (BRB 3:11 st 2)
- annan anledning, t ex rapporteftergift

"Annat skäl" innefattar i denna undersökning även strafföreläggande vilket av anmärkningar på blanketten att döma förekommit i några fall. I 1 % av fallen angavs mer än ett skäl varför åtal inte väcktes. Härmed avses kombinationer av åtalsunderlåtelse, brott ej styrkt och "annat skäl".

Tabell 5.1 Sammanfattning av tabell 5.2, beslut i åtalsfrågan

	Samtliga anhållna		Härav		Fördelning med utgångspunkt från de fall i vilka beslut i åtalsfrågan fattats innan undersökningen avbröts			
	Uppräknat antal	%	Häktade %	Ej häktade %	Samtliga anhållna Uppräknat antal	%	Härav Häktade %	Ej häktade %
Åtal	16 690	62	97	51	17 500	66	98	55
Åtalsunderlåtelse	3 570	13	1	18	3 700	14	1	18
Avskrivning					5 500	20	1	27
Brott ej styrkt	4 190	16	0	21				
Annat skäl eller mer än ett skäl varför åtal inte väckts	1 030	4	0	5				
Beslut i åtalsfrågan ej fattat då undersökningen avbröts	1 220	5	1	6				
Summa	26 700	100	99 (6 730)	101 (19 970)	26 700	100	100 (6 730)	100 (19 970)

Tabell 5.2 Beslut i åtalsfrågan

	Samtliga anhållna		Härav häktade		Ej häktade				Häktningen hävd innan huvudförhandling inletts[b] %
	Uppräknat antal	%	Uppräknat antal	%	Anhållna som inte begärts häktade	%	Häktningsframställning avlåmen återkallad %	Häktningsframställningen ogillad %	
Åtal, dom meddelad	14 690	55	6 420	95	7 200	39	53	75	59
Åtal, dom ej meddelad då undersökningen avbröts[a]	1 910	7	140	2	1 580	9	13	11	9
Åtal nedlagt	90	0	10	0	80	0			
Åtalsunderlåtelse	3 570	13	60	1	3 410	19	13	2	11
Brott ej styrkt	4 190	16	30	0	4 010	22	13	7	6
Ej åtal av annat skäl	840	3	20	0	820	4	–	0	3
Mer än ett skäl angivet varför åtal inte väcktes	190	1	10	0	170	1	–	0	2
Beslut i åtalsfrågan ej fattat då undersökningen avbröts	1 220	5	50	1	1 080	6	8	4	9
Summa	26 700	100	6 730	99	18 350	100	100 (650)	99 (970)	99 (510)
Summa i urvalet	5 903		2 011		3 892		157	233	123

[a] Inklusive 27 fall i urvalet där påföljden inte angivits.
[b] Ingår även i kolumnen "häktade".

Fördelningen över beslut i åtalsfrågan ter sig helt annorlunda om man av de anhållna bara studerar de 25 % som också blev häktade. Av de häktade hade 97 % åtalats då undersökningen avbröts och endast i 1 % av fallen hade vid denna tidpunkt ännu inte fattats något beslut i åtalsfrågan. Sistnämnda grupp torde huvudsakligen avse häktade som undergått rättspsykiatrisk undersökning. Övriga beslut såsom brott ej styrkt och åtalsunderlåtelse förekom bara i några enstaka fall, inalles motsvarande ca 70 häktade på ett år.

5.2 Påföljd m. m.

I tabell 5.4 redovisas uppgifter om påföljd m. m. En sammanfattning härav ges i tabell 5.3. De uppräknade talen i tabell 5.4 bygger på de fall dom meddelats då enkäten avbröts. Det bortfall som uppstod i och med att enkäten måste avbrytas innan alla fall var avgjorda innebär för dem som häktades att det uppräknade antalet dömda är ungefär 3 % för lågt. För dem som inte häktades är emellertid osäkerheten större i och med att ytterligare ungefär 29 % beräknas ha dömts efter det att enkäten avbröts. Det är inte osannolikt att fördelningen av påföljder i denna grupp skiljer sig något från dem för vilka dom hunnit meddelas.

Tabell 5.3 Sammanfattning av påföljd m. m. i %

	Samtliga anhållna	Härav	
		Häktade	Ej häktade
Fängelse, internering eller ungdomsfängelse	43	64	27
Skyddstillsyn med behandling i anstalt	7	9	5
Sluten psykiatrisk vård	2	4	1
Summa påföljder som innebär frihetsberövande	52	77	33
Skyddstillsyn eller villkorlig dom	36	19	50
Vård enligt barnavårdslagen eller lagen om nykterhetsvård	3	1	4
Böter	7	2	11
Samtliga åtalspunkter som grundade frihetsberövandet ogillade	2	1	2
Summa	100	100	100
Summa, uppräknat antal	14 690	6 420	8 270

77 % av dem som häktades dömdes till påföljder som innebär frihetsberövande, 19 % dömdes till skyddstillsyn eller villkorlig dom och 3 % dömdes till annan påföljd. Andelen fall i vilka samtliga åtalspunkter som grundat frihetsberövandet ogillades var endast 1 %.

Av dem som inte häktades dömdes 33 % till påföljder som innebär frihetsberövande, 50 % dömdes till skyddstillsyn eller villkorlig dom

och 15 % dömdes till annan påföljd, huvudsakligen böter. Andelen för vilka samtliga åtalspunkter som grundat häktningen ogillats var i det närmaste lika liten som för dem som häktades, 2 %.

Resultatet beträffande de häktade var ungefär detsamma som vid RÅ:s tidigare undersökning. Den största skillnaden avsåg andelen som dömts till skyddstillsyn med anstaltsbehandling, 6 % i den tidigare undersökningen jämfört med 9 % vid utredningens kartläggning.

Tabell 5.4 Påföljd m. m.

	Samtliga anhållna		Härav häktade		Ej häktade
	Uppräknat antal	%	Uppräknat antal	%	%
Fängelse	5 030	34	3 300	52	21
Fängelse och skyddstillsyn	240	2	70	1	2
Fängelse och förvisning	280	2	270	4	0
Internering	450	3	270	4	2
Ungdomsfängelse	310	2	170	3	2
Skyddstillsyn med behandling i anstalt	970	7	570	9	5
Skyddstillsyn	3 770	26	970	15	34
Skyddstillsyn och böter	380	3	30	0	4
Skyddstillsyn och förvisning	20	0	20	0	0
Villkorlig dom	690	5	120	2	7
Villkorlig dom och böter	420	3	30	1	5
Villkorlig dom och förvisning	70	0	70	1	0
Sluten psykiatrisk vård	300	2	240	4	1
Vård enligt barnavårdslagen	300	2	50	1	3
Vård enligt barnavårdslagen och böter	30	0	0	0	0
Vård enligt lagen om nykterhetsvård	60	0	10	0	1
Böter	1 070	7	130	2	11
Fri från påföljd, påföljd efterges	10	0	10	0	0
Samtliga punkter som grundat frihetsberövandet ogillade	290	2	90	1	2
Summa	14 690	100	6 420	100	100
Summa i urvalet	3 331		1 541		

6 Personliga förhållanden och tidigare belastning

6.1 Kön

Omkring 2 270 eller 9 % av samtliga anhållna var kvinnor (tabell 6.1). Av kvinnorna blev 21 % häktade jämfört med 26 % av männen. Andelen kvinnor av dem som blev häktade var 7 % (RÅ 8 %).

Tabell 6.1 Kön

Kön	Samtliga anhållna		Härav		Andel häktade av samtliga anhållna
	Uppräknat antal	%	Häktade %	Ej häktade %	%
Man	24 430	91	93	91	26
Kvinna	2 270	9	7	9	21
Summa	26 700	100	100 (6 730)[a]	100 (19 970)	25
Summa i urvalet	5 829		1 605	4 224	

[a] Här redovisas även de uppräknat 140 fallen i vilka häktningsframställningen ogillades vid gemensam häktnings- och huvudförhandling.

6.2 Ålder

I tabell 6.2 redovisas uppgifter om de anhållnas ålder. Av samtliga anhållna var 18 % i åldersgruppen 15–18 år och 14 % i åldersgruppen 19–20 år. Av 15–18-åringarna blev 310 eller 7 % häktade. Härav var endast en fjärdedel, 77, yngre än 18 år[1]. Av 19–20-åringarna blev 23 % häktade och av dem som var äldre än 20 år blev i genomsnitt 31 % häktade.

Sammanlagt var 32 % av de anhållna 15–20 år gamla. Enligt Kriminalstatistik del 1 1973 var andelen i åldersgruppen 20 år och yngre 35 % av samtliga misstänkta personer enligt statistiken avseende uppklarade brott.

[1] Särskild statistik hos RÅ, som fortlöpande får uppgift om antalet häktade under 18 år.

Tabell 6.2 Ålder

Födelseår	Ålder	Samtliga anhållna		Härav		Andel häktade av samtliga anhållna
		Uppräknat antal	%	Häktade %	Ej häktade %	%
1957–	–18 år[a]	4 670	18	5	22	7
1955–56	19–20 "	3 780	14	13	15	23
1945–54	21–30 "	11 570	43	53	40	31
1935–44	31–40 "	4 300	16	21	15	32
–1934	41–	2 370	9	9	9	27
Summa		26 690	100	101 (6 730)	101 (19 960)	25
Summa i urvalet		5 838		1 609	4 229	

[a] På blanketten uppgavs födelseår. Uppskattningsvis 1/4 av dem som föddes 1957 hade inte fyllt 18 år vid tiden för anhållandet.

6.3 Medborgarskap och kunskaper i svenska

Av samtliga anhållna var som framgår av tabell 6.3 nära en femtedel, 19 %, utländska medborgare. Ungefär hälften av de totalt ca 4 900 utlänningarna uppgavs vara svensktalande.

Av de ej svensktalande utlänningarna blev ca 50 % häktade jämfört med 31 % av de svensktalande utlänningarna och 25 % av svenskarna.

Tabell 6.3 Medborgarskap och kunskaper i svenska

Medborgarskap	Kunskaper i svenska	Samtliga anhållna		Härav		Andel häktade av samtliga anhållna
		%	Uppräknat antal	Häktade	Ej häktade	
Svenskt	Ja	81	21 670	73	84	25
	Nej					
	Ej känt	0	100	0	0	
Utländskt	Ja	9	2 290	10	8	31
	Nej	8	2 210	15	6	50
	Ej känt	2	430	2	2	30
Summa		100	26 700	100 (6 730)	100 (19 970)	25
Antal i urvalet		5 894		1 618	4 271	

6.4 Familjeförhållanden

Av tabell 6.4 framgår att av samtliga anhållna var endast omkring 10 % gifta och 6 % sammanboende. Detta är betydligt lägre siffror än jämfört med totalbefolkningen i motsvarande åldersklasser. Av samtliga anhållna

var också en förhållandevis hög andel skilda, 8 %. Andelen häktade varierade beroende på civilstånd, sannolikt sammanhängande med skillnader i åldersfördelningen. Något förvånande var dock skillnaden beträffande andelen häktade mellan gifta och sammanboende, 27 jämfört med 38 %.

Tabell 6.4 Familjeförhållanden

	Samtliga anhållna		Härav		Andel häktade av samtliga anhållna %	Procentuell fördelning av de fall familjeförhållandena uppgavs vara kända. Samtliga anhållna
	Uppräknat antal	%	Häktade %	Ej häktade %		
Gift	2 640	10	10	10	27	11
Sammanboende	1 610	6	9	5	38	7
Ogift	18 430	69	64	71	23	74
Skild	2 090	8	10	7	32	8
Änka/änkling	70	0	0	0	25	0
Ej känt	1 860	7	7	7	24	
Summa	26 700	100	100 (6 730)	100 (19 970)	25	100 (24 840)
Summa i urvalet		5 907	1 625	4 282		

6.5 Boendeförhållanden

Av samtliga anhållna uppgavs såsom framgår av tabell 6.5 71 % ha någon form av fast bostad, 7 % bodde vid anhållandet på någon anstalt eller vårdinrättning och 11 % hade inte fast bostad eller saknade bostad. I de

Tabell 6.5 Boendeförhållanden

	Samtliga anhållna		Härav		Andel häktade av samtliga anhållna %	Procentuell fördelning av de fall boendeförhållandena uppgavs vara kända. Samtliga anhållna
	Uppräknat antal	%	Häktade %	Ej häktade %		
Egen bostad	11 090	42	42	41	26	47
Föräldrars bostad	4 950	19	11	21	14	21
Annan fast bostad	2 700	10	10	10	25	12
Ej fast bostad/ saknar bostad	2 810	11	22	7	53	12
Anstalt/vårdinrättning	1 850	7	4	8	15	8
Ej känt	3 290	12	11	13	22	
Summa	26 690	101	100 (6 730)	100 (19 960)	25	100 (23 400)
Summa i urvalet		5 838	1 609	4 229		

resterande 12 % av fallen angavs boendeförhållandena som ej kända.

Beträffande andelen häktade kan noteras att denna för de anhållna som inte hade fast bostad eller saknade bostad uppgick till 53 % motsvarande 1 500 personer eller 22 % av samtliga häktade.

6.6 Anställningsförhållanden

Av samtliga anhållna saknade 42 % arbete, 34 % hade arbete, fast eller tillfälligt, för 8 % pågick utbildning eller omskolning, 5 % var sjukskrivna eller pensionärer och i resterande 12 % av fallen angavs anställningsförhållanden som ej kända.

Av dem som saknade arbete blev 3 900 eller 35 % häktade. Detta innebar att 58 % av de häktade saknade arbete (63 % i förhållande till de fall i vilka anställningsförhållandena uppgavs vara kända).

Tabell 6.6 Anställningsförhållanden

	Samtliga anhållna		Härav		Andel häktade av samtliga anhållna %	Procentuell fördelning av de fall anställningsförhållandena uppgavs vara kända. Samtliga anhållna
	Uppräknat antal	%	Häktade %	Ej häktade %		
Fast arbete	6 560	25	16	28	16	28
Tillfälligt arbete	2 490	9	9	10	24	11
Pågående utbildning eller omskolning	2 150	8	4	9	13	9
Saknar arbete	11 120	42	58	36	35	47
Sjukskriven	740	3	3	3	27	3
Pensionär	510	2	2	2	31	2
Ej känt	3 140	12	9	13	18	
Summa	26 710	101	99 (6 730)	101 (19 970)	25	100 (23 570)
Summa i urvalet		5 838	1 609	4 229		

6.7 Utbildning

Av samtliga anhållna uppgavs 16 % ha yrkesutbildning eller annan utbildning utöver den obligatoriska, 55 % ha enbart den obligatoriska skolutbildningen, 2 % uppgavs ha avbrutit skolutbildningen eller sakna skolutbildning och i inte mindre än 27 % av fallen besvarades frågan om utbildning med "ej känt". Inga nämnvärda skillnader rådde mellan de häktade och de anhållna som inte häktades.

Tabell 6.7 Utbildning

	Samtliga anhållna		Härav		Andel häktade av samtliga anhållna %
	Uppräknat antal	%	Häktade %	Ej häktade %	
Yrkesutbildning eller annan utbildning utöver den obligatoriska	4 270	16	16	16	24
Enbart obligatorisk skolutbildning	14 690	55	53	55	25
Avbrutit obligatorisk skolutbildning eller saknar skolutbildning	530	2	2	2	27
Ej känt	7 210	27	29	27	27
Summa	26 700	100	100 (6 730)	100 (19 970)	25
Summa i urvalet		5 836	1 607	4 229	

6.8 Missbruk

Av samtliga anhållna uppgavs 20 % missbruka narkotika, 15 % var alkoholberoende och 2 % uppgavs sniffa eller vara "blandade missbrukare". I resterande 63 % av fallen förekom inget känt missbruk. I den sistnämnda summan redovisas också de fall då det var känt att det inte förekom något missbruk.

Andelen häktade uppgick till 36 % för dem som uppgavs använda narkotika och 32 % för de alkoholberoende jämfört med 20 % beträffande anhållna utan känt missbruk. Av de häktade uppgavs hälften vara missbrukare medan andelen missbrukare av dem som inte häktades var betydligt lägre eller 32 %, dvs. ungefär en tredjedel.

Tabell 6.8 Missbruk

	Samtliga anhållna		Härav		Andel häktade av samtliga anhållna %
	Uppräknat antal	%	Häktade %	Ej häktade %	
Använder narkotika	5 350	20	29	17	36
Alkoholberoende	4 070	15	19	14	32
Sniffare	110	0	0	0	
Blandat missbruk	370	1	3	1	
Ej känt	16 790	63	49	68	20
Summa	26 690	99	100 (6 730)	100 (19 960)	25
Summa i urvalet		5 837	1 608	4 229	

6.9 Tidigare belastning

För 25 % av samtliga anhållna i enkäten uppgavs det inte vara känt huruvida tidigare belastning förekommit.[1] För 13 % förekom enligt utdrag från kriminalregistret m. m. ingen tidigare belastning. För resterande 62 % fanns uppgift om att den anhållne tidigare dömts, fått åtalsunderlåtelse för grövre brott eller varit föremål för åtgärd enligt 25 § b barnavårdslagen.

Andelen fall i vilka det uppgavs vara känt huruvida tidigare belastning förekommit var betydligt högre för dem som häktades, 85 %, än för dem som inte häktades, 72 %. I dessa fall hade 90 % av de häktade jämfört med 81 % av dem som inte blev häktade tidigare dömts, fått åtalsunderlåtelse eller varit föremål för åtgärd enligt barnavårdslagen.

Tabell 6.9 Tidigare belastning

Tidigare belastning	Samtliga anhållna		Härav		Andel häktade av samtliga anhållna %	Procentuell fördelning av de fall tidigare belastning uppgavs vara känd		
	Uppräknat antal	%	Häktade %	Ej häktade %		Samtliga anhållna	Härav	
							Häktade	Ej häktade
Ej känt	6 590	25	15	28	16			
Ingen	3 360	13	9	14	17	17	10	19
Varit föremål för åtgärd enligt barnavårdslagen eller tidigare fått åtalsunderlåtelse	3 490	13	5	16	11	17	6	22
1 punkt i krim reg	1 770	7	8	5	29	9	9	9
Minst 1 punkt i krim reg men det exakta antalet ej känt	4 700	18	24	15	35	23	29	21
2–4 punkter i krim reg	2 990	11	17	9	38	15	20	13
5 eller flera punkter	3 790	14	22	13	40	19	26	16
Summa	26 690	101	100 (6 730)	100 (19 960)	25	100 (20 100)	100 (5 710)	100 (14 380)
Summa i urvalet		5 837	1 608	4 229				

[1] Tidigare belastning kartlades genom 3 olika frågor på blanketten. Dessa frågor avsåg om den anhållne tidigare varit föremål för åtgärd enligt barnavårdslagen (25 § b), om han tidigare fått åtalsunderlåtelse för grövre brott samt antalet punkter i kriminalregistret. Om de båda förstnämnda frågorna besvarats med "ej känt" och frågan angående antalet punkter i kriminalregistret besvarats med "0" redovisas fallet i tabell 6.9 under rubriken "ingen tidigare belastning". Om däremot även frågan angående antalet punkter i kriminalregistret besvarats med "ej känt" redovisas fallet under rubriken "tidigare belastning ej känd" (dvs. ej känt huruvida tidigare belastning förekommit).

Utdrag ur det allmänna kriminalregistret skall inhämtas vid framställning om häktning och vid åtal åtminstone då fråga är om strängare straff än böter. Däremot erfordras i allmänhet inte kriminalregisterutdrag vid åtalsprövning enligt 1964 års lag med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare eller vid åtalsunderlåtelser i övrigt.

Av de anhållna med 5 eller flera punkter i kriminalregistret blev 40 % häktade jämfört med 29 % av de anhållna med endast 1 punkt i kriminalregistret.

6.10 Misstänkta som vid anhållandet var föremål för kriminalvård eller var inskrivna vid ungdomsvårdsskola eller psykiatriskt sjukhus

Vid anhållandet var totalt 20 % föremål för kriminalvård och 6 % var inskrivna vid ungdomsvårdsskola eller psykiatriskt sjukhus. Av dem som var föremål för kriminalvård var hälften under prövotid för villkorlig dom och närmare en fjärdedel villkorligt frigivna.

Av samtliga anhållna som var föremål för kriminalvård blev 42 % häktade. Av dem som var villkorligt frigivna var andelen häktade så hög som 57 %.

Av dem som blev häktade var sammanlagt 37 % antingen föremål för kriminalvård eller inskrivna vid ungdomsvårdsskola eller psykiatriskt sjukhus jämfört med 22 % av de anhållna som inte blev häktade.

Tabell 6.10 Vid anhållandet var den misstänkte etc

	Uppräknat antal	Andel av samtliga anhållna %	Härav		Andel häktade av de anhållna som avvikit etc %
			Häktade i procent av samtliga häktade %	Ej häktade i procent av samtliga ej häktade %	
Avviken eller utebliven efter permission från					
Kriminalvårdsanstalt	610	2,3	2,0	2,4	22
Ungdomsvårdsskola	750	2,8	1,7	3,2	15
Psykiatriskt sjukhus	240	0,9	0,8	0,9	23
Under tillåten vistelse utom					
Kriminalvårdsanstalt	310	1,2	1,5	1,0	33
Ungdomsvårdsskola	380	1,4	0,8	1,6	14
Psykiatriskt sjukhus	220	0,8	0,5	1,0	15
Villkorligt frigiven	1 270	4,7	10,7	2,7	57
Under prövotid för villkorlig dom eller skyddstillsyn	2 590	9,7	15,3	7,8	40
Överförd till vård utom anstalt	500	1,9	3,2	1,4	43
Summa	6 870	25,9	36,5	22,0	36
Summa i urvalet		1 523	346	1 177	

Tabell 6.11 Anställnings- och bostadsförhållanden och förekomst av missbruk

Bostadsförhållanden	Anställningsförhållanden	Anhållna						Häktade						Andel missbrukare		Andel häktade	
		Totalt	%	Därav ej missbrukare	%	Missbrukare	%	Totalt	%	Därav ej missbrukare	%	Missbrukare	%	Anhållna	Häktade	Ej missbrukare	Missbrukare
Fast bostad	Fast arbete	6 720	25	5 030	19	1 690	6	1 080	16	680	10	400	6	25	37	14	24
”	Tillfälligt arbete	2 510	9	1 380	5	1 130	4	600	9	300	4	300	4	45	50	22	27
	Pågående utbildning eller omskolning	1 860	7	1 390	5	470	2	260	4	100	1	160	2	25	62	7	34
Fast bostad	Saknar arbete[a]	8 570	32	4 280	16	4 290	16	2 720	40	1 150	17	1 570	23	50	58	27	37
”	Ej känt	1 280	5	950	4	330	1	220	3	130	2	90	1	26	41	14	27
Anstalt eller vårdinrättning	–	1 890	7	1 190	4	700	3	300	4	130	2	170	3	37	57	11	24
Ej fast bostad	Saknar arbete[a]	2 150	8	930	3	1 220	5	1 180	18	510	8	670	10	57	57	55	55
”	Ej känt	1 720	6	1 470	6	250	1	370	6	280	4	90	1	15	24	19	36
Summa		26 700	99	16 620	62	10 080	38	6 730	100	3 280	49	3 450	51	38	51	20	34

[a] Här redovisas även sjukskrivna och pensionärer.

6.11 Samlad överblick av de anhållnas anställnings- och bostadsförhållanden samt förekomst av missbruk

I tabell 6.11 redovisas en indelning av de anhållna efter anställnings- och bostadsförhållanden samt förekomst av missbruk. Av tabellen framgår bl. a. att omkring 5 000 av de anhållna hade fast bostad, fast arbete och var enligt uppgifterna på blanketten inte missbrukare. Av dessa blev 700 eller 14 % häktade.

Omkring 8 600 av de anhållna hade fast bostad men saknade arbete. Av dessa uppgavs hälften vara missbrukare. Av missbrukarna blev 37 % häktade jämfört med 27 % av de anhållna i denna kategori utan känt missbruk.

Omkring 2 150 av de anhållna saknade såväl fast bostad som fast arbete. Mer än hälften av dessa uppgavs vara missbrukare. 55 % av de anhållna utan fast bostad eller arbete blev häktade. I denna grupp rådde det härvidlag ingen skillnad mellan missbrukare och icke missbrukare.

7 Frihetsberövandets varaktighet

7.1 Den totala tiden för frihetsberövandet med uppdelning efter skeden för frigivningen

Som framgick av avsnitt 3 frigavs ungefär två tredjedelar, 65 %, av dem som förts till polisen i anledning av misstanke om brott utan att ha anhållits. I tabell 7.1 redovisas tiden till frigivandet för dem som inte anhölls. Av samtliga ej anhållna hade 73 % frigivits efter mindre än 3 timmar, 90 % efter 6 timmar, 95 % efter 9 timmar och 99 % efter 12 timmar.

Av dem som förts till polisen i anledning av misstanke om brott och som inte anhållits hade 30 % gripits, 16 % hämtats till förhör och 55 % medtagits till förhör. Tiden för frihetsberövandet varierade mellan dessa grupper. Andelen frigivna efter 3 timmar var sålunda högst för dem som medtagits till förhör, 87 % av de ej anhållna, lägre för dem som hämtats till förhör, 72 % och lägst för de gripna, 50 %. 27 % av de gripna som inte anhölls var berövade friheten 6 timmar eller mer jämfört med 5 % av dem som hämtades och 2 % av dem som medtogs till förhör. Av ett följande avsnitt, 7.3, framgår att omkring 70 % av gripandena skett på annan tid än vardagar mellan klockan 08.00 och 17.00.[1]

Av avsnitt 3 framgick också att mer än två tredjedelar, 69 %, av dem som anhölls 1975 frigavs utan att ha begärts häktade. I tabell 7.2 redovi-

Tabell 7.1 Varaktigheten av frihetsberövandet för personer som förts till polisen i anledning av misstanke om brott. Endast personer som inte anhållits. Polisenkäten. Kumulerade procenttal

	Gripna	Hämtade till förhör	Medtagna till förhör	Totalt
Mindre än 3 tim	50	72	87	73
3 tim men mindre än 6	73	95	98	90
6 tim men mindre än 9	84	98	100	95
9 tim men mindre än 12	95	99	100	99
12 tim eller mer	100	100		100
Uppräknat antal	13 600	7 200	25 100	45 900
Antal i urvalet	3 493	1 841	6 431	11 765
I procent av samtliga ej anhållna	30	16	55	101

[1] Denna uppgift bygger på statistik avseende gripna som blivit anhållna.

sas varaktigheten av frihetsberövandet både för anhållna som inte begärts häktade och, efter sammanslagning av den tidigare redovisade gruppen, för samtliga frihetsberövade som inte begärts häktade. Även för dem som anhölls och frigavs utan att ha begärts häktade var det fråga om tämligen kortvariga frihetsberövanden. Sålunda förekom även i denna grupp enstaka frigivanden inom 3 timmar (egentligen 3 timmar och 29 minuter), 2 %, och inom 6 timmar, 5 %. Flertalet frihetsberövanden var dock längre än 12 timmar men efter 24 timmar hade 45 % frigivits, efter 48 timmar 74 % och efter ytterligare 24 timmar 88 % av dem som anhölls men inte begärdes häktade.

En sammanslagning av de här redovisade grupperna, dvs. de som frigivits av polisen och de som anhållits men inte begärts häktade visar att två tredjedelar eller 66 % frigivits efter 6 timmar, tre fjärdedelar eller 75 % efter 12 timmar och 85 % efter 24 timmar. I tabell 7.2 redovisas också en beräkning av hur många som fortfarande var berövade friheten efter resp. tidsperiod av samtliga ca 72 600 frihetsberövade 1975. Efter 6 timmar beräknas sålunda ungefär 42 000 ha frigivits och något mer än 30 000 fortfarande vara frihetsberövade, efter 12 timmar beräknas nära 25 000 fortfarande vara frihetsberövade, efter 24 timmar 18 500 och efter 48 timmar ca 13 100. Under påföljande 24 timmar frigavs, utan att ha begärts häktade, ytterligare ca 2 500.

Tabell 7.2 Tid till frigivandet för personer som förts till polisen misstänkta för brott och som frigivits utan att ha anhållits eller som anhållits och frigivits utan att ha begärts häktade

Tid från hämtande/gripande till frigivande	Kumulerade procenttal			Antal som återstår efter resp tidsperiod av dem som inte begärts häktade
	Frigivna utan att ha anhållits	Anhållna men frigivna utan att ha begärts häktade	Totalt antal som inte begärdes häktade	
Totalt antal som förts till polisen etc				72 600
0–3 timmar	73	2	53	38 600
4–6 ”	90	5	66	30 400
7–9 ”	95	9	71	27 600
10–12 ”	98	14	75	24 900
13–18 ”	100	31	81	21 000
19–24 ”		45	85	18 500[a]
25–36 ”		61	90	15 600[a]
37–48 ”		74	94	13 100[a]
2 dagar (49–72 tim)		88	98	10 600[a]
3 dagar (73–96 tim)		95	99	9 300[a]
4 dagar (97–120 tim)		99	100	8 600[a]
5 dagar (121– tim)		100	100	8 350[a]
Summa i urvalet	11 723	3 838		
Summa, uppräknat antal	45 900	18 350	64 250	

[a] Varaktigheten av frihetsberövandet i fall då häktningsframställningen återkallades eller ogillades redovisas i tabell 7.3.

Varaktigheten av frihetsberövandena anges i fortsättningen med utgångspunkt från dagen för anhållandet. Vanligen sker anhållandet bara några timmar efter gripandet/hämtandet. Av anhållningsbesluten (utom dem som var anhållna i sin frånvaro) fattades 58 % inom 3 timmar, 79 % inom 6 timmar och 90 % inom 9 timmar efter gripandet/hämtandet (tabell 7.6). För en utförligare redogörelse av de olika handläggningsskedenas längd hänvisas till avsnitt 7.3.

I den ovan beskrivna tabellen 7.2 redovisades anhållningstidens längd för dem som inte häktades i timmar i förhållande till tiden för gripandet/hämtandet. Det framgår av tabell 7.7 att 26 % av dem som anhölls och inte begärdes häktade frigavs samma dag som anhållandet. Dagen efter anhållandet hade 66 % frigivits, andra dagen efter 84 % och tredje dagen efter 93 %. Den maximala tidsfristen, 5 dagar, utnyttjades för 2 % av de anhållna som inte begärdes häktade. För en jämförelse av anhållningstiden med dem som begärdes häktade hänvisas till avsnitt 7.3.

I tabell 7.3 redovisas tiden mellan anhållande och frigivning eller, för dem som var frihetsberövade tills domen, tiden mellan anhållande och dom. Uppgifter lämnas med uppdelning på skede för frigivandet dels i procent och kumulerade procenttal, dels uppräknat antal för samtliga anhållna 1975.

I de totalt ca 650 fall häktningsframställning avlåtits men återkallats frigavs nära tre fjärdedelar 4 till 7 dagar efter anhållandet. I 20 % av fallen varade frihetsberövandet mindre än 4 dagar och i resterande 6 % av fallen i mer än 7 men mindre än 14 dagar.

Antalet häktningsframställningar som ogillades vid första särskilda häktningsförhandlingen var ca 970. För 10 % av dessa uppgick tiden mellan anhållande och häktningsförhandling till mellan 1 och 3 dagar, för merparten eller 72 % till mellan 4 och 7 dagar och för återstoden, 18 %, till mellan 8 och 14 dagar.

Ungefär 510 av dem som häktades vid särskild häktningsförhandling 1975 frigavs innan huvudförhandling inletts. Av dessa frigavs 5 % inom 7 dagar efter anhållandet, 40 % inom 14 dagar och 75 % inom 21 dagar. Ytterligare 16 % frigavs efter mellan 22 och 28 dagar. Av återstående 8 %, totalt ca 40 häktade, uppgick för ca ett tiotal tiden mellan anhållande och frigivande till mer än 42 dagar.

Ett relativt litet antal fall, totalt ca 200, häktades vid särskild häktningsförhandling, förblev häktade till första huvudförhandlingsdagen men frigavs innan dom meddelats. 21 dagar efter anhållandet hade ungefär en fjärdedel av dessa frigivits och efter ytterligare 14 dagar hade tre fjärdedelar frigivits. Ungefär 9 % av de häktade i denna grupp var fortfarande frihetsberövade efter 90 dagar men inte i något av dessa fall förekom längre frihetsberövanden än 180 dagar.

I 480 fall behandlades häktningsframställningen vid gemensam häktnings- och huvudförhandling. I 41 % av dessa fall meddelades domen inom 7 dagar efter anhållandet och i 91 % av fallen inom 14 dagar. I 9 % av fallen översteg tiden från anhållande till dom 14 dagar. I denna grupp

Tabell 7.3 Tid mellan anhållande och dom, eller för dem som frigavs dessförinnan, tid mellan anhållande och frigivande
Tabell 7.3.1 Procentuell fördelning på resp rad

	Antal dagar												Summa urval
	0	1–3	4–7	8–14	15–21	22–28	29–35	36–42	43–63	64–90	91–180	181–	Totalt	
Frigivna – häktningsframst. ej avlåten	26	67	7	–	–	–	–	–	–	–	–	–	100	3 844
Häktningsframst. avlåten men återkallad	1	19	74	6	–	–	–	–	–	–	–	–	100	155
Ej häktad enl. tingsrättens beslut vid första häktn. förhandlingen	–	10	72	19	–	–	–	–	–	–	–	–	101	230
Häktad men häktningen hävd före ev. huvudförhandling	–	–	5	35	36	16	3	3	2	–	1	–	101	118
Häktad men häktningen hävd före dom	–	–	2	13	11	15	33	4	9	4	9	–	100	46
Gemensam häktnings- och huvudförhandling	–	3	38	50	6	–	–	–	1	1	2	–	101	116
Häktad tills domen meddelats														
Särskild häktningsförhandl. ej rättspsykiatrisk undersökning[a]	–	–	0	6	25	34	15	7	8	3	2	0	100	1 213
Undergått rättspsykiatrisk undersökning	–	–	–	–	1	–	3	–	3	13	62	18	100	106
Totalt	18	47	10	4	6	7	3	1	2	1	2	0	101	5 828
[a]Härav														
Frigivna enl. domen	–	–	–	8	30	36	15	5	4	2	0	0	100	
Kvar i häkte enl. domen	–	–	0	5	24	33	15	8	9	3	3	–	100	

Tabell 7.3.2 Kumulerade procenttal på resp rad

	Antal dagar											
	0	1–3	4–7	8–14	15–21	22–28	29–35	36–42	43–63	64–90	91–180	181–
Frigivna – häktningsframst. ej avlåten	26	93	100									
Häktningsframst. avlåten men återkallad	1	20	94	100								
Ej häktad enl. tingsrättens beslut vid första häktn. förhandlingen	–	10	81	100								
Häktad men häktningen hävd före ev. huvudförhandling	–	–	5	40	75	92	95	97	99	–	100	
Häktad men häktningen hävd före dom	–	–	2	15	26	41	74	78	87	91	100	
Gemensam häktnings- och huvudförhandling	–	3	41	91	97	–	–	–	97	98	100	
Häktad tills domen meddelats												
Särskild häktningsförhandl. ej rättspsykiatrisk undersökning[a]	–	–	0	7	32	66	80	88	95	98	100	100
Undergått rättspsykiatrisk undersökning	–	–	–	–	1	–	4	–	6	20	82	100
Totalt	18	65	75	79	84	91	94	96	97	98	100	100
[a] Härav												
Frigivna enl. domen	–	–	–	8	38	74	89	94	98	100	100	100
Kvar i häkte enl. domen	–	–	0	6	29	62	77	85	94	97	100	

Tabell 7.3.3 Uppräknade tal

	Antal dagar												Totalt
	0	1–3	4–7	8–14	15–21	22–28	29–35	36–42	43–63	64–90	91–180	181–	
Frigivna – häktnings-framst. ej avlåten	4 820	12 270	1 260	–	–	–	–	–	–	–	–	–	18 350
Häktningsframst. avlåten men återkallad	10	120	480	40	–	–	–	–	–	–	–	–	650
Ej häktad enl. tingsrättens beslut vid första häktn. förhandlingen	–	90	700	180	–	–	–	–	–	–	–	–	970
Häktad men häktningen hävd före ev. huvudförhandling	–	–	30	170	190	80	20	10	10	0	0	–	510
Häktad men häktningen hävd före dom	–	–	0	30	20	30	60	10	0	10	20	–	200
Gemensam häktnings- och huvudförhandling	–	10	190	240	30	–	–	–	0	0	10	–	480
Häktad tills domen meddelats													
Särskild häktningsförhandl. ej rättspsykiatrisk undersökning[a]	–	–	20	320	1 290	1 720	750	370	390	140	110	0	5 110
Undergått rättspsykiatrisk undersökning	–	–	–	–	0	–	10	–	20	60	280	80	450
Totalt	4 830	12 490	2 680	980	1 530	1 830	840	390	440	210	420	80	26 720
Antal som återstår efter resp. tidsperiod	21 890	9 400	6 720	5 740	4 210	2 380	1 540	1 150	710	500	80	–	
[a] Härav													
Frigivna enl. domen	–	–	–	120	420	500	210	80	50	30	0	0	1 410
Kvar i häkte enl. domen	–	–	20	200	870	1 220	540	290	340	110	110	–	3 700

förekom även enstaka fall där tiden uppgick till mellan 43 och 180 dagar. Dessa var givetvis häktade före domen. Av en senare tabell, 7.8, framgår att 13 dagar efter anhållandet hade beslut i häktningsfrågan fattats i samtliga fall i vilka häktningsframställningen behandlats vid gemensam häktnings- och huvudförhandling.

Omkring 5 690 av de anhållna häktades av tingsrätten vid särskild häktningsförhandling och förblev häktade tills domen meddelats. Härav undergick ca 480 rättspsykiatrisk undersökning före dom och redovisas av denna anledning i en särskild grupp. Av de ca 5 110 som enligt tillgängliga uppgifter inte undergick sådan undersökning var vid uppdelning av tiden från anhållande till dom i veckointervall det vanligast förekommande intervallet 22–28 dagar, 34 %, och därnäst 15–21 dagar, 25 %, och 29–35 dagar, 15 %. Eftersom dom i 6 % av fallen i denna grupp meddelades efter mindre än 15 dagar efter anhållandet, uppgick antalet för vilka dom meddelats inom 35 dagar till inalles 80 %. För 12 % dröjde det mer än 42 dagar efter anhållandet tills dom meddelats, för 5 % dröjde det mer än 63 dagar och för 2 % mer än 90 dagar.

Av dem som enligt ovan förblev häktade tills domen meddelats frigavs 28 % eller ca 1 410 och 72 % eller ca 3 700 hade att i häkte avbida att domen skulle vinna laga kraft. Varaktigheten av frihetsberövandet var kortare för dem som frigavs enligt domen än för dem som skulle bli kvar i häkte. Av dem som frigavs hade efter 21 dagar dom meddelats för 38 % jämfört med 29 % för de som skulle bli kvar i häkte. Efter 28 dagar hade dom meddelats för 74 % jämfört med 62 %, efter 35 dagar 89 % jämfört med 77 % och efter 42 dagar hade dom meddelats för 94 % av dem som frigavs enligt domen jämfört med 85 % av dem som skulle kvarbli i häkte.

Av dem som undergick rättspsykiatrisk undersökning, ca 480 fall enligt ovan, översteg för flertalet eller 94 % tiden från anhållandet till dom 63 dagar, för 80 % översteg tiden 90 dagar och för 18 % översteg tiden mellan anhållande och dom 180 dagar.

Summeras de olika grupperna ovan framgår att av samtliga anhållna frigavs 75 % eller ca 20 000 inom 7 dagar efter anhållandet. Härav hade ca 1 650 begärts häktade. Efter 7 dagar var således ca 6 720 fortfarande frihetsberövade. Under följande 7 dagar frigavs eller meddelades dom för 980 av dessa. Antalet som frigivits eller för vilka dom meddelats steg sedan till 1 530 mellan 15 och 21 dagar och 1 830 mellan 22 och 28 dagar. 28 dagar efter anhållandet uppgick antalet som fortfarande var frihetsberövade till 2 380. I förhållande härtill sjönk efter ytterligare 7 dagar antalet frihetsberövade med en dryg tredjedel eller 840. Härefter dröjde det till totalt 63 dagar efter anhållandet innan antalet frihetsberövade sjunkit med ytterligare ungefär en tredjedel eller till 710. Av dessa 710 som således fortfarande var frihetsberövade 63 dagar efter anhållandet undergick omkring 420 rättspsykiatrisk undersökning. Av de omkring 80 som fortfarande var frihetsberövade efter mer än 180 dagar från anhållandet undergick i det närmaste samtliga rättspsykiatrisk undersökning.

7.2 Anledning till frigivning

Vid frigivning före huvudförhandlingens första dag skulle på blanketten anges om frigivningsbeslutet berodde på att brottsmisstanken inte längre var tillräcklig för att motivera fortsatt frihetsberövande eller på att någon eller några av de särskilda anhållnings- eller häktningsförutsättningarna bortfallit (t. ex. att kollusionsfara inte längre förelåg p. g. a. att bevisningen säkrats). Denna uppgift fanns angiven i 94 % av de fall då den skulle anges.

Andelen som frigavs före huvudförhandlingens första dag därför att brottsmisstanken inte längre var tillräcklig var 17 % (tabell 7.4). I övriga 83 % av fallen berodde frigivningen således på att de särskilda anhållnings- eller häktningsförutsättningarna inte längre förelåg. Andelen som frigavs därför att brottsmisstanken inte längre var tillräcklig varierade något beroende på skede för frigivningen. Den var högst, 18 %, för dem som frigavs utan att ha begärts häktade och lägst, 5 %, för dem som frigavs därför att tingsrätten ogillade häktningsframställningen vid första särskilda häktningsförhandlingen.

Tabell 7.4 Anledning till frigivning

	Ej längre tillräcklig brottsmisstanke	Ej längre särskilda anhållnings- eller häktningsförutsättningar[a]	Summa	Summa i urvalet	Bortfall ingen anledning angiven
Frigivna – häktn. framst. ej avlåten	18	82	100	3 650	189
Häktningsframst. avlåten men återkallad	12	88	100	146	9
Ej häktad enl. tingsrättens beslut vid första häktningsförh.	5	95	100	195	36
Häktad men häktningen hävd före ev huvudförhandling	11	89	100	108	10
Totalt	17	83	100	4 099	244

[a] I denna kolumn anges även de ungefär 1 % av fallen då båda anledningarna angavs.

I tabell 7.5 redovisas fall då den misstänkte efter det att anhållandet eller häktningen hävts förblivit omhändertagen – frivilligt eller tvångsvis – på kriminalvårdsanstalt, ungdomsvårdsskola eller liknande.

Flertalet eller 2 470 av de misstänkta ovan överfördes till anstalt etc. omedelbart efter anhållandet och utan att häktningsframställning avlåtits. I relation till det totala antalet i respektive grupp var det vanligast med någon form av omhändertagande i de fall häktningsframställningen återkallades, 32 %, och därnäst i förhållande till antalet häktade för vilka häktningen hävdes före första huvudförhandlingsdagen, 27 %. Till skill-

Tabell 7.5.1 Sammanfattning av tabell 7.5

Överförd till	Uppräknat antal	Andel av samtliga som frigavs före huvudförhandlingens första dag %
Ungdomsvårdsskola	1 010	4,9
Annan institution för ungdomar	310	1,5
Kriminalvårdsanstalt	840	4,2
Sjukhus för psykiatrisk vård	590	2,9
Allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare	50	0,3
Annat, t. ex. förpassad	80	0,4
Summa	2 880	14,1

nad från övriga grupper avsåg merparten av omhändertagandena av dem för vilka häktningen hävts överföring till kriminalvårdsanstalt.

Tabell 7.5 Misstänkta som frigivits men överförts till kriminalvårdsanstalt eller liknande

	Allmän vårdanst. för alkmissbrukare	Kriminalvårdsanst.	Sjukhus för psyk. vård	Ungdomsvårdskola	Annan institution för ungdomar	Annat	Totalt	Antal i urvalet
I procent av samtliga anhållna i urvalet i resp. grupp								
Frigivna – häktn. framst. ej avlåten	0,2	3,6	2,8	4,9	1,5	0,4	13,5	517
Häktningsframst. avlåten men återkallad	1,9	9,7	6,5	9,7	2,6	1,3	31,6	49
Ej häktad enl. tingsrättens beslut vid första häktningsförh.	–	2,2	0,9	3,5	0,9	–	7,4	17
Häktad men häktn. hävd före ev huvudförhandl.	–	19,5	4,2	1,7	1,7	–	27,1	32
Summa	0,3	4,2	2,9	4,9	1,5	0,4	14,1	615
Uppräknat antal								
Frigivna – häktn. framst. ej avlåten	40	660	520	910	270	70	2 470	
Häktningsframst. avlåten men återkallad	10	60	40	60	20	10	200	
Ej häktad enl. tingsrättens beslut vid första häktningsförh.	–	20	10	30	10	–	70	
Häktad men häktn. hävd före ev. huvudförhandl.	–	100	20	10	10	–	140	
Summa	50	840	590	1 010	310	80	2 880	

7.3 Olika handläggningsskedens varaktighet

I tabell 7.6 redovisas tiden mellan gripande, 24:8 förhör och anhållande och tiden mellan hämtande[1] och anhållande. Tiden mellan gripande och 24:8 förhör var oftast kort, för 70 % mindre än 3 timmar. För 16 % motsvarande ca 3 400 anhållna översteg dock tiden från gripande till 24:8 förhör 6 tim. och för 5 % översteg tiden 12 tim.

Beträffande tiden från gripande till beslut i anhållningsfrågan finns uppgifter både för dem som frigavs och för dem som anhölls – med undantag av dem som anhölls i sin frånvaro. Varaktigheten av denna del av frihetsberövandet synes inte påverkas av om den gripne anhölls eller ej. En jämförelse av tiden mellan gripande och anhållande och tiden mellan gripande och 24:8 förhör antyder att det förflyter viss tid mellan 24:8 förhör och anhållande. För ungefär hälften av dem som anhölls skedde detta inom 3 tim. efter gripandet men under samma tidsrymd hade som ovan framgått 24:8 förhör hållits med 70 % av de gripna. Tiden från gripande till anhållande översteg 6 tim. för 26 % av de gripna som anhölls i sin närvaro motsvarande ca 4 400 fall, men översteg 12 tim. för 4 %, vilket t. o. m. är en något lägre andel jämfört med tiden från gripande till 24:8 förhör. Detta förklaras av att tiden till 24:8 förhör genomsnittligt sett är något längre för dem som grips såsom anhållna i sin frånvaro.

Även för dem som hämtades till förhör finns uppgifter både för dem som anhölls och dem som frigavs och inte heller för dessa synes det råda

Tabell 7.6 Tid mellan gripande, 24:8 förhör och anhållande och tid mellan hämtande och anhållande. Kumulerade procenttal

Timmar/dagar	Tid mellan gripande och 24:8 förhör[a]	Tid mellan gripande och anhållande[b]	Tid mellan hämtande och anhållande	Totalt, tid mellan gripande/hämtande och anhållande[b]
0	14	3	14	5
1 –3	70	53	79	58
4 –6	84	74	94	79
7 –9	92	88	96	90
10–12	95	96	98	96
13–18	99	99	99	99
19–24	99	100	100	100
25–36	99	100		100
37–48	100	100		100
2	100			
3	100			
4	100			
Summa, uppräknat antal	21 200	16 900	5 500	22 400
Summa i urvalet	4 542	3 677	1 187	4 864

[a] Inkl anhållna i sin frånvaro.
[b] Ej anhållna i sin frånvaro.

[1] Där i detta avsnitt anges hämtande inbegrips även medtagande till förhör.

några större skillnader i fråga om tiden från hämtande till anhållande beroende på beslutet i anhållningsfrågan. Procentuellt sett var det dock fler som fick kvarstanna för förhör 6 tim. eller längre av dem som anhölls, 6 %, än av dem som frigavs, 3 %. Det bör dock observeras att av dem som hämtades eller medtogs till förhör var det omkring 8 gånger fler som frigavs än som anhölls.

I tabell 7.7 redovisas tiden från anhållande till åklagarens beslut i häktningsfrågan både för dem som anhölls och för dem som begärdes häktade. För dem som anhölls i sin frånvaro räknas i denna och följande tabeller tiden från 24:8 förhör. Dagen efter anhållandet hade åklagaren fattat beslut i häktningsfrågan för 59 % av de anhållna och tredje dagen efter för 90 % av de anhållna. Tiden från anhållande till beslut i häktningsfrågan var relativt sett längre för dem som begärdes häktade än för dem som frigavs. Skillnaderna var störst i fråga om andelen beslut dagen efter anhållandet, 42 % av dem som begärdes häktade jämfört med 66 % av dem som frigavs. Tredje dagen efter anhållandet hade skillnaden minskat betydligt. Beslut i häktningsfrågan hade då fattats för 85 % av dem som begärdes häktade jämfört med 92 % av dem som frigavs.

Tabell 7.7 Tid från anhållande till åklagarens beslut i häktningsfrågan

Tidpunkt för åklagarens beslut i häktningsfrågan	Anhållningstidens längd				
	Totalt			Därav häktningsframställning ingiven	Procentuell andel häktningsframställningar
	Uppräknat antal	%	Därav frigivna %	%	
Samma dag som anhållandet	5 640	21 (22)[a]	26	10	15 (21)
Dagen efter	10 090	38 (40)	40	32	27 (36)
2:a dagen efter	5 460	20 (20)	18	26	39 (45)
3:e dagen efter	2 940	11 (10)	8	17	48 (51)
4:e dagen efter	1 750	7 (6)	5	10	48 (55)
5:e dagen efter	810	3 (2)	2	6	58 (50)
6:e dagen efter	10	0		0	
7:e dagen efter	0	0		0	
Summa	26 700	100	99 (18 350)	101 (8 350)	31 (37)
Summa i urvalet	5 831		3 844	1 987	

[a] RÅ 1970.

I tabell 7.7 redovisas även motsvarande tidsuppgifter från riksåklagarens kartläggning avseende år 1970. Skillnaderna mellan 1970 och 1975 var som synes obetydliga.

I tabell 7.8 redovisas tiden till domstolens första beslut i häktningsfrågan från anhållande resp. från den dag häktningsframställningen insänts till rätten. 3 dagar efter häktningsframställningen hade häktningsförhandling hållits för 34 %, 4 dagar efter för 59 % och 5 dagar efter för 83 %. I

1 % av framställningarna uppgick tiden till 7 dagar eller mer. De här redovisade uppgifterna avser samtliga vidhållna häktningsframställningar. Av dessa var det ca 6 % som behandlades vid huvudförhandling direkt, varvid ju rättens frist för behandling av häktningsframställningen är en vecka istället för 4 dagar efter det att framställningen inkommit till rätten. Som jämförelse redovisas i tabell 7.8 även uppgifter från den närmast föregående tabellen angående tiden från anhållande till häktningsframställning, som ju för mer än hälften, 58 %, av dem som begärdes häktade uppgick till 2 dagar eller mindre. Dessutom redovisas den totala tiden från anhållande till häktningsförhandling med uppdelning på fall med särskild häktningsförhandling och fall med gemensam häktnings- och huvudförhandling. 4 dagar efter anhållandet hade – med undantag av fall med gemensam förhandling – häktningsförhandling endast hållits för 20 %, men en vecka efter anhållandet hade häktningsförhandling hållits för 81 %. I 3 % av fallen uppgick tiden mellan anhållande och häktning till 10 dagar eller mer och i mindre än 1 % motsvarande ca 40 fall till 11 dagar eller mer.

Tiden från anhållande till förhandling i fall med gemensam häktnings- och huvudförhandling uppgick för 47 % till 7 dagar eller mindre. I 17 % av fallen översteg tiden 9 dagar och i 6 % av fallen översteg tiden 11 dagar.

I tabell 7.9 redovisas olika handläggningsskedens varaktighet för dem

Tabell 7.8 Tid från anhållande och häktningsframställning till domstolens första beslut i häktningsfrågan. Kumulerade procenttal

Antal dagar	Tid från anhållande till häktningsförhandling			Tid från anhållande till häktningsframställning	Tid från häktningsframställning till häktningsförhandling
	Särskild häktningsförhandling	Gemensam häktnings- och huvudförhandling	Totalt		
0				10	
1	0	2	0	42	3
2	2	3	2	58	16
3	10	4	9	85	34
4	20	9	19	95	59
5	36	17	34	101	83
6	59	29	57	101	93
7	81	47	78	101	99
8	92	70	91		99
9	97	83	96		100
10	99	89	99		100
11	100	94	100		100
12	100	97	100		100
13	100	100	101		
14	101		101		
Summa, uppräknat antal	1 675	118	1 793	1 987[a]	1 832
Summa i urvalet	7 220	480	7 700	8 350	7 700

[a] Häri ingår 155 återkallade häktningsframställningar.

Tabell 7.9 Olika handläggningsskedens varaktighet. Häktade till huvudförhandlingens första dag utom fall med gemensam häktnings- och huvudförhandling.

Häktade åtminstone tills huvudförhandlingen inletts	Antal dagar, kumulerade procenttal											Uppräknat antal	Totalt i urvalet
	0	1–3	4–7	8–14	15–21	22–28	29–35	36–42	43–63	64–90	91–180		
Tid från hämtande resp gripande tills dess att förundersökningsprotokoll redovisats[a]	–	4	15	48	82	89	94	96	99	100	100		1 349
Tid från förundersökningsprotokoll till stämningsansökan	20	68	94	99	100	100						5 310	1 250
Tid från stämningsansökan till huvudförhandlingens första dag	0	6	63	95	98	99	99	99	100	100	100	– ” –	1 254
Tid från anhållande till huvudförhandlingens första dag	–	–	0	8	34	73	85	90	99	98	100	– ” –	1 254
Tid från anhållande till dom	–	–	0	6	31	64	79	86	94	97	100	– ” –	1 253

[a] Denna rad men inte de följande inkluderar häktade som undergått rättspsykiatrisk undersökning.

som häktades vid särskild häktningsförhandling och förblev häktade till huvudförhandlingens första dag. Den längsta tiden av frihetsberövandet upptogs av förundersökningen. Sedan åklagaren fått förundersökningsprotokollet ingavs stämningsansökan i 68 % av fallen inom 3 dagar, i 94 % inom 7 dagar och i 99 % av fallen inom 14 dagar. Något längre tid åtgick mellan stämningsansökan och huvudförhandlingens första dag. I 63 % av fallen hade emellertid huvudförhandling hållits inom 7 dagar sedan åtal väckts och för 95 % inom 14 dagar. I 2 % av fallen översteg tiden från stämningsansökan till huvudförhandlingens första dag 21 dagar. Tiden mellan stämningsansökan och huvudförhandlingens första dag kan i många fall antas ha uppgått till 7 dagar eller mindre. Nedan redovisas för några intervall tiden från hämtande/gripande till förundersökning och, på samma rad, de fall tiden från anhållande till huvudförhandlingens första dag var 7 dagar längre.

Siffrorna ger inte något säkert underlag för att studera eventuella samband mellan handläggningsskedenas varaktighet, men de tyder dock på att tiden från stämningsansökan till huvudförhandling snarare minskar än ökar ju mer tid som åtgått för förundersökningen.

Tid från hämtande/gripande tills dess att förundersökningen redovisats		Tid från anhållande till huvudförhandlingens första dag	
Antal dagar	%	Antal dagar	%
Mindre än 8	15	Mindre än 15	8
” 15	48	” 22	34
” 22	82	” 29	73
” 29	87	” 36	85

Tabell 7.10 Frist för väckande av åtal enligt beslut vid första särskilda häktningsförhandlingen och faktisk tid till åtalsbeslutet. Kumulerade procenttal

Tid från beslut vid första särskilda häktningsförhandlingen till stämningsansökan	Frist för väckande av åtal enligt detta beslut, antal dagar				
	–3	4–7	8–14	15–	Totalt
–3 dagar	96	11	1	–	8
4–7 ”	98	90	7	3	28
8–14 ”	100	98	70	22	74
15–21 ”		98	83	56	86
22–28 ”		99	89	72	90
29–35 ”		–	93	74	93
36–42 ”		–	95	83	95
43–63 ”		100	97	91	98
64–90 ”			99	92	99
91–180 ”			100	100	100
Summa, uppräknat antal	260	1 380	4 570	350	6 550
Summa i urvalet	56	300	996	77	1 429
Procentuell fördelning efter fristens längd	4	21	70	5	100

I tabell 7.10 jämförs fristen för väckande av åtal enligt beslutet vid första särskilda häktningsförhandlingen med den faktiska tiden till åtalsbeslutet. Som väntat var den vanligaste fristen för väckande av åtal 8–14 dagar, 70 % av fallen, men för 21 % förekom frister mellan 4 och 7 dagar. För flertalet av dessa väcktes också åtal inom 7 dagar efter häktningsförhandlingen. I de fall fristen satts till mellan 8 och 14 dagar ingavs för 70 % också stämningsansökan inom denna tid. I 4 % av fallen var fristen kortare än 4 dagar – troligen ofta beroende på att åtal redan var väckt i samband med häktningsförhandlingen – och i 5 % av fallen angavs att fristen var längre än 14 dagar, i en del fall sannolikt beroende på förväxling mellan frist och faktiskt datum för stämningsansökan.

Tiden mellan häktningsförhandling och åtal uppgick för 26 % av samtliga häktade till 15 dagar eller mer och för 10 % till 28 dagar eller mer.

7.4 Veckodag och tidpunkt på dygnet för gripandet och anhållandet

I tabellerna 7.11–7.15 redovisas veckodag och tidpunkt på dygnet för gripandet/hämtandet och för anhållandet. Av samtliga gripanden inträffade bara 9 % på söndagar men i övrigt var gripandena relativt jämnt förde-

Tabell 7.11 Veckodag för gripandet och hämtandet för dem som anhölls och andel häktningsframställningar vid olika veckodagar

Veckodag	Procentuell fördelning efter veckodag			Andel häktningsframställningar[a]		
	Gripna	Hämtade och övriga	Totalt	Gripna	Hämtade och övriga	Totalt
Måndag	15	19	16	32	34	33
Tisdag	17	21	18	36	24	33
Onsdag	15	23	16	36	37	36
Torsdag	16	18	16	39	31	37
Fredag	15	12	14	36	37	36
Lördag	14	4	12	28	43	29
Söndag	9	3	8	32	32	32
Summa	101	100	100	34	33	34
Summa uppräknat antal	21 200	5 500	26 700			
Summa i urvalet	4 627	1 199	5 826			
Vardagar	77	93	80	36	32	35
Lördagar och söndagar	23	7	20	29	38	30
Andel av samtliga anhållna	79	21	100			

[a] Andelen är 1–3 procentenheter för hög beroende på att särskild uppräkning inte skett (se avsnitt 1.2.3).

lade per veckodag. Statistiken beträffande dem som hämtades eller medtogs till förhör och senare anhölls visar att denna verksamhet varierar under veckan. Av dessa ökade nämligen antalet från måndag med 19 % till onsdag med 23 % av samtliga hämtade och minskade sedan till fredag, 12 %, lördag 4 % och söndag 3 %. Av dem som greps var andelen som begärdes häktade lägre under lördagar och söndagar, 29 %, än under vardagar, 36 %, men av dem som hämtades var förhållandet det motsatta, 32 % under vardagar jämfört med 38 % på lördagar och söndagar.

Tabell 7.12 Tidpunkt på dygnet för gripandet/hämtandet för dem som anhölls

Tidpunkt	Procentuell fördelning efter tidpunkt på dygnet för gripandet/hämtandet						
	I veckan		Under veckoslutet		Totalt	Gripna	Hämtade och övriga
08.00–16.59	M–F	40	L–S	6	46	37	80
17.00–23.59	M–To	21	F–S	12	33	38	15
00.00–01.59	Ti–F	7	L–M	4	11	13	3
02.00–07.59	Ti–F	6	L–M	5	11	13	2
Summa		73		27	101	101	100
Antal i urvalet		4 290		1 601	5 891	4 627	1 198
Summa, uppräknat antal		4 300		5 400	26 700	21 200	5 500

I tabell 7.12 redovisas tidpunkt på dygnet för gripandet/hämtandet med uppdelning på åtgärder som vidtogs under veckan och under veckoslutet. Som veckoslut definieras i denna och följande tabeller från fredag klockan 17.00 till måndag 07.59. Totalt sett fördes 46 % till polisen i anledning av misstanke om brott under normal tjänstetid, kl. 08.00–16.59, varav 40 % under veckan och 6 % under veckoslutet. 33 % av frihetsberövandena gjordes från kl. 17.00 till 23.59 och vardera 11 % från 00.00 till 01.59 och 02.00 till 07.59. Under veckoslutet gjordes en större andel av frihetsberövandena kvälls- och nattetid än under veckan. Av de gripna var det endast 37 % som blev berövade friheten mellan kl. 08.00 och 17.00 men av dem som hämtades blev 80 % frihetsberövade under denna tidsperiod och ytterligare 15 % från kl. 17.00 till midnatt.

Fördelningen över tiden på dygnet för anhållandet, tabell 7.14, visar i stort sett samma bild som motsvarande fördelning över tidpunkten för det första frihetsberövandet. Dock var andelen anhållna mellan kl. 08.00 och 17.00, något större än andelen gripna eller hämtade under samma tidsperiod, 51 % jämfört med 46 %.

I tabell 7.13 redovisas andelen häktningsframställningar av de anhållna med uppdelning på tidpunkt på dygnet för gripandet/hämtandet och i tabell 7.15 redovisas motsvarande uppgifter för anhållandena. Andelen häktningsframställningar var högst, 33 %, för dem som anhölls under nor-

Tabell 7.13 Andel häktningsframställningar i procent av antalet anhållna med uppdelning efter tidpunkt på dygnet för gripandet/hämtandet

Tidpunkt	Procentuell fördelning efter tidpunkt på dygnet för gripandet/hämtandet						
	I veckan		Under veckoslutet		Totalt	Gripna[a]	Hämtade och övriga[a]
08.00–16.59	M–F	36	L–S	40	37	43	34
17.00–23.59	M–To	30	F–S	25	28	30	26
00.00–01.59	Ti–F	24	L–M	19	22	24	23
02.00–07.59	Ti–F	35	L–M	25	30	33	35
Totalt		33		27	31	34	33

[a] Andelen är 1–3 procentenheter för hög beroende på att särskild uppräkning inte skett (se avsnitt 1.2.3).

mal tjänstetid och lägst, ca 19 %, för dem som anhölls från midnatt till kl. 08.00. Bortsett från de anhållanden som beslutas på kvällen från kl. 17.00 till midnatt var andelen häktningsframställningar lägre under veckoslutet än under motsvarande tidsperioder på vardagarna. Skillnaderna var härvid störst för anhållanden från midnatt till kl. 02.00. Under veckoslutet begärdes 14 % av dessa häktade jämfört med 22 % från tisdag till fredag.

Sett till tidpunkten för gripandet/hämtandet var andelen häktningsframställningar högst, 37 %, för de frihetsberövanden som gjordes under normal tjänstetid och lägst, 22 %, för de frihetsberövanden som gjordes från midnatt till kl. 02.00. Andelen häktningsframställningar för dem som greps eller hämtades från kl. 02.00 till 08.00 var högre eller 30 %. Av dem som anhölls under denna tidsperiod begärdes som tidigare framgått däremot endast 19 % häktade.

Tabell 7.14 Tidpunkt på dygnet för anhållandet[a]

Tidpunkt	Procentuell fördelning efter tidpunkt på dygnet för anhållandet				
	I veckan		Under veckoslutet		Totalt
08.00–16.59	M–F	42	L–S	9	51
17.00–23.59	M–To	20	F–S	11	30
00.00–01.59	Ti–F	6	L–M	5	10
02.00–07.59	Ti–F	5	L–M	4	9
Summa		72		28	100
Summa i urvalet					4 937
Summa, uppräknat antal					22 400

[a] Med undantag av anhållna i sin frånvaro.

Statistiken ger sålunda ett intryck av att de mest välgrundade anhållandena är de som sker under dagtid avseende personer som också gripits eller hämtats under dagtid. Av dem som grips eller hämtas nattetid verkar anhållningsbeslutet vara mera välgrundat för dem som anhålls först efter kl. 08.00 än för dem som anhålls tidigare, under åklagarens beredskap.

Tabell 7.15 Andel häktningsframställningar i procent av antalet anhållna med uppdelning efter tidpunkt på dygnet för anhållandet[a]

Tidpunkt	Procentuell fördelning efter tidpunkt på dygnet för anhållandet				
	I veckan		Under veckoslutet		Totalt
08.00–16.59	M–F	34	L–S	32	33
17.00–23.59	M–To	28	F–S	30	29
00.00–01.59	Ti–F	22	L–M	14	18
02.00–07.59	Ti–F	21	L–M	17	19
Totalt		30		26	29

[a] Med undantag av anhållna i sin frånvaro.

7.5 Samband mellan anhållningstidens längd och tidpunkt på dygnet och veckodag för anhållandet

Anhållningstidens längd, räknat i antal dagar från anhållandet till åklagarens beslut i häktningsfrågan, påverkas både av tidpunkten på dygnet och veckodag för anhållandet. Vid anhållanden exempelvis tidigt en måndag morgon kan 2 arbetsdagar disponeras inom ramen för tidsfristen "senast dagen efter anhållandet". Av tabell 7.14 framgick att 30 % av anhållningsbesluten fattades efter klockan 17.00 och fram till midnatt och av tabell 7.11 framgick att exempelvis 38 % av gripandena gjordes under perioden fredag till söndag. I tabell 7.16 redovisas därför en beräkning av det ungefärliga antalet tillgängliga arbetsdagar från anhållandet till åklagarens beslut i häktningsfrågan. Beräkningen bygger på förutsättningar som framgår av följande exempel:

Tidpunkt för anhållandet	Dag för beslutet	Antal arbetsdagar
Måndag före kl. 13.00	Tisdag	1 arbetsdag efter
Måndag senare än kl. 13.00	Tisdag	Samma arbetsdag
Fredag efter kl. 13.00	Lördag	Samma arbetsdag
	Söndag	Samma arbetsdag
	Måndag	Samma arbetsdag

Andelen beslut inom en arbetsdag efter anhållandet uppgick med dessa förutsättningar till totalt 82 % varav 87 % för dem som frigavs och 71 % för dem som begärdes häktade. Förändringen jämfört med tidigare redovisade siffror var störst för dem som begärdes häktade, för vilka andelen

beslut inom en dag efter ökade med 29 procentenheter. Av häktningsframställningarna avläts 16 % först efter mer än 3 kalenderdagar efter anhållandet. Andelen häktningsframställningar efter mer än 3 arbetsdagar efter anhållandet uppgick emellertid enligt tabell 7.16 till endast 1 %.

Av tabell 7.16 framgår också att åklagaren fattade beslut i häktningsfrågan under lördagar och söndagar för 12 % av dem som frigavs men endast för 2 % av dem som begärdes häktade.

Av underlaget till tabell 7.16 framgår att av häktningsframställningarna avseende dem som anhölls före kl. 13.00 avläts i genomsnitt 18 % samma dag som anhållandet jämfört med 59 % av dem som anhölls på fredagar före kl. 13.00.

Tabell 7.16 Tid i arbetsdagar resp. kalenderdagar från anhållandet till åklagarens beslut i häktningsfrågan

	Tid i arbetsdagar					Tid i kalenderdagar		
	Samtliga anhållna[a]			Härav		Samtliga anhållna	Härav	
	Tidpunkt för anhållandet		Totalt	Frigivna	Häktnings-framställn. avlåten		Frigivna	Häktnings-framställn. avlåten
	Före kl. 13.00	13.00–						
Samma arbetsdag/ kalenderdag som anhållandet	49	54	51	59	34	21	26	10
1 arbetsdag/kalenderdag efter	32	30	31	28	37	38	40	32
2"	13	13	13	9	22	21	18	26
3"	5	3	4	3	7	11	8	17
4"	1				1	7	5	10
5"					0	3	2	6
Summa	100	100	99	99	101	101	99	101
Andel av samtliga beslut som fattades lördagar och söndagar	16	5	9	12	2			
Antal i urvalet	2 232	2 714	4 936	3 379	1 567			
Kumulerade procenttal	49	54	51	59	34	21	26	10
1 dag efter	81	84	82	87	71	59	66	42
2 "	94	97	95	96	93	80	84	68
3"	99	100	99	99	100	91	92	85
4"	100					98	97	95
5"						101	99	100

[a] Utom anhållna i sin frånvaro.

8 Jämförelser mellan grunderna för frihetsberövandet, beslut i åtalsfrågan och andra förhållanden

8.1 Jämförelser mellan grunderna för frihetsberövandet, beslut i åtalsfrågan, påföljd och slag av brott

I tabellerna 8.1.1 och 8.1.2 redovisas grunderna för anhållandet med uppdelning efter brott vid anhållandet. Brotten är härvid indelade i 8 olika grupper. Som tidigare framgått var den vanligaste grunden för anhållandet kollusionsfara, som ensamt eller i förening med flykt- och recidivfara

Tabell 8.1.1 Grund för anhållande och slag av brott. Procentuell fördelning per slag av brott

Grund för anhållandet	Våldsbrott			Förmögenhetsbrott		Nark. brott	Annat brott	*c*	Totalt
	Grova	Olaga hot	Övr	Grova	Övr				
Flyktfara	2	3	2	1	2	2	7	1	2
Kollusionsfara	15	8	28	29	30	30	28	17	27
Recidivfara	9	33	13	15	13	6	4	17	14
Icke stadigt hemvist[a]	3	3	1	2	4	1	20	4	4
Fängelse minst två år[a]	23	–	3	0	0	0	7	2	2
Okänd identitet[a]	–	2	2	1	2	1	10	2	2
Ej fulla skäl[b]	7	8	14	8	10	6	4	6	9
Överträtt reseförbud[a]	–	–	–	0	0	–	0	2	0
Flykt- och kollusionsfara	2	1	7	4	5	6	3	1	4
Flykt- och recidivfara	6	5	5	9	9	2	4	9	7
Kollusions- och recidivfara	18	32	19	18	16	30	7	25	19
Flykt-, kollusions- och recidivfara	9	6	4	14	8	17	4	15	11
Summa	100	101	98	101	99	101	98	101	101
Summa, uppräknat antal	900	1 410	1 300	9 970	8 370	2 390	1 540	820	26 700
Summa i urvalet	197	307	284	2 176	1 826	522	337	179	5 828
Procentuell fördelning efter typ av brott Samtliga grunder	3	5	5	37	31	9	6	3	99

[a] Inkl. fall med angiven grund i kombination med flykt-, kollusions- eller recidivfara eller någon av nedanstående grunder (utom ej fulla skäl).
[b] Även i kombination med kollusionsfara.
[c] Kombinationer av vålds-, förmögenhets- och narkotikabrott.

åberopades vid 60 % av anhållningsbesluten. Den totala förekomsten av kollusionsfara varierade mellan olika typer av brott, från 83 % vid narkotikabrott till 47 % vid olaga hot (och 42 % vid "annat" brott). Kollusionsfara förekom oftare vid förmögenhetsbrott än vid våldsbrott.

2 % av anhållandena motiverades med RB 24:1 st. 3, fängelse minst 2 år. Denna grund angavs för 23 % av dem som anhölls för grova våldsbrott och för 7 % av dem som anhölls för "annat" brott, exempelvis mordbrand.

9 % av anhållningsbesluten motiverades med RB 24:5 st. 2, ej fulla skäl. I förhållande till respektive brottsgrupp var denna grund vanligast för dem som anhölls för enkla våldsbrott utom olaga hot, 14 %, men förekom med en frekvens om 4–10 % även vid övriga brottsgrupper.

Tabell 8.1.2 Grund för anhållandet och slag av brott. Procentuell fördelning per grund

Grund för anhållandet	Våldsbrott			Förmögenhetsbrott		Nark. brott	Annat brott	*c*	Totalt
	Grova	Olaga hot	Övr.	Grova	Övr.				
Flyktfara	3	8	6	18	37	8	21	1	102
Kollusionsfara	2	2	5	39	35	10	6	2	101
Recidivfara	2	13	5	40	31	4	2	4	101
Icke stadigt hemvist[a]	3	4	2	24	32	1	31	3	100
Fängelse minst två år[a]	49	–	10	11	1	1	24	4	100
Okänd identitet[a]	–	5	7	14	34	7	32	3	102
Ej fulla skäl[b]	3	5	8	36	37	6	3	2	100
Överträtt reseförbud[a]	–	–	–	18	45	–	9	27	99
Flykt- och kollusionsfara	6	1	8	33	36	12	3	0	99
Flykt- och recidivfara	3	3	3	43	38	3	3	4	100
Kollusions- och recidivfara	3	9	5	35	26	14	2	4	98
Flykt-, kollusions- och recidivfara	3	3	2	48	23	14	2	4	99
Totalt	3	5	5	37	31	9	6	3	99
Summa, uppräknat antal	900	1 410	1 300	9 970	8 370	2 390	1 540	820	26 700
Summa i urvalet	197	307	284	2 176	1 826	522	337	179	5 828

[a] Inkl. fall med angiven grund i kombination med flykt-, kollusions- eller recidivfara eller någon av nedanstående grunder (utom ej fulla skäl).
[b] Även i kombination med kollusionsfara.
[c] Kombinationer av vålds-, förmögenhets- och narkotikabrott.

I tabell 8.2 redovisas grunderna för anhållandet med uppdelning efter beslut i åtalsfrågan och påföljd. Av samtliga anhållna dömdes 29 % till påföljd som innebär frihetsberövande[1]. Härav var mindre än två tredjedelar, motsvarande 18 % av samtliga anhållna, häktade. Totalt hade då enkäten avbröts 55 % av samtliga anhållna dömts, 13 % fått åtalsunderlåtelse, 20 % av ärendena hade blivit avskrivna och för 12 % av samtliga anhållna hade endera beslut i åtalsfrågan inte fattats (5 %) eller dom inte meddelats (7 %) då enkäten avbröts.

I avsnitt 4 beskrevs hur frekvensen för de olika anhållningsgrunderna

[1] Fängelse, ungdomsfängelse, internering, skyddstillsyn med anstaltsbehandling och sluten psykiatrisk vård.

Tabell 8.2 Grunder för anhållandet, beslut i åtalsfrågan och påföljd. I procent av samtliga anhållna för resp. grund

	Samtliga anhållna	Härav häktade		Samtliga anhållna							
		Totalt	Härav med frihetsberövande påföljd	Frihetsberövande påföljd	Villk. dom, skyddstillsyn, vård enl. BVL eller NVL	Övr. påföljder, åtalet ogillat	Summa dömda	Åtalsunderlåtelse	Avskrivet p. g. a. brott ej styrkt eller annan anledning	Beslut i åtalsfrågan ej fattat då undersökningen avbröts eller åtal men ännu ej dömd	Summa
Flyktfara	550	26	18	26	20	16	62	9	21	9	101
Kollusionsfara	7 490	4	2	13	24	6	44	16	24	16	100
Recidivfara	3 570	36	27	39	24	4	67	15	12	7	101
Icke stadigt hemvist[a]	1 030	57	41	51	19	9	79	4	11	6	100
Fängelse minst två år[a]	410	49	42	46	13	3	63	8	23	5	99
Okänd identitet[a]	490	18	14	19	11	14	45	13	32	11	101
Ej fulla skäl[b]	2 410	3	2	13	2	8	22	14	31	32	99
Överträtt reseförbud[a]	50	79	70	70	19	0	89	0	0	11	100
Flykt- och kollusionsfara	1 210	21	14	21	27	5	53	8	30	9	100
Flykt- och recidivfara	1 930	44	35	47	17	3	66	19	10	5	100
Kollusions- och recidivfara	4 880	28	21	32	24	4	60	13	19	7	99
Flykt-, kollusions- och recidivfara	2 660	51	39	48	21	4	73	11	11	5	100
Totalt	26 680	25	18	29	21	5	55	13	20	12	100

[a] Inkl. fall med angiven grund i kombination med flykt-, kollusions- eller recidivfara eller någon av nedanstående grunder (utom ej fulla skäl).
[b] Även i kombination med kollusionsfara.

varierade beroende på om den anhållne frigavs eller begärdes häktad. I tabell 8.2 redovisas hur andelen av de anhållna som häktades, i genomsnitt 25 %, varierade från 57 % för dem som anhölls på grund av "icke stadigt hemvist" till 4 % för dem som anhölls på grund av kollusionsfara ensamt och 3 % vid "ej fulla skäl".

Nedan anges anhållningsgrunderna ordnade efter andelen som häktats och fått frihetsberövande påföljd. Den inbördes ordningen hade varit praktiskt taget densamma om grunderna istället rangordnats efter andelen häktade eller andelen av samtliga anhållna som fått frihetsberövande påföljd. Dessutom anges för varje grund nedan andelen av ärendena som blivit avskrivna.

Sammanställning av vissa uppgifter från tabell 8.2

Grund för anhållandet	Procentuell andel av samtliga anhållna för respektive grund	
	Häktade med frihetsberövande påföljd	Ärendet avskrivet
Fängelse minst 2 år	42	23
Icke stadigt hemvist	41	11
Flykt-, kollusions- och recidivfara	39	11
Flykt- och recidivfara	35	10
Recidivfara	27	12
Kollusions- och recidivfara	21	19
Flyktfara	18	21
Okänd identitet	14	32
Flykt- och kollusionsfara	14	30
Ej fulla skäl	2	31
Kollusionsfara	2	24
Totalt	18	20

Andelen avskrivna ärenden varierade sålunda från 10 till 32 % och var för dem som anhölls på grund av "ej fulla skäl" 31 %. Notabelt beträffande denna anhållningsgrund är att andelen fall i vilka beslut i åtalsfrågan inte fattats eller som ännu inte hade dömts då enkäten avbröts var så hög som 32 %. Denna andel var högre än genomsnittligt också vid anhållningsgrunden kollusionsfara, 16 %. Genomsnittet var 12 %.

I tabell 8.3 redovisas beslut i åtalsfrågan, påföljd och förekomst av häktning med uppdelning efter brottsligheten vid anhållandet. I likhet med tabell 8.1 är brotten indelade i 8 grupper.

Antalet anhållna misstänkta för grova våldsbrott var 900. Något fler än genomsnittligt, 27 %, av dessa fall blev avskrivna. Samtidigt var andelen av samtliga anhållna som dömdes till frihetsberövande påföljd högre än genomsnittligt, 44 %. Endast 2 % fick åtalsunderlåtelse. Andelen som fick skyddstillsyn eller villkorlig dom var också förhållandevis låg. Närmare hälften av dem som anhölls p. g. a. grova våldsbrott blev häktade och mer än tre fjärdedelar av dessa dömdes till påföljd som innebär frihetsberövande.

Tabell 8.3 Brott vid anhållandet, beslut i åtalsfrågan, påföljd och förekomst av häktning

Brott vid anhållandet Andel häktade	Påföljd						Summa dömda	
	Frihetsberövande påföljd		Skyddstillsyn, villkorlig dom eller vård enl BVL el. NVL		Övriga påföljder, åtal ogillat			
Grova våldsbrott	390	44[a]	130	15	40	4	560	63
	83		38				69	
Olaga hot	300	21	260	18	140	10	700	50
	74		30		13		46	
Övriga våldsbrott	400	31	160	12	150	11	710	54
	55		11		3		34	
Grova förmögenhetsbrott	3 120	31	2 500	25	280	3	5 900	59
	68		23		27		49	
Övriga förmögenhetsbrott	2 070	25	2 000	24	350	4	4 420	53
	55		21		16		37	
Narkotikabrott	870	36	550	23	210	9	1 630	68
	83		33		22		58	
Annat brott	580	37	110	7	230	15	920	60
	64		40		18		51	
Kombinationer av vålds-, förmögenhets- och narkotikabrott	390	47	160	20	50	6	600	73
	73		37				59	
Summa	8 120	30	5 870	22	1 450	5	15 440	58
	67		24		18		46	

[a] *Förklaring*
390 Uppräknat antal.
44 Antalet ovan i procent av samtliga anhållna för resp. brott.
83 Procentuell andel häktade av antalet ovan. Andelen häktade är inte angiven i de fall det totala antalet anhållna i resp. grupp var lägre än 100, motsvarande ca 25 fall i urvalet.

Anm. Särskild uppräkning har inte skett (se avsnitt 1.2.3). Bl. a. andelen häktade och andelen dömda i tabell 8.3 är därför något för hög (3 procentenheter per samtliga anhållna).

Antalet anhållna misstänkta för olaga hot var 1 410. Betydligt fler än genomsnittligt av dessa fall, 38 %, blev avskrivna. Något färre än genomsnittligt dömdes till frihetsberövande påföljd, och något fler än genomsnittligt dömdes till böter. Till skillnad från dem som anhölls p. g. a. grova våldsbrott blev bara en knapp fjärdedel av samtliga som anhölls p. g. a. olaga hot häktade.

Antalet anhållna misstänkta för övriga våldsbrott, huvudsakligen misshandel, var 1 300. I relativt många av dessa fall, 23 %, hade beslut i åtalsfrågan inte fattats eller dom inte meddelats då undersökningen avbröts. Ungefär lika många som av dem som anhölls p. g. a. olaga hot var dömda, ca 700, men i förhållande till dem som vid anhållandet misstänktes för olaga hot blev flera dömda till frihetsberövande påföljd, 400 jämfört med 300 samtidigt som ungefär lika många, ca 220, av dessa var häktade.

Antalet anhållna misstänkta för grova förmögenhetsbrott var ca 10 000 och ytterligare ca 8 400 anhölls såsom misstänkta för övriga förmögenhetsbrott. Beträffande dem som anhölls p. g. a. grova förmögenhetsbrott överensstämde fördelningen efter påföljd, andelen häktade m. m. i stort

Tabell 8.3

	Beslut i åtalsfrågan						Totalt	
	Åtalsunderlåtelse		Avskrivet p. g. a. brott ej styrkt eller annat skäl		Beslut i åtalsfrågan ej fattat, då undersökningen avbröts eller åtal men dom ännu ej meddelad			
Grova våldsbrott	20	2	240	27	80	9	900	101
			2				47	
Olaga hot	50	4	540	38	120	8	1 410	99
			1				23	
Övriga våldsbrott	60	4	1 240	18	300	23	1 300	99
			2		3		20	
Grova förmögenhetsbrott	1 530	15	1 610	16	930	9	9 990	99
	3		1		3		29	
Övriga förmögenhetsbrott	1 420	17	1 750	21	770	9	8 370	100
	1		1		4		20	
Narkotikabrott	300	12	380	16	90	4	2 390	100
			4				41	
Annat brott	80	5	260	17	280	18	1 540	99
					16		34	
Kombinationer av vålds-, förmögenhets- och narkotikabrott	40	5	100	12	80	9	820	99
							46	
Summa	3 500	13	5 120	19	2 650	10	26 700	99
	2		1		7		28	

med genomsnittet för samtliga anhållna. Av dem som anhölls för enkla förmögenhetsbrott blev i förhållande till dem som anhölls för grova förmögenhetsbrott något flera ärenden avskrivna och något färre fick frihetsberövande påföljd.

Antalet anhållna misstänkta för narkotikabrott var ca 2 400. Av dessa hade då undersökningen avbröts något fler än genomsnittligt dömts, medan t. ex. andelen av de dömda med frihetsberövande påföljd var lika stor som genomsnittet för samtliga anhållna. Andelen häktade var av dem som dömdes till frihetsberövande påföljd lika hög som av dem som anhölls misstänkta för grova våldsbrott, 83 %.

Omkring 800 anhölls misstänkta för olika kombinationer av vålds-, förmögenhets- och narkotikabrott. Av dessa fall blev endast 12 % avskrivna jämfört med t. ex. 27 % för dem som vid anhållandet misstänktes för grova våldsbrott. I likhet med dem som misstänktes för grova våldsbrott blev relativt många dömda till frihetsberövande påföljd.

8.2 Jämförelser mellan frihetsberövandets varaktighet och andra förhållanden

I tabell 8.4 redovisas tiden från gripandet (eller i förekommande fall hämtandet/medtagandet till förhör) till frigivandet för dem som inte begärdes

häktade med uppdelning efter grunderna för anhållandet. 24 timmar efter gripandet hade omkring 8 200 eller 45 % av dem som inte begärdes häktade frigivits. Andelen frigivna inom 24 timmar i förhållande till dem som inte begärdes häktade var högre än genomsnittligt bl. a. för dem som anhölls på grund av flyktfara, "okänd identitet", "ej fulla skäl" och "icke stadigt hemvist". Lägre än genomsnittligt var andelen bl. a. för dem som anhölls på grund av "fängelse minst 2 år", flykt och kollusionsfara och för dem som anhölls på grund av både flykt-, kollusions- och recidivfara.

Andelen av dem som inte begärdes häktade för vilka tiden från gripande till frigivande var längre än 48 timmar var i genomsnitt 26 % och varierade mellan de olika anhållningsgrunderna från 11 % för dem som anhölls

Tabell 8.4 Tid mellan hämtande/gripande och frigivande för dem som inte begärdes häktade och grunder för anhållandet

Grund för anhållandet	Tid i timmar					S:a uppräknat antal	S:a i urvalet	Andel av samtliga anhållna för resp. grund
	0–24	25–48	49–72	73–	S:a			
Flyktfara	63	27	8	3	101	370	78	65
Kollusionsfara	45	32	12	12	101	6 840	1 432	90
Recidivfara	49	27	16	8	100	1 950	408	52
Icke stadigt hemvist[a]	53	21	15	11	100	380	80	37
Fängelse minst två år[a]	26	20	31	23	100	170	35	38
Okänd identitet[a]	62	10	15	13	100	370	78	73
Ej fulla skäl[b]	59	24	9	8	100	2 300	482	95
Överträtt reseförbud[a]						0	1	
Flykt- och kollusionsfara	33	31	19	17	100	890	186	72
Flykt- och recidivfara	41	28	17	14	100	950	199	46
Kollusions- och recidivfara	37	34	16	13	100	3 060	641	59
Flykt-, kollusions- och recidivfara	33	32	20	15	100	1 060	223	36
Totalt	45	30	14	12	100	18 340	3 843	66

[a] Inkl. fall med angiven grund i kombination med flykt-, kollusions- eller recidivfara eller någon av nedanstående grunder (utom ej fulla skäl).
[b] Även i kombination med kollusionsfara.

på grund av flyktfara till 54 % för dem som anhölls på grund av "fängelse minst 2 år".

I förhållande till samtliga anhållna uppgick andelen som frigivits inom 24 timmar till 30 %. Av samtliga som anhölls på grund av "ej fulla skäl" blev 56 % frigivna inom 24 timmar, av dem som anhölls på grund av recidivfara 25 % och av dem som anhölls på grund av både flykt-, kollusions- och recidivfara 12 %.

Utredningen har för dem som inte begärdes häktade även undersökt tiden från gripandet till frigivande med uppdelning efter beslut i åtalsfrågan. Skillnaderna var dock – med ett undantag – obetydliga och dessa uppgifter redovisas därför inte i tabellform. Undantaget avser de fall som blev avskrivna av andra skäl än "brott ej styrkt" för vilka varaktigheten av frihetsberövandet var kortare än genomsnittligt. Sålunda uppgick för

dessa andelen frigivna inom 24 timmar efter gripandet i förhållande till samtliga som inte begärdes häktade till 59 %. Genomsnittet var, som framgick av tabell 8.4, 45 %. Andelen fall i vilka ärendet blev avskrivet på grund av andra skäl än "brott ej styrkt" var totalt 6 % i förhållande till samtliga som inte begärdes häktade (framgår av tabell 5.2).

I tabell 7.15 redovisades hur andelen av de anhållna som begärdes häktade varierade – mellan 14 och 32 % – efter tidpunkten på dygnet och veckodag (veckoslut/annan tid) för anhållandet. Utredningen har undersökt om också andelen av de anhållna som blir åtalade varierade beroende på tidpunkt på dygnet och veckodag för anhållandet. Det visade sig emellertid att fördelningen under dygnet etc. för dem som åtalades var i det närmaste densamma som motsvarande fördelning för samtliga anhållna (redovisas ej i tabellform).

I tabell 8.5 redovisas tiden mellan anhållande och dom med uppdelning efter grunderna för häktningsbeslutet. Tabellen avser enbart de ca 5 000 som häktades vid särskild häktningsförhandling, som förblev häktade till domen och som inte undergick rättspsykiatrisk undersökning. För 32 % av dessa översteg tiden från anhållande till dom 28 dagar. 4 grunder eller kombinationer av grunder svarade för omkring 80 % av häktningsbesluten. Av dessa var varaktigheten av frihetsberövandet, sett till andelen för vilka tiden från anhållande till dom översteg 28 dagar, längre än genomsnittligt för dem som häktades på grund av såväl flykt-, kollusions- som recidivfara, 58 %, och för dem som häktades på grund av kollusions- och recidivfara, 42 %. Kortare än genomsnittligt var tiden för dem som häktades på grund av recidivfara, av vilka 22 % var häktade mer än 28 dagar och för dem som häktades på grund av flykt- och recidivfara, 28 %. Frihetsberövandena synes sålunda ha varit längre i de fall kollusionsfara förekommit som grund för häktningsbeslutet. Detta stämmer

Tabell 8.5 Tid mellan anhållande och dom och grund för häktningsbeslutet. Häktade till domen[a]

	Antal dagar						Uppräknat antal	Antal i urvalet
	0–21	22–28	29–42	43–	Summa	Härav 29–		
Flyktfara	72	14	7	7	100	14	140	29
Kollusionsfara	9	50	41		100	41	100	22
Recidivfara	48	31	20	2	101	22	1 740	373
Icke stadigt hemvist	46	46	8		100	8	120	26
Flykt- och kollusionsfara	8	28	48	16	100	64	120	25
Flykt- och recidivfara	43	39	14	4	100	28	820	176
Kollusions- och recidivfara	19	39	29	13	100	42	820	176
Flykt-, kollusions- och recidivfara	11	32	38	20	101	58	740	159
Icke stadigt hemvist jämte ett eller flera andra skäl	28	43	17	12	100	29	270	58
Övriga grunder	24	28	24	24	100	48	120	25
Totalt	34	35	24	8	101	32	4 990	1 069

[a] Enbart häktade vid särskild häktningsförhandling och utom häktade som genomgått rättspsykiatrisk undersökning.

med en tidigare iakttagelse att frihetsberövandets varaktighet i första hand styrs av tiden för förundersökningen.

I tabell 8.6 redovisas tiden mellan anhållande och dom med uppdelning efter påföljd. Tabellen omfattar samma fall som tabell 8.5, dvs. häktade till domen. Tiden från anhållande till dom översteg 28 dagar för 37 % av dem som dömdes till fängelse, ungdomsfängelse eller internering, 22 % av dem som dömdes till skyddstillsyn med behandling i anstalt och 19 % av dem som dömdes till övriga påföljder. För 8 % eller ca 400 av de häktade översteg tiden från anhållande till dom 42 dagar. Av dessa dömdes 360 till fängelse, ungdomsfängelse eller internering, 10 till skyddstillsyn med behandling i anstalt och ca 30 till övriga påföljder.

Tabell 8.6 Tid mellan anhållande och dom. Häktade till domen[a]

Påföljd	Antal dagar					Uppräknat antal	Antal i urvalet	Samtliga	29 eller fler dagar
	0–21	22–28	29–42	43–	Summa				
Frihetsberövande påföljd utom nedanstående påföljd	29	35	26	11	101	3 300	762	66	78
Skyddstillsyn med behandling i anstalt	44	34	20	2	100	550	126	11	8
Övriga påföljder inkl. åtal ogillat	42	39	16	3	100	1 130	262	23	14
Totalt	34	35	23	8	100	4 980	1 150	100	100

[a] Enbart häktade vid särskild häktningsförhandling och utom häktade som genomgått rättspsykiatrisk undersökning.

Av de häktade som var frihetsberövade till domen förekom att åtalet ogillades eller lades ned i 16 fall i urvalet motsvarande totalt ca 70 fall. På grund av det låga antalet redovisas dessa ovan under rubriken "övriga påföljder". Trots det låga antalet har det ändå bedömts vara av intresse att redovisa tiden för frihetsberövande för dessa 16 av de häktade i urvalet.

Tid från anhållande till dom	Antal häktade i urvalet för vilka åtalet ogillades eller lades ned
0–21 dagar	5
22–28 dagar	7
29–42 dagar	4
43– dagar	–
Summa	16

8.3 Anhållna och häktade för brott med mindre än 4 års fängelse i straffskalan

Tabell 8.7 syftar till att ge underlag för en beräkning av effekterna av utredningens förslag beträffande förutsättningarna för häktning vid risk för fortsatt brottslighet. Det totala antalet anhållna på grund av recidivfara var omkring 3 600. Härav var närmare 1 300 motsvarande 5 % av samtliga

Tabell 8.7 Brott med mindre än 4 års fängelse i straffskalan utom brott mot liv och hälsa och anhållnings- och häktningsgrunderna recidivfara samt flykt- och recidivfara. Uppräknat antal

Brott vid anhållandet	Samtliga anhållna	Häktade vid första särskilda häktn. förhandl.	Grund för anhållandet/häktningsbeslutet			
			Recidivfara		Flykt- och recidivfara	
			Anhållandet	Häktnings-beslutet	Anhållandet	Häktnings-beslutet
Stöld	4 960	930	590	290	370	150
Tillgrepp av fortsk. medel (även grovt)[a]	2 520	350	420	170	300	70
Bedrägeri	680	150	60	40	90	40
Förskingring	50	10	0	–	–	–
Annat förmögenhets-brott	150	20	30	10	–	–
Summa	8 360	1 460	1 100	510	760	260
Narkotikabrott, även grovt[a]	2 450	880	130	110	50	30
Skatte- eller valuta-brott	100	0	–	–	–	–
Rattfylleri	190	20	20	10	10	–
"Annat brott"	1 230	210	50	20	50	20
Summa	1 520	230	70	30	60	20
Totalt	12 330	2 570	1 300	650	870	310
I procent av samtliga anhållna resp. häktade	46 %	41 %	5 %	10 %	3 %	5 %
Grov stöld[b]	8 670	2 020	1 300	710	670	320
Samtliga brott	26 670	6 250	3 570	1 990	1 930	840

[a] Blanketten skiljde inte i dessa fall mellan grova och övriga brott.
[b] Medtas p. g. a. att en lagändring efter enkätens genomförande medför att vissa grova stölder numera skulle rubriceras som enkel stöld.

anhållna misstänkta för brott med mindre än 4 års fängelse i straffskalan[1]. Ytterligare 1 300 anhölls för grov stöld. Enkäten avser härvid grov stöld enligt brottsbalkens lydelse före den 1 april 1976. Antalet som idag anhålls på grund av recidivfara för brott med mindre än 4 års fängelse i straffskalan kan därför antas vara högre än 1 300.

Av dem som häktades på grund av recidivfara var omkring 650 motsvarande 10 % av samtliga häktade anhållna för brott med mindre än 4 års fängelse i straffskalan[2]. Ytterligare omkring 700 av dem som häktades på grund av recidivfara anhölls för grov stöld.

[1] För dem som anhölls för tillgrepp av fortskaffningsmedel, narkotikabrott eller "annat brott" innehåller enkäten inte några uppgifter om antalet härav som betecknades som grova.
[2] I enkäten angavs brottsligheten vid anhållandet och enligt domen men däremot inte de brott som grundade häktningen.

I tabell 8.8 redovisas vissa personliga förhållanden för dem som anhölls resp. häktades på grund av recidivfara för brott med mindre än 4 års fängelse. I tabell 6.11 redovisades motsvarande uppgifter beträffande samtliga anhållna.

Tabell 8.8 Anhållna resp. häktade på grund av recidivfara för brott med mindre än 4 års fängelse i straffskalan och vissa personliga förhållanden. Uppräknat antal

Personliga förhållanden	Anhållna		Häktade	
	Totalt	Härav missbrukare	Totalt	Härav missbrukare
Fast bostad och fast eller tillfälligt arbete eller pågående utbildning eller omskolning	490	200	190	100
Fast bostad, saknar arbete	790	350	360	230
Saknar både bostad och arbete	120	70	110	60
Summa	1 300	620	660	390

Andelen i den grupp som redovisas i tabell 8.8 som saknade såväl bostad som arbete var ungefär lika stor som genomsnittet för samtliga anhållna resp. häktade, totalt 120 av 1 300 resp. 110 av 650. Däremot var andelen missbrukare högre för dem som anhölls på grund av recidivfara för brott med mindre än fyra års fängelse. För denna grupp uppgavs sålunda närmare hälften vara missbrukare jämfört med i genomsnitt en tredjedel av samtliga anhållna.

Vi har även undersökt tidigare belastning för dem som anhölls resp. häktades på grund av recidivfara för brott med mindre än 4 års fängelse i straffskalan[3]. Som man kunde vänta med hänsyn till grunden för frihetsberövandet var denna grupp mera belastad än genomsnittligt. Andelen utan tidigare belastning eller för vilka det inte var känt huruvida tidigare belastning förekommit var 15 % jämfört med i genomsnitt 37 % av samtliga anhållna och 10 % jämfört med i genomsnitt 22 % av samtliga häktade.

[3] Redovisas ej i tabellform.

9 Utvecklingen av antalet anhållna och antalet dömda mm sedan 1965

I tabell 9.1 och diagram A 2 redovisas utvecklingen av antalet anhållna och antalet häktningsframställningar samt antalet domar och åtalsunderlåtelser sedan 1965.

Antalet anhållna uppgick 1965 till omkring 16 700. Antalet ökade år för år fram till 1971 med totalt 60 % och uppgick då till cirka 26 700. Därefter minskade antalet anhållna till cirka 24 300 1974. 1975, det år som utredningen genomförde sin enkät till åklagarmyndigheterna, ökade antalet anhållna med hela 2 600 eller 11 % i förhållande till året innan. Ökningen fortsatte inte 1976 utan detta år minskade återigen antalet anhållna med omkring 3 %.

Antalet häktningsframställningar uppgick 1965 till omkring 7 400. Medan antalet anhållna 1975 var 62 % högre än 1965 var antalet häktningsframställningar endast 12 % högre. Även häktningsframställningarna ökade från 1974 till 1975 men ökningen var inte större än 3 %. Det var emellertid inte fråga om någon jämn ökning från 1965 till 1975. Antalet ökade i stort sett år för år till 9 700 1970. Därefter minskade antalet häktningsframställningar år för år till omkring 8 100 1974. Trots den ojämna utvecklingen av antalet häktningsframställningar minskade andelen av de anhållna som begärdes häktade relativt stadigt år för år från 44 % 1965 till 31 % 1975.

Antalet anhållna per 100 000 av den straffmyndiga medelfolkmängden uppgick 1976 till 401 och antalet häktningsframställningar till 128. Det totala antalet anhållna ökade från 1965 till 1976 med 57 % och antalet häktningsframställningar med 13 %. Om hänsyn tas till ökningen av den straffmyndiga folkmängden under denna tid reduceras ökningen av antalet anhållna till 47 % och ökningen av antalet häktningsframställningar till 6 % från 1965 till 1976.

I tabell 9.1 redovisas vidare uppgifter om antalet dömda för grövre brott utom trafikbrott. Med personer som dömts till grövre brott avses i huvudsak personer som dömts till strängare påföljd än böter[1]. Anledningen till att trafikbrotten undantagits är att dessa utgör en relativt stor grupp av dem som dömts till grövre brott samtidigt som endast ett fåtal blir anhållna eller häktade[2].

Antalet dömda för grövre brott utom trafikbrott uppgick 1965 till omkring 16 000 och hade 1975 ökat med 42 % till omkring 22 800. Antalet dömda för grövre brott har sålunda ökat i mindre grad än antalet anhåll-

[1] I den här redovisade statistiken ingår även de som dömts till sluten psykiatrisk vård. Dessa ingår inte i definitionen av grövre brott (se exempelvis Rättsstatistisk årsbok 1975).

na men betydligt mer än antalet häktningsframställningar. Medan antalet anhållna 1975 var högre än någon gång tidigare sedan 1965 kulminerade antalet dömda för grövre brott 1972 och var då – i likhet med antalet anhållna – 57 % högre än 1965. Den tidigare redovisade ökningen av antalet anhållna 1974 till 1975 har ingen motsvarighet i ökningen av antalet dömda, som låg på i det närmaste samma nivå 1975 som 1974. Med hänsyn till den tid som förflyter från anhållande till dom kan dock ökningen av antalet anhållna 1975 resultera i en ökning av antalet dömda under 1976.

Det stora flertalet som dömts för grövre brott torde ha dömts för brott för vilket 1 års fängelse ingår i straffskalan. Av de anhållna bedöms i storleksordningen 98 % vara misstänkta för brott med 1 års fängelse i straffskalan.

Diagram A2 Utvecklingen av antalet anhållna och antalet dömda m m sedan 1965

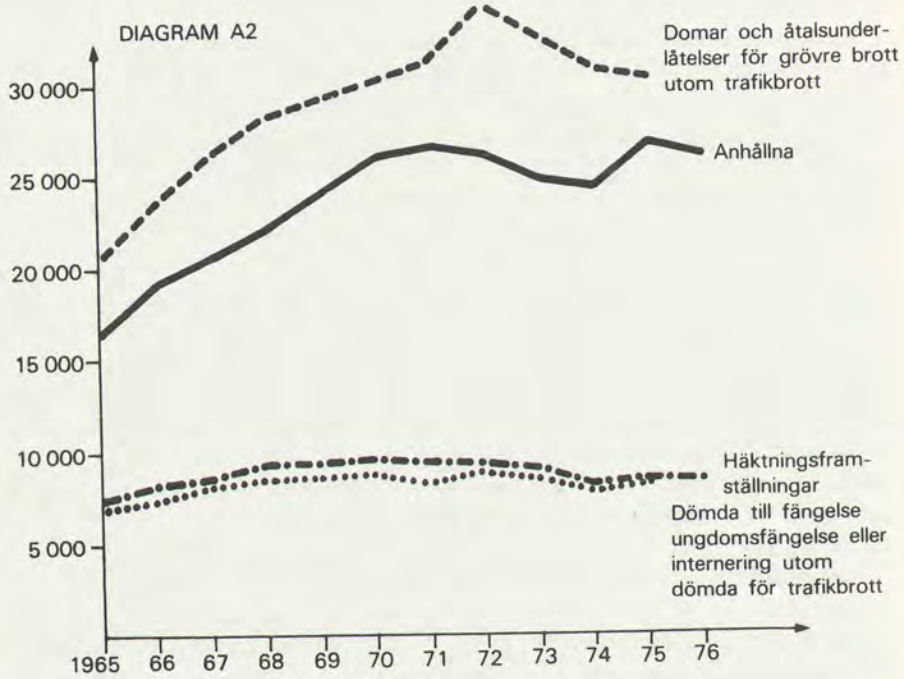

Enligt utredningens enkät uppgick antalet anhållna som dömts för grövre brott till mellan 13 400 och 15 800[3].

I tabell 9.1 redovisas även uppgifter om det totala antalet som fått åtalsunderlåtelse för grövre brott. Definitionen av grova brott utgår härvid från åklagarens bedömning. Flertalet av dem som fick åtalsunderlåtelse för grövre brott torde ha varit skyldiga till brott med 1 års fängelse i straffskalan[4]. Antalet åtalsunderlåtelser för grövre brott uppgick 1965 till omkring 4 800 och hade 1975 ökat med 60 % till 7 700. I likhet med statistiken avseende antalet dömda kulminerade antalet åtalsunderlåtelser 1972, som detta år uppgick till närmare 9 400. Den minskning som där-

[2] Antalet som dömts för trafikbrott till annan påföljd än böter uppgick 1975 till omkring 6 000 varav 5 100 för rattfylleri. 4 800 dömdes till fängelse för rattfylleri. Enligt enkäten kan antalet som anhölls för rattfylleri 1975 beräknas till 190 och antalet som häktades till 60.

Tabell 9.1 Utvecklingen av antalet anhållna och antalet dömda m. m. sedan 1965

År	Anhållna[a]		Häktningsframst.[a]		Andel häktn. framst. %	Dömda för grövre brott utom trafikbrott[b]		Åtalsunderlåtelser för grövre brott[c]	Summa domar och åtalsunderlåtelser		Dömda till fängelse, ungdomsf. eller internering utom trafikbrott[d]	
	Antal	Index 1965 = 100	Antal	Index 1965 = 100		Antal	Index 1965 = 100		Antal	Index 1965 = 100	Antal	Index 1965 = 100
1965	16 671	100	7 380	100	44	16 024	100	4 819	20 843	100	6 940	100
1966	19 062	114	8 134	110	43	18 488	115	5 475	23 963	115	7 381	106
1967	20 733	124	8 706	118	42	20 637	129	5 871	26 508	127	8 054	116
1968	22 094	133	9 468	128	43	22 083	138	6 454	28 537	137	8 516	123
1969	24 158	145	9 290	126	39	22 324	139	7 047	29 371	141	8 548	123
1970	26 049	156	9 755	132	37	23 034	144	7 403	30 437	146	8 770	126
1971	26 712	160	9 429	128	35	22 573	141	8 896	31 469	151	8 111	117
1972	26 228	157	9 418	128	36	25 114	157	9 363	34 477	165	8 923	129
1973	24 901	149	9 073	123	36	24 033	150	8 807	32 840	158	8 456	122
1974	24 347	141	8 077	109	33	22 878	143	8 143	31 021	149	7 768	112
1975	26 962	162	8 297	112	31	22 757	142	7 715	30 472	146	8 184	118
1976	26 135	157	8 341	113	32							

[a] Källa: åklagarväsendets arbetsstatistik för resp. år. I det föregående angivna tal för år 1975 bedöms vara mera korrekta. Underlag saknas för motsvarande justeringar för övriga år. Skillnaderna är dock inte större än omkring 1 %.
[b] Källa: Den grövre brottsligheten för resp. år.
[c] Källa: Den grövre brottsligheten för resp. år.
[d] Se not 5.

efter skett beror vad gäller åren 1974 och 1975 i stor utsträckning på en omläggning av statistikrutinerna.

Det sammanlagda antalet domar och åtalsunderlåtelser för grövre brott uppgick 1965 till omkring 20 800 och ökade till 1975 med 46 % till omkring 30 500. Detta innebär att ökningen i förhållande till 1965 var något högre om hänsyn tas även till antalet åtalsunderlåtelser jämfört med utvecklingen av enbart antalet dömda för grövre brott. Skillnaderna var relativt sett större under åren 1971–1973 än år 1975.

Slutligen redovisas i tabell 9.1 antalet dömda till fängelse, ungdomsfängelse eller internering utom dem som dömts för trafikbrott. Antalet som dömts till dessa frihetsberövande påföljder uppgick 1965 till 6 940 och hade 1975 ökat med 18 % till omkring 8 200[5]. Detta innebär att av samtliga som dömts för grövre brott andelen som dömts till fängelse, ungdomsfängelse eller internering minskat från 43 % 1965 till 36 % 1975.

I likhet med statistiken avseende det totala antalet dömda för grövre brott kulminerade antalet som dömdes till fängelse etc. 1972 och var då 29 % högre än 1965. Utvecklingen av antalet dömda till fängelse, ungdomsfängelse eller internering visar ganska stora likheter med utvecklingen av antalet häktningsframställningar, både absolut och relativt sett. 1971 var dock antalet häktningsframställningar 28 % högre än 1965 medan antalet dömda till fängelse etc. endast var 17 % högre än 1965. I likhet med antalet anhållna men till skillnad från det totala antalet dömda för grövre brott utom trafikbrott ökade antalet dömda till fängelse, ungdomsfängelse eller internering från 1974 till 1975. Ökningen var mindre än ökningen av antalet anhållna, 5 jämfört med 11 %.

Av samtliga anhållna i enkäten dömdes 6 300–7 450 till fängelse, ungdomsfängelse eller internering[6]. Härav var omkring 4 100 häktade.

Det finns flera problem förknippade med jämförelser mellan å ena sidan utvecklingen av antalet anhållna och antalet häktningsframställningar å andra sidan domar och åtalsunderlåtelser. Dels kan jämförelser bara göras mellan år medan åtskilliga av dem som anhålls under ett år döms först året därpå. Ett annat problem är att brottslighetens struktur kan förändras. Det totala antalet dömda kan exempelvis ha varit oförändrat från ett år till ett annat medan det samtidigt skett en förskjutning från lindrigare

[3] Den högre siffran innefattar ett beräknat tillägg av anhållna som dömts efter att enkäten avbröts.

[4] Statistiken avseende åtalsunderlåtelser omfattar 69 § barnavårdslagen, 1964 års lag med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare samt RB 20:7 p. 2 beträffande personer som är under vård i ungdomsfängelse. Därtill förekommer åtalsunderlåtelser för brott med 1 års fängelse i straffskalan enligt RB 20:7 p. 2, övriga fall och RB 20:7 p. 4. Storleksordningen härav har för år 1975 beräknats till mellan 1 000 och 2 000.

[5] T. o. m. 1971 ingår i statistiken över dömda till resp. påföljd även de som fått förordnanden enligt BrB 34:1 p. 1 (innebär att en tidigare ådömd påföljd även skall avse brott som begåtts efter domen men innan påföljden till fullo verkställts). Fr. o. m. 1972 har antalet förordnanden avseende påföljderna fängelse, ungdomsfängelse eller internering beräknats med ledning av en uppgift om den faktiska fördelningen för år 1971 avseende samtliga grövre brott samt uppgifter för resp. år om det totala antalet förordnanden för trafikbrott. Antalet förordnanden beräknas på detta sätt uppgå till omkring 1 200.

brott till brott som oftare föranleder anhållande. En närmare granskning av sådana förhållanden ligger utom ramen för denna utrednings uppgifter. Dessa problem innebär att man knappast genom jämförelser av antalet dömda och antalet anhållna kan dra några slutsatser angående t. ex. utvecklingen av andelen anhållna som blir dömda.

Från och med 1971 finns i åklagarväsendets arbetsstatistik uppgift om antalet misstänkta i mål avseende brottsbalksbrott.[7] Det är endast omkring 15 % av de anhållna som är misstänkta för annat brott än brottbalksbrott.

I tabell 9.2 redovisas utvecklingen av antalet misstänkta i brottbalksmål från 1971 till 1976.

Tabell 9.2 Antal misstänkta i brottsbalksmål 1971–1976

År	Antal misstänkta i brottsbalksmål		Index 1971 = 100	
	Antal	Index 1971 = 100	Anhållna	Dömda för grövre brott utom trafikbrott
1971	90 828	100	100	100
1972	86 697	95	98	111
1973	85 256	94	93	106
1974	85 008	94	91	101
1975	89 981	99	101	101
1976	88 823	98	98	

Det totala antalet misstänkta i brottsbalksmål uppgick 1971 till närmare 91 000 medan antalet anhållna var omkring 26 700. I tabellen redovisas utvecklingen för dessa båda uppgifter i form av ett index där 1971 = 100. Av tabellen framgår att utvecklingen av antalet misstänkta i brottsbalksmål visar betydligt större likheter med utvecklingen av antalet anhållna än vad som var fallet beträffande utvecklingen av antalet dömda för grövre brott under samma tidsperiod. Med hänsyn till att utredningens enkät gjordes under hösten 1975 har förhållandena under detta år ett särskilt intresse. Tidigare har uppmärksammats den kraftiga ökningen av antalet anhållna från 1974 till 1975, 11 %. Antalet misstänkta i brottbalksmål ökade med 6 % från 1974 till 1975.

I det närmaste samtliga som anhålls ett år återfinns också i statistiken över antalet misstänkta under detta år (för brottsbalksbrott eller annat brott). Statistiken över antalet misstänkta omfattar dock ett stort antal som är misstänkta för brott med mindre än 1 års fängelse i straffskalan. Storleksordningen härav är att döma av en stickprovsundersökning inom åklagarväsendet 1974 omkring 40 % motsvarande omkring 34 000 av de misstänkta för brottsbalksbrott detta år.

I utredningens direktiv uppmärksammades att många av de häktade var misstänkta för förmögenhetsbrott. I tabell 9.3 redovisas därför en fördelning efter typ av brott enligt den officiella statistiken av samtliga personer som lagfördes för grövre brott 1975. Resultatet vad gäller andelen förmögenhetsbrott sammanfattas nedan.

[6] Den högre siffran innefattar ett beräknat tillägg av anhållna som dömts efter det att enkäten avbröts.

[7] Fördelningen mellan brottbalksbrott och övriga brott utgår från läget vid diarieföringen. Målet redovisas normalt som brottbalksbrott så fort sådant brott förekommer i det material som ligger till grund för diarieföringen.

Tabell 9.3 Fördelningen mellan olika slag av brott enligt statistiken om för brott lagförda personer 1975 och enligt utredningens enkät beträffande anhållna och häktade

	Våldsbrott	Förmögenhetsbrott	Narkotikabrott	Annat brott	Summa
Dömda för grövre brott utom trafikbrott	3 037	15 371	988	3 361	22 757
%	13	68	4	15	100
därav dömda till fängelse, ungdomsfängelse eller internering	1 223	3 097	495	2 143	6 958
%	18	45	7	31	101
BrB 34:1 p. 1	264	2 957	127	257	3 605
%	7	82	4	7	100
Åtalsunderlåtelse för grövre brott[a]	115	7 336	54	148	7 653
%	2	96	1	2	101
Summa dömda och åtalsunderlåtelser för grövre brott	3 152	22 707	1 042	3 509	30 410
%	10	75	3	12	100
Utredningens enkät: brott enligt domen[b]					
Anhållna	2 070	13 020	2 140	1 240	18 470
%	11	70	12	7	100
Häktade	860	4 090	920	490	6 360
%	14	64	14	8	100

[a] Utom åtalsunderlåtelser för trafikbrott (62 st.).
[b] Resp. beslut om åtalsunderlåtelse. Vid flera typer av brott har hälften förts till den ena, hälften till den andra typen.

Enligt utredningens enkät var andelen förmögenhetsbrott av de anhållna som dömts eller fått åtalsunderlåtelse 70 % och av de häktade något lägre eller 64 %. I statistiken angående de lagförda 1975 var andelen förmögenhetsbrott relativt låg om man enbart ser till dem som dömts till fängelse, ungdomsfängelse eller internering, 45 % (utom dem som dömts för trafikbrott). Förmögenhetsbrottens andel av samtliga som dömts för grövre brott utom trafikbrott var 68 % och av dem som fick åtalsunderlåtelse för grövre brott hela 96 %. Summeras dessa båda grupper uppgår förmögenhetsbrottens andel till 75 % av samtliga som lagfördes för grövre brott 1975.

UTREDNINGEN ANG ÖVERSYN AV HÄKTNINGSBESTÄMMELSERNA

MISSIV

1975-08-18

Underbilaga 2

Samtliga polismyndigheter

Enkät om tillämpning av tvångsmedel

Utredningen ang översyn av häktningsbestämmelserna (Ju 1974:17) har i uppdrag att göra en översyn av bl a straffprocessuella tvångsmedel i 24 kap rättegångsbalken (ang direktiven se Kommitteberättelsen 1975 s 118 ff). I uppdraget ingår även att komplettera tillgängligt statistiskt material angående tillämpningen av de personella tvångsmedlen.

I anledning härav vill utredningen - efter samråd med riksposisstyrelsen - från landets polisdistrikt inhämta uppgift om antalet personer misstänkta för brott som under tiden den 1 september till och med den 30 november 1975 blivit föremål för frihetsberövande. Utredningen får härmed hemställa om Er medverkan härtill. Upplysningsvis kan nämnas att utredningen övervägt att samla in uppgifter via personbladen men funnit att detta inte ger det resultat utredningen önskar nå.

De uppgifter som skall insamlas framgår av bifogade blankett. Insamlandet torde kräva en viss organisation så att samtliga de polismän, som beslutar om frihetsberövande i någon form rapporterar åtgärden till en uppsamlande instans.

Beteckningen på frihetsberövandet skall avse den bedömning av rubriceringen ansvarig polisman gjort i inledningsskedet då den misstänkte kom in på polisstation eller motsvarande om denne redan då var berövad friheten. Dubbelredovisning skall ej ske. Har någon, som exempelvis hämtats till förhör, efter förhöret förklarats gripen eller anhållen skall han alltså endast redovisas i raden för "hämtade till förhör".

Frågor angående enkäten kan ställas till byrådirektören Krister Nilsson, tfn 08/63 12 00, hovrättssassessorn Tomas Stahre, tfn 036/11 94 30 eller polisintendenten Stig Westman, tfn 08/14 30 00.

Blanketten insändes i ett exemplar senast den 12 december 1975 till Krister Nilsson, Riksåklagaren, Fack, 104 40 STOCKHOLM.

Jönköping som ovan

Sven Larsson, ordförande

UTREDNINGEN ANG ÖVERSYN AV HÄKTNINGSBESTÄMMELSERNA

ENKÄT

Polisdistrikt

SAMMANSTÄLLNING ÖVER FRIHETSBERÖVANDEN AV FÖR BROTT MISSTÄNKTA UNDER TIDEN 1975-09-01--11-30

	Gripna [1]	Hämtade till förhör	Medtagna till förhör [2]
Antal			
Härav anhållna			

Tid för frihetsberövandet betr ej anhållna	Gripna [1]	Hämtade till förhör	Medtagna till förhör [2]
Mindre än 3 tim			
3 tim men mindre än 6 tim			
6 tim men mindre än 9 tim			
9 tim men mindre än 12 tim			
12 tim eller mer			
Summa ej anhållna			

1) Utom fall av verkställighet av anhållnings- eller häktningsbeslut.

2) Här anges även misstänkta rattfyllerister i den mån de inte gripits eller hämtats till förhör.

Titel och namn på den som ansvarat för sammanställningen	

UTREDNINGEN ANGÅENDE ÖVERSYN AV HÄKTNINGSBESTÄMMELSERNA

MISSIV

Underbilaga 1

1975-08-18

Samtliga åklagarmyndigheter och
utstationerade åklagare

Enkät om anhållande och häktning

Utredningen angående översyn av häktningsbestämmelserna (Ju 1974:17) har i uppdrag att göra en översyn av bl a straffprocessuella tvångsmedel i 24 och 25 kap rättegångsbalken (angående direktiven se Kommittéberättelsen 1975 s 118 ff). I uppdraget ingår även att komplettera tillgängligt statistiskt material angående tillämpningen av de personella tvångsmedlen.

Efter samråd med riksåklagaren har utredningen därför beslutat genomföra denna komplettering med hjälp av personal inom åklagarväsendet. De uppgifter som skall insamlas framgår av bifogade blankett och anvisningarna till denna.

Blanketten skall fyllas i beträffande alla som anhålls (dock med undantag av de som anhålls pga begäran om utlämning) under tiden den 1 september till den 30 november 1975.

Mål i enkäten skall följas upp fram till att målet avgörs genom dom i första instans eller genom beslut av åklagare.

Redovisningen av avslutade fall skall ske månadsvis till byrådirektören Krister Nilsson hos Riksåklagaren. Undersökningen pågår fram till den 31 maj 1976 varvid blanketter avseende mål, som vid denna tidpunkt ännu inte avgjorts också skall sändas in så fullständigt ifyllda som möjligt. Utredningen får härmed hemställa om Er medverkan i enkäten.

Frågor angående denna kan ställas till byrådirektören Krister Nilsson tfn 08 - 63 12 00 eller hovrättsassessorn Tomas Stahre tfn 036 - 11 94 30.

Jönköping som ovan

Sven Larsson, ordförande

1 Identitetsuppgifter

1.1 Mynd kod	1.2 Löpnr
0353	302

1.3 Ifylls ej (1)

ENKÄT om anhållande och häktning

2 Kronologi m m

2.1 Hämtad m m	(9) Mån, dag 0916	(13) Klockslag 1530	2.2 Gripen	(17) Mån, dag	(21) Klockslag
2.3 Förhör enligt 24:8 eller ersättningsförhör	(25)	(29)	2.4 Anhållen	(33) 0916	(37) 1810
2.5 Frigiven före häktningsframställning	(41) 0917	(45) 1445	2.6 Häktningsframställning avlåten	(49)	
2.7 Tingsrättens första beslut i häktningsfrågan	(53)		2.8 Datum för åtals väckande enligt 2.7	(57)	
2.9 Förundersökningsprotokoll inkom	(61) 0930		2.10 Beslut att ej åtala (Fyll också i fält 3.5)	(65) 1028	
2.11 Vid åtal, datum för stämningsansökan	(69)		2.12 Huvudförhandlingens första dag	(73)	
2.13 Rättspsykiatrisk undersökning beslutad	(77)		2.14 Frigiven efter häkt framst men före dom (Fyll också i fält 2.16)	(6)	
2.15 Tingsrättens dom	(10)				

2.16 Skede för frigivning enl 2.14 (14) ☐ 1 Före första häktningsförhandlingen ☐ 2 Vid första häktningsförhandlingen enl 2.7 ☐ 3 Häktningen hävd

2.17 I häkte enl tingsrättens dom (15) ☐ 1 Ja ☐ 2 Nej

2.18 Anmärkning

3 Diverse

3.1 Anledning till frigivning före huvudförh första dag (16) ☐ 1 Ej längre tillräcklig brottsmisstanke ☒ 2 Ej längre särskilda anhållnings- eller häktningsförutsättningar

3.2 Misstänkt frigiven men överförd till (17) ☐ 1 Allm vårdanstalt för alkoholmissbrukare ☐ 2 Kriminalvårdsanstalt ☐ 3 Sjukhus för psykiatrisk vård ☐ 4 Ungdomsvårdsskola ☒ 5 Annat (anges) Pojkhem

3.3 Övervakning (18) ☐ 1 Ja

3.4 Reseförbud meddelat (19) ☐ 1 Ja

3.5 Ej åtal p g a (20) ☒ 1 Åtalsunderlåt ☐ 2 Brott ej styrkt ☐ 3 Annat skäl

3.6 Åtal väcktes men samtliga åtalspunkter som grundade frihetsberövandet ogillades (21) ☐ 1 Ja

3.7 Anmärkning

4 Brottslighetens art (Endast brott som föranledde frihetsberövande)

	Vid anh	Enl dom/beslut om åtalsunderlåt
Mord, dråp	(22) ☐ 1	(23) ☐ 1
Misshandel, våld mot tjänsteman	(26) ☐ 1	(27) ☐ 1
Olaga hot	(30) ☐ 1	(31) ☐ 1
Annat vålds- eller sedlighetsbrott	(34) ☐ 1	(35) ☐ 1
Grov stöld, grovt häleri	(38) ☐ 1	(39) ☐ 1
Tillgrepp av fortskaffningsmedel, även grovt	(42) ☒ 1	(43) ☒ 1
Bedrägeri	(46) ☐ 1	(47) ☐ 1
Förskingring	(50) ☐ 1	(51) ☐ 1
Förfalskningsbrott	(54) ☐ 1	(55) ☐ 1
Narkotikabrott, även grovt	(58) ☐ 1	(59) ☐ 1
Rattfylleri	(62) ☐ 1	(63) ☐ 1

	Vid anh	Enl dom/beslut om åtalsunderlåt
Grov misshandel (även i förening med vållande till annans död)	(24) ☐ 1	(25) ☐ 1
Vållande till annans död	(28) ☐ 1	(29) ☐ 1
Våldtäkt, våldförande	(32) ☐ 1	(33) ☐ 1
Ränbrott	(36) ☐ 1	(37) ☐ 1
Stöld, häleri	(40) ☒ 1	(41) ☐ 1
Grovt bedrägeri (även i kombination med urkundsförfalskning)	(44) ☐ 1	(45) ☐ 1
Grov förskingring	(48) ☐ 1	(49) ☐ 1
Annat förmögenhetsbrott	(52) ☐ 1	(53) ☐ 1
Mened	(56) ☐ 1	(57) ☐ 1
Skatte- eller valutabrott	(60) ☐ 1	(61) ☐ 1
Annat brott	(64) ☐ 1	(65) ☐ 1

5 Påföljd m m

(66)
☐ 1 Böter ☐ 2 Skyddstillsyn med behandling i anstalt ☐ 3 Vård enligt lagen om nykterhetsvård

(67)
☒ 1 Fängelse ☐ 2 Ungdomsfängelse ☐ 3 Sluten psykiatrisk vård

(68)
☐ 1 Villkorlig dom ☐ 2 Internering ☐ 3 Öppen psykiatrisk vård

(69)
☐ 1 Skyddstillsyn ☐ 2 Vård enligt barnavårdslagen

(70)
☒ 1 Förvisning ☐ 2 Fri från påföljd ☐ 3 Påföljd efterges

6 Personliga förhållanden

6.1 Kön (71) ☒ 1 Man ☐ 2 Kvinna

6.2 Födelseår (72) 41

6.3 Medborgarskap (74) ☐ 1 Svenskt ☒ 2 Utländskt

6.4 Svensktalande (75) ☐ 1 Ja ☒ 2 Nej ☐ 3 Ej känt

6.5 Familjeförhållanden (76) ☐ 1 Gift ☒ 2 Sammanboende ☐ 3 Ogift ☐ 4 Skild ☐ 5 Änka/Änkling ☐ 6 Ej känt

6.6 Boendeförhållanden (77) ☐ 1 Egen bostad ☐ 2 Föräldrars bostad ☒ 3 Annan fast bostad ☐ 4 Ej fast bost/Sakn bost ☐ 5 Anst/vård-inrättn ☐ 6 Ej känt

6.7 Anställningsförhållanden (78) ☐ 1 Fast arbete ☒ 2 Tillfälligt arbete ☐ 3 Pågående utbildning eller omskolning ☐ 4 Saknar arbete ☐ 5 Sjukskriven ☐ 6 Pensionär ☐ 7 Ej känt

6.8 Utbildning (79) ☐ 1 Har yrkesutb eller annan utb utöver obl skolutb ☒ 2 Enbart obl skolutb ☐ 3 Avbrutit obl skolutb/Saknar skolutb ☐ 4 Ej känt

6.9 Missbruk (80) ☐ 1 Använder narkotika ☐ 2 Alkoholberoende ☐ 3 Sniffare ☒ 4 Ej känt

6.10 Anmärkning

7 Tidigare belastning

7.1 Föremål för åtgärd enl barnavårdslagen (25 § b) (6) ☐ 1 Ja ☒ 2 Ej känt

7.2 Har tidigare fått åtalsunderlåtelse för grövre brott (7) ☐ 1 Ja ☒ 2 Ej känt

7.3 Antal punkter i kriminalregisterutdrag (8) 3 (10) ☐ 1 Minst en, men det exakta antalet ej känt ☐ 2 Ej känt

7.4 Vid anhållandet var den misstänkte
(11) avviken eller utebliven efter permission från ☐ 1 kriminalvårdsanstalt ☐ 2 ungdomsvårdsskola ☐ 3 psykiatriskt sjukhus
(12) under tillåten vistelse utom ☐ 1 kriminalvårdsanstalt ☐ 2 ungdomsvårdsskola ☐ 3 psykiatriskt sjukhus
(13) ☐ 1 villkorligt frigiven ☒ 2 under prövotid för villkorlig dom el skyddstillsyn ☐ 3 överförd till vård utom anstalt

8 Anhållnings- och häktningsgrunder

8.1 Grund för	Anh	Häkt fram	Häkt besl
24:1 st 1 Flyktfara	(14) ☒ 1	(15) ☒ 1	(16) ☒ 1
24:1 st 1 Kollusionsfara	(17) ☒ 1	(18) ☒ 1	(19) ☒ 1
24:1 st 1 Recidivfara	(20) ☒ 1	(21) ☒ 1	(22) ☒ 1
24:1 st 2 (icke stad hemv)	(23) ☐ 1	(24) ☐ 1	(25) ☐ 1
24:1 st 3 (fäng m 2 år)	(26) ☐ 1	(27) ☐ 1	(28) ☐ 1
24:2 (okänd identitet)	(29) ☐ 1	(30) ☐ 1	(31) ☐ 1
24:5 st 2 (ej fulla skäl)	(32) ☐ 1		
24:5 Övertr reseförbud	(33) ☐ 1	(34) ☐ 1	(35) ☐ 1

8.2 Ange vid anhållningsbeslut enl 24:5 st 1 resp beslut om häkt fram enl 24:1 st 1 de närmare omständigheter som legat till grund för bedömningen

	Anh	Häkt fram
Den misstänkte har saknat fast bostad	(36) ☐ 1	(37) ☐ 1
Den misstänkte har saknat fast arbete	(38) ☒ 1	(39) ☐ 1
Den misstänkte är utländsk medborgare eller har arbete eller bostad utomlands	(40) ☒ 1	(41) ☒ 1
Långvarigt frihetsberövande kan antas följa på de misstänkta brotten	(42) ☒ 1	(43) ☒ 1
Den misstänkte har antagits kunna undanröja spår eller påverka målsägande eller vittnen	(44) ☒ 1	(45) ☒ 1
Den misstänkte har antagits kunna kontakta medgärningsmän på fri fot	(46) ☒ 1	(47) ☒ 1
Brottslighetens omfattning	(48) ☐ 1	(49) ☐ 1
Den misstänkte har antagits kunna begå nya brott mot samme målsägande	(50) ☐ 1	(51) ☐ 1
Den misstänkte har antagits kunna begå nya brott i allmänhet	(52) ☐ 1	(53) ☒ 1
Den misstänkte har anknytning till kriminellt belastade personer	(54) ☐ 1	(55) ☐ 1
Den misstänkte har tidigare dömts för häktningsbrott enl RB 24:1 st 1	(56) ☐ 1	(57) ☐ 1
Annat (anges)	(58) ☐ 1	(59) ☐ 1

9 Anmärkning

1 Identitetsuppgifter

1.1 Mynd kod	1.2 Löpnr
0,8,5,3	1,0,7

1.3 Ifylls ej (1)

ENKÄT om anhållande och häktning

2 Kronologi m m

2.1 Hämtad m m	(9) Mån, dag	(13) Klockslag	2.2 Gripen	(17) Mån, dag 0,9,2,1	(21) Klockslag 0,9,1,0
2.3 Förhör enligt 24:8 eller ersättningsförhör	(25) 0,9,2,2	(29) 1,0,1,5	2.4 Anhållen	(33) 0,9,2,2	(37) 1,0,3,5
2.5 Frigiven före häktningsframställning	(41)	(45)	2.6 Häktningsframställning avlåten	(49) 0,9,2,3	
2.7 Tingsrättens första beslut i häktningsfrågan	(53) 0,9,2,5		2.8 Datum för åtals väckande enligt 2.7	(57) 1,0,0,9	
2.9 Förundersökningsprotokoll inkom	(61) 1,0,1,3		2.10 Beslut att ej åtala (Fyll också i fält 3.5)	(65)	
2.11 Vid åtal, datum för stämningsansökan	(69) 1,0,1,5		2.12 Huvudförhandlingens första dag	(73) 1,0,2,0	
2.13 Rättspsykiatrisk undersökning beslutad	(77)		2.14 Frigiven efter häkt framst men före dom (Fyll också i fält 2.16)	(6)	
2.15 Tingsrättens dom	(10) 1,0,2,0				

2.16 Skede för frigivning enl 2.14 (14): ☐ 1 Före första häktningsförhandlingen ☐ 2 Vid första häktningsförhandlingen enl 2.7 ☐ 3 Häktningen hävd

2.17 I häkte enl tingsrättens dom (15): ☒ 1 Ja ☐ 2 Nej

2.18 Anmärkning Gripen i Stockholm transporterades till Västerås för förhör

3 Diverse

3.1 Anledning till frigivning före huvudförh första dag (16): ☐ 1 Ej längre tillräcklig brottsmisstanke ☐ 2 Ej längre särskilda anhållnings- eller häktningsförutsättningar

3.2 Misstänkt frigiven men överförd till (17): ☐ 1 Allm vårdanstalt för alkoholmissbrukare ☐ 2 Kriminalvårdsanstalt ☐ 3 Sjukhus för psykiatrisk vård ☐ 4 Ungdomsvårdsskola ☐ 5 Annat (anges)

3.3 Övervakning (18): ☐ 1 Ja

3.4 Reseförbud meddelat (19): ☐ 1 Ja

3.5 Ej åtal p g a (20): Åtals- ☐ 1 underlåt Brott ☐ 2 ej styrkt ☐ 3 Annat skäl

3.6 Åtal väcktes men samtliga åtalspunkter som grundade frihetsberövandet ogillades (21): ☐ 1 Ja

3.7 Anmärkning

4 Brottslighetens art (Endast brott som föranledde frihetsberövande)

	Vid anh	Enl dom/beslut om åtalsunderlåt		Vid anh	Enl dom/beslut om åtalsunderlåt
Mord, dråp	(22) ☐ 1	(23) ☐ 1	Grov misshandel (även i förening med vållande till annans död)	(24) ☐ 1	(25) ☐ 1
Misshandel, våld mot tjänsteman	(26) ☐ 1	(27) ☐ 1	Vållande till annans död	(28) ☐ 1	(29) ☐ 1
Olaga hot	(30) ☐ 1	(31) ☐ 1	Våldtäkt, våldförande	(32) ☐ 1	(33) ☐ 1
Annat vålds- eller sedlighetsbrott	(34) ☐ 1	(35) ☐ 1	Rånbrott	(36) ☐ 1	(37) ☐ 1
Grov stöld, grovt häleri	(38) ☐ 1	(39) ☐ 1	Stöld, häleri	(40) ☐ 1	(41) ☐ 1
Tillgrepp av fortskaffningsmedel, även grovt	(42) ☐ 1	(43) ☐ 1	Grovt bedrägeri (även i kombination med urkundsförfalskning)	(44) ☐ 1	(45) ☐ 1
Bedrägeri	(46) ☐ 1	(47) ☐ 1	Grov förskingring	(48) ☐ 1	(49) ☐ 1
Förskingring	(50) ☐ 1	(51) ☐ 1	Annat förmögenhetsbrott	(52) ☐ 1	(53) ☐ 1
Förfalskningsbrott	(54) ☐ 1	(55) ☐ 1	Mened	(56) ☐ 1	(57) ☐ 1
Narkotikabrott, även grovt	(58) ☒ 1	(59) ☒ 1	Skatte- eller valutabrott	(60) ☐ 1	(61) ☐ 1
Rattfylleri	(62) ☐ 1	(63) ☐ 1	Annat brott	(64) ☐ 1	(65) ☐ 1

5 Påföljd m m

(66)
☐ 1 Böter ☐ 2 Skyddstillsyn med behandling i anstalt ☐ 3 Vård enligt lagen om nykterhetsvård

(67)
☐ 1 Fängelse ☐ 2 Ungdomsfängelse ☐ 3 Sluten psykiatrisk vård

(68)
☐ 1 Villkorlig dom ☐ 2 Internering ☐ 3 Öppen psykiatrisk vård

(69)
☐ 1 Skyddstillsyn ☐ 2 Vård enligt barnavårdslagen

(70)
☐ 1 Förvisning ☐ 2 Fri från påföljd ☐ 3 Påföljd efterges

6 Personliga förhållanden

6.1 Kön	(71) ☒ 1 Man	☐ 2 Kvinna	6.2 Födelseår	(72) 59
6.3 Medborgarskap	(74) ☐ 1 Svenskt	☐ 2 Utländskt	6.4 Svenskt-alande (75)	☐ 1 Ja ☐ 2 Nej ☐ 3 Ej känt
6.5 Familjeförhållanden	(76) ☐ 1 Gift	☐ 2 Samman-boende	☒ 3 Ogift	☐ 4 Skild ☐ 5 Änka/Änkling ☐ 6 Ej känt
6.6 Boendeförhållanden	(77) ☐ 1 Egen bostad	☐ 2 Föräldrars bostad	☐ 3 Annan fast bostad	☐ 4 Ej fast bost/Saknr bost ☒ 5 Anst/vård-inrättn ☐ 6 Ej känt
6.7 Anställningsförhållanden	(78) ☐ 1 Fast arbete	☐ 2 Tillfälligt arbete	☒ 3 Pågående utbildning eller omskolning	☐ 4 Saknar arbete ☐ 5 Sjukskriven ☐ 6 Pensionär ☐ 7 Ej känt
6.8 Utbildning	(79) ☐ 1 Har yrkesutb eller annan utb utöver obl skolutb	☐ 2 Enbart obl skolutb	☒ 3 Avbrutit obl skolutb/Saknar skolutb	☐ 4 Ej känt
6.9 Missbruk	(80) ☐ 1 Använder narkotika	☐ 2 Alkoholberoende	☒ 3 Sniffare	☐ 4 Ej känt
6.10 Anmärkning				

7 Tidigare belastning

7.1 Föremål för åtgärd enl barnavårdslagen (25 § b)	(6) ☒ 1 Ja	☐ 2 Ej känt	7.2 Har tidigare fått åtalsunderlåtelse för grövre brott	(7) ☒ 1 Ja ☐ 2 Ej känt
7.3 Antal punkter i kriminalregisterutdrag	(8) 0 (10)	☐ 1 Minst en, men det exakta antalet ej känt		☐ 2 Ej känt
7.4 Vid anhållandet var den misstänkte	(11) avviken eller utebliven efter permission från ☐ 1 kriminalvårdsanstalt	☐ 2 ungdomsvårdsskola		☐ 3 psykiatriskt sjukhus
	(12) under tillåten vistelse utom ☐ 1 kriminalvårdsanstalt	☐ 2 ungdomsvårdsskola		☐ 3 psykiatriskt sjukhus
	(13) ☐ 1 villkorligt frigiven	☐ 2 under prövotid för villkorlig dom el skyddstillsyn		☐ 3 överförd till vård utom anstalt

8 Anhållnings- och häktningsgrunder

8.1 Grund för	Anh	Häkt fram	Häkt besl
24:1 st 1 Flyktfara	(14) ☐ 1	(15) ☐ 1	(16) ☐ 1
24:1 st 1 Kollusionsfara	(17) ☒ 1	(18) ☐ 1	(19) ☐ 1
24:1 st 1 Recidivfara	(20) ☒ 1	(21) ☐ 1	(22) ☐ 1
24:1 st 2 (icke stad hemv)	(23) ☐ 1	(24) ☐ 1	(25) ☐ 1
24:1 st 3 (fäng m 2 år)	(26) ☐ 1	(27) ☐ 1	(28) ☐ 1
24:2 (okänd identitet)	(29) ☐ 1	(30) ☐ 1	(31) ☐ 1
24:5 st 2 (ej fulla skäl)	(32) ☐ 1		
24:5 Övertr reseförbud	(33) ☐ 1	(34) ☐ 1	(35) ☐ 1

8.2 Ange vid anhållningsbeslut enl 24:5 st 1 resp beslut om häkt fram enl 24:1 st 1 de närmare omständigheter som legat till grund för bedömningen

	Anh	Häkt fram
Den misstänkte har saknat fast bostad	(36) ☐ 1	(37) ☐ 1
Den misstänkte har saknat fast arbete	(38) ☐ 1	(39) ☐ 1
Den misstänkte är utländsk medborgare eller har arbete eller bostad utomlands	(40) ☐ 1	(41) ☐ 1
Långvarigt frihetsberövande kan antas följa på de misstänkta brotten	(42) ☐ 1	(43) ☐ 1
Den misstänkte har antagits kunna undanröja spår eller påverka målsägande eller vittnen	(44) ☒ 1	(45) ☐ 1
Den misstänkte har antagits kunna kontakta medgärningsmän på fri fot	(46) ☐ 1	(47) ☐ 1
Brottslighetens omfattning	(48) ☐ 1	(49) ☐ 1
Den misstänkte har antagits kunna begå nya brott mot samme målsägande	(50) ☐ 1	(51) ☐ 1
Den misstänkte har antagits kunna begå nya brott i allmänhet	(52) ☒ 1	(53) ☐ 1
Den misstänkte har anknytning till kriminellt belastade personer	(54) ☒ 1	(55) ☐ 1
Den misstänkte har tidigare dömts för häktningsbrott enl RB 24:1 st 1	(56) ☐ 1	(57) ☐ 1
Annat (anges)	(58) ☐ 1	(59) ☐ 1

9 Anmärkning

UTREDNINGEN ANGÅENDE ÖVERSYN AV HÄKTNINGSBESTÄMMELSERNA

ANVISNINGAR

1975-08-18

Enkät om anhållande och häktning

En enkätblankett fylls i för varje för brott misstänkt person (utom utlämningsärenden) som antecknas i anhållningsliggaren för perioden den 1 september t o m den 30 november 1975.

Blanketten bör förvaras i akten och fyllas i fortlöpande. Vid exempelvis anhållningsbeslutet kan sålunda inte bara tidpunkten för detta anges i avsnitt 2 utan också brottslighetens art i avsnitt 4 och grunden för anhållningsbeslutet i avsnitt 8.

När blanketten fylls i behöver endast uppgifter som åklagaren kan hämta ur tillgängligt material anges. Det är sålunda inte avsikten att åklagaren skall behöva göra särskilda efterforskningar för att kunna fylla i uppgifter om exempelvis vissa personliga förhållanden.

Beträffande mål som överflyttas till annan åklagarmyndighet ankommer det på den myndighet som senast handlägger målet att fortsätta redovisningen.

Om en misstänkt i ett mål blir föremål för flera frihetsberövanden åtskilda av perioder då han inte är anhållen eller häktad skall en blankett fyllas i för varje frihetsberövande. Dubbelredovisning behöver emellertid inte ske om flera blanketter fyllts i beträffande samma person i ett mål utan det är tillräckligt om uppgifter om exempelvis personliga förhållanden och påföljd endast anges i den senaste av blanketterna i målet.

Ledtexten i blanketten ger i många fall tillräckliga upplysningar för att frågorna skall kunna besvaras. Nedan ges dock vissa kompletterande anvisningar för ifyllandet av de särskilda fälten i blanketten. Dessutom finns sist i anvisningarna några exempel på ifyllda blanketter.

Fält 1.1 **Myndighetens kod**

Vid överflyttning till annan myndighet anges vid fält 1.1 den mottagande myndighetens kod.

Fält 1.2 **Löpnummer i anhållningsliggaren**

Vid överflyttning till annan myndighet anges vid fält 1.2 målets diarienummer på den mottagande myndigheten samt den anhållnes namn.

Fält 2.1 **Hämtad m m**

Här antecknas i förekommande fall om möjligt tidpunkt då den misstänkte inkom på kallelse eller eljest inkom frivilligt, medföljde, medtogs eller hämtades till förhör. Även tidpunkt för övriga fall där den misstänkte rent faktiskt stod till polisens förfogande för förhör anges här.

Fält 2.3 **Förhör enligt 24:8 eller ersättningsförhör**

Här anges även tidpunkt för förhör som polisman utan föregående beslut av åklagare hållit med **gripen** som ersättning för 24:8 - förhör.

Fält 2.4 **Anhållen**

Klockslag behöver ej anges beträffande den som anhållits i sin frånvaro.

1975-08-18

Fält 2.7 **Tingsrättens första beslut i häktningsfrågan**

Om huvudförhandling hållits direkt och utan särskild häktningsförhandling anges den dag då domstolen tog ställning i häktningsfrågan.

Fält 2.8 **Datum för åtals väckande enligt 2.7**

Uppgift skall ej lämnas om eventuell förlängd tid för åtals väckande.

Fält 2.9 **Förundersökningsprotokoll inkom**

Den tidpunkt anges då förundersökningsprotokoll inkom till åklagarmyndigheten i sådant skick att åklagare kunnat fatta beslut i åtalsfrågan.

Fält 2.10 **Beslut att ej åtala**

Datum för beslut om avskrivning eller åtalsunderlåtelse anges om beslutet gäller samtliga de brott som grundat frihetsberövandet.

Fält 2.11 **Vid åtal, datum för stämningsansökan**

Datum enligt utskriven stämningsansökan anges.

Fält 2.12 **Huvudförhandlingens första dag**

Inställes huvudförhandling eller hålles ny huvudförhandling jämlikt RB 46:11 anges första dagen för den förhandling då målet handläggs slutligt vid domstolen. Om förordnande om rättspsykiatrisk undersökning meddelats vid visst huvudförhandlingstillfälle anges den dag då målet började handläggas slutligt.

Fält 2.17 **I häkte enligt tingsrättens dom**

Här anges om misstänkt enligt beslut intaget i tingsrättens dom skall kvarbli i häkte eller omedelbart träda i häkte (anteckning skall i dessa fall givetvis endast ske om den misstänkte på grund av brotten i målet förekommer i anhållningsliggaren under tiden den 1 september t o m den 30 november 1975. Har skyldighet att träda i häkte villkorats, exempelvis av frigivning från kriminalvårdsanstalt, sättes kryss i nej-rutan.

Fält 2.18 **Anmärkning**

Här kan förklaring till mer anmärkningsvärda uppgifter i fälten 2.1 - 2.17 lämnas. Omständigheter som motiverat tidsutdräkt kan anges på samma sätt som i anhållningsliggarens anmärkningskolumn. Har den misstänkte rymt anges detta och tidsrymden för avvikandet.

Fält 3.1 **Anledning till frigivning före huvudförhandlingens första dag**

1) Ej längre tillräcklig brottsmisstanke

Har anhållnings- eller häktningsbeslut hävts på den grund att skälig misstanke (vid tillämpning av RB 24:5 st 2) eller sannolika skäl till brott ej längre föreligger anges detta under 1).

2) Ej längre särskilda anhållnings- eller häktningsförutsättningar

Har anhållnings- eller häktningsbeslut hävts på grund av att annan förutsättning för beslutet än enligt 1) ej längre föreligger - exempelvis flyktfara har upphört - anges detta under 2).

UTREDNINGEN ANGÅENDE ÖVERSYN AV HÄKTNINGSBESTÄMMELSERNA ANVISNINGAR 3

1975-08-18

Fält 3.2 **Misstänkt frigiven men överförd till**

Kryssa för tillämplig ruta i fall då anhållande eller häktning hävts men målet alltjämt är anhängigt hos åklagaren och den misstänkte omedelbart efter hävandet förblir omhändertagen - frivilligt eller tvångsvis - enligt något av angivna alternativ. Rutan "Annat" kan avse exempelvis vårdformer med stöd av barnavårdslagen eller nykterhetsvårdslagen såsom vård i enskilt hem (fosterhem), skolhem eller pojkhem.

Fält 3.3 **Övervakning**

Här anges om anhållande eller häktning ersatts av **på frivillighetens väg** anordnad uppsikt över den misstänkte enligt RB 24:3 och 26 - 28 §§ förundersökningskungörelsen.

Fält 3.4 **Reseförbud meddelat**

Om anhållande eller häktning ersatts med reseförbud anges detta här.

Fält 4 **Brottslighetens art**

Åtskillnad skall ej göras mellan försök, förberedelse, stämpling och fullbordat brott. Annat vålds- eller sedlighetsbrott avser brott mot 3 - 6 kap BrB. Annat förmögenhetsbrott avser brott mot 8 - 12 kap BrB. Med narkotikabrott jämställs i denna undersökning även smuggling av narkotika. Övriga smugglingsbrott utom valutabrott redovisas som annat brott.

Fält 5 **Påföljd m m**

Påföljden för samtlig brottslighet i målet enligt tingsrättens dom skall anges med kryss i den eller de rutor som är tillämpliga.

I denna undersökning anges dagsböter, penningböter, normerade böter och disciplinbot med böter. Vid förordnande om att tidigare ådömd påföljd skall avse även det nya brottet/de nya brotten anges den tidigare påföljden.

Fält 6 **Personliga förhållanden**

Uppgifterna i dessa fält lämnas på grundval av åklagarens bedömning av förhållandena vid den tidpunkt då åklagaren slutligt fyller i blanketten dvs vid tiden för beslut om avskrivning eller åtalsunderlåtelse eller tingsrättens dom. Har den misstänktes förhållanden ändrats under förfarandets gång anges om möjligt de senast kända uppgifterna.

Beträffande de särskilda fälten

Fält 6.4 **Svensktalande**

Svensktalande anses här den vara som ej behöver tolk i målet.

Fält 6.5 **Sammanboende**

Här avses sammanboende med annan person under äktenskapsliknande former.

Fält 6.6 **Boendeförhållanden**

Här anges hur den misstänktes boendeförhållanden av inte endast tillfällig art enligt åklagarens uppfattning gestaltar sig.

Fält 6.7 **Anställningsförhållanden**

Med anställd jämställs här den som är egen företagare. Med pensionär avses att den misstänkte har sin huvudsakliga försörjning av ålders- eller förtidspension.

Fält 7.2 **Har tidigare fått åtalsunderlåtelse**

Kryss i ja-rutan sätts endast vid åtalsunderlåtelser i sådana mål där antaglig påföljd, om åtal skett, hade antecknats i kriminalregisterutdrag(dvs vid grövre brott).

Fält 7.3 **Antal punkter i kriminalregisterutdrag**

Förekommer ingen sådan tidigare belastning anges detta med 0.

Fält 7.4 **Vid anhållandet var den misstänkte**

Med permission jämställs här vistelse utom ungdomsvårdsskola enligt 66 § barnavårdslagen och tillstånd att vistas på egen hand utom sjukhusområdet enligt 14 § lagen om beredande av sluten psykiatrisk vård. Med tillåten vistelse utom kriminalvårdsanstalt avses fall där den misstänkte utan att vara villkorligt frigiven eller överförd till vård utom anstalt haft arbete el dyl utom anstalt enligt 11 § lagen om kriminalvård i anstalt (KvaL), fritid utom anstalt enligt 14 § KvaL, korttidspermission enligt 32 § KvaL, frigivningspermission enligt 33 § KvaL eller vistelse utanför anstalt pga särskilda skäl enligt 34 § KvaL.

Fält 8.1 **Grund för**

Här skall i förekommande fall anges grund(er) för anhållande respektive häktningsframställning och häktningsbeslut.

Fält 8.2 **Ange vid anhållningsbeslut enligt 24:5 st 1 etc**

Den eller de omständigheter anges som enligt beslutande åklagares uppfattning legat till grund för beslutet. Omständigheter som föreligger eller vid efterforskning skulle visa sig föreligga men som inte legat till grund för beslutet skall sålunda ej anges.

Statens offentliga utredningar 1977

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Kvinnlig tronföljd. [5]
Psykiskt störda lagöverträdare. [23]
Näringsidkares avbetalningsköp m. m. [24]
Revision av vattenlagen. Del 4. Förslag till ny vattenlag. [27]
Konkursförvaltning. [29]
Konsumentskydd vid köp av begagnad personbil. [32]
Ersättning för brottsskador. [36]
Underhåll till barn och frånskilda. [37]
Översyn av rättshjälpssystemet. [49]
Häktning och anhållande. [50]

Utrikesdepartementet

Biståndspolitiska utredningen. 1. Sveriges samarbete med u-länderna. [13] 2. Sveriges samarbete med u-länderna. Bilagor. [14]

Försvarsdepartementet

Totalförsvaret 1977–82. [1]
Rätten till vapenfri tjänst. [7]
Kvinnan och försvarets yrken. [26]

Socialdepartementet

Socialutredningen. 1. Socialtjänst och socialförsäkringstillägg. [40]
2. Socialtjänst och socialförsäkringstillägg. Sammanfattning. [41]
Pensionsfrågor m. m. [46]

Kommunikationsdepartementet

Bilarbetstid. [2]
Kommunal och enskild väghållning. [12]
Allmänflygplats–Stockholm. [33]
Brommautredningen. 1. Inrikesflygplats–Stockholm. [34] 2. Inrikesflygplats–Stockholm. Bilagor. [35]

Budgetdepartementet

Översyn av det skatteadministrativa sanktionssystemet 1. [6]
Inflationsskyddad skatteskala. [18]
Kommunernas ekonomi 1975–1985. [20]
Översyn av de speciella statsbidragen till kommunerna. [48]

Utbildningsdepartementet

Folkhögskolan 2. [8]
Betygen i skolan. [9]
Forskning om massmedier. [11]
Radio och tv 1978–1985. [19]
Svensk undervisning i utlandet. [21]
Elektronmusik i Sverige. [30]
Studiestöd. [31]
Folkbildningen i framtiden. [38]

Jordbruksdepartementet

Sjukvårdsavfall. [4]
Översyn av jordbrukspolitiken. [17]
Båtliv 2. Registerfrågan. [25]

Handelsdepartementet

Information vid krisen. [45]

Arbetsmarknadsdepartementet

Utbyggd regional näringspolitik. [3]
Arbete med näringshjälp. [22]
Kortare väntetider i utlänningsärenden. [28]
Skyddad verkstad–halvskyddad verksamhet. [44]

Industridepartementet

Handelsstålsutredningen. 1. Handelsstålsindustrin inför 1980-talet. [15] 2. Handelsstålsindustrin inför 1980-talet. Bilagor. [16]
Koncentrationstendenser inom byggnadsmaterialindustrin. [43]
Billingen. [47]

Kommundepartementet

Företagsdemokrati i kommuner och landstingskommuner. [39]
Kronofogdemyndigheterna. [42]

Ekonomidepartementet

Utrikeshandelsstatistiken. [10]

Anm. Siffrorna inom klammer betecknar utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen

SFF 1977

Statens offentliga utredningar 1977

Kronologisk förteckning

1. Totalförsvaret 1977–82. Fö.
2. Bilarbetstid. K.
3. Utbyggd regional näringspolitik. A.
4. Sjukvårdsavfall. Jo.
5. Kvinnlig tronföljd. Ju.
6. Översyn av det skatteadministrativa sanktionssystemet 1. B.
7. Rätten till vapenfri tjänst. Fö.
8. Folkhögskolan 2. U.
9. Betygen i skolan. U.
10. Utrikeshandelsstatistiken. E.
11. Forskning om massmedier. U.
12. Kommunal och enskild väghållning. K.
13. Sveriges samarbete med u-länderna. Ud.
14. Sveriges samarbete med u-länderna. Bilagor. Ud.
15. Handelsstålsindustrin inför 1980-talet. I.
16. Handelsstålsindustrin inför 1980-talet. Bilagor. I.
17. Översyn av jordbrukspolitiken. Jo.
18. Inflationsskyddad skatteskala. B.
19. Radio och tv 1978–1985. U.
20. Kommunernas ekonomi 1975–1985. B.
21. Svensk undervisning i utlandet. U.
22. Arbete med näringshjälp. A.
23. Psykiskt störda lagöverträdare. Ju.
24. Näringsidkares avbetalningsköp m. m. Ju.
25. Båtliv 2. Registerfrågan. Jo.
26. Kvinnan och försvarets yrken. Fö.
27. Revision av vattenlagen. Del 4. Förslag till ny vattenlag. Ju.
28. Kortare väntetider i utlänningsärenden. A.
29. Konkursförvaltning. Ju.
30. Elektronmusik i Sverige. U.
31. Studiestöd. U.
32. Konsumentskydd vid köp av begagnad personbil. Ju.
33. Allmänflygplats–Stockholm. K.
34. Inrikesflygplats–Stockholm. K.
35. Inrikesflygplats–Stockholm. Bilagor. K.
36. Ersättning för brottsskador. Ju.
37. Underhåll till barn och frånskilda. Ju.
38. Folkbildningen i framtiden. U.
39. Företagsdemokrati i kommuner och landstingskommuner. Kn.
40. Socialtjänst och socialförsäkringstillägg. S.
41. Socialtjänst och socialförsäkringstillägg. Sammanfattning. S.
42. Kronofogdemyndigheterna. Kn.
43. Koncentrationstendenser inom byggnadsmaterialindustrin. I.
44. Skyddad verkstad–halvskyddad verksamhet. A.
45. Information vid kriser. H.
46. Pensionsfrågor m. m. S.
47. Billingen. I.
48. Översyn av de speciella statsbidragen till kommunerna. B.
49. Översyn av rättshjälpssystemet. Ju.
50. Häktning och anhållande. Ju.

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-03485-9
ISSN 0375-250X